Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

२११.२
४:२

ATH YAJURVED SAN

G. K. U.

T.112
यन्त्रा-प

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

२११.१
८:३

४२६५३

गुरुकुल कांगड़ी विश्वविद्यालय
कृपया पुस्तक के ऊपर कोई निशान आदि
न लगायें।

Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

४२६५३

पुस्तकालय
गुरुकुल कांगड़ी विश्वविद्यालय, हरिद्वार

वर्ग संख्या 211.1
५:३
आगत संख्या ४२६५३

पुस्तक—वितरण की तिथि नीचे अंकित है। इस तिथि सहित २० वें दिन तक यह पुस्तक पुस्तकालय में वापिस आ जानी चाहिए। अन्यथा १० पैसे के हिसाब से विलम्ब-दण्ड लगेगा।

Stock Verification-2024

Stock Verification-2024

CC-0. In Public Domain

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

२९३

Stock Verification-2024

२९३

सन्दर्भ ग्रन्थ
REFRENCE BOOK

यह पुस्तक वितरित न की जाय
NOT TO BE ISSUED

Stock Verification-2024

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

२११.१
५(३)
42663

अथ

यजुर्वेद संहिता

COMPILED

ऋषि देवता छन्दः स्वरपूर्विका

CHECKED 1973
Initial

बहुसंहितानुसारेण संशोधिता

लवपुरे

विरजानन्द यन्त्रालये

१९४७ विक्रमाब्दे

मुद्रिता

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

१५ धैवतः ७, षड्जः १ १६ ऋषभः ५ धैवतः ८ पञ्चमः १ १८ षड्जः ७ पञ्च...
२१ धैवतः ७, षड्जः १ २२ निषादः ७, धैवतः १ २९ निषादः ७, गान्धारः १ २...

इषे त्वोर्ज्जे त्वा वायव स्थ देवो वः सविता प्रार्पयतु श्रे...
माय कर्मण आ प्यायध्वमघ्न्या इन्द्राय भागं प्रजावतीरनमीवा अयक्ष्मा मा
वस्तेन ईशत माघशꣳसो ध्रुवा अस्मिन् गोपतौ स्यात बह्वीर्यजमानस्य
पशून् पाहि ॥ १ ॥ वसोः पवित्रमसि द्यौरसि पृथिव्यसि मातरिश्वनो घर्मोसि
विश्वधा असि । परमेण धाम्ना दृꣳहस्व मा ह्वार्मा ते यज्ञपतिर्ह्वार्षीत् ॥ २ ॥
वसोः पवित्रमसि शतधारं वसोः पवित्रमसि सहस्रधारम् । देवस्त्वा सविता
पुनातु वसोः पवित्रेण शतधारेण सुप्वा कामधुक्षः ॥ ३ ॥ सा विश्वायुः सा विश्व
कर्मा सा विश्वधायाः । इन्द्रस्य त्वा भागꣳ सोमेना तनच्मि विष्णो हव्यꣳ
रक्ष ॥ ४ ॥ अग्ने व्रतपते व्रतञ्चरिष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यताम् । इदम-
हमनृतात्सत्यमुपैमि ॥ ५ ॥ कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्ति कस्मै त्वा युनक्ति
तस्मै त्वा युनक्ति । कर्मणे वां वेषाय वाम् ॥ ६ ॥ प्रत्युष्टꣳ रक्षः प्रत्युष्टा
अरातयो निष्टप्तꣳ रक्षो निष्टप्ता अरातयः । उर्वन्तरिक्षमन्वेमि ॥ ७ ॥
धूरसि धूर्व धूर्वन्तं धूर्व तं योऽस्मान्धूर्वति तं धूर्व यं वयं धूर्वामः । देवानामसि
वह्नितमꣳ सस्नितमं पप्रितमं जुष्टतमं देवहूतमम् ॥ ८ ॥ अह्रुतमसि हविर्धा-
नं दृꣳहस्व मा ह्वार्मा ते यज्ञपतिर्ह्वार्षीत् । विष्णुस्त्वा क्रमतामुरु वातायाप-
हतꣳ रक्षो यच्छन्तां पञ्च ॥ ९ ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां
पूष्णो हस्ताभ्याम् । अग्नये जुष्टं गृह्णाम्यग्नीषोमाभ्यां जुष्टं गृह्णामि ॥ १० ॥
भूताय त्वा नारातये स्वरभिविख्येषं दृꣳहन्तां दुर्याः । पृथिव्यामुर्वन्त-
रिक्षमन्वेमि । पृथिव्यास्त्वा नाभौ सादयाम्यदित्या उपस्थेऽग्ने हव्यꣳ रक्ष

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ ११ ॥ पवित्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसव उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्य्यस्य रश्मिभिः । देवीरापो अग्रेगुवो ऽग्रेपुवो ऽग्र इममद्य यज्ञन्नयताग्रे यज्ञपतिꣳ सुधातुं यज्ञपतिं देवयुवम् ॥ १२ ॥ युष्मा इन्द्रो वृणीत वृत्रतूर्य्ये यूयमिन्द्रमवृणीध्वं वृत्रतूर्य्ये प्रोक्षिता: स्थ । अग्नये त्वा जुष्टम्प्रोक्षाम्यग्नीषोमाभ्यां त्वा जुष्टम्प्रोक्षामि । दैव्याय कर्म्मणे शुन्धध्वं देवयज्यायै यद्वो ऽशुद्धा: पराजघ्नुरिदं वस्तच्छुन्धामि ॥ १३ ॥ शर्म्मास्यवधूतꣳ रक्षो ऽवधूता अरातयो ऽदित्यास्त्वगसि प्रति त्वादितिर्वेत्तु । अद्रिरसि वानस्पत्यो ग्रावासि पृथुबुध्नः प्रति त्वादित्यास्त्वग्वेत्तु ॥ १४ ॥ अग्नेस्तनूरसि वाचो विसर्जनन्देववीतये त्वा गृह्णामि [...] ग्रावासि वानस्पत्यः स इदन्देवेभ्यो हविः शमीष्व सुशमिशमीष्व । हवि[...]ह हविष्कृदेहि ॥ १५ ॥ कुक्कुटोसि मधुजिह्व इषमूर्ज्जमावद त्वया [...]ङ्घातꣳ संघातं जेष्म वर्षवृद्धमसि प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्तु परापूतꣳ [...]रापूता अरातयो ऽपहतꣳ रक्षो वायुर्वो विविनक्तु देवो वः सविता हिर[...]णिः प्रति गृभ्णात्वच्छिद्रेण पाणिना ॥ १६ ॥ धृष्टिरस्यपाग्ने अग्निमामाद[...] निष्क्रव्यादꣳ सेधा देवयजं वह । ध्रुवमसि पृथिवीं दृꣳह ब्रह्मवनि त्वा [...]वनि सजातवन्युपदधामि भ्रातृव्यस्य वधाय ॥ १७ ॥ अग्ने ब्रह्म गृभ्णीष्व [...]ꣳह ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि सजातवन्युपदधामि भ्रातृ[...] [...]मसि दिवन्दृꣳह ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि सजातवन्युप[...] [...]भ्रातृव्यस्य वधाय । विश्वाभ्यस्त्वाशाभ्य उपदधामि चितस्थोर्ध्वचितो [...]रसां तपसा तप्यध्वम् ॥ १८ ॥ शर्मास्यवधूतꣳ रक्षो ऽवधूता अरातयो ऽ[...]सि प्रति त्वादितिर्वेत्तु । धिषणासि पर्वती प्रति त्वादित्यास्त्वग्वेत्तु [...]रसि धिषणासि पार्वतेयी प्रति त्वा पर्वती वेत्तु ॥ १९ ॥

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

धान्यमसि धिनुहि देवान् प्राणाय त्वोदानाय त्वा व्यानाय त्वा । दीर्घामनुप्रसि-
तिमायुषेधान्देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रतिगृभ्णात्वच्छिद्रेण पाणिना
चक्षुषे त्वा महीनां पयोऽसि ॥ २० ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां
पूष्णोहस्ताभ्याम् । संवपामि समाप ओषधीभिः समोषधयो रसेन सꣳ रेवती-
र्जगतीभिः पृच्यन्ताꣳ सं मधुमतीर्मधुमतीभिः पृच्यन्ताम् ॥ २१ ॥ जनयत्यै
त्वा संयौमीदमग्नेरिदमग्नीषोमयोरिषे त्वा घर्मोऽसि विश्वायुरुरुप्रथा उरु प्रथस्वोरु
ते यज्ञपतिः प्रथताम् अग्निष्टे त्वचं मा हिꣳ सीद्देवस्त्वा सविता श्रपयतु वर्षिष्ठे
ऽधिनाके ॥ २२ ॥ मा भेर्मा सं विक्था अतमेरुर्यज्ञो ऽतमेरुर्यजमानस्य प्रजा
भूयात्त्रिताय त्वा द्विताय त्वैकताय त्वा ॥ २३ ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनो-
र्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । आददेऽध्वरकृतं देवेभ्य इन्द्रस्य बाहुरसि द[illegible]
सहस्रभृष्टिः शततेजा वायुरसि तिग्मतेजा द्विषतो बधः ॥ २४ ॥ पृथि[illegible]
यजन्योषध्यास्ते मूलम्मा हिꣳ सिषं व्रजङ्गच्छ गोष्ठानं वर्षतु ते द्यौ[illegible]
देव सवितः परमस्यां पृथिव्याꣳ शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्वि[illegible]
मतो मा मौक् ॥ २५ ॥ अपाररुं पृथिव्यै देवयजनाद्वध्यासं व्रजङ्गच्छ [illegible]
वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां पृथिव्याꣳ शतेन पाशैर्यो[illegible]
द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौक् । अररो दिवं मा प[illegible]
स्कम् व्रजङ्गच्छ गोष्ठानं वर्षतु ते द्यौ बधान देव सवितः [illegible]
शतेन पाशैर्योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौक् ॥ २६ ॥ [illegible]
त्वाछन्दसा परिगृह्णामि त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा परिगृह्णामि ज[illegible]
छन्दसा परिगृह्णामि । सुक्ष्मा चासि शिवा चासि स्योना च[illegible]
चास्यूर्जस्वती चासि पयस्वती च ॥ २७ ॥ [illegible] क्रूरस्य विसृपो [illegible]

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

दाय पृथिवीं जीवदानुम् । यामैरयञ्चन्द्रमसि स्वधाभिस्तामु धीरासो अनुदिश्य यजन्ते । प्रोक्षणीरासादय द्विषतो वधोऽसि ॥ २८ ॥ प्रत्युष्टꣳ रक्षः प्रत्युष्टा अरातयो निष्टप्तꣳ रक्षो निष्टप्ता अरातयः । अनिशितोऽसि सपत्नक्षिद्वाजिनं त्वा वाजेध्यायै सम्मार्ज्मि । प्रत्युष्टꣳ रक्षः प्रत्युष्टा अरातयो निष्टप्तꣳ रक्षो निष्टप्ता अरातयः । अनिशितासि सपत्नक्षिद्वा जिनीं त्वा वाजेध्यायै संमार्ज्मि ॥ २९ ॥ अदित्यै रास्नासि विष्णोर्वेष्पोस्यूर्ज्जे त्वादब्धेन त्वा चक्षुषावपश्यामि । अग्नेर्जिह्वासि सुहूर्देवेभ्यो धाम्ने धाम्ने भव यजुषे यजुषे ॥ ३० ॥ सवितुस्त्वा प्रसव उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः सवितुर्वः प्रसव उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः । तेजोसि शुक्रमस्यमृतमसि धाम नामासि प्रियन्देवानामनाधृष्टं देवयजनमसि ॥ ३१ ॥

॥ इति प्रथमो ऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain.

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ द्वितीयोऽध्यायः ॥

परमेष्ठी प्राजापत्य ऋषिः १—१६, १८—२० देवलः १७ वामदेवः २१—३४। देवता—यज्ञः १,२,५ अग्निः ३,४,७,९,१४,१७,२३—३० विष्णुः ६,८, २५, इन्द्रः १०,२२ द्यावापृथिवी ११ सविता १२ बृहस्पतिः १३ अग्नि षोमौ, इन्द्राग्नी, १५ द्यावापृथिवी मित्रावरुणौ च, अग्निः, १६ विश्वे देवा १८, अग्निर्वायुः १९ अग्नि सरस्वत्यौ २० प्रजापतिः २१,२४ त्वष्टा २४ ईश्वरः २६ पितरः ३१—३३ आपः ३४। छन्दः—निचृ-त्पंक्तिः १ स्वराड्जगती २ भुरिगार्चीत्रिष्टुप्, आर्चीपंक्तिः, पंक्तिः ३ गायत्री ४,२३ निचृद्ब्राह्मी बृहती ५ ब्राह्मीत्रिष्टुप्, निचृत्त्रिष्टुप् ६ भुरिक्पंक्तिः ७,१९,३० विराट् पंक्तिः ८ जगती ९,१७ भुरिग्ब्राह्मी पंक्तिः १० ब्राह्मीबृहती ११ भुरिग्बृहती १२ विराड् जगती १३ अनुष्टुप्, निचृत् गायत्री १४ ब्राह्मीबृहती, अतिजगती १५ निचृदार्ची पंक्तिः, विराट् त्रिष्टुप् १६ स्वराट् त्रिष्टुप् १८ भुरिग्ब्राह्मी त्रिष्टुप् २० भुरिग्ब्राह्मीबृहती २१ विराट् त्रिष्टुप् २२,२३ नृचृद्बृहती २४ निचृदार्ची, आर्ची पंक्तिः, जगती २५ उष्णिक् २६ निचृत्पंक्तिः, गायत्री २७ भुरिगुष्णिक् २८,३४ स्वराडार्षी अनुष्टुप् २९ बृहती ३१ ब्राह्मीबृहती, निचृद्बृहती च ३२। स्वरः—पञ्चमः १,७,८, १०,१९,३०,३२, निषादः २,९,१३,१७ धैवतः, पंचमः ३ षड्जः ४,२३ मध्यमः ५,११,१२,२१,२३,३१, धैवतः ६, १८, २०, २२, २४ गान्धारः, षड्जः १४ मध्यमः, निषादः १५ पंचमः धैवतः १६ पंचमः, निषादः २५ ऋषभः २६,२८,३४ पंचमः, षड्जः २७ गान्धारः २९ ॥

कृष्णोऽस्याखरेष्ठोऽग्नये त्वा जुष्टं प्रोक्षामि वेदिरसि बर्हिषे त्वा जुष्टां प्रोक्षामि बर्हिरसि स्रुग्भ्यस्त्वा जुष्टं प्रोक्षामि ॥ १ ॥ अदित्यै व्युन्दनमसि

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

विष्णोस्तूपोऽस्यूर्णम्रदसं त्वा स्तृणामि स्वासस्थान् देवेभ्यो भुवपतये स्वाहा
भुवनपतये स्वाहा भूतानाम्पतये स्वाहा ॥ २ ॥ गन्धर्वस्त्वा विश्वावसुः परि
दधातु विश्वस्यारिष्ट्यै यजमानस्य परिधिरस्यग्निरिड ईडितः ३ । इन्द्रस्य बाहुरसि
दक्षिणो विश्वस्यारिष्ट्यै यजमानस्य परिधिरस्यग्निरिड ईडितः ४ ॥ मित्रावरुणौ
त्वोत्तरतः परिधत्तान्ध्रुवेण धर्मणा विश्वस्यारिष्ट्यै यजमानस्य परिधिरस्यग्नि-
रिड ईडितः ५ ॥ ३ ॥ वीतिहोत्रन्त्वा कवे द्युमन्तꣳ समिधीमहि । अग्ने बृहन्त-
मध्वरे ॥ ४ ॥ समिदसि सूर्यस्त्वा पुरस्तात् पातु कस्याश्चिदभिशस्त्यै सवितुर्बा
हूस्थ ऊर्णम्रदसन्त्वा स्तृणामि स्वासस्थन्देवेभ्य आ त्वा वसवो रुद्रा आदित्याः
सदन्तु ॥ ५ ॥ घृताच्यसि जुहूर्नाम्ना सेदम्प्रियेण धाम्ना प्रियꣳ सद आसीद
घृताच्यस्युपभृन्नाम्ना सेदम्प्रियेण धाम्ना प्रियꣳ सद आसीद घृताच्यसि ध्रुवा
नाम्ना सेदं प्रियेण धाम्ना प्रियꣳ सद आसीद प्रियेण धाम्ना प्रियꣳ सद आसीद
ध्रुवा असदन्नृतस्य योनौ ता विष्णो पाहि पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि
मां यज्ञन्यम् ॥ ६ ॥ अग्ने वाजजिद्वाजन्त्वा सरिष्यन्तं वाजजितꣳ संमार्ज्मि
नमो देवेभ्यः स्वधा पितृभ्यः सुयमे मे भूयास्तम् ॥ ७ ॥ अस्कन्नमद्य देवेभ्य
आज्यꣳ संभ्रियासमंघ्रिणा विष्णो मा त्वाव क्रमिषं वसुमतीमग्ने ते छायामुप-
स्थेयं विष्णो स्थानमसीत इन्द्रो वीर्यमकृणोदूर्ध्वोऽध्वर आस्थात् ॥ ८ ॥ अग्ने
वेर्होत्रं वेर्दूत्यमवतान्त्वान्द्यावापृथिवी अव त्वं द्यावापृथिवी स्विष्टकृद्देवेभ्य
इन्द्र आज्येन हविषा भूत् स्वाहा संज्योतिषा ज्योतिः ॥ ९ ॥ मयीदमिन्द्र
इन्द्रियं दधात्वस्मान् रायो मघवानः सचन्ताम् । अस्माकꣳ सन्त्वाशिषः सत्या
नः सन्त्वाशिष उपहूता पृथिवी मातोप मां पृथिवी माता ह्वयतामग्निराग्नी-
ध्रात्स्वाहा ॥ १० ॥ उपहूतो द्यौष्पितोप मां द्यौष्पिता ह्वयतामग्निराग्नी

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

धात्स्वाहा । देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । प्रतिगृह्णाम्यग्नेष्ट्वास्येन प्राश्नामि ॥ ११ ॥ एतन्ते देव सवितर्यज्ञं प्राहुर्बृहस्पतये ब्रह्मणे । तेन यज्ञमव तेन यज्ञपतिन्तेन मामव ॥ १२ ॥ मनो जूतिर्जुषतामाज्यस्य बृहस्पतिर्यज्ञमिमन्तनोत्वरिष्टं यज्ञᳬं समिमन्दधातु । विश्वे देवास इह मादयन्तामो३ म्प्रतिष्ठ ॥ १३ ॥ एषा ते अग्ने समित्तया वर्धस्व चाचप्यायस्व । वर्धिषीमहि च वयमा च प्यासिषीमहि । अग्ने वाजजिद्वाजं त्वा ससृवाᳬं संवाजजितᳬं संमार्ज्मि ॥ १४ ॥ अग्नीषोमयोरुज्जितिमनूज्जेषं वाजस्य मा प्रसवेन प्रोहामि । अग्नीषोमौ तमपनुदतां योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो वाजस्यैनं प्रसवेनापोहामि । इन्द्राग्न्योरुज्जितिमनूज्जेषं वाजस्य मा प्रसवेन प्रोहामि । इन्द्राग्नी तमपनुदतां योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो वाजस्यैनं प्रसवेनापोहामि ॥ १५ ॥ वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वादित्येभ्यस् त्वा संजानाथां द्यावापृथिवी मित्रावरुणौ त्वा वृष्ट्यावताम् । व्यन्तु वयोऽक्तᳬं रिहाणा मरुतां पृषतीर्गच्छ वशा पृश्निर्भूत्वा दिवं गच्छ ततो नो वृष्टिमावह । चक्षुष्पा अग्नेऽसि चक्षुर्मे पाहि ॥ १६ ॥ यं परिधिं पर्यधत्था अग्ने देवपणिभिर्गुह्यमानः । तन्तएतमनुजोषं भराम्येष नेत्त्वदपचेतयाता अग्नेः प्रियं पाथोऽपीतम् ॥ १७ ॥ सᳬंस्रवभागा स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्ठाः परिधेयाश्च देवाः । इमां वाचमभि विश्वे गृणन्त आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयध्वᳬं स्वाहा वाट् ॥ १८ ॥ घृताची स्थो धुर्य्यौ पातᳬं सुम्ने स्थः सुम्ने मा धत्तम् । यज्ञ नमश्च त उप च यज्ञस्य शिवे सन्तिष्ठस्व स्विष्टे मे संतिष्टस्व ॥ १९ ॥ अग्नेऽदब्धायोऽशीतम पाहि मा दिद्योः पाहि प्रसित्यै पाहि दुरिष्ट्यै पाहि दुरद्मन्या अविषन्नः पितुं कृणु सुषदा योनौ स्वाहा वाडग्नये संवेशपतये स्वाहा सरस्वत्यै यशोभगिन्यै स्वाहा ॥ २० ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वेदोऽसि येन त्वं देव वेद देवेभ्यो वेदोऽभवस्तेन मह्यं वेदो भूयाः। देवा
गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमित मनसस्पत इमं देव यज्ञꣳ स्वाहा वाते धाः ॥ २१ ॥
संबर्हिरङ्क्ताꣳ हविषा घृतेन समादित्यैर्वसुभिः सम्मरुद्भिः। समिन्द्रो विश्वेदेवेभि-
रङ्क्तां दिव्यं नभो गच्छतु यत् स्वाहा ॥ २२ ॥ कस्त्वा विमुञ्चति स त्वा विमुञ्चति
कस्मै त्वा विमुञ्चति तस्मै त्वा विमुञ्चति। पोषाय रक्षसां भागोऽसि ॥ २३ ॥
संवर्चसा पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा सꣳ शिवेन। त्वष्टा सुदत्रो विदधातु
रायोऽनुमार्ष्टु तन्वो यद्विलिष्टम् ॥ २४ ॥ दिवि विष्णुर्व्यक्रꣳस्त जागतेन
छन्दसा ततो निर्भक्तो योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मोऽन्तरिक्षे विष्णुर्व्यक्रꣳस्त
त्रैष्टुभेन छन्दसा ततो निर्भक्तो योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः ॥ पृथिव्यां
विष्णुर्व्यक्रꣳस्त गायत्रेण छन्दसा ततो निर्भक्तो योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं
द्विष्मोऽस्मादन्नादस्यै प्रतिष्ठाया अगन्म स्वः संज्योतिषाभूम ॥ २५ ॥ स्वयंभूरसि
श्रेष्ठो रश्मिर्वर्चोदा असि वर्चो मे देहि। सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते ॥ २६ ॥ अग्ने
गृहपते सुगृहपतिस्त्वयाऽग्नेऽहं गृहपतिना भूयासꣳ सुगृहपतिस्त्वं मया-
ऽग्ने गृहपतिना भूयाः। अस्थूरि णौ गार्हपत्यानि सन्तु शतꣳ हिमाः
सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते ॥ २७ ॥ अग्ने व्रतपते व्रतमचारिषं तदशकं तन्मेऽराधि।
इदमहं य एवास्मि सोऽस्मि ॥ २८ ॥ अग्नये कव्यवाहनाय स्वाहा सोमाय पितृमते
स्वाहा। अपहता असुरा रक्षाꣳसि वेदिषदः ॥ २९ ॥ ये रूपाणि प्रतिमुञ्चमाना
असुराः सन्तः स्वधया चरन्ति। परापुरो निपुरो ये भरन्त्यग्निष्टाँल्लोकात्प्रणु-
दात्यस्मात् ॥ ३० ॥ अत्र पितरो मादयध्वं यथाभागमावृषायध्वम्। अमीमदन्त
पितरो यथाभागमावृषायिषत ॥ ३१ ॥ नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः
शोषाय नमो वः पितरो जीवाय नमो वः पितरः स्वधायै नमो वः पितरो

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

घोयरा नमो वः पितरो मन्यवे नमो वः पितरः पितरो नमो वो गृहान्नः पितरो दत्त सतो वः पितरो देष्मैतद्वः पितरो वासः ॥ ३२ ॥ आधत्त पितरो गर्भं कुमारं पुष्करस्रजम्। यथेह पुरुषो ऽसत् ॥ ३३ ॥ ऊर्ज्जं वहन्तीरमृतं घृतं पयः कीलालं परिस्रुतम्। स्वधा स्थ तर्पयत मे पितॄन् ॥ ३४ ॥

॥ इति द्वितीयो ऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ तृतीयोऽध्यायः

ऋषिः— आंगिरसः १ सुश्रुतः २ भारद्वाजः ३,१३ प्रजापतिः ४,५,
९,१०,४४,४५ सार्पराज्ञी कद्रूः ६—८ गोतमः ११,५१,५२ विरूपः १२
देववातभरतव् १४ वामदेवः १५,१६,३७ आऽवत्सारः १६—१९ याज्ञ-
वल्क्यः २०,२१ वैश्वामित्रो मधुच्छन्दा २२—२४ सुबंधुः २५,२६ श्रुतबन्धुः
२७ प्रबन्धुः २८ मेधातिथिः २९ सत्यधृतिर्वारुणिः ३०—३३ मधुच्छन्दः ३४
विश्वामित्रः ३५ आसुरिः ३८—४१ शंयुः ४२ शंयुर्बार्हस्पत्यः ४३ आगस्त्यः
४६,४७ और्णवाभः ४८—५० बन्धुः ५३—५९ वसिष्ठः ६०,६१ नारायणः
६२,६३ । देवता—अग्निः १—४,६—८,११,१२,१४—१९,२२—२७,३६,
३८—४०,४७ अग्निवायुसूर्याः ५ अग्निसूर्यौ ९ अग्निः ", सूर्यः " १०
इन्द्राग्नी १३ आपः २० विश्वेदेवा २१ बृहस्पतिः २८,२९ ब्रह्मणस्पतिः ३०
आदित्यः ३१—३३ इन्द्रः ३४,५०—५२ सविता ३५ प्रजापतिः ३७
वास्तुपतिरग्निः ४१,४२वास्तुपतिः ४३ मरुतः ४४,४५ इन्द्रमारुतौ ४६
यज्ञः ४८,४९ मनः ५३—५५ सोमः ५६ रुद्रः ५७—६३ । छन्दः—गायत्री
१—४,६—८,१६,२३,२९,४४,५६ दैवी बृहती ", निचृद्बृहती " ५ पंक्तिः
९ गायत्री ", भुरिग्गायत्री " १० निचृद्गायत्री ११,१२,३०,३२,३५,३६,५५
स्वराट् त्रिष्टुप् १३ स्वराडनुष्टुप् १४,४५ भुरिक् त्रिष्टुप् १५ त्रिष्टुप् १७
निचृद्ब्राह्मी पंक्तिः १८ जगती १९ भुरिग् बृहती २०,२५,३९ उष्णिक् २१,
६२ भुरिगासुरी गायत्री " गायत्री " २२ विराड्गायत्री २४,२७,२८,३१,
३३,५४ स्वराड्बृहती २६ पथ्या बृहती ३४ ब्राह्म्युष्णिक् ३७, अनुष्टुप्
३८,४२,४९ निचृदनुष्टुप् ४०,५७ आर्षीपंक्तिः ४१ भुरिग्जगती ४३,६३
भुरिक् पंक्तिः ४६ विराडनुष्टुप् ४७ ब्राह्म्यनुष्टुप् ४८ भुरिगनुष्टुप् ५०
विराट् पंक्तिः ५१,५२, ५८ अतिपाद निचृद्गायत्री ५३ स्वराड् गायत्री
५९ विराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् ६० भुरिगास्तारपंक्तिः ६१। स्वरः—षड्जः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

१—४,६—८,१०—१२,१६, २२—२४,२७—३३,३५,३६,४४,५३—५६,
५९ मध्यमः ५,२०,२५,२६,३४,३९ पंचमः ९,१८,४१,४६,५१,५२,५८,
६१ धैवतः १३, १५, १७, ६० गान्धारः १४, ३८, ४०, ४२, ४५,
४७—५०, ५७ निषादः १९, ४३, ६३ ऋषभः २१, ३७, ६२ ॥

समिधाग्निन्दुवस्यत घृतैर्ब्बोधयतातिथिम् । आस्मिन्हव्या जुहोतन ॥ १ ॥
सुसमिद्धाय शोचिषे घृतन्तीव्रञ्जुहोतन । अग्नये जातवेदसे ॥ २ ॥ तन्त्वा
समिद्भिरङ्गिरो घृतेन वर्द्धयामसि । बृहच्छोचा यविष्ठ्य ॥ ३ ॥ उप त्वाग्ने
हविष्मतीर्घृताचीर्यन्तु हर्यत । जुषस्व समिधो मम ॥ ४ ॥ [क] भूर्भुवः स्वः [र] द्यौरिव
भूम्ना पृथिवीव वरिम्णा ॥ तस्यास्ते पृथिवि देवयजनि पृष्ठेऽग्निमन्नाद-
मन्नाद्यायादधे ॥ ५ ॥ आयङ्गौः पृश्निरक्रमीदसदन्मातरम्पुरः । पितरञ्च
प्रयन्त्स्वः ॥ ६ ॥ अन्तश्चरति रोचनास्य प्राणादपानती । व्यख्यन्महिषो दिवम्
॥ ७ ॥ त्रिंᳬशद्धाम विराजति वाक्पतङ्गाय धीयते । प्रति वस्तोरह द्युभिः
॥ ८ ॥ अग्निर्ज्ज्योतिर्ज्ज्योतिरग्निः स्वाहा सूर्यो ज्योतिर्ज्ज्योतिः सूर्य्यः स्वाहा ।
अग्निर्वर्च्चो ज्योतिर्वर्च्चः स्वाहा सूर्यो वर्च्चो ज्योतिर्वर्च्चः स्वाहा । ज्योतिः सूर्य्यः
सूर्य्यो ज्योतिः स्वाहा ॥ ९ ॥ [क] सजूर्द्देवेन सवित्रा सजू रात्र्येन्द्रवत्या । जुषाणो अ-
ग्निर्वेतु स्वाहा । [र] सजूर्द्देवेन सवित्रा सजूरुषसेन्द्रवत्या । जुषाणः सूर्य्यो वेतु स्वाहा
॥ १० ॥ उपप्रयन्तोऽअध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नये । आरे अस्मे च शृण्वते ॥ ११ ॥
अग्निर्म्मूर्द्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्याऽअयम् । अपाᳬं रेताᳬंसि जिन्वति
॥ १२ ॥ उभा वामिन्द्राग्नीऽआहुवध्याऽउभा राधसः सह मादयध्यै । उभा
दातारविषाᳬं रयीणामुभावाजस्य सातये हुवे वाम् ॥ १३ ॥ अयन्ते

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

योनिर्ऋत्वियो यतो जातोऽअरोचथाः । तञ्जानन्नग्नऽआरोहाथा नो वर्द्धया रयिम्
॥ १४ ॥ अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठोऽअध्वरेष्वीड्यः । यमप्नवानो
भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं विशेविशे ॥ १५ ॥ अस्य प्रत्नामनु द्युतꣳ शुक्र-
न्दुदुह्रेऽअह्रयः । पयः सहस्रसामृषिम् ॥ १६ ॥ तनूपाऽअग्नेऽसि तन्वं मे पाह्या
युर्दाऽअग्नेऽस्यायुर्मे देहि । वर्चोदाऽअग्नेऽसि वर्चो मे देहि । अग्ने यन्मे तन्वाऽऊनन्तन्म
ऽआपृण ॥ १७ ॥ इन्धानास्त्वा शतꣳ हिमा द्युमन्तꣳ समिधीमहि वयस्वन्तो वय
स्कृतꣳ सहस्वन्तः सहस्कृतम् । अग्ने सपत्नदम्भनमदब्धासोऽअदाभ्यम् ॥ चित्रा
वसो स्वस्ति ते पारमशीय ॥ १८ ॥ सन्त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसागथाः समृषीणाꣳ
स्तुतेन । सम्प्रियेण धाम्ना समहमायुषा संवर्चसा सम्प्रजया सꣳ रायस्पो-
षेण ग्मिषीय ॥ १९ ॥ अन्धस्थान्धो वो भक्षीय महस्थ महो वो भक्षीयोर्ज्जस्थोर्ज्जं
वो भक्षीय रायस्पोषस्थ रायस्पोषं वो भक्षीय ॥ २० ॥ रेवती रमध्वमस्मि
न्योनावस्मिन् गोष्ठेऽस्मिँल्लोकेऽस्मिन् क्षये । इहैव स्त मापगात ॥ २१ ॥
सꣳहितासि विश्वरूप्यूर्जा मा विश गौपत्येन । उप त्वाग्ने दिवेदिवे
दोषावस्तर्धिया वयम् । नमो भरन्त एमसि ॥ २२ ॥ राजन्तमध्वराणां
गोपामृतस्य दीदिविम् । वर्द्धमानꣳ स्वे दमे ॥ २३ ॥ स नः पितेव
सूनवेऽग्ने सूपायनो भव । सचस्वा नः स्वस्तये ॥ २४ ॥ अग्ने त्वन्नोऽअन्तमऽउत
त्राता शिवो भवा वरूथ्यः । वसुरग्निर्वसुश्रवाऽअच्छा नक्षि द्युमत्तमꣳ रयिन्दाः
॥ २५ ॥ तन्त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः । स नो बोधि
श्रुधी हवमुरुष्या णोऽअघायतः समस्मात् ॥ २६ ॥ इड एह्यदितऽएहि काम्या
ऽएत । मयि वः कामधरणं भूयात् ॥ २७ ॥ सोमानꣳ स्वरणं कृणुहि ब्रह्मण
स्पते । कक्षीवन्तं यऽऔशिजः ॥ २८ ॥ यो रेवान्योऽअमीवहा वसुवित्पुष्टिवर्द्धनः ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

स नः सिषक्तु यस्तुरः ॥ २९ ॥ मा नः शꣳसो अररुषो धूर्तिः प्रणङ्मर्त्यस्य
रक्षा णो ब्रह्मणस्पते ॥ ३० ॥ महि त्रीणामवोऽस्तु द्युक्षम्मित्रस्यार्यम्णः । दुरा
वरुणस्य ॥ ३१ ॥ नहि तेषाममा चन नाध्वसु वारणेषु । ईशे रिपुरघशꣳसः
॥ ३२ ॥ ते हि पुत्रासो अदितेः प्र जीवसे मर्त्याय । ज्योतिर्यच्छन्त्यजस्रम् ॥ ३३ ॥
कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि दाशुषे । उपोपेन्नु मघवन् भूयऽइन्नु ते दा
देवस्य पृच्यते ॥ ३४ ॥ तत्सवितुर्वरेण्यम्भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो न
प्रचोदयात् ॥ ३५ ॥ परि ते दूडभो रथोऽस्माँ२ऽअश्नोतु विश्वतः । ये
रक्षसि दाशुषः ॥ ३६ ॥ भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रजाभिः स्याꣳ सुवीरो वीरै
सुपोषः पोषैः । नर्य प्रजाम्मे पाहि शꣳस्य पशून्मे पाह्यथर्य पितुम्मे पाहि
॥ ३७ ॥ आगन्म विश्ववेदसमस्मभ्यं वसुवित्तमम् । अग्ने सम्राडभि द्युम्नमभि
सह आ यच्छस्व ॥ ३८ ॥ अयमग्निर्गृहपतिर्गार्हपत्यः प्रजाया वसुवित्तमः ।
अग्ने गृहपतेऽभि द्युम्नमभि सह आयच्छस्व ॥ ३९ ॥ अयमग्निः पुरीष्यो रयि
मान् पुष्टिवर्द्धनः । अग्ने पुरीष्याभि द्युम्नमभि सहऽआ यच्छस्व ॥ ४० ॥ गृहा
मा बिभीत मा वेपध्वमूर्ज्जं बिभ्रत एमसि । ऊर्जं बिभ्रद्वः सुमनाः सुमेधा
गृहानैमि मनसा मोदमानः ॥ ४१ ॥ येषामद्ध्येति प्रवसन्येषु सौमनसो बहुः ।
गृहानुप ह्वयामहे ते नो जानन्तु जानतः ॥ ४२ ॥ उपहूताऽइह गावऽउपहू
ताऽअजावयः । अथो अन्नस्य कीलालऽउपहूतो गृहेषु नः । क्षेमाय वः शान्त्यै
प्रपद्ये शिवꣳ शग्मꣳ शंयोः शंयोः ॥ ४३ ॥ प्रघासिनो हवामहे मरुतश्च
रिशादसः । करम्भेण सजोषसः ॥ ४४ ॥ यद्ग्रामे यदरण्ये यत्सभायां यदि
न्द्रिये । यदेनश्चकृमा वयमिदन्तदव यजामहे स्वाहा ॥ ४५ ॥ मो षू णऽइन्द्रात्र
पृत्सु देवैरस्ति हि ष्मा ते शुष्मिन्नवयाः । महश्चिद्यस्य मीढुषो यव्या हविष्मतो

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

मरुतो वन्दते गीः ॥ ४६ ॥ अक्रन् कर्म कर्मकृतः सह वाचा मयोभुवः देवेभ्यः
कर्म कृत्वास्तं प्रेत सचाभुवः ॥ ४७ ॥ अवभृथ निचुम्पुण निचेरुरसि निचु-
म्पुणः । अव देवैर्देवकृतमेनोयासिषमव मर्त्यैर्मर्त्यकृतम्पुरुराव्णो देव रिष-
स्पाहि ॥ ४८ ॥ पूर्णा दर्वि परा पत सुपूर्णा पुनरापत । वस्नेव विक्रीणावहा-
ऽइषमूर्जꣳ शतक्रतो ॥ ४९ ॥ देहि मे ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे ।
निहारं च हरासि मे निहारन्निहराणि ते स्वाहा ॥ ५० ॥ अक्षन्नमी मदन्त-
ह्यव प्रियाऽअधूषत । अस्तोषत स्वभानवो विप्रा नविष्ठया मती योजान्विन्द्र
ते हरी ॥ ५१ ॥ सुसंदृशं त्वा वयं मघवन्वन्दिषीमहि । प्र नूनं पूर्णबन्धुर स्तुतो
यासि वशाँ अनु योजान्विन्द्र ते हरी ॥ ५२ ॥ मनो न्वाह्वामहे नाराशꣳ-
सेन स्तोमेन पितॄणां च मन्मभिः ॥ ५३ ॥ आ नऽएतु मनः पुनः क्रत्वे दक्षाय
जीवसे । ज्योक् च सूर्यं दृशे ॥ ५४ ॥ पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः ।
जीवं व्रातꣳ सचेमहि ॥ ५५ ॥ वयꣳ सोम व्रते तव मनस्तनूषु बिभ्रतः ।
प्रजावन्तः सचेमहि ॥ ५६ ॥ एष ते रुद्र भागः सह स्वस्राम्बिकया तं जुषस्व
स्वाहा । एष ते रुद्र भाग आखुस्ते पशुः ॥ ५७ ॥ अव रुद्रमदीमह्यव देवं त्र्यम्ब-
कम् । यथा नो वस्यसस्करद्यथा नः श्रेयसस्करद्यथा नो व्यवसाययात् ॥ ५८ ॥
भेषजमसि भेषजं गवेऽश्वाय पुरुषाय भेषजम् । सुखं मेषाय मेष्यै ॥ ५९ ॥
त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम् । उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय
माऽमृतात् । त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पतिवेदनम् । उर्वारुकमिव बन्धना-
दितो मुक्षीय मामुतः ॥ ६० ॥ एतत्ते रुद्रावसं तेन परो मूजवतोतीहि । अव
ततधन्वा पिनाकावसः कृत्तिवासा अहिꣳसन्नः शिवोऽतीहि ॥ ६१ ॥ त्र्यायुषं जम
दग्नेः कश्यपस्य त्र्यायुषम् । यद्देवेषु त्र्यायुषं तन्नो अस्तु त्र्यायुषम् ॥ ६२ ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

शिवो नामासि स्वधितिस्ते पिता नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीः । नि वर्त्त-
याम्यायुषे ऽन्नाद्याय प्रजननाय रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्य्याय ॥ ६३॥

॥ इति तृतीयो ऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ चतुर्थो ऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १—७ आत्रेयः ८ आंगिरसः ९—१३ वत्सः १६—३६ गोतमः ३७। देवता—अबोषध्यौ १ आपः २, १२, १३ शिवः ३, परमात्मा ४,५ यज्ञः ६, १०, २४, २६, ३७ अग्न्यादित्यौ ७ ईश्वरः ८ विद्वान् ९, २० अग्निः ११, १४—१७, २८, २९, ३२ वाग्विद्युत् १८—२३ सविता २५ वरुणः ३०, ३१ सूर्य्यविद्वांसो ३३ यजमानः ३४ सूर्य्यः ३५, ३६। छन्दः—विराड् ब्राह्मी जगती १ स्वराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् २ भुरिक् त्रिष्टुप् ३ निचृद्ब्राह्मी पंक्तिः ४ निचृदार्ष्यनुष्टुप् ५,६, २९, ३२ पंक्तिः " आर्षी बृहती ' ७ आर्ष्यनुष्टुप् ८ आर्षी पंक्तिः ९ निचृदार्षी जगती " साम्नी त्रिष्टुप् ' १० स्वराड् ब्राह्म्यनुष्टुप् " आर्च्युष्णिक् ' ११ ब्राह्म्यनुष्टुप् १२ भुरिगार्षी पंक्तिः १३, १६ स्वराडार्ष्युष्णिक् १४ भुरिग्ब्राह्मी बृहती १५ आर्षीत्रिष्टुप् १७ स्वराडार्षीबृहती १८ भुरिग्ब्राह्मी पंक्तिः १९ साम्नी जगती ", भुरिगार्ष्युष्णिक् ' २० विराडार्षी बृहती २१ ब्राह्मी पंक्तिः २२ आस्तारपंक्तिः २३ ब्राह्मी जगती " याजुषी पंक्तिः ' २४ विराड् ब्राह्मी जगती " निचृदार्षी गायत्री ' २५ भुरिग्ब्राह्मी पंक्तिः २६, २७ साम्नीबृहती: " साम्न्युष्णिक् ' २८ स्वराड्याजुषी त्रिष्टुप् ", विराडार्षीत्रिष्टुप् ' ३०, स्वराडार्षी त्रिष्टुप् ३१ भुरिगार्षी पंक्तिः ", याजुषी जगती ' ३३ भुरिगार्षी गायत्री ", भुरिगार्ची बृहती ३४ निचृदार्षी जगती ३५ विराड् ब्राह्मी बृहती ३६ निचृदार्षी त्रिष्टुप् ३७। स्वरः—निषादः १, ३५ धैवतः २, ३, १७, ३०, ३१, ३७ पञ्चमः ४ ९, १३, १६, १९, २२, २३, २६, २७, गान्धारः ५, ६, ८, १२, २९, ३२, पञ्चमः " मध्यमः ' ७ निषादः " धैवतः ' १० गान्धारः " ऋषभः ' ११ ऋषभः १४ मध्यमः १५,१८,२१,३६ निषादः " ऋषभः ' २० निषादः " पञ्चमः ' २४ निषादः " षड्जः ' २५ मध्यमः " ऋषभः ' २८ पञ्चमः " निषादः ' ३३ षड्जः " मध्यमः ' ३४ ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

एदमगन्म देवयजनम्पृथिव्या यत्र देवासो अजुषन्त विश्वे । ऋक्सामाभ्याꣳ सन्तरन्तो यजुर्भी रायस्पोषेण समिषा मदेम । इमा आपः शमु सन्तु देवी । ओषधे त्रायस्व स्वधिते मैनꣳ हिꣳसीः ॥ १ ॥ आपो अस्मान्मातरः शुन्धयन्तु घृतेन नो घृतप्वः पुनन्तु । विश्वꣳ हि रिप्रम्प्रवहन्ति देवीः । उदिदाभ्यः शुचिरापूत एमि । दीक्षातपसोस्तनूरसि ताम्त्वा शिवाꣳ शग्माम्परि दधे भद्रं वर्णं पुष्यन् ॥ २ ॥ महीनाम्पयोऽसि वर्चोदा असि वर्चो मे देहि । वृत्रस्यासि कनीनकश्चक्षुर्दा असि चक्षुर्मे देहि ॥ ३ ॥ चित्पतिर्मा पुनातु वाक्पतिर्मा पुनातु देवो मा सविता पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः । तस्य ते पवित्रपते पवित्रपूतस्य यत्कामः पुने तच्छकेयम् ॥ ४ ॥ आ वो देवास ईमहे वामम्प्रयत्यध्वरे । आ वो देवास आशिषो यज्ञियासो हवामहे ॥ ५ ॥ स्वाहा यज्ञम्मनसः स्वाहोरोरन्तरिक्षात् । स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याꣳ स्वाहा वातादारभे स्वाहा ॥ ६ ॥ [क] आकूत्यै प्रयुजेऽग्नये स्वाहा मेधायै मनसेऽग्नये स्वाहा दीक्षायै तपसेऽग्नये स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहा । [र] आपो देवी बृहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी उरो अन्तरिक्ष । बृहस्पतये हविषा विधेम स्वाहा ॥ ७ ॥ विश्वो देवस्य नेतुर्मर्तो वुरीत सख्यम् । विश्वो राय इषुध्यति द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा ॥ ८ ॥ [क] ऋक्सामयोः शिल्पे स्थस्ते वामारभे ते मा पातमास्य यज्ञस्योदृचः । शर्मासि शर्म मे यच्छ नमस्तेऽस्तु मा हिꣳसीः ॥ ९ ॥ [क] ऊर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्म्रदा ऊर्जं मयि धेहि । सोमस्य नीविरसि विष्णोः शर्मासि शर्म यजमानस्येन्द्रस्य योनिरसि सुसस्याः कृषीस्कृधि । [र] उच्छ्रयस्व वनस्पत ऊर्ध्वो मा पाह्यꣳहस आस्य यज्ञस्योदृचः ॥ १० ॥ [क] व्रतं कृणुताग्निर्ब्रह्माग्निर्यज्ञो वनस्पतिर्यज्ञियः । दैवीं धि-

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

यं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्चोधां यज्ञवाहसᳪ सुतीर्था नो असद्वशे
ये देवा मनोजाता मनोयुजो दक्षक्रतवस्ते नोऽवन्तु ते नः पान्तु तेभ्यः स्वाहा
॥ ११ ॥ श्वात्राः पीता भवत यूयमापो अस्माकमन्तरुदरे सुशेवाः । ता अस्म-
भ्यमयक्ष्मा अनमीवा अनागसः स्वदन्तु देवीरमृता ऋतावृधः ॥ १२ ॥ इयं
ते यज्ञिया तनूरपो मुञ्चामि न प्रजाम् । अᳪहोमुचः स्वाहाकृताः पृथिवी
माविशत पृथिव्या सम्भव ॥ १३ ॥ अग्ने त्वᳪ सु जागृहि वयᳪ सु मन्दिषी-
महि । रक्षाणो अप्रयुच्छन् प्रबुधे नः पुनस्कृधि ॥ १४ ॥ पुनर्मनः पुनरायुर्म
आगन् पुनः प्राणः पुनरात्मा म आगन् पुनश्चक्षुः पुनः श्रोत्रं म आगन् । वैश्वान
रोऽदब्धस्तनूपा अग्निर्नः पातु दुरितादवद्यात् ॥ १५ ॥ त्वमग्ने व्रतपा असि
देव आमर्त्येष्वा । त्वं यज्ञेष्वीड्यो रास्वेयत्सोमाभूयो भर देवो नः सविता
वसोर्दाता वस्वदात् ॥ १६ ॥ एषा ते शुक्र तनूरेतद्वर्चस्तया सम्भव भ्राजङ्गच्छ ।
जूरसि धृता मनसा जुष्टा विष्णवे ॥ १७ ॥ तस्यास्ते सत्यसवसः प्रसवे तन्वो
यन्त्रमशीय स्वाहा । शुक्रमसि चन्द्रमस्यमृतमसि वैश्वदेवमसि ॥ १८ ॥ चिदसि
मनासि धीरसि दक्षिणासि क्षत्रियासि यज्ञियास्यदितिरस्युभयतःशीर्ष्णी । सा
नः सुप्राची सुप्रतीच्येधि मित्रस्त्वा पदि बध्नीतां पूषाऽध्वनस्पात्विन्द्रायाध्यक्षाय
॥ १९ ॥ अनु त्वा माता मन्यतामनु पिताऽनु भ्राता सगर्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः ।
सा देवि देवमच्छेहीन्द्राय सोमᳪ रुद्रस्त्वा वर्त्तयतु स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि
॥ २० ॥ वस्व्यस्यदितिरस्यादित्यासि रुद्रासि चन्द्रासि । बृहस्पतिष्ट्वा सुम्ने
रम्णातु रुद्रो वसुभिराचके ॥ २१ ॥ अदित्यास्त्वा मूर्द्धन्नाजिघर्मि देवयजने
पृथिव्या इडायास्पदमसि घृतवत् स्वाहा । अस्मे रमस्वास्मे ते बन्धुस्त्वे रायो मे
रायो मा वयᳪ रायस्पोषेण वियौष्म तोतो रायः ॥ २२ ॥ समख्ये देवा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

धिया सन्दर्क्षिणयोरुचक्षसा मा म आयुः प्र मोषीर्मो अहन्तव वीरं विदेय तव
देवि संदृशि ॥२३॥ क एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो भाग
इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोनामानाꣳ
साम्राज्यङ्गच्छेति मे सोमाय ब्रूतात् । र आस्माकोऽसि शुक्रस्ते ग्रह्यो विचितस्त्वा
वि चिन्वन्तु ॥ २४ ॥ क अभि त्यं देवꣳ सवितारमोण्योः कविक्रतुमर्चामि सत्यसवꣳ
रत्नधामभि प्रियं मतिं कविम् । ऊर्ध्वा यस्यामतिर्भा अदिद्युतत्सवीमनि हिरण्य
पाणिरमिमीत । र सुक्रतुः कृपा स्वः प्रजाभ्यस्त्वा प्रजास्त्वाऽनुप्राणन्तु प्रजास्त्व-
मनुप्राणिहि ॥ २५ ॥ शुक्रं त्वा शुक्रेण क्रीणामि चन्द्रञ्चन्द्रेणामृतममृतेन ।
सग्मे ते गोरस्मे ते चन्द्राणि तपसस्तनूरसि । प्रजापतेर्वर्णः परमेण पशुना
क्रीयसे सहस्रपोषं पुषेयम् ॥ २६ ॥ मित्रो न एहि सुमित्रध इन्द्रस्योरुमावि
शदक्षिणमुशन्नुशन्तꣳ स्योनः स्योनम् । स्वान भ्राजाङ्घारे बम्भारे हस्त
सुहस्त कृशानवेते वः सोमक्रयणास्तान्रक्षध्वं मा वो दभन् ॥ २७ ॥ क परि माग्ने
दुश्चरिताद्बाधस्वा मा सुचरिते भज । र उदायुषा स्वायुषोदस्थाममृतां अनु
॥ २८ ॥ प्रति पन्थामपद्महि स्वस्तिगामनेहसम् । येन विश्वाः परि
द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु ॥ २९ ॥ क अदित्यास्त्वागस्यदित्यै सद आसीद ।
र अस्तभ्नाद्द्यां वृषभोऽअन्तरिक्षममिमीत वरिमाणम्पृथिव्याः । आसीदद्विश्वा
भुवनानि सम्राड्विश्वेत्तानि वरुणस्य व्रतानि ॥ ३० ॥ वनेषु व्यन्तरिक्षं ततान
वाजमर्वत्सु पय उस्रियासु । हृत्सु क्रतुं वरुणो विक्ष्वग्निं दिवि सूर्य्यमदधात्
सोममद्रौ ॥ ३१ ॥ सूर्य्यस्य चक्षुरारोहाग्नेरक्ष्णः कनीनकम् । यत्रैतशेभिरीयसे
भ्राजमानो विपश्चिता ॥ ३२ ॥ क उस्रावेतं धूर्षाहौ युज्येथामनश्रू अवीरहणौ
ब्रह्मचोदनौ । र स्वस्ति यजमानस्य ग्टहान् गच्छतम् ॥ ३३ ॥ उ भद्रो मेऽसि

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

२११.१
४(३)
४३,६०३

प्रच्यवस्व भुवस्पते विश्वान्य भिधामानि । मा त्वा परिपरिणो विदन् मा त्वा परिपंथिनो विदन्, मा त्वा वृका अघायवो विदन् । श्येनो भूत्वा परापत यजमानस्य गृहान् गच्छतन्नौ सꣳस्कृतम् ॥ ३४ ॥ नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे महो देवाय तदृतꣳ सपर्यत । दूरेदृशे देव जाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शꣳसत ॥ ३५ ॥ वरुणस्योत्तम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनीस्थो वरुणस्य ऋतसदन्यसि वरुणस्य ऋत सदनमसि वरुणस्य ऋत सदनमासीद ॥ ३६ या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञम् । गयस्फानः प्रतरणः सुवीरो ऽवीरहा प्रचरा सोमदुर्य्यान् ॥ ३७ ॥

॥ इति चतुर्थो ऽध्यायः ॥

२११.१
४(३)
४२,६४२

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ पञ्चमो ऽध्यायः ॥

ऋषि—गोतमः १—१४ मेधातिथिः १५ वसिष्ठः १६, १७ औतथ्योदीर्घतमा १८—२९ मधुच्छन्दा ३०—३५ आगस्त्यः ३६—४३ देवता—विष्णुः १, १५—२१, ३८,४१ विष्णुर्यज्ञः २ यज्ञः ३, १३, २२, २३, २५—२८, ४३ अग्निः ४, ६, ८, ९, ३१—३७, ४०, ४२ विद्युत् ५ सोमः ७ वाक् १०—१२ सविता १४ सूर्यविद्वांसौ २४ ईश्वर सभाध्यक्षौ २९,३० सोमसवितारौ ३९ । छन्दः—स्वराड्ब्राह्मीबृहती १ आर्षीगायत्री ", आर्चीत्रिष्टुप् ' २ आर्षी पंक्तिः ३ आर्षीत्रिष्टुप् ४ आर्ष्युष्णिक् ", भुरिगार्षी पंक्तिः ' ५ विराड् ब्राह्मी पंक्तिः ६ आर्षी बृहती " आर्षी जगती ' ७ विराडार्षी बृहती " निचृदार्षी बृहती ' ८ भुरिगार्षी गायत्री ' भुरिग् ब्राह्मी बृहती ' निचृद्ब्राह्मी ' जगती याजुष्यनुष्टुप् ' ९ ब्राह्म्युष्णिक् १० निचृद्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ११ भुरिग् ब्राह्मी पंक्तिः १२ भुरिगार्ष्यनुष्टुप् १३, २४ स्वराडार्षी जगती १४ भुरिगार्षी गायत्री १५ स्वराडार्षी त्रिष्टुप् १६,१८ स्वराड्ब्राह्मी त्रिष्टुप् १७, निचृदार्षी जगती १९ विराडार्षी त्रिष्टुप् २० भुरिगार्षी पंक्तिः २१ साम्नी पंक्तिः " भुरिगार्षी बृहती ' २२ आयुषी बृहती " स्वराड्ब्राह्म्यनुष्टुप् स्वराड् ब्राह्म्युष्णिक् ' २३ ब्राह्मी बृहती " आर्षीपंक्तिः ' २५ निचृदार्ची पंक्तिः " निचृदार्षीत्रिष्टुप् ' २६ ब्राह्मी जगती २७ आर्षीजगती २८ अनुष्टुप् २९ आर्ष्युष्णिक् ३० विराडार्ष्यनुष्टुप् ३१ स्वराड्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ३२ ब्राह्मी पंक्तिः ३३ स्वराड् ब्राह्मी बृहती ३४ निचृद्ब्राह्मी पंक्तिः ३५ निचृदार्षी त्रिष्टुप् ३६ आर्षी त्रिष्टुप् ३७ भुरिगार्ष्यनुष्टुप् ३८ साम्नी बृहती " आर्षी पंक्तिः ' ३९ निचृद् ब्राह्मी त्रिष्टुप् ४० भुरिगार्ष्यनुष्टुप् ४१ स्वराड्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ४२ ब्राह्मी त्रिष्टुप् ४३ स्वरः—मध्यमः १, ८, ३४, ३९ षड्जः " धैवतः ' २ पञ्चमः ३, ६, १२, २१, २३, २५, धैवतः ४, ११, १६—१८,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

२०, २२, २६, २७, ४२, ४३, ऋषभः ", पञ्चमः ' ५ मध्यमः ", निषादः ' ७ षड्जः ' मध्यमः ' गान्धारः ' निषदः ' ८ ऋषभः १०, ३० गान्धारः १३, २४, २९, ३१, ३८, ४०, ४१, निषादः १४, १९, २७, २८, षड्जः १५ पञ्चमः ", मध्यमः ' २२ मध्यम ", गान्धारः ", ऋषभः ' २३ मध्यमः ", पञ्चमः ' २५ पञ्चमः ", धैवतः ' २६ ॥

अग्नेस्तनूरसि विष्णवे त्वा सोमस्य तनूरसि विष्णवे त्वाऽतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वाऽग्नये त्वा रायस्पोषदे विष्णवे त्वा ॥ १ ॥ अग्नेर्जनित्रमसि वृषणौ स्थ उर्वश्यस्यायुरसि पुरूरवाऽअसि । गायत्रेण त्वा छन्दसा मन्थामि त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा मन्थामि जागतेन त्वा छन्दसा मन्थामि ॥ २ ॥ भवतन्नः समनसौ सचेतसावरेपसौ मा यज्ञꣳ हिꣳसिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः ॥ ३ ॥ अग्नावग्निश्चरति प्रविष्टऽऋषीणाम्पुत्रोऽअभिशस्तिपावा । स नः स्योनः सुयजा यजेह देवेभ्यो हव्यꣳ सदमप्रयुच्छन् स्वाहा ॥ ४ ॥ आपतये त्वा परिपतये गृह्णामि तनूनप्त्रे शाक्वराय शक्वनऽओजिष्ठाय । अनाधृष्टमस्यनाधृष्यं देवानामोजोऽनभिशस्त्यभिशस्तिपाऽअनभिशस्तेन्यमंजसा सत्यमुपगेषꣳ स्विते मा धाः ॥ ५ ॥ अग्ने व्रतपास्त्वे व्रतपा या तव तनू रियꣳ सा मयि यो मम तनूरेषा सा त्वयि । सह नौ व्रतपते व्रतान्यनु मे दीक्षान्दीक्षापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिः ॥ ६ ॥ अꣳशुरꣳशुष्टे देव सोमाप्यायतामिन्द्रायैकधनविदे । आतुभ्यमिन्द्रः प्यायतामात्वमिन्द्राय प्यायस्व । आप्याययास्मान्त् सखीन्त् सन्न्या मेधया स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामशीय । एष्टा रायः प्रेषे भगायऽऋतमृतवादिभ्यो नमो द्यावापृथिवीभ्याम् ॥ ७ ॥ या तेऽअग्नेऽयःशया तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठा । उग्रं वचोऽअपावधीत्त्वेषं वचोऽअपावधीत्

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

स्वाहा। या तेऽअग्ने रजःशया तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठा। उग्रं वचोऽअपावधीं त्वे-
षं वचोऽअपावधीत् स्वाहा। या तेऽअग्ने हरिशया तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठा।
उग्रं वचोऽअपावधीं त्वेषं वचोऽअपावधीत् स्वाहा ॥८॥ [1] तप्तायनी मेऽसि
वित्तायनी मेऽस्यवतान्मा नाथितादवतान्मा व्यथितात्। [2] विदेदग्निर्नभो ना-
माग्नेऽअङ्गिर आयुना नाम्नेहि योऽस्यां पृथिव्यामसि यत्तेऽनाधृष्टन्नाम यज्ञियं
तेन त्वा दधे विदेदग्निर्नभोनामाग्ने अङ्गिर आयुना [3] नाम्नेहि यो द्वितीय-
स्याम्पृथिव्यामसि यत्तेऽनाधृष्टन्नाम यज्ञियन्तेन त्वा दधे विदेदग्निर्नभोनामा-
ग्नेऽअङ्गिर आयुना नाम्नेहि यस्तृतीयस्याम्पृथिव्यामसि यत्तेऽनाधृष्टन्नाम यज्ञि-
यन्तेन त्वा दधे। [4] अनु त्वा देववीतये ॥९॥ सिꣳह्यसि सपत्नसाही
देवेभ्यः कल्पस्व सिꣳह्यसि सपत्नसाही देवेभ्यः। शुन्धस्व सिꣳह्यसि
सपत्नसाही देवेभ्यः शुम्भस्व॥ १० ॥ इन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पातु प्रचेतास्त्वा
रुद्रैः पश्चात्पातु मनोजवस्त्वा पितृभिर्दक्षिणतः पातु विश्वकर्मा त्वादित्यैरुत्तरतः
पात्विदमहन्तप्तंवार्बहिर्धायज्ञान्निः सृजामि ॥ ११ ॥ सिꣳह्यसि स्वाहा सिꣳ-
ह्यस्यादित्यवनिः स्वाहा सिꣳह्यसि ब्रह्मवनिः क्षत्रवनिः स्वाहा सिꣳह्यसि
सुप्रजावनीरायस्पोषवनिः स्वाहा सिꣳह्यस्यावह देवान्यजमानाय स्वाहा भूतेभ्यस्
त्वा ॥१२॥ ध्रुवोऽसि पृथिवीन्दृꣳह ध्रुवक्षिदस्यन्तरिक्षन्दृꣳहाच्युतक्षिदसि दिव-
न्दृꣳहाग्नेःपुरीषमसि ॥१३॥ युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्राविप्रस्य बृहतो विप-
श्चितः। विहोत्रादधे वयुनाविदेकऽइन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः स्वाहा ॥ १४॥
इदंविष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदम्। समूढमस्य पाꣳसुरे स्वाहा ॥१५॥ इरावती
धेनुमती हि भूतꣳ सूयवसिनी मनवे दशस्या। व्यस्कभ्ना रोदसी विष्णवेते
दाधर्थ पृथिवीमभितो मयूखैः स्वाहा ॥ १६ ॥ देवश्रुतौ देवेष्वाघोषतम्प्राची

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

प्रेतमध्वरङ्कल्पयन्तीऽऊर्ध्वं यज्ञन्नयतम्मा जिह्वरतम् । स्वं गोष्ठमवदतन्देवी दुर्य्येऽ-
आयुर्मा निर्वादिष्टम्प्रजाम्मा निर्वादिष्टमत्र रमेथां वर्ष्मन्पृथिव्याः ॥ १७ ॥
विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्रवोचं यः पार्थिवानि विममे रजाꣳसि । यो अ-
स्कभायदुत्तरꣳ सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णवे त्वा ॥ १८ ॥ दिवो
वा विष्ण उत वा पृथिव्या महो वा विष्ण उरोरन्तरिक्षात् । उभा हि
हस्ता वसुना पृणस्वा प्रयच्छ दक्षिणादोत सव्याद्विष्णवे त्वा ॥ १९ ॥ प्र तद्विष्णुस्तवते
वीर्य्येण मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः । यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिक्षि
यन्ति भुवनानि विश्वा ॥ २० ॥ विष्णो रराटमसि विष्णोः श्नप्त्रे स्थो विष्णोः
स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवोऽसि वैष्णवमसि विष्णवे त्वा ॥ २१ ॥ देवस्य त्वा सवितुः
प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णो हस्ताभ्याम् । आददे नार्यसीदमहꣳ रक्षसां ग्रीवा
अपिकृन्तामि । बृहन्नसि बृहद्रवा बृहतीमिन्द्राय वाचं वद ॥ २२ ॥ रक्षोहणं
वलगहनं वैष्णवीमिदमहन्तं वलगमुत्किरामि यम्मे निष्ट्यो यममात्यो निचखाने
दमहन्तं वलगमुत्किरामि यम्मे समानो यमसमानो निचखानेदमहन्तं वल-
गमुत्किरामि यम्मे सबन्धुर्यमसबन्धुर्निचखानेदमहन्तं वलगमुत्किरामि यम्मे
सजातो यमसजातो निचखानोत्कृत्याङ्किरामि ॥ २३ ॥ स्वराडसि सपत्नहा सत्ररा-
डस्यभिमातिहा जनराडसि रक्षोहा सर्वराडस्यमित्रहा ॥ २४ ॥ रक्षोहणो
वो वलगहनः प्रोक्षामि वैष्णवान्रक्षोहणो वो वलगहनोऽवनयामि वैष्णवान्र-
क्षोहणो वो वलगहनोऽवस्तृणामि वैष्णवान्रक्षोहणौ वां वलगहना
उपदधामि वैष्णवी रक्षोहणौ वां वलगहनौ पर्यूहामि वैष्णवी वैष्णवमसि
वैष्णवा स्थ ॥ २५ ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णो
हस्ताभ्याम् । आददे नार्यसीदमहꣳ रक्षसाङ्ग्रीवा अपिकृन्तामि । यवोऽसि

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

यवयास्मद् द्वेषो यवयारातीर्दिवे त्वा ऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धन्ताँ
ल्लोकाः पितृषदनाः पितृषदनमसि ॥ २६ ॥ उद्दिवꣳ स्तभानान्तरिक्षं पृण दृꣳ
ह स्व पृथिव्यां द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु मित्रावरुणौ ध्रुवेण धर्मणा । ब्रह्मवनि
त्वा क्षत्रवनि रायस्पोषवनि पर्यूहामि ब्रह्म दृꣳह क्षत्रं दृꣳहायुर्दृꣳह प्रजां दृ-
ꣳह ॥ २७ ॥ ध्रुवासि ध्रुवो ऽयं यजमानो ऽस्मिन्नायतने प्रजया पशुभिर्भू-
यात् । घृतेन द्यावापृथिवी पूर्येथामिन्द्रस्य छदिरसि विश्वजनस्य छाया ॥ २८ ॥
परि त्वा गिर्वणो गिर ऽइमा भवन्तु विश्वतः । वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु
जुष्टयः ॥ २९ ॥ इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवो ऽसि ऐन्द्रमसि वैश्वदेवमसि ॥ ३० ॥
विभूरसि प्रवाहणो वह्निरसि हव्यवाहनः । श्वात्रो ऽसि प्रचेतास्तुथो ऽसि
विश्ववेदाः ॥ ३१ ॥ उशिगसि कविरङ्घारिरसि बम्भारिरवस्यूरसि दुवस्वाञ्छु-
न्ध्यूरसि मार्जालीयः । सम्राडसि कृशानुः परिषद्यो ऽसि पवमानो नभो ऽसि
प्रतक्वा मृष्टो ऽसि हव्यसूदन ऋतधामासि स्वर्ज्योतिः ॥ ३२ ॥ समुद्रो ऽसि
विश्वव्यचा ऽअजो ऽस्येकपादहिरसि बुध्न्यो वागस्यैन्द्रमसि सदो ऽस्यृतस्य द्वारौ
मा मा सन्ताप्तमध्वनामध्वपते प्र मा तिर स्वस्ति मे ऽस्मिन् पथि देवयाने भूयात्
॥ ३३ ॥ मित्रस्य मा चक्षुषेक्षध्वमग्नयः सगराः सगरा स्थ सगरेण नाम्ना रौद्रेणा-
नीकेन पात माग्नयः पिपृत माग्नयो गोपायत मा नमो वो ऽस्तु मा मा हिꣳ
सिष्ट ॥ ३४ ॥ ज्योतिरसि विश्वरूपं विश्वेषां देवानाꣳ समित् । त्वꣳ सोम
तनूकृद्भ्यो द्वेषोभ्यो ऽन्यकृतेभ्य उरु यन्तासि वरूथꣳ स्वाहा । जुषाणो ऽअप्तु-
राज्यस्य वेतु स्वाहा ॥ ३५ ॥ अग्ने नय सुपथा राये ऽअस्मान्विश्वानि देव वयुनानि
विद्वान् । युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नम ऽउक्तिं विधेम ॥ ३६ ॥
अयन्नो ऽअग्निर्वरिवस्कृणोत्वयं मृधः पुर ऽएतु प्रभिन्दन् । अयं वाजाञ्जयतु वाज-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

सताव॒य ँ॑ श॒त्रून् ऽजयतु॒ जर्हृषाणः॒ स्वाहा॑ ॥ ३७ ॥ उरु॑विष्णो॒ विक्र॑मस्वो॒रु क्षया॑य नस्कृधि । घृतं॑ घृतयोने पिब॒ प्रप्र॑ य॒ज्ञप॑तिं तिर॒ स्वाहा॑ ॥ ३८ ॥ दे॑व सवितरे॒ष ते॒ सोम॒स्तं ँ॑ रक्षस्व मा त्वा॑ दभन् । एतत्त्वं॑ देव सोम दे॒वो दे॒वाँ२ ऽउपा॑गा इ॒दम॒हं म॑नु॒ष्यान्त्स॒ह रा॒यस्पोषे॑ण॒ स्वाहा॒ निर्व॑रुणस्य पाशान्मु॒च्ये ॥ ३९ ॥ अग्ने॑ व्रतपा॒स्त्वे व्र॑तपा॒या त॒व त॒नूर्मय्य॒भूदे॒षा सा त्वयि॒ यो मम॑ त॒नूस्त्वय्य॒भूदि॒यं ँ॑ सा मयि॑ । य॒था य॒थं नौ॑ व्रतपते व्र॒तान्यनु॑ मे दी॒क्षां दी॒क्षाप॑ति॒रम ँ॑ स्तानु॒ तप॒स्तप॑स्पतिः ॥ ४० ॥ उरु॒ विष्णो॒ विक्र॑मस्वो॒रु क्षया॑य नस्कृधि । घृतं घृतयोने॒ पिब॒ प्रप्र॒ य॒ज्ञप॑तिं तिर॒ स्वाहा॑ ॥ ४१ ॥ अत्य॒न्याँ२ ऽअगा॒न्नान्याँ२ ऽउपा॑गामर्वाक्त्वा परे॑भ्यो ऽविदम्प॒रोऽव॑रेभ्यः ॥ तं त्वा॑ जुषामहे देव वनस्पते देवय॒ज्यायै॑ दे॒वास्त्वा॑ देवय॒ज्यायै॑ जुषन्तां॒ विष्ण॑वे त्वा । ओष॑धे॒ त्राय॑स्व॒ स्वधि॑ते॒ मैनं॑ हिं ँ॑ सीः ॥४२॥ द्यां मा ले॑खीर॒न्तरि॑क्षं॒ मा हिं॑सीः पृथि॒व्या सम्भ॑व । अ॒यं हि त्वा॒ स्वधि॑ति॒स्तेति॑जानः प्रणि॒नाय॑ मह॒ते सौभ॑गाय । अत॒स्त्वं दे॑व वनस्पते श॒तव॑ल्शो॒ वि रो॑ह स॒हस्र॑वल्शा॒ वि व॒यं ँ॑ रुहेम ॥ ४३ ॥

॥ इति पञ्चमोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

॥ अथ षष्ठोऽध्यायः ॥

ऋषिः—आगस्त्यः १ शाकल्यः २ दीर्घतमा ३, ६, ८, ९, १८—२३ मेधातिथिः ४, ५, ७, १०—१६, २४—२८ मधुच्छन्दाः २९—३५ गोतमः ३७। देवता—सविता १, २, ३० विष्णुः ३, ४, ५ विद्वांसो ६, १२, १३, १५ त्वष्टा ७, २० बृहस्पतिः ८ सविता, अश्विनौ, पूषा ९ आपः १०, १३, १७, २७ वातः ११ द्यावापृथिव्यौ १६, ३५ अग्निः १८, २९ विश्वे देवा १९ सेनापतिः २१ वरुणः २२ अप्, यज्ञ, सूर्या २३ सोमः २५,३२ प्रजा २८, प्रजासभ्यराजानो ३१ सभापतीराजा ३३, यज्ञः २४ इन्द्रः ३०। छन्दः—पंक्तिः आसुरी, भुरिगार्च्युष्णिक् १ निचृद्गायत्री, स्वराट् पंक्तिः २ आर्च्युष्णिक्, साम्न्युष्णिक्, निचृत्प्राजापत्या बृहती ३ निचृदार्षी गायत्री ४, ५ आर्च्युष्णिक्, भुरिक् साम्नी बृहती ६ आर्षी बृहती ७ प्राजापत्यानुष्टुप्, निचृत् प्राजापत्या बृहती ८ प्राजापत्या बृहती, पंक्तिः ९ प्राजापत्या बृहती, निचृदार्षी बृहती १० भुरिगार्च्युष्णिक् ११ भुरिक् प्राजापत्यानुष्टुप् १२ निचृदार्ष्यनुष्टुप् १३, २३ भुरिगार्षी जगती १४ निचृदार्षी त्रिष्टुप् १५, २७, २८, ब्राह्म्युष्णिक् १६ निचृद्ब्राह्म्यनुष्टुप् १७ प्राजापत्यानुष्टुप् पंक्ति १८ ब्राह्म्यनुष्टुप् १९, २० याजुषि उष्णिक् २१ ब्राह्मीस्वराडुष्णिक् विराड् गायत्री २२ आर्षीत्रिष्टुप्, त्रिपाद् गायत्री २४ आर्षीविराडनुष्टुप् २५ गायत्री आर्षी त्रिष्टुप् २६ भुरिगार्षी गायत्री २९ स्वराडार्षी पंक्तिः ३० उष्णिक् ३१ पञ्चपाज्ज्योतिष्मती जगती ३२ भुरिगार्षी बृहती ३३ स्वराडार्षी पथ्याबृहती ३४ भुरिगार्ष्यनुष्टुप् ३५, ३७। स्वरः—धैवतः, ऋषभः, १ षड्जः धैवतः २ ऋषभः, मध्यमः ३ षड्जः ४,५,२९ ऋषभः, मध्यमः ६ मध्यमः ७, १०, १२, २४ ऋषभः, मध्यमः ८ मध्यमः, धैवतः ९ ऋषभः ११, १६, २१, ३१ गान्धारः १२, १३, १७, १९, २३,

२५, २८, ३५, ३७ निषाद: १४, ३२ पञ्चम: १९, ३० गान्धार: ,
पञ्चम: १८ धैवत: २०, २७ ऋषभ: , पञ्चम: २२ धैवत: , षड्ज:
२४ षड्ज: , धैवत: २६ ॥

उ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णो हस्ताभ्यामाददे नार्यसी
दमहꣳरक्षसां ग्रीवा अपि कृन्तामि । य यवोऽसि यवयास्मद् द्वेषो यवयारातीर्दि
वे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धन्ताँल्लोकाः पितृषदनाः पितृषदनमसि
॥ १ ॥ क अग्रेणीरसि स्वावेश उन्नेतॄणामेतस्य वित्तादधि त्वा स्थास्यति
र देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्यः । द्यामग्रेणास्पृक्ष आन्तरि
क्षम्मध्येनाप्राः पृथिवीमुपरेणादृꣳहीः ॥ २ ॥ उ या ते धामान्युश्मसि गम-
ध्यै यत्र गावो भूरिशृङ्गा अयासः । क अत्राह तदुरुगायस्य विष्णोः परमम्पदमव
भारि भूरि । र ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि रायस्पोषवनि पर्य्यूहामि ब्रह्म दृꣳह
क्षत्रन्दृꣳहायुर्दृꣳह प्रजान्दृꣳह ॥ ३ ॥ विष्णोः कर्म्माणि पश्यत यतो
व्रतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ ४ ॥ तद्विष्णोः परमम्पदꣳ सदा
पश्यन्ति सूरयः दिवीव चक्षुराततम् ॥ ५ ॥ ग परिवीरसि परि त्वा दैवीर्विशो व्य-
यन्तां परीमं यजमानꣳरायो मनुष्याणाम् । र दिवः सूनुरस्येष ते पृथिव्याँल्लोक आर-
ण्यस्ते पशुः ॥ ६ ॥ उपावीरसी उपदेवान्दैवीर्विशः प्रागुरुशिजो वह्नितमान् ।
देव त्वष्टर्वसु रम हव्या ते स्वदन्ताम् ॥ ७ ॥ क रेवती रमध्वम् बृहस्पते धारया
वसूनि । र ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेन प्रति मुञ्चामि धर्षा मानुषः ॥ ८ ॥ ग देवस्य
त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णो हस्ताभ्याम् । र अग्नीषोमाभ्याञ्जुष्ट-
न्नियुनज्मि । अद्भ्यस्त्वौषधीभ्योनु त्वा माता मन्यतामनु पितानु भ्राता सग-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

र्यो नुसखा सयूथ्य: । अग्नीषोमाभ्यान्त्वाजुष्टम्प्रोक्षामि ॥ ९ ॥ [क] अपाम्पेरुरस्या
पो देवी: स्वदन्तु स्वात्तञ्चित्सद्देवहवि: । [र] सन्ते प्राणो वातेन गच्छताꣳ समङ्गानि
यजत्रै: संय्यज्ञपतिराशिषा ॥ १० ॥ घृतेनाक्तौ पशूंस्त्रायेथाꣳरेवति यजमाने
प्रियन्धा आविश । उरोरन्तरिक्षात्सजूर्देवेन वातेनास्य हविषस्त्मना यजसमस्य
तन्वा भव । वर्षो वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपतिन्धा: स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्य:
स्वाहा ॥ ११ ॥ माहिर्भूर्मापृदाकुर्नमस्तऽआतानानर्वाप्रेहि घृतस्य कुल्याऽउप
ऋतस्य पथ्या अनु ॥ १२ ॥ देवीराप: शुद्धा वोढ्वꣳ सुपरिविष्टा देवेषु परि-
विष्टा वयम्परिवेष्टारो भूयास्म ॥ १३ ॥ वाचं ते शुन्धामि प्राणन्ते शुन्धामि चक्षुस्ते
शुन्धामि श्रोत्रन्ते शुन्धामि नाभिन्ते शुन्धामि मेढ्रन्ते शुन्धामि पायुन्ते शुन्धामि
चरित्रांस्ते शुन्धामि ॥ १४ ॥ मनस्तऽआप्यायतां वाक्तऽआप्यायताम्प्राणस्तऽ
आप्यायताञ्चक्षुस्तऽआप्यायताꣳश्रोत्रन्तऽआप्यायताम् । यत्ते क्रूरं यदास्थितं
तत्तऽआप्यायतान्निष्ट्यायतान्तत्ते शुध्यतु शमहोभ्य: । ओषधे । त्रायस्व स्वधिते मै-
नꣳहिꣳसी: ॥ १५ ॥ रक्षसाम्भागोऽसि निरस्तꣳरक्षऽइदमहꣳरक्षोऽभितिष्ठामीद
महꣳरक्षोऽवबाधऽइदमहꣳरक्षोऽधमन्तमो नयामि । घृतेनद्यावापृथिवी प्रोर्णु-
वाथां वायो वे: स्तोकानामग्निराज्यस्य वेतु स्वाहा स्वाहाकृतेऽऊर्ध्व-
नभसम्मारुतङ्गच्छतम् ॥ १६ ॥ इदमाप: प्रवहतावद्यञ्च मलञ्च यत् । यच्चा-
भिदुद्रोहानृतं यच्च शेपे अभीरुणम् । आपो मा तस्मादेनस: पवमानश्च मुञ्चतु
॥ १७ ॥ [क] सन्ते मनो मनसा सम्प्राण: प्राणेन गच्छताम् । [र] रेडस्यग्निष्ट्वा
श्रीणात्वापस्त्वा समरिणन्वातस्य त्वा ध्राज्यै पूष्णो रꣳह्याऽऊष्मणो व्यथिषत्प्रयुतं
द्वेष: ॥ १८ ॥ घृतङ्घृतपावान: पिबत वसां वसापावान: पिबतान्तरिक्षस्य
हविरसि स्वाहा । दिश: प्रदिशऽआदिशो विदिशऽउद्दिशो दिग्भ्य: स्वाहा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ १९ ॥ ऐन्द्रः प्राणो ऽअङ्गे ऽअङ्गे निदीध्यदैन्द्र ऽउदानो ऽअङ्गे ऽअङ्गे निधीतः । देव त्वष्टर्भूरि ते सꣳसमेतु सलक्ष्मा यद्विषुरूपम्भवाति । देवत्रा यन्तमवसे सखायोऽनु त्वा मातापितरो मदन्तु ॥ २० ॥ समुद्रङ्गच्छ स्वाहाऽन्तरिक्षङ्गच्छ स्वाहा देवꣳ सवितारङ्गच्छ स्वाहा। मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहाऽहोरात्रे गच्छ स्वाहा छन्दाꣳसि गच्छ स्वाहा द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहा यज्ञं गच्छ स्वाहा सोमं गच्छ स्वाहा दिव्यन्नभो गच्छ स्वाहाग्निं वैश्वानरङ्गच्छ स्वाहा मनो मे हार्दि यच्छ दिवन्ते धूमो गच्छतु स्वर्ज्योतिः पृथिवीम्भस्मना पृण स्वाहा ॥ २१ ॥ [क] मापो मौषधीर्हिꣳसीर्धाम्नो धाम्नो राजꣳस्ततो वरुणनो मुञ्च । यदाहुरघ्न्याऽइति वरुणेति शपामहे ततो वरुण नो मुञ्च [र] सुमित्रिया न आप ओषधयः सन्तु दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः ॥ २२ ॥ हविष्मतीरिमा आपो हविष्माँ आविवासति । हविष्मान्देवो अध्वरो हविष्माँ अस्तु सूर्यः ॥ २३ ॥ [क] अग्नेर्वोऽपन्नगृहस्य सदसि सादयामि । इन्द्राग्न्योर्भागधेयीः स्थ मित्रावरुणयोर्भागधेयीः स्थ विश्वेषां देवानां भागधेयीः स्थ [र] । अमूर्या उप सूर्ये याभिर्वा सूर्यः सह ता नो हिन्वन्त्वध्वरम् ॥ २४ ॥ हृदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वा ऊर्ध्वमिममध्वरं दिवि देवेषु होत्रा यच्छ ॥ २५ ॥ [क] सोम राजन्विश्वास्त्वम् प्रजा उपावरोह विश्वास्त्वा प्रजा उपावरोहन्तु । [र] शृणोत्वग्निः समिधा हवम्मे शृण्वन्त्वापो धिषणाश्च देवीः श्रोता ग्रावाणो विदुषो न यज्ञꣳ शृणोतु देवः सविता हवम्मे स्वाहा ॥ २६ ॥ देवीरापो अपान्नपाद्यो व ऽऊर्मिर्हविष्य ऽइन्द्रियावान्मदिन्तमः । तं देवेभ्यो देवत्रा दत्त शुक्रपेभ्यः । येषाम्भाग स्थ स्वाहा ॥ २७ ॥ कार्षिरसि समुद्रस्य त्वा क्षित्या उन्नयामि समापो अ-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ङ्गिरसत समोषधीभ्रिरोषधीः ॥ २८ ॥ यमग्ने पृत्सु मर्त्यमवा वाजेषु
यञ्जुनाः । स यन्ता शश्वतीरिषः स्वाहा ॥ २९ ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रस
ऽश्विनोर्बाहु भ्यांम्पूष्णो हस्ताभ्याम् । आददे रावासि गभीरमिम मध्वरङ्क
धीन्द्राय सुषूतमम् । उत्तमेनपविनोर्ज्ज स्वन्तम्मधुमन्तम्पयस्वन्तन्निग्राब्भ्या स्
देवश्रुत स्तर्प्पयतमा ॥ ३० ॥ मनो मे तर्प्पयत वाचम्मे तर्प्पयत प्राणम्मे
तर्प्पयत चक्षुर्मे तर्प्पयत श्रोत्रम्मे तर्प्पयता त्मानम्मे तर्प्पयत प्रजाम्मे तर्प्पयत
पशून्मे तर्प्पयत गणान्मे तर्प्पयत गणा मे मा वितृषन् ॥ ३१ ॥ इन्द्राय त्वा
वसुमते रुद्रवत ऽइन्द्रायत्वादित्यवत इन्द्राय त्वाभिमातिघ्ने श्येनाय त्वासो
म भृतेग्नयेत्वा रायस्पोषदे ॥ ३२ ॥ यत्ते सोमदिविज्ज्योतिर्य्यत्पृथिव्यां
यदुरावन्तरिक्षे तेनास्मै यजमानायोरुराये कृद्ध्यधिदात्रेवोचः ॥ ३३ ॥ श्वात्राः
स्थ वृत्रतुरो राधो गूर्त्ता ऽअमृतस्य पत्नीः ताद्देवीर्द्देवत्रेमंयज्ञन्नयतोप
हूताः सोमस्य पिबत ॥ ३४ ॥ माभेर्मा संविक्था ऽ ऊर्ज्जन्धत्स्व धिषणेवीड्वी
सती वीडयेथामूर्ज्जन्दधाथाम् पाप्मा हतो न सोमः ॥ ३५ ॥ प्रागपागुदगध
राक्सर्व्वतस्त्वादिश ऽआधावन्तु अम्बनिष्परसमरीर्विदाम् ॥ ३६ ॥ त्वमङ्गप्र
शंᳫसिषोदेवः शविष्ठमर्त्यम् । न त्वदन्यो मघवन्नस्तिमर्डितेन्द्र ब्रवीमिते
वचः ॥ ३७ ॥

॥ इति षष्ठो ऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ सप्तमोऽध्यायः ॥

ऋषिः—गोतमः १—६ वसिष्ठः ७ मधुच्छन्दा ८, ३३ गृत्समदः ९, १३ त्रिशोकः १० मेधातिथिः ११ वत्सारः काश्यपः १२—२३ भरद्वाजः २४, २५, २९ देवश्रवा २६—३० विश्वामित्रः ३१, ३५—३८ त्रिशोकः ३२ वत्सः ४० प्रस्कण्वः ४१ कुत्सः ४२ आङ्गिरसः ४३—४८ । देवता—प्राणः १ सोमः २, ३१ विद्वांसो ३, ४६ मघवा ४ ईश्वरः ५ योगी ६ वायुः ७ इन्द्रवायू ८ मित्रावरुणौ ९, १० अश्विनौ ११ विश्वे देवा १२—१७, १९, २२—२४, ३२—३४ प्रजापतिः १८, २९, ३०, ३५—३८, ४०, ४४, यज्ञः २०, २६ वैश्वानरः २१ यज्ञपतिः २७, २८, इन्द्राग्नी ३१ प्रजासेनापतिः ३९ सूर्य्यः ४१, ४२ अन्तर्य्यामी जगदीश्वरः ४३ वरुणः ४७ आत्मः ४८ । छन्दः—भुरिगार्ष्यनुष्टप् १ निचृदार्षीपंक्तिः २ विराड्ब्राह्मी जगती ३ आर्ष्युष्णिक् ४ आर्षीपंक्तिः ५ भुरिक् त्रिष्टुप् ६ निचृज्जगती ७ आर्षी गायत्री १, स्वराड् गायत्री २ ८ आर्षी गायत्री १, आसुरी गायत्री २ ९ ब्राह्मी बृहती १० ब्राह्मी उष्णिक् ११ निचृदार्षी जगती १, पंक्ति २ १२ निचृदार्षी त्रिष्टुप् १, प्रजापत्या गायत्री २ १३ स्वराड् जगती १४ निचृद्ब्राह्म्यनुष्टुप् १५ निचृदार्षी त्रिष्टुप् १ साम्नी गायत्री २ १६ स्वराड् ब्राह्मीत्रिष्टुप् १७ निचृत् त्रिष्टुप् १, प्राजापत्या गायत्री २ १८ भुरिगार्षी पंक्तिः १९ निचृदार्षी जगती २० स्वराड् ब्राह्मीत्रिष्टुप् १, याजुषी जगती २ २१ ब्राह्मीत्रिष्टुप् २२ अनुष्टुप् १, प्राजापत्या अनुष्टुप् २, स्वराड् साम्न्यनुष्टुप् ३, भुरिगार्ची गायत्री ४ भुरिक् साम्न्यनुष्टुप् ५, २३ आर्षी त्रिष्टुप् २४ याजुष्यनुष्टुप् १, विराडार्षी बृहती २ २५ स्वराड् ब्राह्मी बृहती २६ सुर्य्यनुष्टुप् १, २, ४ सुर्य्युष्णिक् ३, ७ साम्नी गायत्री ५ आसुरी गायत्री ६ २७ ब्राह्मी बृहती २८ आर्ची पंक्तिः १, भुरिक्साम्नी पंक्तिः २ २९ साम्नी गायत्री १, ३, ५, ७, ९, ११ सुर्य्यनुष्टुप् २, ६, १०, १२ याजुषी पंक्तिः ४ सुर्य्युष्णिक् ८ ३० आर्षी

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

त्रिष्टुप् २१ आर्षी गायत्री क, आर्च्युष्णिक् र २२ आर्षी गायत्री क आर्षी बृहती र २३ आर्ची गायत्री क निचृदार्च्युष्णिक् र २४ निचृदार्षी त्रिष्टुप् क आसुर्युष्णिक् र २५ विराडार्षीत्रिष्टुप् १ आसुर्युष्णिक् २ साम्न्युष्णिक् ३ २६ निचृदार्षीत्रिष्टुप् क प्राजापत्यात्रिष्टुप् र २७, २८ भुरिक् पंक्तिः क साम्नी त्रिष्टुप् र २९ आर्षीगायत्री क विराडार्षी गायत्री र ४० भुरिगार्षी गायत्री ४१ भुरिगार्षी त्रिष्टुप् ४२, ४३, ४४ निचृज्जगती ४५ भुरिगार्षी त्रिष्टुप् ४६ भुरिक् प्राजापत्या जगती १, स्वराट् प्राजापत्या जगती २, निचृदार्ची जगती ३ विराडार्षी जगती ४ ४७ आसुर्युष्णिक् ४८ । स्वरः—गान्धारः १, १५ पञ्चमः २, ५, २९ निषादः ३, ७, १४, २०, ४५, ४७, ऋषभः ४, ११ धैवतः ६, १७, १९, २२, २४, ३१, ३७, ३८, ४२—४४, ४६ षड्जः ८, ९, ४०, ४१ मध्यमः १०, २६, २८ निषादः क, पञ्चमः र १२ धैवतः क, षड्जः र १३, १६, १८ धैवतः क निषादः र २१ गान्धारः १, २, ३, ५ षड्जः ४ २३ गान्धारः क, मध्यमः र २५ गान्धारः १, २, ४ ५, ६ षड्जः ३, ऋषभः ७ २७ षड्जः १, ३, ४, ५, ८, ११ गान्धारः २, ६, १०, १२, पञ्चमः ७, ८, ऋषभः १३ ३० षड्जः क, ऋषभः र ३२, ३४ षड्जः क मध्यमः र ३३ धैवतः क ऋषभः र ३५, ३६ पञ्चमः क धैवतः र ३९ ॥

वाचस्पतये पवस्व वृष्णो ऽ अꣳशुभ्याङ्गभस्तिपूतः । देवो देवेभ्यः पवस्व
येषाम्भागो ऽसि ॥ १ ॥ मधुमतीर्न्न इषस्कृधि यत्ते सोमादाभ्यन्नाम जागृवि
तस्मै ते सोम सोमाय स्वाहा स्वाहोर्वन्तरिक्षमन्वेमि ॥ २ ॥ स्वाङ्कृतोऽसि विश्वेभ्य
इन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो मनस्त्वाष्टु स्वाहा त्वा सुभव सूर्याय देवेभ्यस्त्वा
मरीचिपेभ्यो देवाꣳशो यस्मै त्वेडे तत्सत्यमुपरिप्रुता भङ्गेन हतोऽसौ फट् प्राणा
य त्वा व्यानाय त्वा ॥ ३ ॥ उपयामगृहीतोऽस्यन्तर्यच्छ मघवन् पाहि सोमम् ।
उरुष्य राय एषो यजस्व ॥ ४ ॥ अन्तस्ते द्यावापृथिवी दधाम्यन्तर्दधाम्युर्वन्तरि
क्षम् । सजूर्देवेभिरवरैः परैश्चान्तर्यामे मघवन् मादयस्व ॥ ५ ॥ स्वाङ्कृ
तोऽसि विश्वेभ्य इन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो मनस्त्वाष्टु स्वाहा त्वा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

सुभव सूर्य्याय देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य उदानाय त्वा ॥ ६ ॥ आवायो भूष
शुचिपा उप नः सहस्रन्ते नियुतो विश्ववार उपो ते अन्धो मद्यमयामि
यस्य देव दधिषे पूर्वपेयं वायवे त्वा ॥ ७ ॥ इन्द्रवायू इमे सुता उपप्रयोभिरागतम् ।
इन्दवो वामुशन्ति हि । उपयामगृहीतो ऽसि वायव इन्द्रवायुभ्यान्त्वैष ते योनिः
सजोषोभ्यां त्वा ॥ ८ ॥ अयं वाम्मित्रावरुणा सुतः सोम ऋतावृधा ।
ममेदिह श्रुत ँ हवम् । उपयामगृहीतो ऽसि मित्रावरुणाभ्यां त्वा ॥ ९ ॥
राया वय ँ ससवा ँ सो मदेम हव्येन देवा यवसेन गावः । ताम्धेनु-
म्मित्रावरुणा युवन्नो विश्वाहा धत्तमनपस्फुरन्तीमेष ते योनिर्ऋतायु-
भ्यान्त्वा ॥ १० ॥ या वाङ्कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती । तया यज्ञम्मि
मिक्षतम् । उपयामगृहीतो ऽस्यश्विभ्यान्त्वैष ते योनिर्माध्वीभ्यान्त्वा ॥ ११ ॥
तं प्रत्नथा पूर्वथा विश्वथेमथा ज्येष्ठतातिं बर्हिषद ँ स्वर्विदम् । प्रतीची
नम्वृजनन्दोहसे धुनिमाशुं जयन्तमनु यासु वर्द्धसे । उपयामगृहीतो ऽ
सि शण्डाय त्वैष ते योनिर्वीरतां पाह्यपमृष्टः शण्डो देवास्त्वा शुक्रपाः
प्रणयन्त्वनाधृष्टासि ॥ १२ ॥ सुवीरो वीरान् प्रजनयन् परीह्यभि रायस्पोषेण
यजमानम् । सञ्जग्मानो दिवा पृथिव्या शुक्रः शुक्रशोचिषा निरस्तः शण्डः
शुक्रस्याधिष्ठानमसि ॥ १३ ॥ अच्छिन्नस्य ते देव सोम सुवीर्य्यस्य राय-
स्पोषस्य ददितारः स्याम । सा प्रथमा संस्कृतिर्विश्ववारा स प्रथमो वरुणो
मित्रो अग्निः ॥ १४ ॥ स प्रथमो बृहस्पतिश्चिकित्वांस्तस्मा इन्द्राय सुतमा
जुहोत स्वाहा । तृप्यन्तु होत्रा मध्वो याः स्विष्टा याः सुप्रीताः सुहुता यत्स्वाहा-
याडग्नीत् ॥ १५ ॥ अयं वेनश्चोदयत्पृश्निगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने ।
इममपा ँ सङ्गमे सूर्य्यस्य शिशुन्न विप्रा मतिभी रिहन्ति । उपयामगृहीतो

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ऽसि मर्काय त्वा ॥ १६ ॥ मनो न येषु हवनेषु तिग्मं विपः शच्या
वनुथो द्रवन्ता । आ यः शर्य्याभि सुविनृम्णो अस्याश्रीणीतादिशङ्गभस्तावेष
ते योनिः प्रजाः पाह्यपमृष्टो मर्को देवास्त्वा मन्थिपा प्रणयन्त्वनाधृष्टासि
॥ १७ ॥ [क] सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन् परीह्यभि रायस्पोषेण यजमानम् ।
संजग्मानो दिवा पृथिव्या । मन्थी मन्थिशोचिषा निरस्तो मर्को [२] मन्थिनो
ऽधिष्ठानमसि ॥ १८ ॥ ये देवासो दिव्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थ ।
अप्सुक्षितो महिनैकादश स्थ ते देवासो यज्ञमिमं जुषध्वम् ॥ १९ ॥ उपयामगृ-
हीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणः पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं विष्णुस्त्वामिन्द्रियेण
पातु विष्णुं त्वम् पाह्यभि सवनानि पाहि ॥ २० ॥ सोमः पवते सोमः
पवतेऽस्मै ब्रह्मणेऽस्मै क्षत्रायास्मै सुन्वते यजमानाय पवत इष ऊर्ज्जे पवतेऽ
द्भ्य ओषधीभ्यः पवते द्यावापृथिवीभ्याम्पवते सुभूताय पवते विश्वेभ्यस्त्वा
देवेभ्य एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥ २१ ॥ उपयामगृहीतो
ऽसीन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत उक्थाव्यं गृह्णामि । यत्त इन्द्र बृह-
द्वयस्तस्मै त्वा विष्णवे त्वैष ते योनिरुक्थेभ्यस्त्वा देवेभ्यस्त्वा देवाव्यं
गृह्णामि यज्ञस्यायुषे गृह्णामि ॥ २२ ॥ [१] मित्रावरुणाभ्यां त्वा देवाव्यं
यज्ञस्यायुषे गृह्णामीन्द्राय त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामी [२] न्द्राग्निभ्यान्त्वा
देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामी [३] न्द्रावरुणाभ्यान्त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामी [४] न्द्रा
बृहस्पतिभ्यान्त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामी [५] न्द्राविष्णुभ्यान्त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे
गृह्णामि ॥ २३ ॥ मूर्द्धानन्दिवो अरतिम्पृथिव्या वैश्वानरमृत आजातमग्निम् ।
कविꣳ सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः ॥ २४ ॥ [क] उपयाम-
गृहीतोऽसि [२] ध्रुवोऽसि ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां ध्रुवतमोऽच्युतानामच्युतक्षित्तम एष

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

ते योनिर्वैश्वानराय त्वा । ध्रुवं ध्रुवेण मनसा वाचा सोममवनयामि । अथा
न इन्द्र इद्विशोऽसपत्नाः समनसस्करत् ॥ २५ ॥ यस्ते द्रप्सस्कन्दति यस्ते
अꣳशुर्ग्रावच्युतो धिषणयोरुपस्थात् । अध्वर्योर्वा परि वा यः पवित्रा-
त्तन्ते जुहोमि मनसा वषट्कृतꣳ स्वाहा देवानामुत्क्रमणमसि ॥ २६ ॥
[1]प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व [2]व्यानाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वो[3]दानाय मे
वर्चोदा वर्चसे पवस्व [4]वाचे मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व [5]क्रतूदक्षाभ्यां मे वर्चोदा
वर्चसे पवस्व [6]श्रोत्राय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व [7]चक्षुर्भ्यां मे वर्चोदसौ वर्चसे
पवेथाम् ॥ २७ ॥ आत्मने मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वौजसे मे वर्चोदा वर्चसे
पवस्वायुषे मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व विश्वाभ्यो मे प्रजाभ्यो वर्चोदसौ वर्चसे
पवेथाम् ॥ २८ ॥ कोऽसि कतमोऽसि कस्यासि को नामासि । यस्य ते नामा-
मन्महि यं त्वा सोमेनातीतृपाम । भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रजाभिः स्याꣳ
सुवीरो वीरैः सुपोषः पोषैः ॥ २९ ॥ उपयामगृहीतोऽसि मधवे त्वोपया-
मगृहीतोऽसि माधवाय त्वोपयामगृहीतोऽसि शुक्राय त्वोपयामगृहीतोऽसि शुचये
त्वोपयामगृहीतोऽसि नभसे त्वोपयामगृहीतोऽसि नभस्याय त्वोपयामगृहीतोऽसीषे
त्वोपयामगृहीतोऽस्यूर्जे त्वोपयामगृहीतोऽसि सहसे त्वोपयामगृहीतोऽसि सह-
स्याय त्वोपयामगृहीतोऽसि तपसे त्वोपयामगृहीतोऽसि तपस्याय त्वोपयामगृही-
तोऽस्यꣳहसस्पतये त्वा ॥ ३० ॥ इन्द्राग्नी आगतꣳ सुतं गीर्भिर्नभो
वरेण्यम् । अस्य पातं धियेषिता । उपयामगृहीतोऽसीन्द्राग्निभ्यां त्वैष ते
योनिरिन्द्राग्निभ्यां त्वा ॥ ३१ ॥ आघाये अग्निमिन्धते स्तृणन्ति बर्हिरानु-
षक् । येषामिन्द्रो युवा सखा । उपयामगृहीतोऽस्यग्नीन्द्राभ्यां त्वैष ते योनि-
रग्नीन्द्राभ्यां त्वा ॥ ३२ ॥ ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास आगत । दाश्वाꣳ

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri
CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

सो दाशुषः सुतम् । उपयामगृहीतोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य एष ते
योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥ ३३ ॥ विश्वे देवास आगत शृणुता म इमꣳ
हवम् । एदं बर्हिर्निषीदत । उपयामगृहीतोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य
एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥ ३४ ॥ इन्द्र मरुत्व इह पाहि
सोमं यथा शार्य्याते अपिबः सुतस्य । तव प्रणीती तव शूर शर्म्मन्नाविवा-
सन्ति कवयः सुयज्ञाः । उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते योनि-
रिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥ ३५ ॥ मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिं दिव्यꣳ
शासमिन्द्रम् । विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रꣳ सहोदामिह तꣳ हुवेम । उप-
यामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते । उपयामगृ-
हीतोऽसि मरुतान्त्वौजसे ॥ ३६ ॥ सजोषा इन्द्र सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहा
शूर विद्वान् । जहि शत्रूँ २ । रप मृधो नुदस्वाथाभयं कृणुहि विश्वतो नः । उप-
यामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥ ३७ ॥
मरुत्वाँ २ । इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय । आसिञ्चस्व जठरे
मध्व ऊर्म्मिं त्वꣳ राजासि प्रतिपत्सुतानाम् । उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा
मरुत्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥ ३८ ॥ महाँ २ । इन्द्रो नृवदा
चर्षणिप्रा उत द्विबर्हा अमिनः सहोभिः । अस्मद्र्यग्वावृधे वीर्य्यायोरुः पृथुः
सुकृतः कर्त्तृभिर्भूत् । उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय
त्वा ॥ ३९ ॥ महाँ २ । इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमाँ २ इव ।
स्तोमैर्वत्सस्य वावृधे । उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय
त्वा ॥ ४० ॥ उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्यꣳ
स्वाहा ॥ ४१ ॥ चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्म्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः । आप्रा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

द्यावापृथिवी अन्तरिक्षꣳ सूर्य्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च स्वाहा ॥ ४२ ॥ अग्ने
नय सुपथा राये अस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् । युयोध्यस्मज्जु-
हुराणमेनो भूयिष्ठान्ते नम उक्तिं विधेम स्वाहा ॥ ४३ ॥ अयन्नो अग्नि-
र्वरिवस्कृणोत्वयम्मृधः पुर एतु प्रभिन्दन् । अयं वाजाञ्जयतु वाजसातावयꣳ शत्रू-
ञ्जयतु जर्हृषाणः स्वाहा ॥ ४४ ॥ रूपेण वो रूपमभ्यागान्तुथो वो विश्व-
वेदा विभजतु । ऋतस्य पथा प्रेत चन्द्रदक्षिणा वि स्वः पश्य व्यन्तरिक्षं यतस्व
सदस्यैः ॥ ४५ ॥ ब्राह्मणमद्य विदेयम्पितृमन्तम् पैतृमत्यमृषिमार्षेयꣳ सुधा
तुदक्षिणम् । अस्मद्राता देवत्रा गच्छत प्रदातारमाविशत ॥ ४६ ॥ अग्नये
त्वा मह्यं वरुणो ददातु सोऽमृतत्वमशीयायुर्दात्र एधि मयो मह्यम् प्रतिग्र-
हीत्रे रुद्राय त्वा मह्यं वरुणो ददातु सोऽमृतत्वमशीय प्राणो दात्र एधि
वयो मह्यम् प्रतिग्रहीत्रे बृहस्पतये त्वा मह्यं वरुणो ददातु सोऽमृतत्वमशीय त्व-
ग्दात्र एधि मयो मह्यम् प्रतिग्रहीत्रे यमाय त्वा मह्यं वरुणो ददातु सोऽमृ
तत्वमशीय हयो दात्र एधि मयो मह्यम् प्रतिग्रहीत्रे ॥ ४७ ॥ कोऽदात्क-
स्मा अदात्कामोऽदात्कामायादात् । कामो दाता कामः प्रतिग्रहीता कामै
तत्ते ॥ ४८ ॥

॥ इति सप्तमोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

॥ अथ अष्टमोऽध्यायः ॥

ऋषिः—आङ्गिरसः १—३ कुत्सः ४, ५ भरद्वाजः ६—१४ आत्रिः १५—३० गोतमः ३१, ३३, ३५ मेधातिथिः ३२ मधुच्छन्दा ३४ विवस्वान् ३६, ३७ वैखानः ३८, ३९ प्रस्कण्वः ४०, ४१ कुसुरुविन्दुः ४२, ४३ व्यासः ४४—४७ देवा ४८—५३ वसिष्ठः ५४—६२ काश्यपः ६३ । देवता—बृहस्पतिसोमौ १ गृहपतिः २, ५, ६, १०, १२, १४,—१६, १८, २०—२६, ३३—३५, ५३ आदित्यो गृहपतिः ३, ४ सविता गृहपतिः ७ विश्वेदेवा गृहपतयो ८, १७, १९ गृहपतये विश्वेदेवा ९, १३ दम्पती २७—३२ परमेश्वरः ३६ सम्राड् माण्डलिकौ राजानौ ३७ राजादयो गृहपतयो ३८, ४० राजादयो गृहस्था ३९ सूर्यः ४१ पत्नी ४२, ४३ इन्द्रः ४४ ईश्वरसभेशौ राजानौ ४५ विश्वकर्मेन्द्रो ४६, ४७ प्रजापतयो ४८, ५० विश्वेदेवा प्रजापतयो ४९ प्रजापतयो गृहस्था ५१ प्रजापतिः ५२ परमेष्ठी प्रजापतिः ५४ इन्द्रादयो ५५ विश्वेदेवा गृहस्था ५६ विश्वेदेवा ५७—६१ यज्ञः ६२, छन्दः आर्ची पंक्तिः १ भुरिक् पंक्तिः २ निचृदार्षी पंक्तिः ३ निचृज्जगती ४ प्राजापत्यानुष्टुप् [१], निचृदार्षी जगती [२] ५ निचृदार्षी त्रिष्टुप् ६ विराड् ब्राह्म्यनुष्टुप् ७ प्राजापत्या गायत्री [१], निचृदार्षी बृहती [२] ८ प्राजापत्या गायत्री [१] आसुर्युष्णिक् [२], स्वराडार्षी पंक्तिः [३] ९ विराड् ब्राह्मी बृहती १० निचृदार्ष्यनुष्टुप् ११ आर्षीपंक्तिः १२ साम्न्युष्णिक् [१], निचृत्साम्न्युष्णिक् [२], प्राजापत्योष्णिक् [३] निचृदासुर्युष्णिक् [४] १३ विराडार्षीत्रिष्टुप् १४, १६, भुरिगार्षी त्रिष्टुप् १५, १९, ३६ स्वराडार्षी त्रिष्टुप् १७, २०, ६२, आर्षी त्रिष्टुप् १८, २४ स्वराडासुर्युष्णिक् २१ भुरिक् साम्न्युष्णिक् [१], विराडार्ची बृहती [२] २२ याजुष्युष्णिक् [१] भुरिगार्षी त्रिष्टुप् [२], आसुरी गायत्री [३] २३ भुरिगार्षी पंक्तिः २५ स्वराडार्षी बृहती २६ भुरिक् प्राजापत्यानुष्टुप् [१] स्वराडार्षी बृहती [२] २७ साम्न्युष्णिक् [१], सूर्य्युष्णिक् [२],

प्राजापत्यानुष्टुप् २ २८ भुरिगार्षनुष्टुप् २९ आर्षीजगती ३० आर्षी गायत्री ३१, ३२ आर्ष्यनुष्टुप् १, विराडार्षुष्णिक् २ ३३ विराड् आर्ष्यनुष्टुप् १, २ ३४ विराडार्ष्यनुष्टुप् ३५ साम्नी त्रिष्टुप् १, विराडार्षी त्रिष्टुप् २ ३७ भुरिक्त्रिपाद्गायत्री ७, स्वराडार्ष्यनुष्टुप् ५, भुरिगार्ष्यनुष्टुप् २ ३८ आर्षीगायत्री १, ५, आर्षुष्णिक् २ ३९ आर्षी गायत्री १, २ स्वराडार्षी गायत्री २ ४० निचृदार्षी गायत्री १ स्वराडार्षी गायत्री २ ४१ स्वराड् ब्राह्म्युष्णिक् ४२ आर्षी पंक्तिः ४३ भुरिगनुष्टुप् १, विराडार्षी गायत्री २ ४४ भुरिक् आर्षी त्रिष्टुप् १ स्वराडार्ष्यनुष्टुप् २ ४५ भुरिगार्षी त्रिष्टुप् १, विराडार्ष्यनुष्टुप् २ ४६ विराड् ब्राह्मी बृहती ४७ याजुषी त्रिष्टुप् १, ३, ४, ५, याजुषी जगती २ साम्नी बृहती ६ ४८ विराट् प्राजापत्या जगती १ भुरिगार्ष्युष्णिक् २ ४९ स्वराडार्षी जगती ५० आर्षी जगती ५१ भुरिगार्षी बृहती ५२ आर्ष्यनुष्टुप् १, भुर्य्युष्णिक् २, प्राजापत्या बृहती ३, विराट् प्राजापत्या पंक्तिः ४ ५३ साम्न्युष्णिक् ५४ आर्षी पङ्क्तिः ५५ आर्षी बृहती ५६ भुरिक् साम्नी बृहती ५७ भुरिगार्षी जगती ५८ आर्षी बृहती १ विराडार्षी गायत्री २ ५९ स्वराट्साम्नी त्रिष्टुप् ६० साम्न्युष्णिक् ६१ स्वराडार्षी गायत्री ६२। स्वरः—पञ्चमः १—३, १२, २५, ४३, ५५ निषादः ४, ५०, ५१, ५८ गान्धारः १, निषादः २ ५ धैवतः ६, १४—२०, २४, २६, ३७, ६०, ६२ गान्धारः ७ ११, २९, ३४, ३५, ४५, षड्जः १, मध्यमः २ ८ षड्जः ०, ऋषभः १, पञ्चमः २ ९ मध्यमः १०, २६, ३०, ४७, ५२, ५६, ५७ ऋषभः १३, २१, ४२, ५४, ६१ ऋषभः १, मध्यमः २ २२ ऋषभः ७, धैवतः १, षड्जः २ २३ गान्धारः १, मध्यमः २ २७ ऋषभः १, गान्धारः २ २८ षड्जः ३१, ३२, ४०, ४१, ४४, ६३ गान्धारः १, ऋषभः २ ३३ षड्जः १, गांधारः २ ३८ षड्जः १, ऋषभः २ ३९ धैवतः १, गान्धारः २ ४६ धैवतः १, ३, ४, ५ निषादः २, मध्यमः ६ ४८ निषादः १ धैवतः २ ४९ गान्धारः १, ऋषभः २, मध्यमः ३, पञ्चमः ४, ५३ निषादः १, षड्जः २ ५९ ॥

उपयामगृहीतोऽस्यादित्येभ्यस्त्वा विष्ण उरुगायैष ते सोमस्त ७ रक्षस्व मा त्वा दभन् ॥ १ ॥ कदाचन स्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि दाशुषे उपोपेन्नु मघ-

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वन्भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यत आदित्येभ्यस्त्वा ॥ २ ॥ कदाचन प्रयुच्छ-
स्युभे निपासि जन्मनी । तुरीयादित्य सवनन्त इन्द्रियमा तस्थावमृतं दिव्या-
दित्येभ्यस्त्वा ॥ ३ ॥ यज्ञो देवानाम्प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडय-
न्तः । आ वोऽर्वाची सुमतिर्ववृत्यादꣳहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासदादित्येभ्य-
स्त्वा ॥ ४ ॥ क विवस्वन्नादित्यैष ते सोमपीथस्तस्मिन् मत्स्व । र श्रदस्मै नरो
वचसे दधातन यदाशीर्दा दम्पती वाममश्नुतः । पुमान् पुत्रो जायते
विन्दते वस्वधा विश्वाहारप एधते गृहे ॥ ५ ॥ वाममद्य सवितर्वाममु
श्वो दिवे दिवे वाममस्मभ्यꣳ सावीः । वामस्य हि क्षयस्य देव भूरेरया धिया
वामभाजः स्याम ॥ ६ ॥ उपयामगृहीतोऽसि सावित्रोऽसि चनोधाश्चनोधा
असि चनो मयि धेहि । जिन्व यज्ञं जिन्व यज्ञपतिं भगाय देवाय त्वा सवित्रे
॥ ७ ॥ क उपयामगृहीतोऽसि र सुशर्मासि सुप्रतिष्ठानो बृहदुक्षाय नमः ।
विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥ ८ ॥ उ उपया-
मगृहीतोऽसि क बृहस्पतिसुतस्य देव सोम त इन्दोरिन्द्रियावतः । पत्नीवतो
ग्रहाँ २ । ऋध्यासम् । र अहं परस्तादहमवस्ताद्यदन्तरिक्षं तदु मे पिताभूत् ।
अहꣳ सूर्यमुभयतो ददर्शाहं देवानां परमं गुहा यत् ॥ ९ ॥ अग्ना३इ
पत्नीवन् सजूर्देवेन त्वष्ट्रा सोमं पिब स्वाहा । प्रजापतिर्वृषासि रेतोधा रेतो मयि
धेहि प्रजापतेस्ते वृष्णो रेतोधसो रेतोधामशीय ॥ १० ॥ उपयामगृहीतो
ऽसि हरिरसि हारियोजनो हरिभ्यान्त्वा । हर्योर्धाना स्थ सहसोमा इन्द्राय
॥ ११ ॥ यस्ते अश्वसनिर्भक्षो यो गोसनिस्तस्य त इष्टयजुष स्तुतस्तोमस्य
शस्तोक्थस्योपहूतस्योपहूतो भक्षयामि ॥ १२ ॥ १ देवकृतस्यैनसोऽवयजनमसि
२ मनुष्यकृतस्यैनसोऽवयजनमसि पितृकृतस्यैनसोऽवयजनमस्या॰ ३ आत्मकृतस्यैनसो

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

ऽवयजनमस्येनस [४] एनसोऽवयजनमसि। [५] यच्चाहमेनो विद्वाँश्चकार यच्चाविद्वाँस्तस्य सर्वस्यैनसोऽवयजनमसि ॥ १३ ॥ संवर्चसा पयसा सन्तनूभिरगन्महि। मनसा सꣳ शिवेन त्वष्टा सुदत्रो विदधातु रायोऽनुमार्ष्टु तन्वो यद्विलिष्टम् ॥ १४ ॥ समिन्द्र णो मनसा नेषि गोभिः सꣳ सूरिभिर्मघवन्त्सꣳ स्वस्त्या। सं ब्रह्मणा देवकृतं यदस्ति सन्देवानाꣳ सुमतौ यज्ञियानाꣳ स्वाहा ॥ १५ ॥ संवर्चसा पयसा सन्तनूभिरगन्महि मनसा सꣳ शिवेन त्वष्टा सुदत्रो विदधातु रायोऽनुमार्ष्टु तन्वो यद्विलिष्टम् ॥ १६ ॥ धाता रातिः सवितेदं जुषन्ताम्प्रजापतिर्निधिपा देवो अग्निः। त्वष्टा विष्णुः प्रजया सꣳ रराणा यजमानाय द्रविणन्दधात स्वाहा ॥ १७ ॥ सुगा वो देवाः सदना अकर्म य आजग्मेदꣳ सवनं जुषाणाः। भरमाणा वहमाना हवीꣳष्यस्मे धत्त वसवो वसूनि स्वाहा ॥ १८ ॥ याँ२ ॥ आवह उशतो देव देवाँस्तान् प्रेरय स्वे अग्ने सधस्थे। जक्षिवाꣳसः पपिवाꣳसश्च विश्वेऽसुं घर्मꣳ स्वरातिष्ठतानु स्वाहा ॥ १९ ॥ वयꣳ हि त्वा प्रयति यज्ञे अस्मिन्नग्ने होतारमवृणीमहीह। ऋधगया ऋधगुताशमिष्ठाः प्रजानन्यज्ञमुपयाहि विद्वान् स्वाहा ॥ २० ॥ देवा गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमित। मनसस्पत इमन्देव यज्ञꣳ स्वाहा वाते धाः ॥ २१ ॥ [१] यज्ञ यज्ञङ्गच्छ यज्ञपतिङ्गच्छ स्वां योनिङ्गच्छ स्वाहा। [२] एष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सर्ववीरस्तञ्जुषस्व स्वाहा ॥ २२ ॥ [१] माहिर्भूर्मा पृदाकुः। [२] उरुꣳ हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतवा उ। अपदे पादा प्रतिधातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधश्चित्। [३] नमो वरुणायाभिष्ठितो वरुणस्य पाशः ॥ २३ ॥ अग्नेरनीकमप आ विवेशापान्नपात् प्रति रक्षन्नसुर्य्यम्।

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

दमेदमे समिधं यक्ष्यग्ने प्रति ते जिह्वा घृतमुच्चरण्यत् स्वाहा ॥ २४ ॥ समुद्रे
ते हृदयमप्स्वन्तः सं त्वा विशन्त्वोषधीरुतापः । यज्ञस्य त्वा यज्ञपते सूक्तोक्तौ
नमोवाके विधेम यत् स्वाहा ॥ २५ ॥ देवीराप एष वो गर्भस्तꣳ सुप्रीतꣳ
सुभृतम्बिभृत देव सोमैष ते लोकस्तस्मिञ्छञ्च वक्ष्व परि च वक्ष्व ॥ २६ ॥ क अव-
भृथ निचुम्पुण निचेरुरसि निचुम्पुणः । र अव देवैर्देवकृतमेनो ऽयासिषमव मर्त्यै-
र्मर्त्यकृतम्पुरुराव्णो देव रिषस्पाहि देवानाꣳ समिदसि ॥ २७ ॥ क एजतु
दशमास्यो गर्भो जरायुणा सह । र यथा यं वायुरेजति यथा समुद्र एजति ।
क एवायं दशमास्यो अस्रज्जरायुणा सह ॥ २८ ॥ यस्यै ते यज्ञियो गर्भो
यस्यै योनिर्हिरण्ययी । अङ्गान्यह्रुता यस्य तम्मात्रा समजीगमꣳ स्वाहा ॥ २९
पुरुदस्मो विषुरूप इन्दुरन्तर्महिमानमानञ्ज धीरः । एकपदीन्द्विपदीं त्रिप-
दीञ्चतुष्पदीमष्टापदीम्भुवनानु प्रथन्ताꣳ स्वाहा ॥ ३० ॥ मरुतो यस्य हि
क्षये पाथा दिवो विमहसः । स सुगोपातमो जनः ॥ ३१ ॥ मही द्यौः
पृथिवी च न इमं यज्ञम्मिमिक्षताम् । पिपृतान्नो भरीमभिः ॥ ३२ ॥ क आतिष्ठ
वृत्रहन्रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरी । अर्वाचीनꣳ सु ते मनो ग्रावा कृणोतु
वग्नुना । र उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोड-
शिने ॥ ३३ ॥ क युक्ष्वा हि केशिना हरी वृषणा कक्ष्यप्रा । अथा न इन्द्र
सोमपा गिरामुपश्रुतिञ्चर । र उपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते
योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥ ३४ ॥ क इन्द्रमिद्धरी वहतो ऽप्रतिधृष्टशवसम्
ऋषीणां च स्तुतीरुप यज्ञं च मानुषाणाम् । र उपयामगृहीतो ऽसी-
न्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥ ३५ ॥
यस्मान्न जातः परो अन्यो अस्ति य आविवेश भुवनानि विश्वा । प्रजापतिः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

प्रजया सꣳरराणस्त्रीणि ज्योतीꣳषि सचते स षोडशी ॥ ३६ ॥ क इन्द्रश्च सम्राड्
वरुणश्च राजा तौ ते भक्षं चक्रतुरग्र एतम् । र तयोरहमनु भक्षं भक्षयामि
वाग्देवी जुषाणा सोमस्य तृप्यतु सह प्राणेन स्वाहा ॥ ३७ ॥ ऋ अग्ने पवस्व
स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्य्यम् । दधद्रयिम्मयि पोषम् । क उपयामगृहीतोऽस्यग्नये
त्वा वर्चस एष ते योनिरग्नये त्वा वर्चसे । र अग्ने वर्चस्विन्वर्चस्वाꣳस्त्वं देवेष्वसि
वर्चस्वानहम्मनुष्येषु भूयासम् ॥ ३८ ॥ क उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वी शिप्रे
अवेपयः सोममिन्द्र चमू सुतम् । क उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वौजस एष ते योनि-
रिन्द्राय त्वौजसे । र इन्द्रौजिष्ठौजिष्ठस्त्वं देवेष्वस्योजिष्ठोऽहम्मनुष्येषु भूयासम्
॥ ३९ ॥ क अदृश्रमस्य केतवो वि रश्मयो जनाꣳ२ । अनु भ्राजन्तो अग्नयो
यथा । र उपयामगृहीतोऽसि सूर्य्याय त्वा भ्राजायैष ते योनिः सूर्य्याय त्वा
भ्राजाय सूर्य्य भ्राजिष्ठ भ्राजिष्ठस्त्वं देवेष्वसि भ्राजिष्ठोऽहम्मनुष्येषु भूयासम्
॥ ४० ॥ क उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्य्यम् । र उप
यामगृहीतोऽसि सूर्य्याय त्वा भ्राजायैष ते योनिः सूर्याय त्वा भ्राजाय
॥ ४१ ॥ आ जिघ्र कलशम्मह्या त्वा विशन्त्विन्दवः । पुनरूर्जा निवर्त्तस्व
सा नः सहस्रन्धुक्ष्वोरुधारा पयस्वती पुनर्माविशताद्रयिः ॥ ४२ ॥ इडे रन्ते
हव्ये काम्ये चन्द्रे ज्योतेऽदिते सरस्वति महि विश्रुति । एता ते ऽघ्न्ये
नामानि देवेभ्यो मा सुकृतं ब्रूतात् ॥ ४३ ॥ क वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा
यच्छ पृतन्यतः । यो अस्माꣳ२ । अभिदासत्यधरङ्गमया तमः । र उपयाम-
गृहीतोऽसीन्द्राय त्वा विमृध एष ते योनिरिन्द्राय त्वा विमृधे ॥ ४४ ॥
क वाचस्पतिम्विश्वकर्म्माणमूतये मनोजुवं वाजे अद्या हुवेम । स नो विश्वानि
हवनानि जोषद्विश्वशम्भूरवसे साधुकर्म्मा । र उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा विश्व-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

कर्म्मण एष ते योनिरिन्द्राय त्वा विश्वकर्म्मणे ॥ ४५ ॥ क विश्वकर्म्मन्हविषा
वर्द्धनेन त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम् । तस्मै विशः समनमन्त पूर्वीरयमुग्रो
विहव्यो यथासत् । २ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा विश्वकर्म्मण एष ते
योनिरिन्द्राय त्वा विश्वकर्म्मणे ॥ ४६ ॥ उपयामगृहीतोऽस्यग्नये त्वा
गायत्रच्छन्दसं गृह्णामीन्द्राय त्वा त्रिष्टुप्छन्दसं गृह्णामि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो
जगच्छन्दसं गृह्णाम्यनुष्टुप्तेऽभिगरः ॥ ४७ ॥ १ व्रेशीनां त्वा पत्मन्ना
धूनोमि । २ कुकूननानान्त्वा पत्मन्ना धूनोमि ३ भन्दनानान्त्वा पत्मन्ना धूनोमि ।
४ मदिन्तमानान्त्वा पत्मन्ना धूनोमि । ५ मधुन्तमानां त्वा पत्मन्ना धूनोमि ।
६ शुक्रं त्वा शुक्र आ धूनोम्यह्नो रूपे सूर्य्यस्य रश्मिषु ॥ ४८ ॥ क ककुभꣳ रूपं
वृषभस्य रोचते बृहच्छुक्रः शुक्रस्य पुरोगाः सोमः सोमस्य पुरोगाः । २ यत्ते
सोमादाभ्यन्नाम जागृवि तस्मै त्वा गृह्णामि तस्मै ते सोम सोमाय स्वाहा
॥ ४९ ॥ उशिक् त्वन्देव सोमाग्नेः प्रियम्पाथोऽपीहि वशी त्वन्देव सोमे-
न्द्रस्य प्रियम्पाथोऽपीह्यस्मत्सखा त्वन्देव सोम विश्वेषान्देवानाम्प्रियम्पाथो
ऽपीहि ॥ ५० ॥ इह रतिरिह रमध्वमिह धृतिरिह स्वधृतिः स्वाहा ।
उपसृजन्धरुणम्मात्रे धरुणो मातरं धयन् । रायस्पोषमस्मासु दीधरत् स्वाहा
॥ ५१ ॥ सत्रस्य ऋद्धिरस्यगन्म ज्योतिरमृता अभूम । दिवं पृथिव्या
अध्यारुहामाविदाम देवान्त्स्वर्ज्योतिः ॥ ५२ ॥ १ युवन्तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा
यो नः पृतन्यादप तन्तमिद्धतं वज्रेण तन्तमिद्धतम् । २ दूरे चत्ताय छन्त्सद्
गहनं यदिनक्षत् । ३ अस्माकꣳ शत्रून् परि शूर विश्वतो दर्म्मा दर्षीष्ट विश्वतः ।
४ भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रजाभिः स्याम सुवीरा वीरैः सुपोषाः पोषैः ॥ ५३ ॥
परमेष्ठ्यभिधीतः प्रजापतिर्वाचि व्याहृतायामन्धो अच्छेतः । सविता सन्यां

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

विश्वकर्मा दीक्षायाम्पूषा सोमक्रयण्याम् ॥ ५४ ॥ इन्द्रश्च मरुतश्च क्रया-
योपोत्थितोऽसुरः पण्यमानो मित्रः क्रीतो विष्णुः शिपिविष्ट ऊरावासन्नो
विष्णुर्नरन्धिषः ॥ ५५ ॥ प्रोह्यमाणः सोम आगतो वरुण आसन्द्यामासन्नो
ऽग्निराग्नीध्र इन्द्रो हविर्धानेऽथर्वोपावह्रियमाणः ॥ ५६ ॥ विश्वे देवा
अꣳशुषु न्युप्तो विष्णुराप्रीतपा आप्याय्यमानो यमः सूयमानो विष्णुः सम्भ्रिय-
माणो वायुः पूयमानः शुक्रः पूतः । शुक्रः क्षीरश्रीर्मन्थी सक्तुश्रीः ॥ ५७ ॥
विश्वे देवाश्चमसेषून्नीतोऽसुर्होमायोद्यतो रुद्रो हूयमानो वातोऽभ्यावृत्तो
नृचक्षाः प्रतिख्यातो भक्षो भक्ष्यमाणः पितरो नाराशꣳसाः ॥ ५८ ॥ सन्नः
सिन्धुरवभृथायोद्यतः समुद्रोऽभ्यवह्रियमाणः सलिलः प्रप्लुतो ययोरोजसा
स्कभिता रजाꣳसि वीर्येभिर्वीरतमा शविष्ठा । या पत्येते अप्रतीता सहोभिर्विष्णू
अगन्वरुणा पूर्वहूतौ ॥ ५९ ॥ देवान्दिवमगन्यज्ञस्ततो मा द्रविणमष्टु मनुष्या-
नन्तरिक्षमगन्यज्ञस्ततो मा द्रविणमष्टु पितॄन् पृथिवीमगन्यज्ञस्ततो मा द्रवि-
णमष्टु यं कं च लोकमगन्यज्ञस्ततो मे भद्रमभूत् ॥ ६० ॥ चतुस्त्रिꣳशत्त-
न्तवो ये वितत्निरे य इमं यज्ञꣳ स्वधया ददन्ते । तेषां छिन्नꣳ सम्वेतद्द-
धामि स्वाहा घर्मो अप्येतु देवान् ॥ ६१ ॥ यज्ञस्य दोहो विततः पुरुत्रा
सो अष्टधा दिवमन्वाततान । स यज्ञ धुक्ष्व महि मे प्रजायाꣳ रायस्पोषं विश्व
मायुरशीय स्वाहा ॥ ६२ ॥ आ पवस्व हिरण्यवदश्ववत्सोम वीरवत् । वाजं
गोमन्तमा भर स्वाहा ॥ ६३ ॥

॥ इति अष्टमोऽध्यायः ॥

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ नवमोऽध्यायः ॥

ऋषिः—इन्द्राबृहस्पती १ बृहस्पतिः २—१३ दधिक्रावा १४, १५
वसिष्ठः १६, १८—२५ नाभानेदिष्ठः १७ तापसः २६—३४ वरुणः
३५ ३६ देववातः ३७—४० । देवता—सविता १, ५, १३ इन्द्रः २,
३ राजधर्मराजादयो ४ यज्ञः ६ सेनापतिः ७ प्रजापतिः ८ १९, २०,
२३—२५ वीरः ९ इन्द्राबृहस्पतिः १०—१२ बृहस्पतिः १४—१८ यज्ञः
२१ दिशो २२ सोमाग्न्यादित्यविष्णुसूर्यबृहस्पतयो २६ अर्य्यमादिमन्त्रोक्ता
२७, २९ अग्निः २८, ३० सम्राट् ३० अग्न्यादयोमन्त्रोक्ता ३१ पूषादयो
मन्त्रोक्ता ३२ मित्रादयो मन्त्रोक्ता ३३ वस्वादयो मन्त्रोक्ता ३४ विश्वे-
देवा ३५, ३६ रक्षोघ्नो ३८, ३९ यजमानः ४० । छन्दः—स्वराडार्षी
त्रिष्टुप् १ आर्षीपंक्तिः ३ विकृतिः ८ २ अतिशक्वरीः ३ भुरिक्कृतिः ४
भुरिगष्टिः ५ भुरिग्जगती ६, २४ भुरिगुष्णिक् ७ भुरिक्त्रिष्टुप् ८ धृतिः
९ विराडुत्कृतिः १० जगती ११, १३—१५, १७, ३०, स्वराड् तिधृतिः
१२ भुरिक् पङ्क्तिः १६ निचृत् त्रिष्टुप् १८ निचृत्कृतिः १९ भुरिक्
कृतिः २० अत्यष्टिः २१ निचृदत्यष्टिः २२ स्वराट् त्रिष्टुप् २३, २५
अनुष्टुप् २६ स्वराडनुष्टुप् २७ भुरिगनुष्टुप् २८ भुरिगार्षीगायत्री
२९ अत्यष्टिः ३१ कृतिः ३२ निचृज्जगती ३ निचृत्कृतिः ८ ३४ निचृदु-
त्कृतिः ३५ विकृतिः ३६ निचृदनुष्टुप् ३७ स्वराड्ब्राह्मी बृहती ३८
अतीजगती ३९ भुरिग् ब्राह्मी त्रिष्टुप् ४० । स्वरः—धैवतः १, ८, २१,
२५, ४० पञ्चमः ३ मध्यमः ८ २ पञ्चमः ३, १६ निषादः ४, ६, ११, १३—१५
१७, १८, २०, २४, ३०, ३२, ३३, ३९ मध्यमः ५, ३६, १८ ऋषभः ७,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

देव सवितः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय । दिव्यो गन्धर्वः केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाजं नः स्वदतु स्वाहा ॥ १ ॥ ध्रुवसदं त्वा नृषदं मनःसदमुपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम् । अप्सुषदं त्वा घृतसदं व्योमसदमुपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम् । पृथिविसदं त्वान्तरिक्षसदं दिविसदं देवसदं नाकसदमुपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम् ॥ २ ॥ अपाᳫं रसमुद्वयसᳫं सूर्ये सन्तᳫं समाहितम् । अपाᳫं रसस्य यो रसस्तं वो गृह्णाम्युत्तममुपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम् ॥ ३ ॥ ग्रहा ऊर्जाहुतयो व्यन्तो विप्राय मतिम् । तेषां विशिप्रियाणां वोऽहमिषमूर्जᳫं समग्रभमुपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम् । सम्पृचौ स्थः सं मा भद्रेण पृङ्क्तं विपृचौ स्थो वि मा पाप्मना पृङ्क्तम् ॥ ४ ॥ इन्द्रस्य वज्रोऽसि वाजसास्त्वयाऽयं वाजᳫं सेत् । वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीमदितिं नाम वचसा करामहे । यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश तस्यां नो देवः सविता धर्म साविषत् ॥ ५ ॥ अप्स्वन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वश्वा भवत वाजिनः । देवीरापो यो व ऊर्मिः प्रतूर्त्तिः ककुन्मान्वाजसास्तेनायं वाजᳫं सेत् ॥ ६ ॥ वातो वा मनो वा गन्धर्वाः सप्तविᳫंशतिः । ते अग्रेऽश्वमयुञ्जँस्ते अस्मिन् जवमादधुः ॥ ७ ॥ वातरᳫंहा भव वाजिन् युज्यमान इन्द्रस्येव दक्षिणः श्रियैधि । युञ्जन्तु त्वा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

मरुतो विश्ववेदस आ ते त्वष्टा पत्सु जवन्दधातु ॥ ८ ॥ जवो यस्ते वाजि
न्निहितो गुहा यः श्येने परीत्तो अचरश्च वाते । तेन नो वाजिन् बलवान् ब
न वाजजिच्च भव समने च पारयिष्णुः । वाजिनो वाजजितो वाजꣳ सरिष्य
बृहस्पतेर्भागमवजिघ्रत ॥ ९ ॥ देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्य सवसो बृहस्प
रुत्तमं नाकꣳ रुहेयम् । देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्यसवस इन्द्रस्योत्तमं नाक
रुहेयम् । देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्यप्रसवसो बृहस्पतेरुत्तमं नाकमरुहम्
देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्यप्रसवस इन्द्रस्योत्तमं नाकमरुहम् ॥ १० ॥ बृह
स्पते वाजं जय बृहस्पतये वाचं वदत बृहस्पतिं वाजं जापयत । इन्द्र वा
जयेन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयत ॥ ११ ॥ एषा वः सा सत्या संवा
गभूद्यया बृहस्पतिं वाजमजीजपताजीजपत बृहस्पतिं वाजं वनस्पतयो वि
च्यध्वम् । एषा वः सा सत्या संवागभूद्ययेन्द्रं वाजमजीजपताजीजपतेन्द्रं
वाजं वनस्पतयो विमुच्यध्वम् ॥ १२ ॥ देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्य
सवसो बृहस्पतेर्वाजजितो वाजं जेषम् । वाजिनो वाजजितोऽध्वन स्कभ्नुवन्
योजना मिमानाः काष्ठां गच्छत ॥ १३ ॥ एष स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्य
ग्रीवायां बद्धो अपिकक्ष आसनि । क्रतुं दधिक्रा अनु सꣳसनिष्यदत्पथामङ्का
स्यन्वापनीफणत् स्वाहा ॥ १४ ॥ उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पर्णं न वे
वाति प्रगर्धिनः । श्येनस्येव ध्रजतोऽङ्कसं परि दधिक्राव्णः सहोर्जा त
रत: स्वाहा ॥ १५ ॥ शन्नो भवन्तु वाजिनो हवेषु देवताता मितद्र
स्वर्काः । जम्भयन्तोऽहिं वृकꣳ रक्षाꣳसि सनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः ॥ १६
ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृण्वन्तु वाजिनो मितद्रवः । स
स्रसा मेधसाता सनिष्यवो महो ये धनꣳ समिथेषु जभ्रिरे ॥ १७ ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वाजे ऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता ऋतज्ञाः। अस्य मध्वः पिबत
मादयध्वन्तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः ॥ १८ ॥ आ मा वाजस्य प्रसवो जग-
म्यादेमे द्यावापृथिवी विश्वरूपे आ मा गन्ताम्पितरामातरा चा मा सोमो
अमृतत्वेन गम्यात्। वाजिनो वाजजितो वाजꣳ ससृवाꣳसो बृहस्पतेर्भागमव
जिघ्रत निमृजानाः ॥ १९ ॥ आपये स्वाहा स्वापये स्वाहा ऽपिजाय स्वाहा क्रतवे
स्वाहा वसवे स्वाहा ऽहर्पतये स्वाहा ऽन्हे मुग्धाय स्वाहा मुग्धाय वैनꣳ
शिनाय स्वाहा विनꣳशिन आन्त्यायनाय स्वाहा ऽऽन्त्याय भौवनाय स्वाहा
भुवनस्य पतये स्वाहा ऽधिपतये स्वाहा ॥ २० ॥ आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो
यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पताꣳ श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां पृष्ठं यज्ञेन कल्प-
ताम्। यज्ञो यज्ञेन कल्पतां प्रजापतेः। प्रजा अभूम स्वर्देवा अगन्मामृता अभूम
॥ २१ ॥ अस्मे वो अस्त्विन्द्रियमस्मे नृम्णमुत क्रतुरस्मे वर्चाꣳसि सन्तु वः।
नमो मात्रे पृथिव्यै नमो मात्रे पृथिव्या इयन्ते राड्यन्तासि यमनो ध्रुवो ऽसि
धरुणः। कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा ॥ २२ ॥ वाज-
स्येमं प्रसवः सुषुवे ऽग्रे सोमꣳ राजानमोषधीष्वप्सु। ता अस्मभ्यं मधुम-
तीर्भवन्तु वयꣳ राष्ट्रे जागृयाम पुरोहिताः स्वाहा ॥ २३ ॥ वाजस्येमां
प्रसवः शिश्रिये दिवमिमा च विश्वा भुवनानि सम्राट्। अदित्सन्तं दाप-
यति प्रजानन् त्स नो रयिं सर्ववीरं नियच्छतु स्वाहा ॥ २४ ॥ वाजस्य नु
प्रसव आ बभूवेमा च विश्वा भुवनानि सर्वतः। सनेमि राजा परियाति विद्वान्
प्रजां पुष्टिं वर्धयमानो अस्मे स्वाहा ॥ २५ ॥ सोमꣳ राजानमवसे ऽग्निम-
न्वारभामहे। आदित्यान्विष्णुꣳ सूर्य्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिꣳ स्वाहा ॥ २६ ॥
अर्य्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय। वाचं विष्णुꣳ सरस्वतीꣳ सवितारं

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

च वाजिनꣳ स्वाहा ॥ २७ ॥ अग्ने अच्छा वदेह नः प्रति नः सुमना भव ।
प्र नो यच्छ सहस्रजित्त्वꣳ हि धनदा असि स्वाहा ॥ २८ ॥ प्र नो यच्छत्वर्यमा
प्र पूषा प्र बृहस्पतिः । प्र वाग्देवी ददातु नः स्वाहा ॥ २९ ॥ देवस्य त्वा
सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । सरस्वत्यै वाचो यन्तु-
र्यन्त्रिये दधामि बृहस्पतेष्ट्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चाम्यसौ ॥ ३० ॥ अग्निरे-
काक्षरेण प्राणमुदजयत् तमुज्जेषमश्विनौ द्व्यक्षरेण द्विपदो मनुष्यानुदजयं-
स्तानुज्जेषं विष्णुस्त्र्यक्षरेण त्रींल्लोकानुदजयत्तानुज्जेषꣳ सोमश्चतुरक्षरेण
चतुष्पदः पशूनुदजयत्तानुज्जेषम् ॥ ३१ ॥ पूषा पञ्चाक्षरेण पञ्च दिश उदजयत्ता
उज्जेषꣳ सविता षडक्षरेण षड् ऋतूनुदजयत्तानुज्जेषम् । मरुतः सप्ताक्षरेण
सप्त ग्राम्यान् पशूनुदजयँस्तानुज्जेषम् । बृहस्पतिरष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजयत्ता-
मुज्जेषम् ॥ ३२ ॥ मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृतꣳ स्तोममुदजयत् तमुज्जे-
षम् । वरुणो दशाक्षरेण विराजमुदजयत्तामुज्जेषमिन्द्र एकादशाक्षरेण त्रिष्टु-
भमुदजयत्तामुज्जेषम् । विश्वे देवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयँस्तामुज्जेषम्
॥ ३३ ॥ वसवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशꣳ स्तोममुदजयँस्तमुज्जेषम् । रुद्रा-
श्चतुर्दशाक्षरेण चतुर्दशꣳ स्तोममुदजयँस्तमुज्जेषम् । आदित्याः पञ्चदशाक्ष-
रेण पञ्चदशꣳ स्तोममुदजयँस्तमुज्जेषमदितिः षोडशाक्षरेण षोडशꣳ स्तो-
ममुदजयत्तमुज्जेषम् । प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशꣳ स्तोममुदजयत्तमुज्-
जेषम् ॥ ३४ ॥ एष ते निर्ऋते भागस्तं जुषस्व स्वाहाऽग्निनेत्रेभ्यो
देवेभ्यः पुरःसद्भ्यः स्वाहा यमनेत्रेभ्यो देवेभ्यो दक्षिणासद्भ्यः स्वाहा विश्व-
देवनेत्रेभ्यो देवेभ्यः पश्चात्सद्भ्यः स्वाहा मित्रावरुणनेत्रेभ्यो वा मरुन्नेत्रेभ्यो वा
देवेभ्य उत्तरासद्भ्यः स्वाहा सोमनेत्रेभ्यो देवेभ्य उपरिसद्भ्यो दुवस्वद्भ्यः स्वाहा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ ३५ ॥ ये देवा अग्निनेत्राः पुरः सदस्तेभ्यः स्वाहा ये देवा यमनेत्रा दक्षिणासदस्तेभ्यः स्वाहा ये देवा विश्वदेवनेत्राः पश्चात्सदस्तेभ्यः स्वाहा। ये देवा मित्रावरुणनेत्रा वा मरुन्नेत्रा वोत्तरासदस्तेभ्यः स्वाहा ये देवाः सोमनेत्रा उपरिसदो दुवस्वन्तस्तेभ्यः स्वाहा ॥ ३६ ॥ अग्ने सहस्व पृतना अभिमातीरपास्य । दुष्टरस्तरन्नरातीर्वर्चो धा यज्ञवाहसि ॥ ३७ ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । उपाꣳशोर्वीर्य्येण जुहोमि हतꣳरक्षः स्वाहा । रक्षसां त्वा वधायावधिष्म रक्षो ऽवधिष्मामुमसौ हतः ॥ ३८ ॥ सविता त्वा सवानाꣳ सुवतामग्निर्गृहपतीनाꣳ सोमो वनस्पतीनाम् । बृहस्पतिर्वाच इन्द्रो ज्यैष्ठ्याय रुद्रः पशुभ्यो मित्रः सत्यो वरुणो धर्मपतीनाम् ॥ ३९ ॥ इमं देवा असपत्नꣳ सुवध्वं महते क्षत्राय महते ज्यैष्ठ्याय महते जानराज्यायेन्द्रस्येन्द्रियाय । इममसुष्य पुत्रममुष्यै पुत्रमस्यै विश एष वो ऽमी राजा सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानाꣳ राजा ॥ ४० ॥

॥ इति नवमो ऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ दशमोऽध्यायः ॥

ऋषि—वरुणः १—१७ देववातः १८—२३ वामदेवः २४—२६ शुनःशेपः २७—३४। देवता—आपः १, ३ [illegible] ३ अपांपतिः २ सूर्यादयो मन्त्रोक्ता ४ अग्न्यादयो मन्त्रोक्ता ५, २६ वरुणः ७, २७, यजमानः ८, १०—१४, १८, १९, २८ प्रजापतिः ९, २० परमात्मा १५ मित्रावरुणौ १६ क्षत्रपतिः १७, २१, ३१, ३२ इन्द्रः २३ सूर्यः २४, २५ आसन्दी राजपत्नी २६ अग्निः २९ सवित्रादि मन्त्रोक्ता ३० अश्विनौ ३३, ३४। छन्दः—निचृदार्षी त्रिष्टुप् १, २२ स्वराड् ब्राह्मी पंक्तिः २ अभिकृतिः [illegible] निचृज्जगती [illegible] ३ जगती [illegible] स्वराट् पङ्क्तिः [illegible] स्वराट् संकृतिः [illegible] भुरिगाकृतिः [illegible] भुरिक् त्रिष्टुप् [illegible] ४ भुरिग् धृतिः ५ स्वराड् ब्राह्मी बृहती ६ विराडार्षी त्रिष्टुप् ७ स्वराट् कृतिः ८ भुरिगष्टिः ९ विराडार्षी पंक्तिः १० आर्ची पंक्तिः ११, १३ निचृदार्ष्यनुष्टुप् १२ भुरिग् जगती १४ निचृदार्षी पंक्तिः १५ स्वराडार्षी जगती १६ आर्षी पंक्तिः १७ स्वराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् १८, २० विराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् १९ स्वराडतिधृतिः २० भुरिग् ब्राह्मी बृहती २१ जगती २३ भुरिगार्षी जगती २४ आर्षी जगती २५ भुरिगनुष्टुप् २६ पिपीलिका मध्या विराड् गायत्री २७ धृतिः २८ स्वराडार्षी जगती २९ आर्षीत्रिष्टुप् ३१ निचृद् ब्राह्मी त्रिष्टुप् ३२ निचृदनुष्टुप् ३३ भुरिक् पंक्तिः ३४। स्वरः—धैवतः १, ७, १८, १९, २२, ३०—३२ मध्यमः २, १०, ११, १३, १५, १७, ३४ ऋषभः [illegible] निषादः [illegible] ३ निषादः [illegible] पञ्चमः [illegible], [illegible] गान्धारः [illegible] धैवत [illegible] ४

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ऋषभः ५, २८ मध्यमः ६, ९, २१ निषादः ८, १४, १६, २२—२५, २८
गान्धारः १२, २६, ३३ षड्जः २०, ३०॥

अपो देवा मधुमतीरगृभ्णन्नूर्जस्वती राजस्वश्चितानाः । याभिर्मित्राव-
रुणावभ्यषिञ्चन्याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः ॥ १ ॥ वृष्ण ऊर्मिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रं
मे देहि स्वाहा । वृष्ण ऊर्मिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै देहि । वृषसेनोऽसि
राष्ट्रदा राष्ट्रं मे देहि स्वाहा । वृषसेनोऽसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै देहि ॥ २ ॥
अर्थेत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहार्थेत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्तौजस्वती
स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहौजस्वती स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्तापः परि-
वाहिणी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहापः परिवाहिणी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्र-
ममुष्मै दत्तापां पतिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रं मे देहि स्वाहापां पतिरसि राष्ट्रदा
राष्ट्रममुष्मै देह्यपां गर्भोऽसि राष्ट्रदा राष्ट्रं मे देहि स्वाहापां गर्भो
ऽसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै देहि ॥ ३ ॥ सूर्यत्वचस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त
स्वाहा सूर्यत्वचस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त सूर्यवर्चस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं
मे दत्त स्वाहा सूर्यवर्चस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त मान्दा स्थ राष्ट्रदा
राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा मान्दा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त व्रजक्षित स्थ राष्ट्रदा
राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा व्रजक्षित स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त वाशा स्थ राष्ट्रदा
राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा वाशा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त शविष्ठा स्थ राष्ट्रदा
राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा शविष्ठा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त शक्वरी स्थ राष्ट्रदा
राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा शक्वरी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त जनभृत स्थ राष्ट्रदा
राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा जनभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त विश्वभृत स्थ राष्ट्रदा
राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा विश्वभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्तापः स्वराज स्थ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त । ५ मधुमतीर्मधुमतीभिः पृच्यन्तां महि क्षत्रं क्षत्रि-
याय वन्वाना अनाधृष्टाः सीदत सहौजसो महि क्षत्रं क्षत्रियाय दधती
॥ ४ ॥ सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयात् । अग्नये स्वाहा सोमाय
स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा बृहस्पतये स्वाहेन्द्राय
स्वाहा घोषाय स्वाहा श्लोकाय स्वाहांऽशाय स्वाहा भगाय स्वाहार्यम्णे
स्वाहा ॥ ५ ॥ पवित्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसव उत्पुनाम्यच्छिद्रेण
पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः । अनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य दात्र-
मसि स्वाहा राजस्वः ॥ ६ ॥ सधमादो द्युम्निनी राप एता अनाधृष्टा अपस्यो
वसानाः । पस्त्यासु चक्रे वरुणः सधस्थमपाᳬ शिशुर्मातृतमास्वन्तः ॥ ७ ॥ क्षत्र-
स्योल्बमसि क्षत्रस्य जराय्वसि क्षत्रस्य योनिरसि क्षत्रस्य नाभिरसीन्द्रस्य वार्त्र-
घ्नमसि मित्रस्यासि वरुणस्यासि त्वयायं वृत्रं वधेत् । दृवासि रुजासि
क्षुमासि । पातैनं प्राञ्चम्पातैनं प्रत्यञ्चम्पातैनं तिर्यञ्चन्दिग्भ्यः पात ॥ ८ ॥
आविर्मर्या आवित्तो अग्निर्गृहपतिरावित्त इन्द्रो वृद्धश्रवा आवित्तौ मित्राव-
रुणौ धृतव्रतावावित्तः पूषा विश्ववेदा आवित्ते द्यावापृथिवी विश्वशम्भुवा-
वावित्तादितिरुरुशर्म्मा ॥ ९ ॥ अवेष्टा दन्दशूकाः प्राचीमारोह गायत्री त्वावतु
रथन्तरᳬसाम त्रिवृत् स्तोमो वसन्त ऋतुर्ब्रह्म द्रविणम् ॥ १० ॥ दक्षिणामा-
रोह त्रिष्टुप् त्वावतु बृहत्साम पञ्चदशस्तोमो ग्रीष्म ऋतुः क्षत्रं द्रविणम् ॥ ११ ॥
प्रतीचीमारोह जगती त्वावतु वैरूपᳬ साम सप्तदश स्तोमो वर्षा ऋतुर्विड्
द्रविणम् ॥ १२ ॥ उदीचीमारोहानुष्टुप् त्वावतु वैराजᳬसामैकविᳬशस्तोमः
शरदृतुः फलं द्रविणम् ॥ १३ ॥ ऊर्ध्वामारोह पङ्क्तिस्त्वावतु शाक्वररैवते
सामनी त्रिणवत्रयस्त्रिᳬशौ स्तोमौ हेमन्तशिशिरावृतू वर्चो द्रविणम्प्रत्यस्तन्नमुचेः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

गिरः ॥ १४ ॥ सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयात् । मृत्योः पाह्योजो
ऽसि सहोऽस्यमृतमसि ॥ १५ ॥ हिरण्यरूपा उषसो विरोक उभाविन्द्रा उदिथः
सूर्यश्च । आरोहतं वरुण मित्र गर्त्तं ततश्चक्षाथामदितिं दितिं च । मित्रो ऽसि
वरुणो ऽसि ॥ १६ ॥ सोमस्य त्वा द्युम्नेनाभिषिञ्चाम्यग्नेर्भ्राजसा सूर्यस्य
वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण । क्षत्राणां क्षत्रपतिरेध्यति दिद्यून् पाहि ॥ १७ ॥ इमं
देवा असपत्नꣳ सुवध्वं महते क्षत्राय महते ज्यैष्ठ्याय महते जानराज्यायेन्द्र-
स्येन्द्रियाय । इमममुष्य पुत्रममुष्यै पुत्रमस्यै विश एष वो ऽमी राजा सोमो
ऽस्माकं ब्राह्मणानाꣳ राजा ॥ १८ ॥ प्र पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठान्नावश्चरन्ति स्वसिच
इयानाः । ता आववृत्रन्नधरागुदक्ता अहिं बुध्न्यमनु रीयमाणाः । विष्णोर्वि-
क्रमणमसि विष्णोर्विक्रान्तमसि विष्णोः क्रान्तमसि ॥ १९ ॥ प्रजापते न त्वदे-
तान्यन्यो विश्वा रूपाणि परि ता बभूव । यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्त्वय-
ममुष्य पिता ऽसावस्य पिता वयꣳ स्याम पतयो रयीणाꣳ स्वाहा । रुद्र यत्ते
क्रिवि परं नाम तस्मिन् हुतमस्यमेष्टमसि स्वाहा ॥ २० ॥ इन्द्रस्य वज्रो ऽसि
मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषा युनज्मि । अव्यथायै त्वा स्वधायै त्वा ऽरिष्टो
अर्जुनो मरुतां प्रसवेन जयापाम मनसा समिन्द्रियेण ॥ २१ ॥ मा त इन्द्र
ते वयं तुराषाडयुक्तासो अब्रह्मता वि दसाम । तिष्ठा रथमधि यं वज्रहस्ता
रश्मीन्देव यमसे स्वश्वान् ॥ २२ ॥ अग्नये गृहपतये स्वाहा सोमाय वन-
स्पतये स्वाहा मरुतामोजसे स्वाहेन्द्रस्येन्द्रियाय स्वाहा । पृथिवि मातर्मा मा हि-
ꣳसीर्मो अहं त्वाम् ॥ २३ ॥ हꣳसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदति-
थिर्दुरोणसत् । नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋत-
म्बृहत् ॥ २४ ॥ इयदस्यायुरस्यायुर्मयि धेहि युङ्ङसि वर्चो ऽसि वर्चो

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

मयि धेह्यूर्गस्यूर्जं मयि धेहि । इन्द्रस्य वां वीर्यकृतो बाहू अभ्युपावहरामि
॥ २५ ॥ स्योनासि सुषदासि क्षत्रस्य योनिरसि । स्योनामा सीद सुषदामा
सीद क्षत्रस्य योनिमा सीद ॥ २६ ॥ नि षसाद धृतव्रतो वरुणः पस्त्यास्वा ।
साम्राज्याय सुक्रतुः ॥ २७ ॥ अभिभूरस्येतास्ते पञ्च दिशः कल्पन्तां ब्र-
ह्मँस्त्वं ब्रह्मासि सवितासि सत्यप्रसवो वरुणोऽसि सत्यौजा इन्द्रोऽसि
विशौजा रुद्रोऽसि सुशेवः । बहुकार श्रेयस्कर भूयस्करेन्द्रस्य वज्रोऽसि
तेन मे रध्य ॥ २८ ॥ अग्निः पृथुर्धर्मणस्पतिर्जुषाणो अग्निः पृथुर्धर्मणस्पति-
राज्यस्य वेतु स्वाहा । स्वाहाकृताः सूर्यस्य रश्मिभिर्यतध्वँ सजातानां मध्य-
मेष्ठ्याय ॥ २९ ॥ सवित्रा प्रसवित्रा सरस्वत्या वाचा त्वष्ट्रा रूपैः पूष्णा पशु-
भिरिन्द्रेणास्मे बृहस्पतिना ब्रह्मणा वरुणेनौजसाऽग्निना तेजसा सोमेन
राज्ञा विष्णुना दशम्या देवतया प्रसूतः प्रसर्पामि ॥ ३० ॥ अश्विभ्यां पच्यस्व
सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्णे पच्यस्व । वायुः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्क्सोमो
अतिस्रुतः । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ ३१ ॥ कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा
दान्त्यनुपूर्वं वियूय । इहेहैषां कृणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नम उक्तिं
यजन्ति । उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्णे
॥ ३२ ॥ युवँ सुराममश्विना नमुचावासुरे सचा । विपिपाना शुभस्पती
इन्द्रं कर्मस्वावतम् ॥ ३३ ॥ पुत्रमिव पितरावश्विनोभेन्द्रावथुः काव्यै-
र्दँसनाभिः । यत्सुरामं व्यपिबः शचीभिः सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णक् ॥ ३४ ॥

॥ इति दशमोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ एकादशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १—११ नाभानेदिष्टः १२ कुश्रिः १३ शुनःशेपः १४—१६ पुरुमेधा १७ मयोभूः १८—२२ गृत्समदः २३, २४ २७—३१, ३६ सोमकः २५ पायुः २६ भारद्वाजः ३२—३४ देवश्रवो देववातः ३५ प्रस्कण्वः ३७ सिन्धुद्वीपः ३८—४०, ५०—६१ विश्वमना ४१ कण्वः ४२ त्रितः ४३,४४,४६—४८ चित्रः ४५ उत्कीलः ४९ विश्वामित्रः ६२—६६ आत्रेयः ६७—६९ सोमाहुतिः ७० विरूपः ७१ वारुणिः ७२ जमदग्निः ७३, ७४ नाभानेदिः ७५—८३ । देवता—सविता १—११, ६३, ६७ वाजी १२, १३ क्षत्रपतिः १४, २० गणपतिः १५ अग्निः १६—१९, २४—२९, ३२—३४, ३६, ३७ ४०—४९ ७०—७८ द्रविणोदा २१, २२ प्रजापतिः २३ दम्पती ३० जायापती ३१ होता ३५ आपः ३८, ५०—५२ वायुः ३९ मित्रः ५३, ६२ रुद्रः ५४ सिनीवाली ५५ अदितिः ५६, ५७, ५९ वसुरुद्रादित्यविश्वेदेवा ५८ वस्वादयो मन्त्रोक्ता ६० आदित्यादयो लिङ्गोक्ता ६१ वस्वादयो लिङ्गोक्ता ६५ अग्न्यादयो मन्त्रोक्ता ६६ अश्वा ६८, ६९ सेनापतिः ७९ अध्यापकोपदेशकौ ८० पुरोहितयजमानौ ८१ सभापतिर्यजमानः ८२ यजमानपुरोहितौ ८३ । छन्दः—विराडार्षत्रिष्टुप् १, ३० शङ्कुमती गायत्री २ निचृदनुष्टुप् ३, १८, १९, ३१, ७३, ७९ जगती ४ विराडार्षी त्रिष्टुप् ५, ६ आर्षी त्रिष्टुप् ७, २३, ५९ शक्वरी ८ भुरिगतिशक्वरी ९ भुरिगनुष्टुप् १०, ४०, ४१, ४८, ७७ आर्षी ११ आस्तार पङ्क्तिः १२ गायत्री १३, १४, ५०—५२, ६८ आर्षी जगती १५ निचृदार्षी त्रिष्टुप् १६, १७, २२, निचृदार्षी बृहती २०, ३७ आर्षी पङ्क्तिः २१, २४ निचृद्गायत्री २५, ३३, ३४, ६२ अनुष्टुप् २६, ५४, ६४,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

१०, ८० पङ्क्तिः २७ भुरिक् प्रकृतिः २८ स्वराट् पंक्तिः २९ त्रिष्टुप् ३२, ३६, ४९, ६९ निचृत्त्रिष्टुप् ३५ न्यङ्कुसारिणी बृहती ३८ विराट् त्रिष्टुप् ३९, ४३, ७५ उपरिष्टाद् बृहती ४२, ५३, ८३ विराडनुष्टुप् ४४, ५५, ५६, ७४, ८२ विराट् पथ्या बृहती ४५ ब्राह्मी बृहती ४६ विराट् ब्राह्मी त्रिष्टुप् ४७, ६६ भुरिग् बृहती ५७, ६३ उत्कृती ५८ स्वराट् संस्कृतिः ६० भुरिक् कृतिः ६१ प्रकृतिः ६१ धृतिः ६५ विराड् गायत्री ७०, ७१ भुरिगुष्णिक् ७२, ७८ स्वराडार्षी त्रिष्टुप् ७६ निचृदार्षी पंक्तिः ८१ । स्वरः—गान्धारः १, ३, १०, १८, १९, २६, ३०, ३१, ४०, ४१, ४४, ४८, ५४—५६, ६०, ६४, ६७, ७३, ७४, ७७, ७९, ८०, ८२ षड्जः २, १३, १४, २५, ३३, ३४, ५०—५२ ५८, ६२, ६५, ६८, ७०, ७१, निषादः ४, १५, धैवतः ५—८, १६, १७, २२, २३, २८, ३२, ३५, ३६, ३९, ४३, ४७, ४९, ५९, ६६, ६९, ७५, ७६ पञ्चमः ९, ११, १२, २१, २४, २७, २९, ८१ मध्यमः २०, ३७, ३८, ४२, ४५, ४६, ५३, ५७, ६३, ८३, निषादः ६१, धैवतः ६१ ऋषभः ७२, ७८ ॥

युञ्जानः प्रथमं मनस्तत्त्वाय सविता धियः । अग्नेर्ज्योतिर्निचाय्य पृथि-
व्या अध्याभरत् ॥ १ ॥ युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सवे । स्वर्ग्याय
शक्त्या ॥ २ ॥ युक्त्वाय सविता देवान्त्स्वर्यतो धिया दिवम् । बृहज्ज्योतिः
करिष्यतः सविता प्रसुवाति तान् ॥ ३ ॥ युञ्जते मन उत युञ्जते धियो
विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः । वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मही
देवस्य सवितुः परिष्टुतिः ॥ ४ ॥ युजे वां ब्रह्म पूर्व्यं नमोभिर्विश्लोक
एतु पथ्येव सूरेः । शृण्वन्तु विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि
तस्थुः ॥ ५ ॥ यस्य प्रयाणमन्वन्य इद्ययुर्देवा देवस्य महिमानमोजसा ।
यः पार्थिवानि विममे स एतशो रजांसि देवः सविता महित्वना ॥ ६ ॥
देव सवितः प्र सुव यज्ञं प्र सुव यज्ञपतिं भगाय । दिव्यो गन्धर्वः केतपूः केतन्

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पुनातु वाचस्पतिर्वाचं नः स्वदतु ॥ ७ ॥ इमं नो देव सवितर्यज्ञं प्रणय देवा-
व्यꣳ सखिविदꣳ सत्राजितं धनजितꣳ स्वर्जितम् । ऋचा स्तोमꣳ समर्धय
गायत्रेण रथन्तरं बृहद्गायत्रवर्त्तनि स्वाहा ॥ ८ ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रस-
वेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । आददे गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वत् पृथि-
व्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदाभर त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥ ९ ॥ अभ्रि-
रसि नार्यसि त्वया वयमग्निꣳ शकेम खनितुꣳ सधस्थ आ जागतेन छन्दसा-
ङ्गिरस्वत् ॥ १० ॥ हस्त आधाय सविता बिभ्रदभ्रिꣳ हिरण्ययीम् । अग्ने-
र्ज्योतिर्निचाय्य पृथिव्या अध्याभरदानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥ ११ ॥ प्रतूर्त्तं
वाजिन्ना द्रव वरिष्ठामनु संवतम् । दिवि ते जन्म परममन्तरिक्षे तव नाभिः
पृथिव्यामधि योनिरित् ॥ १२ ॥ युञ्जाथाꣳ रासभं युवमस्मिन् यामे वृष-
ण्वसू । अग्निं भरन्तमस्मयुम् ॥ १३ ॥ योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवा-
महे । सखाय इन्द्रमूतये ॥ १४ ॥ प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्ती रुद्रस्य गाणपत्यं
मयोभूरेहि । उर्वन्तरिक्षं वीहि स्वस्तिगव्यूतिरभयानि कृण्वन् पूष्णा सयुजा
सह ॥ १५ ॥ पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदाभराग्निं पुरीष्यमङ्गि-
रस्वदच्छेमोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरिष्यामः ॥ १६ ॥ अन्वग्निरुषसामग्रमख्यद-
न्वहानि प्रथमो जातवेदाः । अनु सूर्यस्य पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावापृथिवी
आततन्थ ॥ १७ ॥ आगत्य वाज्यध्वानꣳ सर्वा मृधो वि धूनुते । अग्निꣳ
सधस्थे महति चक्षुषा नि चिकीषते ॥ १८ ॥ आक्रम्य वाजिन् पृथिवीम-
ग्निमिच्छ रुचा त्वम् । भूम्या वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनेम तं वयम् ॥ १९ ॥
द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षꣳ समुद्रो योनिः । विख्याय चक्षुषा
त्वमभितिष्ठ पृतन्यतः ॥ २० ॥ उत्क्राम महते सौभगायास्मादास्थानाद् द्रवि-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

षोदा वाजिन् । वयꣳ स्याम सुमतौ पृथिव्या अग्निं खनन्त उपस्थे अस्याः
॥ २१ ॥ उदक्रमीद् द्रविणोदा वाज्यर्वाकः सुलोकꣳ सुकृतं पृथिव्याम् ।
ततः खनेम सुप्रतीकमग्निꣳ स्वो रुहाणा अधिनाकमुत्तमम् ॥ २२ ॥ आ
त्वा जिघर्मि मनसा घृतेन प्रतिक्षियन्तं भुवनानि विश्वा । पृथुं तिरश्चा वयसा
बृहन्तं व्यचिष्ठमन्नै रभसं दृशानम् ॥ २३ ॥ आ विश्वतः प्रत्यञ्चं जिघर्म्य
रक्षसा मनसा तज्जुषेत । मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निर्नाभिमृशे तन्वा जर्भु
राणः ॥ २४ ॥ परि वाजपतिः कविरग्निर्हव्यान्यक्रमीत् । दधद्रत्नानि दाशुषे
॥ २५ ॥ परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रꣳ सहस्य धीमहि । धृषद्वर्णं दिवेदिवे
हन्तारं भङ्गुरावताम् ॥ २६ ॥ त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि
त्वं वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः ॥ २७ ॥ देवस्य त्वा
सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । पृथिव्याः सधस्थादग्निं
पुरीष्यमङ्गिरस्वत् खनामि । ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमजस्रेण भानुना दीद्य
तम् । शिवं प्रजाभ्योऽहिꣳसन्तं पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्व
त्खनामः ॥ २८ ॥ अपां पृष्ठमसि योनिरग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम् ।
वर्धमानो महाँ२ ॥ आ च पुष्करे दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथस्व ॥ २९ ॥
शर्म च स्थो वर्म च स्थोऽछिद्रे बहुले उभे । व्यचस्वती संवसाथां भृतमग्निं
पुरीष्यम् ॥ ३० ॥ संवसाथाꣳ स्वर्विदा समीची उरसा त्मना । अग्निमन्तर्भरि
ष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमित् ॥ ३१ ॥ पुरीष्योऽसि विश्वभरा अथर्वा त्वा
प्रथमो निरमन्थदग्ने । त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य
वाघतः ॥ ३२ ॥ तमु त्वा दध्यङ्ङृषिः पुत्र ईधे अथर्वणः । वृत्रहणं पुरन्द
रम् ॥ ३३ ॥ तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम् । धनञ्जयं

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

रथेरथे ॥ ३४ ॥ सीद होतः स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञꣳ सुकृतस्य-
योनौ । देवावीर्देवान्हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयोधाः ॥ ३५ ॥ नि
होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवाँ२ ॥ असदत्सुदक्षः । अदब्धव्रतमतिर्व-
सिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः ॥ ३६ ॥ सꣳ सीदस्व महाँ२ ॥ असि
शोचस्व देववीतमः ॥ विधूममग्ने अरुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम् ॥ ३७ ॥
अपो देवीरुप सृज मधुमतीरयक्ष्माय प्रजाभ्यः । तासामास्थानादुज्जिहता-
मोषधयः सुपिप्पलाः ॥ ३८ ॥ सं ते वायुर्मातरिश्वा दधातूत्तानाया हृदयं
यद्विकस्तम् । यो देवानां चरसि प्राणथेन कस्मै देव वषडस्तु तुभ्यम् ॥ ३९ ॥
सुजातो ज्योतिषा सह शर्म वरूथमासदत्स्वः । वासो अग्ने विश्वरूपꣳ संव्ययस्व
विभावसो ॥ ४० ॥ उदु तिष्ठ स्वध्वरावा नो देव्या धिया । दृशे च भासा
बृहता सुशुक्वनिराग्ने याहि सुशस्तिभिः ॥ ४१ ॥ ऊर्ध्व ऊ षु ण ऊतये तिष्ठा
देवो न सविता । ऊर्ध्वो वाजस्य सनिता यदञ्जिभिर्वाघद्भिर्विह्वयामहे ॥ ४२ ॥
स जातो गर्भो असि रोदस्योरग्ने चारुर्विभृत ओषधीषु । चित्रः शिशुः परि तमाꣳ
स्यक्तून् प्र मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्गाः ॥ ४३ ॥ स्थिरो भव वीड्वङ्ग आशु-
र्भव वाज्यर्वन् । पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्नेः पुरीषवाहणः ॥ ४४ ॥ शिवो भव
प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः । मा द्यावापृथिवी अभि शोचीर्मान्तरिक्षं मा
वनस्पतीन् ॥ ४५ ॥ प्रैतु वाजी कनिक्रदन्नानदद्रासभः पत्वा । भरन्नग्निं
पुरीष्यं मा पाद्यायुषः पुरा । वृषाग्निं वृषणं भरन्नपां गर्भꣳ समुद्रियम् ।
अग्न आयाहि वीतये ॥ ४६ ॥ ऋतꣳ सत्यमृतꣳ सत्यमग्निं पुरीष्यमङ्गि-
रस्वद्भरामः । ओषधयः प्रतिमोदध्वमग्निमेतꣳ शिवमायन्तमभ्यत्र युष्माः । व्यस्यन्
विश्वा अनिरा अमीवा निषीदन्नो अप दुर्मतिं जहि ॥ ४७ ॥ ओष-

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पयः प्रति गृभ्णीत पुष्पवतीः सुपिप्पलाः । अयं वो गर्भ ऋत्वियः प्रत्नꣳ
सधस्थमासदत् ॥ ४८ ॥ विपाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो
अमीवाः सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहꣳ सुहवस्य प्रणीतौ ॥ ४९ ॥
आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे ॥ ५० ॥
यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः ॥ ५१ ॥
तस्मा अरङ्गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः ॥ ५२ ॥
मित्रः सꣳसृज्य पृथिवीं भूमिं च ज्योतिषा सह । सुजातं जातवेदसमय
क्ष्माय त्वा सꣳसृजामि प्रजाभ्यः ॥ ५३ ॥ रुद्राः सꣳसृज्य पृथिवीं बृह
ज्ज्योतिः समीधिरे । तेषां भानुरजस्र इच्छुक्रो देवेषु रोचते ॥ ५४ ॥ सꣳ
सृष्टां वसुभी रुद्रैर्धीरैः कर्मण्यां मृदम् । हस्ताभ्यां मृद्वीं कृत्वा सिनी
वाली कृणोतु ताम् ॥ ५५ ॥ सिनीवाली सुकपर्दा सुकुरीरा स्वौपशा । सा
तुभ्यमदिते मह्योखां दधातु हस्तयोः ॥ ५६ ॥ उखां कृणोतु शक्त्या बाहु
भ्यामदितिर्धिया । माता पुत्रं यथोपस्थे साग्निं बिभर्तु गर्भ आ । मखस्य
शिरोऽसि ॥ ५७ ॥ वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण छन्दसाऽङ्गिरस्वद्ध्रु
वासि पृथिव्यसि धारया मयि प्रजाꣳ रायस्पोषङ्गौपत्यꣳ सुवीर्य्यꣳ सजातान्यज
मानाय रुद्रास्त्वा कृण्वन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवास्यन्तरिक्षमसि धारया
मयि प्रजाꣳ रायस्पोषङ्गौपत्यꣳ सुवीर्य्यꣳ सजातान्यजमानायाऽऽदित्यास्त्वा
कृण्वन्तु जागतेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासि द्यौरसि धारया मयि प्रजाꣳ राय
स्पोषङ्गौपत्यꣳ सुवीर्य्यꣳ सजातान्यजमानाय विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः कृण्व
न्त्वानुष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासि दिशोऽसि धारया मयि प्रजाꣳ रायस्
पोषङ्गौपत्यꣳ सुवीर्य्यꣳ सजातान् यजमानाय ॥ ५८ ॥ अदित्यै रास्नास्यदि

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

तिष्ठे बिलं स्पृणातु । कृत्वाय सा महीमुखां मृन्मयीं योनिमग्नये । पुत्रेभ्यः
प्रायच्छददितिः श्रपयानिति ॥ ५९ ॥ वसवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण छन्दसा-
ङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा धूपयन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा धूपयन्तु
जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वत् । विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा धूपयन्त्वानुष्टुभेन
छन्दसाङ्गिरस्वदिन्द्रस्त्वा धूपयतु वरुणस्त्वा धूपयतु विष्णुस्त्वा धूपयतु ॥ ६० ॥
अदितिष्ट्वा देवी विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्थे अङ्गिरस्वत् खनत्ववट
देवानां त्वा पत्नीर्देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे अङ्गिरस्वद्दधतूखे ।
धिषणास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे अङ्गिरस्वदभीन्धतामुखे
वरूत्रीष्ट्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे अङ्गिरस्वच्छ्रपयन्तूखे ग्नास्त्वा
देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे अङ्गिरस्वत्पचन्तूखे जनयस्त्वाऽच्छिन्न-
पत्रा देवीर्विश्व देव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे अङ्गिरस्वत्पचन्तूखे ॥ ६१ ॥
मित्रस्य चर्षणीधृतोऽवो देवस्य सानसि । द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम् ॥ ६२ ॥
देवस्त्वा सवितोद्वपतु सुपाणिः स्वङ्गुरिः सुबाहुरुत शक्त्या । अव्यथमाना
पृथिव्यामाशा दिश आपृण ॥ ६३ ॥ उत्थाय बृहती भवोदु तिष्ठ ध्रुवा
त्वम् । मित्रैतां त उखां परि ददाम्यभित्त्या एषा मा भेदि ॥ ६४ ॥ वस-
वस्त्वा छृन्दन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा छृन्दन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसा-
ङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा छृन्दन्तु जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वा-
नरा आछृन्दन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥ ६५ ॥ आकूतिमग्निं प्रयुज
ꣳ स्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुजꣳ स्वाहा चित्तं विज्ञातमग्निं प्रयुज
ꣳ स्वाहा वाचो विधृतिमग्निं प्रयुजꣳ स्वाहा । प्रजापतये मनवे स्वाहा
अग्नये वैश्वानराय स्वाहा ॥ ६६ ॥ विश्वो देवस्य नेतुर्मर्तो वुरीत सख्यम् ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

विश्वो राय इषुध्यति द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा ॥ ६७ ॥ मा सु भित्था
मा सु रिषो ऽम्ब धृष्णु वीरयस्व सु । अग्निश्चेदं करिष्यथः ॥ ६८ ॥
दृꣳहस्व देवि पृथिवि स्वस्तय आसुरी माया स्वधया कृतासि । जु
देवेभ्य इदमस्तु हव्यमरिष्टा त्वमुदिहि यज्ञे अस्मिन् ॥ ६९ ॥ द्र
सर्पिरासुतिः प्रत्नो होता वरेण्यः । सहसस्पुत्रो अद्भुतः ॥ ७० ॥ प
स्या अधि संवतो ऽवराँ२ ॥ अभ्यातर । यत्राहमस्मि ताँ२ ॥ अ
॥ ७१ ॥ परमस्याः परावतो रोहिदश्व इहा गहि । पुरीष्यः पुरुप्रियो ऽग्ने त्वं
तरा मृधः ॥ ७२ ॥ यदग्ने कानि कानि चिदा ते दारूणि दध्मसि । स
तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ्य ॥ ७३ ॥ यदत्त्युपजिह्विका यद्वम्रो अति
सर्पति । सर्वं तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ्य ॥ ७४ ॥ अहरहरप्रयावं
भरन्तो ऽश्वायेव तिष्ठते घासमस्मै । रायस्पोषेण समिषा मदन्तो ऽग्ने मा
ते प्रतिवेशा रिषाम ॥ ७५ ॥ नाभा पृथिव्याः समिधाने अग्नौ राय
स्पोषाय बृहते हवामहे । इरम्मदं बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निं पृतना
सासहिम् ॥ ७६ ॥ याः सेना अभीत्वरीराव्याधिनीरुगणा उत । ये स्तेना ये
तस्करास्ताँस्ते अग्ने ऽपि दधाम्यास्ये ॥ ७७ ॥ दंष्ट्राभ्यां मलिम्लून् जम्भ्यै
स्तस्कराँ२ ॥ उत । हनुभ्याꣳ स्तेनान् भगवस्ताँस्त्वं खाद सुखादितान्
॥ ७८ ॥ ये जनेषु मलिम्लवस्तेनासस्तस्करा वने । ये कक्षेष्वघायवस्ताँ
दधामि जम्भयोः ॥ ७९ ॥ यो अस्मभ्यमरातीयाद्यश्च नो द्वेषते जनः
निन्दाद्यो अस्मान् धिप्साच्च सर्वं तं भस्मसा कुरु ॥ ८० ॥ सꣳशितं
ब्रह्म सꣳशितं वीर्यं बलम् । सꣳशितं क्षत्रं जिष्णु यस्याहमस्मि पु
हितः ॥ ८१ ॥ उदेषां बाहू अतिरमुद्वर्चो अथो बलम् । क्षिणोमि ब्र

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

णामित्रानुन्नयामि स्वा॰ २ ॥ अहम् ॥ ८२ ॥ अन्नपते ऽन्नस्य नो देह्यनमी-
वस्य शुष्मिणः । प्र प्र दातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे ॥ ८३ ॥

॥ इति एकादशो ऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ द्वादशो ऽध्यायः ॥

ऋषिः वत्सप्री १, २. ६—१०, १८—२८, ३३,४० श्यावाश्वः ३—५ ध्रुवः ११ शुनःशेपः १२ त्रितः १३—१७ विरूपः ३०, ३६,—३९ ११६ तापसः ३१, ३२ वसिष्ठः ३४,३५ वत्सप्री ४१ दीर्घतमः ४२ सोमाहुतिः ४३—४६ विश्वामित्रः ४७—५४ प्रियमेधा ५५ सुतजेत्ऋमधुच्छन्दा ५६ मधुच्छन्दा ५७—६५ विश्वावसु ६६—६८ कुमार हारितः ६९—७४ भिषग् ७५—९० वरुणः ९१—१०१, हिरण्यगर्भः १०२—१०५ पावकाग्निः १०६—१११ गोतमः ११२—११४ वत्सारः ११५ प्रजापतिः ११७। देवता—अग्निः १,२, ६—११.१३,१५—३४, ३६—४४, ४६—५४,५७—५९,६६,१०३,१०४, १०६.१०८,१०९,१११, ११५—११७ सविता ३ गरुत्मान् ४ विष्णुः ५ वरुणः १२ जीवेश्वरौ १४ आपः ३५, ५५ पितरः ४५ इन्द्रः ५६ दंपतिः ६० पत्नी ६१ निर्ऋतिः ६२—६४ यजमानः ६५ कृषीवलाः कवयो वा ६७,६८ कृषीवला ६९—७१ मित्रादयो लिङ्गोक्ता ७२ अघ्न्या ७३ अश्विनौ ७४ वैद्यो ७५—७७, ७९,८३,८४,८८—९३,९५,९६,९८,१०० चिकित्सः ७८ ओषधयो ८०,८२ वैद्यः ८१,८५—८७ भिषजः ९४,१०१ भिषग्वरा ९७ ओषधिः ९९ कः १०२ विद्वान् १०५,१०७,११० सोमः ११२—११४। छन्दः—भुरिक्पङ्क्तिः १,२५ भुरिगार्षी त्रिष्टुप् २,४६ विराड् जगती ३ धृतिः ४ भुरिगुत्कृतिः ५ निचृदार्षी त्रिष्टुप् ६,१८—२२,३३,३४,४५, १०२ भुरिगार्ष्यनुष्टुप् ७ आर्षीत्रिष्टुप् ८,४७ निचृदार्षीगायत्री ९, ४०.७२ निचृद्गायत्री १०,३६,४१ आर्ष्यनुष्टुप् ११ विराडार्षी त्रिष्टुप् १२.२६—२९. ४२,६३ भुरिगार्षी पंक्तिः १३,४८,४९,५१ स्वराड् जगती १४ विराट् त्रिष्टुप् १५ विराडनुष्टुप् १६,१७,३१,३२,५४,५५, ८२. ८४. ८७—८९.९४.९५,९९, आर्ची त्रिष्टुप् २३ गायत्री ३०, ६७, ११६,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

१०७ आर्षी त्रिष्टुप् ३४, ३५, ६१, ६४, ७०, भुरिगार्ष्युष्णिक् ३७ निचृदा[र्ष्य]नुष्टुप् ३८, ५२ निचृदनुष्टुप् ३९, ५६, ७७, ८३, ८६, ९२, ९६, ९८, १०१ [आ]र्षीपंक्तिः ४३, ५०, ६०, ७२, ११० स्वराडार्षी त्रिष्टुप् ४४ स्वराडनुष्टुप् ५१ भुरिगुष्णिक् ५७, ५९, ९० भुरिगुपरिष्टाद् बृहती ५८ निचृत् त्रिष्टुप् ६२ आर्षीजगती ६३, ७४ विराडार्षी त्रिष्टुप् ६६, ६८ त्रिष्टुप् ६९ विराट् [प]ङ्क्तिः ७१ अनुष्टुप् ७५, ७६, ७८, — ८१, ८५, ९१ ९७ विराडार्ष्यनुष्टुप् ९३ विराड्बृहती १०० निचृदुष्णिक् १०३ भुरिग् गायत्री १०४ विराट् त्रिष्टुप् १०५ निचृत्पङ्क्तिः १०६, १०८ भुरिगार्षी पंक्तिः १०७, ११३ निचृदार्षी पंक्तिः १०९ स्वराडार्षी पंक्तिः १११ निचृद्गायत्री ११२, ११५ आर्ष्युष्णिक् ११४ । स्वरः—पञ्चमः १, १३, २५, ४३, ४८—५१ ६०, ६३, ७१, ७२, १०६—१११, ११३ धैवतः २, ६, १२, १५, १८—२४, २६—२९, ३३—३५, ३८, ४२, ४४—४७ ६१, ६२, ६४, ६६, ६८—७०, १०२, १०५ निषादः ३, ८, १४, ६५, ७४ ऋषभः ४, ३७, ५७, ५९, ९०, १०३, ११४ षड्जः ५, ९, १०, ३०, ३६, ४०, ४१, ६७, ७३, १०४, ११२, ११५—११७, गान्धारः ७, ११, १६, १७, ३१, ३२, ३९, ५२—५६, ७५—८९, ९१—९९, १०१ मध्यमः ५८, १०० ॥

दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः । अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः ॥ १ ॥ नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकं समीची । द्यावाक्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः ॥ २ ॥ विश्वा रूपाणि प्रतिमुञ्चते कविः प्रासावीद्भद्रं द्विपदे चतुष्पदे । वि नाकमख्यत्सविता वरेण्यो ऽनु प्रयाणमुषसो विराजति ॥ ३ ॥ सुपर्णो ऽसि गरुत्माँस्त्रिवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुर्बृहद्रथन्तरे पक्षौ स्तोम आत्मा छन्दाँस्यङ्गानि यजूँषि नाम । साम ते तनूर्वामदेव्यं यज्ञायज्ञियं पुच्छं धिष्ण्याः शफाः । सुपर्णो ऽसि गरुत्मान्दिवं गच्छ स्वः पत ॥ ४ ॥ विष्णोः क्रमो ऽसि सपत्नहा गायत्रं छन्द आरोह पृथिवीमनु वि क्रमस्व विष्णोः क्रमो ऽस्यभिमातिहा त्रैष्टुभं छन्द आ रोहा-

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

न्तरिक्षमनु विक्रमस्व। विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतं छन्द आरोह
दिवमनु वि क्रमस्व विष्णोः क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभं छन्द आरोह
दिशोऽनु वि क्रमस्व ॥ ५ ॥ अक्रन्ददग्निस्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः
समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो विहीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः
॥ ६ ॥ अग्नेऽभ्यावर्त्तिन्नभि मा नि वर्त्तस्वायुषा वर्चसा प्रजया धनेन
सन्या मेधया रय्या पोषेण ॥ ७ ॥ अग्ने अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं
त उपावृतः। अधा पोषस्य पोषेण पुनर्नो नष्टमा कृधि पुनर्नो रयिमा
कृधि ॥ ८ ॥ पुनरूर्जा नि वर्त्तस्व पुनरग्न इषायुषा। पुनर्नः पाह्यꣳहसः
॥ ९ ॥ सह रय्या नि वर्त्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया विश्वप्स्न्या विश्वतस्परि
॥ १० ॥ आ त्वाहार्षमन्तरभूर्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः। विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु
मा त्वद्राष्ट्रमधिभ्रशत् ॥ ११ ॥ उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं
श्रथाय। अथा वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्याम ॥ १२ ॥ अग्रे
बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थान्निर्जगन्वान् तमसो ज्योतिषागात्। अग्निर्भानुना रुशता
स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्मान्यप्राः ॥ १३ ॥ हꣳसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता
वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्। नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा
ऋतं बृहत् ॥ १४ ॥ सीद त्वं मातुरस्या उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि
विद्वान्। मैनां तपसा मार्चिषाऽभिशोचीरन्तरस्याꣳ शुक्रज्योतिर्वि भाहि
॥ १५ ॥ अन्तरग्ने रुचा त्वमुखायाः सदने स्वे। तस्यास्त्वꣳ हरसा तपञ्जात
वेदः शिवो भव ॥ १६ ॥ शिवो भूत्वा मह्यमग्ने अथो सीद शिवस्त्वम्।
शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वं योनिमिहासदः ॥ १७ ॥ दिवस्परि प्रथमं
जज्ञे अग्निरस्मद् द्वितीयं परि जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

एनं जरति स्वाधीः ॥ १८ ॥ विद्मा ते अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्मा ते धाम
विभृता पुरुत्रा । विद्मा ते नाम परमं गुहा यद्विद्मा तमुत्सं यत आजगन्थ
॥ १९ ॥ समुद्रे त्वा नृमणा अप्स्वन्तर्नृचक्षा ईधे दिवो अग्न ऊधन् । तृतीये
त्वा रजसि तस्थिवाꣳसमपामुपस्थे महिषा अवर्धन् ॥ २० ॥ अक्रन्ददग्नि-
स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन् । सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा
रोदसी भानुना भात्यन्तः ॥ २१ ॥ श्रीणामुदारो धरुणो रयीणां मनी-
षाणां प्रार्पणः सोमगोपाः । वसुः सूनुः सहसो अप्सु राजा वि भात्यग्र
उषसामिधानः ॥ २२ ॥ विश्वस्य केतुर्भुवनस्य गर्भ आ रोदसी अपृणा-
ज्जायमानः । वीडुं चिदद्रिमभिनत् परायञ्जना यदग्निमयजन्त पञ्च ॥ २३ ॥
उशिक् पावको अरतिः सुमेधा मर्त्येष्वग्निरमृतो नि धायि । इयर्ति धूममरु-
षम्भरिभ्रदुच्छुक्रेण शोचिषा द्यामिनक्षन् ॥ २४ ॥ दृशानो रुक्म उर्व्या
व्यद्यौद्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः । अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजन-
यत्सुरेताः ॥ २५ ॥ यस्ते अद्य कृणवद् भद्रशोचेऽपूपं देव घृतवन्तमग्ने ।
प्र तं नय प्रतरं वस्यो अच्छाभि सुम्नं देवभक्तं यविष्ठ ॥ २६ ॥ आ तं भज
सौश्रवसेष्वग्न उक्थ उक्थ आ भज शस्यमाने । प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भवा-
त्युज्जातेन भिनददुज्जनित्वैः ॥ २७ ॥ त्वामग्ने यजमाना अनु द्यून् विश्वा
वसु दधिरे वार्याणि । त्वया सह द्रविणमिच्छमाना व्रजं गोमन्तमुशिजो
विवव्रुः ॥ २८ ॥ अस्ताव्यग्निर्नराꣳसुशेवो वैश्वानर ऋषिभिः सोमगोपाः ।
अद्वेषे द्यावापृथिवी हुवेम देवा धत्त रयिमस्मे सुवीरम् ॥ २९ ॥ समि-
धाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । आस्मिन् हव्या जुहोतन ॥ ३० ॥
उदु त्वा विश्वे देवा अग्ने भरन्तु चित्तिभिः । स नो भव शिवस्त्वꣳसुप्र

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

रोको विभावसुः ॥ ३१ ॥ प्रेदग्ने ज्योतिष्मान् याहि शिवेभिरर्चिभिष्ट्वम् ।
बृहद्भिर्भानुभिर्भासन् । मा हिंꣳसीस्तन्वा प्रजाः ॥ ३२ ॥ अक्रन्ददग्निस्तनयन्निव
द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन् । सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा
रोदसी भानुना भात्यन्तः ॥ ३३ ॥ प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यत्सूर्यो
न रोचते बृहद्भाः । अभि यः पूरुं पृतनासु तस्थौ दीदाय दैव्यो अतिथिः
शिवो नः ॥ ३४ ॥ आपो देवीः प्रतिगृभ्णीत भस्मैतत्स्योने कृणुध्वꣳ सुरभा उ
लोके । तस्मै नमन्तां जनयः सुपत्नीर्मातेव पुत्रं बिभृताप्स्वेनत् ॥ ३५ ॥
अप्स्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनु रुध्यसे । गर्भे सन् जायसे पुनः ॥ ३६ ॥ गर्भो
अस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीनाम् । गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्ने गर्भो अपामसि
॥ ३७ ॥ प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमग्ने । सꣳसृज्य मातृभिष्ट्वं
ज्योतिष्मान् पुनरासदः ॥ ३८ ॥ पुनरासद्य सदनमपश्च पृथिवीमग्ने । शेषे
मातुर्यथोपस्थेऽन्तरस्याꣳ शिवतमः ॥ ३९ ॥ पुनरूर्जा निवर्त्तस्व पुनरग्न
इषायुषा । पुनर्नः पाह्यꣳहसः ॥ ४० ॥ सह रय्या निवर्त्तस्वाग्ने पिन्वस्व
धारया । विश्वप्स्न्या विश्वतस्परि ॥ ४१ ॥ बोधा मे अस्य वचसो यविष्ठ
मꣳहिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः । पीयति त्वो अनु त्वो गृणाति वन्दारुष्टे
तन्वं वन्दे अग्ने ॥ ४२ ॥ स बोधि सूरिर्मघवा वसुपते वसुदावन् । युयो
ध्यस्मद्द्वेषाꣳसि विश्वकर्मणे स्वाहा ॥ ४३ ॥ पुनस्त्वाऽऽदित्या रुद्रा वसवः
समिन्धतां पुनर्ब्रह्माणो वसुनीथ यज्ञैः । घृतेन त्वं तन्वं वर्धयस्व सत्याः सन्तु
यजमानस्य कामाः ॥ ४४ ॥ अपेत वीत वि च सर्पतातो येऽत्रस्थ पुराणा ये
च नूतनाः । अदाद्यमोऽवसानं पृथिव्या अक्रन्निमं पितरो लोकमस्मै ॥ ४५ ॥
संज्ञानमसि कामधरणम्मयि ते कामधरणम्भूयात् । अग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

चितस्थ परिचित ऊर्ध्वचितः श्रयध्वम् ॥ ४६ ॥ अयꣳसो अग्निर्यस्मिन् सोम-
मिन्द्रः सुतं दधे जठरे वावशानः । सहस्रियं वाजमत्यं न सप्तिꣳससवान्त्सन्-
त्स्तूयसे जातवेदः ॥ ४७ ॥ अग्ने यत्ते दिवि वर्चः पृथिव्यां यदोषधीष्वप्-
स्वा यजत्र । येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थ त्वेषः स भानुरर्णवो नृचक्षाः ॥ ४८ ॥ अग्ने
दिवो अर्णमच्छा जिगास्यच्छा देवाँ२ ॥ ऊचिषे धिष्ण्या ये । या रोचने पर-
स्तात्सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः ॥ ४९ ॥ पुरीष्यासो अग्नयः
प्रावणेभिः सजोषसः । जुषन्तां यज्ञमद्रुहोऽनमीवा इषो महीः ॥ ५० ॥
इडामग्ने पुरुदꣳसꣳ सनिं गोः शश्वत्तमꣳ हवमानाय साध । स्यान्नः
सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥ ५१ ॥ अयन्ते योनि-
र्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानन्नग्न आ रोहाथा नो वर्धया-
रयिम् ॥ ५२ ॥ चिदसि तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद । परि-
चिदसि तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥ ५३ ॥ लोकं पृण छिद्रं
पृणाथो सीद ध्रुवा त्वम् । इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन्
॥ ५४ ॥ ता अस्य सूददोहसः सोमꣳ श्रीणन्ति पृश्नयः । जन्मन्देवानां
विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः ॥ ५५ ॥ इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः ।
रथीतमꣳ रथीनां वाजानाꣳ सत्पतिं पतिम् ॥ ५६ ॥ समितꣳ सं कल्पे-
थाꣳ संप्रियौ रोचिष्णू सुमनस्यमानौ । इषमूर्जमभि संवसानौ ॥ ५७ ॥ सं वां
मनाꣳसि सं व्रता समु चित्तान्याकरम् । अग्ने पुरीष्याधिपा भव त्वं न इषमूर्जं
यजमानाय धेहि ॥ ५८ ॥ अग्ने त्वं पुरीष्यो रयिमान् पुष्टिमाँ२ ॥ असि
शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वं योनिमिहासदः ॥ ५९ ॥ भवतन्नः समनसौ
सचेतसावरेपसौ । मा यज्ञꣳ हिꣳसिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ
भवतमद्य नः ॥ ६० ॥ मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमग्निꣳ स्वे योनावभारुखा ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

तां विश्वैर्देवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा वि मुञ्चतु ॥ ६१ ॥
असुन्वन्तमयजमानमिच्छ स्तेनस्येत्यामन्विहि तस्करस्य । अन्यमस्मदिच्छ सा
त इत्या नमो देवि निर्ऋते तुभ्यमस्तु ॥ ६२ ॥ नमः सु ते निर्ऋते तिग्मतेजो
ऽयस्मयं विचृता बन्धमेतम् । यमेन त्वं यम्या संविदानोत्तमे नाके अधि
रोहयैनम् ॥ ६३ ॥ यस्यास्ते घोर आसन् जुहोम्येषां बन्धानामवसर्जनाय ।
यां त्वा जनो भूमिरिति प्रमन्दते निर्ऋतिं त्वाहं परि वेद विश्वतः ॥ ६४ ॥
यन्ते देवी निर्ऋतिराबबन्ध पाशं ग्रीवास्वविचृत्यम् । तं ते विष्याम्यायुषो न
मध्यादथैतं पितुमद्धि प्रसूतः । नमो भूत्यै येदं चकार ॥ ६५ ॥ निवेशनः
सङ्गमनो वसूनां विश्वा रूपाऽभि चष्टे शचीभिः । देवइव सविता सत्यधर्मेन्द्रो
न तस्थौ समरे पथीनाम् ॥ ६६ ॥ सीरा युञ्जन्ति कवयो युगा वि तन्वते
पृथक् । धीरा देवेषु सुम्नया ॥ ६७ ॥ युनक्त सीरा वि युगा तनुध्वं कृते योनौ
वपतेह बीजम् । गिरा च श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत्सृण्यः पक्वमेयात्
॥ ६८ ॥ शुनꣳ सुफाला वि कृषन्तु भूमिꣳ शुनं कीनाशा अभि यन्तु वाहैः ।
शुनासीरा हविषा तोशमाना सुपिप्पला ओषधीः कर्त्तनास्मे ॥ ६९ ॥ घृतेन
सीता मधुना समज्यतां विश्वैर्देवैरनुमता मरुद्भिः । ऊर्जस्वती पयसा पिन्व
मानास्मान्त्सीते पयसाभ्या ववृत्स्व ॥ ७० ॥ लाङ्गलं पवीरवत्सुशेवꣳ सोम
पित्सरु । तदुद्वपति गामविं प्रफर्व्यं च पीवरीं प्रस्थावद्रथवाहनम् ॥ ७१ ॥
कामं कामदुघे धुक्ष्व मित्राय वरुणाय च । इन्द्रायाश्विभ्यां पूष्णे प्रजाभ्य
ओषधीभ्यः ॥ ७२ ॥ वि मुच्यध्वमघ्न्या देवयाना आगन्म तमसस्पारमस्य
ज्योतिरापाम ॥ ७३ ॥ सजूरब्दो अयवोभिः सजूरुषा अरुणीभिः । सजोषसा
वश्विनादꣳसोभिः सजूः सूर एतशेन सजूर्वैश्वानर इडया घृतेन स्वाहा ॥ ७४ ॥
या ओषधीः पूर्वा जाता देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा । मनै नु बभ्रूणामहꣳ शतं

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

मानि सप्त च ॥ ७५ ॥ शतं वो अम्ब धामानि सहस्रमुत वो रुहः। अधा शतक्रत्वो यूयमिमं मे अगदं कृत ॥ ७६ ॥ ओषधीः प्रतिमोदध्वं पुष्पवतीः प्रसूवरीः। अश्वाइव सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्ण्वः ॥ ७७ ॥ ओषधीरिति मातरस्तद्वो देवीरुपब्रुवे सनेयमश्वं गां वास आत्मानं तव पूरुष ॥ ७८ ॥ अश्वत्थे वो निषदनं पर्णे वो वसतिष्कृता। गोभाज इत् किलासथ यत् सनवथ पूरुषम् ॥ ७९ ॥ यत्रौषधीः समग्मत राजानः समिताविव। विप्रः स उच्यते भिषग्रक्षोहामीवचातनः ॥ ८० ॥ अश्वावती ꣳ सोमावतीमूर्जयन्तीमुदोजसम्। आवित्सि सर्वा ओषधीरस्मा अरिष्टतातये ॥ ८१ ॥ उच्छुष्मा ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते। धन ꣳ सनिष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुष ॥ ८२ ॥ इष्कृतिर्नाम वो माताथो यूय ꣳ स्थ निष्कृतीः। सीराः पतत्रिणी स्थन यदामयति निष्कृथ ॥ ८३ ॥ अति विश्वाः परिष्ठा स्तेन इव व्रजमक्रमुः। ओषधीः प्राचुच्यवुर्यत्किं च तन्वो रपः ॥ ८४ ॥ यदिमा वाजयन्नहमोषधीर्हस्त आदधे। आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुरा जीवगृभो यथा ॥ ८५ ॥ यस्यौषधीः प्रसर्पथाङ्गमङ्गं परुष्परुः। ततो यक्ष्मं विबाधध्व उग्रो मध्यमशीरिव ॥ ८६ ॥ साकं यक्ष्म प्र पत चाषेण किकिदीविना। साकं वातस्य ध्राज्या साकं नश्य निहाकया ॥ ८७ ॥ अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या उपावत। ताः सर्वाः संविदाना इदं मे प्रावता वचः ॥ ८८ ॥ या फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः। बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्व ꣳ हसः ॥ ८९ ॥ मुञ्चन्तु मा शपथ्यादथो वरुण्यादुत। अथो यमस्य पड्वीशात्सर्वस्माद् देवकिल्बिषात् ॥ ९० ॥ अवपतन्तीरवदन्दिव ओषधयस्परि। यं जीवमश्नवामहै न स रिष्याति पूरुषः ॥ ९१ ॥ या ओषधीः सोमराज्ञीर्बह्वीः शतविचक्षणाः। तासामसि त्वमुत्तमारं कामाय श ꣳ हृदे ॥ ९२ ॥ या ओषधीः सोमराज्ञीर्विष्ठिताः पृथिवीमनु। बृहस्पतिप्रसूता अस्यै संदत्त

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वीर्य्यम् ॥ ९३ ॥ याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरं परागताः । सर्वाः संगत्य वीरुधो
ऽस्यै संदत्त वीर्य्यम् ॥ ९४ ॥ मा वो रिषत् खनिता यस्मै चाहं खनामि वः ।
द्विपाच्चतुष्पादस्माकꣳ सर्वमस्त्वनातुरम् ॥ ९५ ॥ ओषधयः समवदन्त सोमेन
सह राज्ञा । यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तꣳ राजन् पारयामसि ॥ ९६ ॥ नाशयि-
त्री बलासस्यार्शस उपचितामसि । अथो शतस्य यक्ष्माणां पाकारोरसि
नाशनी ॥ ९७ ॥ त्वां गन्धर्वा अखनँस्त्वामिन्द्रस्त्वां बृहस्पतिः । त्वामोषधे
सोमो राजा विद्वान् यक्ष्मादमुच्यत ॥ ९८ ॥ सहस्व मे अरातिः सहस्व पृतना-
यतः । सहस्व सर्वं पाप्मानꣳ सहमानास्योषधे ॥ ९९ ॥ दीर्घायुस्त ओषधे
खनिता यस्मै च त्वा खनाम्यहम् । अथो त्वं दीर्घायुर्भूत्वा शतवल्शा वि रोह-
तात् ॥ १०० ॥ त्वमुत्तमास्योषधे तव वृक्षा उपस्तयः । उपस्तिरस्तु सो ऽस्माकं
यो अस्माँ२ ॥ अभिदासति ॥ १०१ ॥ मा मा हिꣳसीज्जनिता यः
पृथिव्या यो वा दिवꣳ सत्यधर्मा व्यानट् । यश्चापश्चन्द्राः प्रथमो जजान कस्मै
देवाय हविषा विधेम ॥ १०२ ॥ अभ्यावर्त्तस्व पृथिवि यज्ञेन पयसा सह ।
वपान्ते । अग्निरिषितो अरोहत् ॥ १०३ ॥ अग्ने यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रं यत्पूतं
यच्च यज्ञियम् । तद्देवेभ्यो भरामसि ॥ १०४ ॥ इषमूर्जमहमित आदमृतस्य
योनिं महिषस्य धाराम् । आ मा गोषु विशत्वा तनूषु जहामि सेदिमनिराम-
मीवाम् ॥ १०५ ॥ अग्ने तव श्रवो वयो महि भ्राजन्ते अर्चयो विभावसो ।
बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्यं दधासि दाशुषे कवे ॥ १०६ ॥ पावकवर्चाः
शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि भानुना । पुत्रो मातरा विचरन्नुपावसि पृणक्षि
रोदसी उभे ॥ १०७ ॥ ऊर्जो नपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व धीतिभिर्हितः ।
त्वे इषः संदधुर्भूरिवर्पसश्चित्रोतयो वामजाताः ॥ १०८ ॥ इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व
जन्तुभिरस्मे रायो अमर्त्य । स दर्शतस्य वपुषो वि राजसि पृणक्षि सानसिं क्रतुम्

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ १०९ ॥ दृष्कर्त्तारमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयन्त७ँ राधसो महः । रातिं वामस्य
सुभगां महीमिषं दधासि सानसि७ँ रयिम् ॥ ११० ॥ ऋतावानं महिषं विश्व-
दर्शतमग्नि७ँ सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः । श्रुत्कर्ण७ँ सप्रथस्तमं त्वा गिरा
दैव्यं मानुषा युगा ॥ १११ ॥ आप्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्ण्यम् ।
भवा वाजस्य सङ्गथे ॥ ११२ ॥ सन्ते पया७ँसि समु यन्तु वाजाः संवृष्ण्यान्य-
भिमातिषाहः । आप्यायमानो अमृताय सोम दिवि श्रवा७ँस्युत्तमानि
धिष्व ॥ ११३ ॥ आप्यायस्व मदिन्तम सोम विश्वेभिर७ँशुभिः । भवा नः
सप्रथस्तमः सखा वृधे ॥ ११४ ॥ आ ते वत्सो मनो यमत्परमाच्चित्सधस्थात् ।
अग्ने त्वां कामया गिरा ॥ ११५ ॥ तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम विश्वाः सुक्षितयः
पृथक् । अग्ने कामाय येमिरे ॥ ११६ ॥ अग्निः प्रियेषु धामसु कामो भूतस्य
भव्यस्य । सम्राडेको विराजति ॥ ११७ ॥

॥ इति द्वादशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ त्रियोदशो ऽध्यायः ॥

ऋषि—वत्सारः १—३ हिरण्यगर्भः ४—८ वामदेवः ९—१४ त्रिशिरा १५—१९ अग्निः २०, २१ इन्द्राग्नी २२—२५ सविता २६ गोतमः २७—३५ भारद्वाजः ३६ विरूपः ३७—५१ उशना ५२—५८। देवता—अग्निः १, २, ९—१६, १८, १९, २२, ३६—४५, ४७—५२ आदित्यः ३ प्रजापतिः ४. १७, २४, ३०, ५५—५८ ईश्वरः ५ सूर्यः ८, ४६ हिरण्यगर्भः ६, ७ पत्नी २०, २१ बृहस्पतिः २३, ऋतवः २५ क्षत्रपतिः २६ विश्वेदेवा २७—२९ वरुणः ३१ द्यावापृथिव्यौ ३२ विष्णुः ३३ जातवेदा ३४, ३५ आपः ५३ प्राणा ५४। छन्दः—आर्ची पंक्तिः १ विराट् त्रिष्टुप् २ आर्षी त्रिष्टुप् ३, ४ विराडार्षीत्रिष्टुप् ५ भुरिगुष्णिक् ६ अनुष्टुप् ७, १७, २०, २३ निचृदनुष्टुप् ८, २१, २६ भुरिक् पंक्तिः ९, १०, निचृत्त्रिष्टुप् ११, ४२—४४, ४६ भुरिगार्षी पंक्तिः १२ निचृदार्षयतिजगती १३ भुरिगनुष्टुप् १४, २२ निचृदार्षी त्रिष्टुप् १५ स्वराडार्षनुष्टुप् १६ प्रस्तार पंक्तिः १८ भुरिगतिजगती १९ निचृद्बृहती २४, ३५, ३९ भुरिगतिजगती ३ भुरिग्ब्राह्मी बृहती २ २५ निचृद्गायत्री २७ २९, ३२, ३३, ३६, ३७, ५२ गायत्री २८, आर्षी पंक्तिः ३० त्रिष्टुप् ३१, ३८, ४१, ४५ भुरिक् त्रिष्टुप् ३४ निचृदुष्णिक् ४० विराड् ब्राह्मी पंक्तिः ४७ निचृद्ब्राह्मी पंक्तिः ४८ कृतिः ४९, ५० भुरिक्कृतिः ५१ ब्राह्मी पङ्क्तिः ७ ब्राह्मीजगती ३ निचृद्ब्राह्मी पङ्क्तिः २ ५३ स्वराड् ब्राह्मी जगती ५४ निचृद्भुरिगतिधृतिः ५५ निचृद्धृतिः ५६ स्वराड्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ५७ विराडाकृतिः ५८। स्वरः—पञ्चमः १, ९, १०, १२. १८, ३०, ४७, ४८, ५८, धैवतः २—४, ११, १५, ३१, ३४, ३८, ४१—४६, ५७ गान्धारः ५, ७, ८, १४, १६, १७, २०—२३, २६ ऋषभः ६, २४, ४० निषादः १३, १९, ४९—५१, ५४ निषादः ३, मध्यमः २

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

२५ षड्जः २७—२९, ३२, ३३, ३६, ३७, ५२, ५५, ५६. मध्यमः ३५. ३९, पञ्चमः ८, ९, निषादः ८ ५३ ॥

मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निꣳ रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय । मामु
देवताः सचन्ताम् ॥ १ ॥ अपां पृष्ठमसि योनिरग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमा-
नम् । वर्धमानो महाँ२ ॥ आ च पुष्करे दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथस्व
॥ २ ॥ ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्विसीमतः सुरुचो वेन आवः । सबुध्न्या
उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च वि वः ॥ ३ ॥ हिरण्यगर्भः सम-
वर्त्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् । स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै
देवाय हविषा विधेम ॥ ४ ॥ द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु
यश्च पूर्वः । समानं योनिमनु संचरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः ॥ ५ ॥
नमोऽस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु । ये अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो
नमः ॥ ६ ॥ या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पतीँ१ ॥ रनु । ये वावटेषु
शेरते तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥ ७ ॥ ये वामी रोचने दिवो ये वा सूर्यस्य
रश्मिषु । येषामप्सु सदस्कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥ ८ ॥ कृणुष्व पाजः
प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवाँ२ ॥ इभेन । तृष्वीमनु प्रसितिं द्रूणा-
नोऽस्तासि विध्य रक्षसस्तपिष्ठैः ॥ ९ ॥ तव भ्रमास आशुया पतन्त्यनु
स्पृश धृषता शोशुचानः । तपूꣳष्यग्ने जुह्वा पतङ्गानसन्दितो विसृज
विष्वगुल्काः ॥ १० ॥ प्रति स्पशो विसृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या
अदब्धः । यो नो दूरे अघशꣳसो यो अन्त्यग्ने मा किष्टे व्यथिरादधर्षीत्
॥ ११ ॥ उदग्ने तिष्ठ प्रत्या तनुष्व न्यमित्राँ२ ॥ ओषतात्तिग्महेते ।
यो नो अरातिꣳ समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम् ॥ १२ ॥
ऊर्ध्वो भव प्रति विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्ने । अव स्थिरा तनुहि

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

यातुजूनां जामिमजामिं प्रमृणीहि शत्रून् ॥ अग्नेष्ट्वा तेजसा सादयामि
॥ १३ ॥ अग्निर्मूर्द्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम् । अपाᳬं रेता
सि जिन्वति । इन्द्रस्य त्वौजसा सादयामि ॥ १४ ॥ भुवो यज्ञस्य र
सश्च नेता यत्रा नियुद्भिः सचसे शिवाभिः । दिवि मूर्द्धानं दधिषे स्व
जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम् ॥ १५ ॥ ध्रुवासि धरुणास्तृता विश्वकर्मणा
मा त्वा समुद्र उद्वधीन्मा सुपर्णो अव्यथमाना पृथिवीं दृᳬंह ॥ १६
प्रजापतिष्ट्वा सादयत्वपां पृष्ठे समुद्रस्येमन् । व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं प्रथ
पृथिव्यसि ॥ १७ ॥ भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य
धर्त्री । पृथिवीं यच्छ पृथिवीं दृᳬंह पृथिवीं मा हिᳬंसीः ॥ १८
विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय । अग्निष्ट्वाभि
पातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सी
॥ १९ ॥ काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ती परुषः परुषस्परि । एवा नो दूर्वे
तनु सहस्रेण शतेन च ॥ २० ॥ या शतेन प्रतनोषि सहस्रेण वि
हसि । तस्यास्ते देवीष्टके विधेम हविषा वयम् ॥ २१ ॥ यास्ते अग्ने
सूर्य्ये रुचो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः । ताभिर्नो अद्य सर्वाभी रुचे जना
नस्कृधि ॥ २२ ॥ या वो देवाः सूर्य्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः । इन्द्राग्नी
ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते ॥ २३ ॥ विराड्ज्योतिरधारयत्स्व
राड्ज्योतिरधारयत् । प्रजापतिष्ट्वा सादयतु पृथिव्या ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै
प्राणायापानाय व्यानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ । अग्निष्टेऽधिपतिस्तया देव
याङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥ २४ ॥ क मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू अग्नेरन्तः
श्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथ
मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । ये अग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी इ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वासन्तिकावृतू अभि कल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभिसंविशन्तु तया देवतया-
ङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥ २५ ॥ अषाढासि सहमाना सहस्वारातीः सहस्व
पृतनायतः। सहस्रवीर्यासि सा मा जिन्व ॥ २६ ॥ मधु वाता ऋतायते मधु
क्षरन्ति सिन्धवः। माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः ॥ २७ ॥ मधु नक्तमुतोषसो मधुम-
त्पार्थिवꣳ रजः। मधु द्यौरस्तु नः पिता ॥ २८ ॥ मधुमान्नो वनस्पतिर्म-
धुमाँ२ ॥ अस्तु सूर्यः। माध्वीर्गावो भवन्तु नः ॥ २९ ॥ अपां गम्भन्त्सीद
मा त्वा सूर्योऽभिताप्सीन्माग्निर्वैश्वानरः। अच्छिन्नपत्राः प्रजा अनुवीक्ष-
स्वानु त्वा दिव्या वृष्टिः सचताम् ॥ ३० ॥ त्रीन्त्समुद्रान्त्समसृपत् स्वर्गानपां
पतिर्वृषभ इष्टकानाम्। पुरीषं वसानः सुकृतस्य लोके तत्र गच्छ यत्र पूर्वे
परेताः ॥ ३१ ॥ मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम्। पिपृतां नो
भरीमभिः ॥ ३२ ॥ विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे। इन्द्रस्य युज्यः
सखा ॥ ३३ ॥ ध्रुवासि धरुणेतो जज्ञे प्रथममेभ्यो योनिभ्यो अधिजातवेदाः।
स गायत्र्या त्रिष्टुभानुष्टुभा च देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ॥ ३४ ॥ इषे
राये रमस्व सहसे द्युम्न ऊर्जे अपत्याय। सम्राडसि स्वराडसि सारस्वतौ त्वोत्सौ
प्रावताम् ॥ ३५ ॥ अग्ने युक्ष्वा हि येतवाश्वासो देव साधवः। अरं वहन्ति
मन्यवे ॥ ३६ ॥ युक्ष्वा हि देवहूतमाँ२ ॥ अश्वाँ२ ॥ अग्ने रथीरिव।
निहोता पूर्व्यः सदः ॥ ३७ ॥ सम्यक् स्रवन्ति सरितो न धेना अन्तर्हृदा
मनसा पूयमानाः। घृतस्य धारा अभि चाकशीमि हिरण्ययो वेतसो मध्य
अग्नेः ॥ ३८ ॥ ऋचे त्वा रुचे त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा। अभूदिदं विश्वस्य
भुवनस्य वाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्य च ॥ ३९ ॥ अग्निर्ज्योतिषा ज्योतिष्मान्
रुक्मो वर्चसा वर्चस्वान्। सहस्रदा असि सहस्राय त्वा ॥ ४० ॥ आदित्यं
गर्भं पयसा समङ्धि सहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम्। परिवृङ्धि हरसा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

माभि मᳪंस्थाः शतायुषं कृणुहि चीयमानः ॥ ४१ ॥ वातस्य जूतिं वरु-
णस्य नाभिमश्वं जज्ञानᳪं सरिरस्य मध्ये । शिशुं नदीनाᳪं हरिमद्रिबुध्न-
मग्ने मा हिᳪंसीः परमे व्योमन् ॥ ४२ ॥ अजस्रमिन्दुमरुषं भुरण्युमग्निमीडे
पूर्वचित्तिं नमोभिः । स पर्वभिर्ऋतुशः कल्पमानो गां मा हिᳪंसीरदितिं विरा-
जम् ॥ ४३ ॥ वरूत्रीं त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमविं जज्ञानाᳪं रजसः परस्मात् ।
महीᳪं साहस्रीमसुरस्य मायामग्ने मा हिᳪंसीः परमे व्योमन् ॥ ४४ ॥
यो अग्निरग्नेरध्यजायत शोकात्पृथिव्या उत वा दिवस्परि । येन प्रजा विश्व-
कर्मा जजान तमग्ने हेडः परि ते वृणक्तु ॥ ४५ ॥ चित्रं देवानामुदगाद-
नीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः । आ प्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षᳪं सूर्य आत्मा
जगतस्तस्थुषश्च ॥ ४६ ॥ इमं मा हिᳪंसीर्द्विपादं पशुᳪं सहस्राक्षो मेधाय
चीयमानः । मयुं पशुं मेधमग्ने जुषस्व तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । मयुं ते
शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥ ४७ ॥ इमं मा हिᳪंसीरेकशफं पशुं
कनिक्रदं वाजिनं वाजिनेषु । गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो
निषीद । गौरं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥ ४८ ॥ इमᳪं साहस्रᳪं
शतधारमुत्सं व्यच्यमानᳪं सरिरस्य मध्ये । घृतं दुहानामदितिं जनायाग्ने मा
हिᳪंसीः परमे व्योमन् । गवयमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद ।
गवयं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥ ४९ ॥ इममूर्णायुं वरुणस्य नाभिं
त्वचं पशूनां द्विपदां चतुष्पदाम् । त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनित्रमग्ने मा हिᳪंसीः
परमे व्योमन् । उष्ट्रमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । उष्ट्रं
ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥ ५० ॥ अजो ह्यग्नेरजनिष्ट शोकात्
अपश्यज्जनितारमग्रे । तेन देवा देवतामग्रमायंस्तेन रोहमायन्नुप मेध्यासः ।
शरभमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । शरभं ते शुगृच्छतु

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥ ५१ ॥ त्वं यविष्ठ दाशुषो नॄँः पाहि शृणुधी गिरः। रक्षा तोकमुत त्मना ॥ ५२ ॥ अपां त्वेमन्त्सादयाम्यपां त्वोद्मन्त्सादयाम्यपां त्वा भस्मन्त्सादयाम्यपां त्वा ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वायने सादयाम्यर्णवे त्वा सदने सादयामि समुद्रे त्वा सदने सादयामि । सरिरे त्वा सदने सादयाम्यपां त्वा क्षये सादयाम्यपां त्वा सधिषि सादयाम्यपां त्वा सदने सादयाम्यपां त्वा सधस्थे सादयाम्यपां त्वा योनौ सादयाम्यपां त्वा पुरीषे सादयाम्यपां त्वा पाथसि सादयामि । गायत्रेण त्वा छन्दसा सादयामि त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा सादयामि जागतेन त्वा छन्दसा सादयाम्यानुष्टुभेन त्वा छन्दसा सादयामि पाङ्क्तेन त्वा छन्दसा सादयामि ॥ ५३ ॥ अयं पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो गायत्री वासन्ती गायत्र्यै गायत्रं गायत्रादुपांशुरुपांशोस्त्रिवृत् त्रिवृतो रथन्तरं वसिष्ठ ऋषिः । प्रजापतिगृहीतया त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥ ५४ ॥ अयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य मनो वैश्वकर्मणं ग्रीष्मो मानसस्त्रिष्टुब् ग्रैष्मी त्रिष्टुभः स्वारम् । स्वारादन्तर्यामोऽन्तर्यामात्पञ्चदशः पञ्चदशाद् बृहद् भरद्वाज ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया मनो गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥ ५५ ॥ अयं पश्चाद् विश्वव्यचास्तस्य चक्षुर्वैश्वव्यचसं वर्षाश्चाक्षुष्यो जगती वार्षी जगत्या ऋक्समम् । ऋक्समाच्छुक्रः शुक्रात्सप्तदशः सप्तदशाद्वैरूपं जमदग्निर्ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया चक्षुर्गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥ ५६ ॥ इदमुत्तरात् स्वस्तस्य श्रोत्रं सौवं शरच्छ्रौत्र्यनुष्टुप् शारद्यनुष्टुभ ऐडमैडान् मन्थी मन्थिन एकविंश एकविंशाद् वैराजं विश्वामित्र ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया श्रोत्रं गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥ ५७ ॥ इयमुपरि मतिस्तस्यै वाङ्माती हेमन्तो वाच्यः पङ्क्तिर्हैमन्ती पङ्क्त्यै निधनवन्निधनवत आग्र

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

यश: । आग्रयणात् त्रिणवं त्रयस्त्रिꣳशौ त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशाभ्याꣳ शाक्वररैवते विश्वकर्मा ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया वाचं गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥ ५८ ॥

॥ इति त्रयोदशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ चतुर्दशो ऽध्यायः ॥

ऋषिः—उशना १—६ विश्वदेवा ७,९,११,१४,१६, विश्वदेव ८,१०, १३,१५,१८—३१ विश्वकर्मा १२। देवता—अश्विनौ १—५ ग्रीष्मर्तुः ६ वस्वादयो मन्त्रोक्ता ७ दम्पती ८ प्रजापतिः ९,३१ विद्वांसः १० इन्द्राग्नी ११ वायुः १२, १४ दिशः १३ ऋतवः १५—१७, २७ छन्दांसि १८ पृथिव्यादयो १९ अग्न्यादयो २० विदुषी २१, २२ यन्ता २३ मेधाविनो २४ वस्वादयो लिङ्गोक्ता २५ ऋभवः २६ ईश्वरः २८, २९ जगदीश्वरः ३० । छन्दः—त्रिष्टुप् १ ब्राह्मी बृहती २ निचृद् ब्राह्मी बृहती ३ स्वराड्ब्राह्मी बृहती ४, ५, १०, १४ निचृदुत्कृतिः ६ भुरिक्कृतिः म स्वराट् पंक्तिः म निचृदाकृतिः र ७ निचृदतिजगती ८, २६ निचृद्ब्राह्मी पङ्क्तिः म ब्राह्मी पङ्क्तिः र ९, १० भुरिगनुष्टुप् ११ विकृतिः १२ विराट् पंक्तिः १३ स्वराडुत्कृतिः १५ भुरिगुत्कृतिः १६ भुरिगतिजगती १८ आर्षी जगती १९ भुरिग् ब्राह्मी त्रिष्टुप् २० निचृदनुष्टुप् २१ उष्णिक् २२ भुरिग्ब्राह्मी पङ्क्तिः म भुरिगतिजगती र २३ निचृद्भुरिग्वि-कृतिः २४ स्वराट् संकृतिः २५ भुरिगतिजगती म भुरिग्ब्राह्मी बृहती र २७ निचृद्विकृतिः २८ आर्षी त्रिष्टुप् म ब्राह्मी जगती र २९ ब्राह्मी जगती म ब्राह्मी पंक्तिः र ३० स्वराड् ब्राह्मी जगती ३१ । स्वरः—धैवतः १, २० मध्यमः २—५, १०, १२, १४, २४, २८ षड्जः ६, १५ धैवतः म, पञ्चमः म, र ७ निषादः ८, १८, १९, २६, ३१ पञ्चमः म, र ९ गांधारः ११,२१,२५ पञ्चमः १३ ऋषभः २२ पञ्चमः म, निषादः र २३ निषादः म, मध्यमः र २७ धैवतः म, निषादः र २९ निषादः म, पञ्चमः र ३० ॥

ध्रु॒वक्षि॑तिर्ध्रु॒वयो॑निर्ध्रु॒वासि॑ ध्रु॒वं योनि॒मासी॑द साधु॒या । उख्य॑स्य के॒तुं प्र॑थ॒मं जु॑षा॒णा अ॒श्विना॑ध्व॒र्यू सा॑दयतामि॒ह त्वा॑ ॥ १ ॥ कु॒ला॒यिनी॑ घृ॒तव॑ती॒ पुर॑न्धिः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

स्योने सीद सदने पृथिव्याः । अभि त्वा रुद्रा वसवो गृणन्त्विमा ब्रह्म पीपिहि
सौभगाय । अश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ २ ॥ स्वैर्दक्षैर्दक्षपितेह सीद
देवानाᳪं सुम्ने बृहते रणाय । पितेवैधि सूनव आ सुशेवा स्वावेशा तन्वा संवि
शस्व । अश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ ३ ॥ पृथिव्याः पुरीषमस्यप्सो नाम
तां त्वा विश्वे अभि गृणन्तु देवाः । स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे
द्रविणा यजस्व अश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ ४ ॥ अदित्यास्त्वा पृष्ठे
सादयाम्यन्तरिक्षस्य धर्त्रीं विष्टम्भनीं दिशामधिपत्नीं भुवनानाम् । ऊर्मि-
र्द्रप्सो अपामसि विश्वकर्मा त ऋषिरश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ ५ ॥
शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू अग्नेरन्तः श्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्प-
न्तामाप ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । ये अग्नयः
समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी इमे ग्रैष्मावृतू अभिकल्पमाना इन्द्रमिव देवा
अभिसंविशन्तु तया देवतयाऽङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥ ६ ॥ सजूर्ऋतुभिः
सजूर्विधाभिः सजूर्देवैः सजूर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादय-
तामिह त्वा । सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्वसुभिः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा
वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा । सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजू रुद्रैः
सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा । सजूर्ऋतुभिः
सजूर्विधाभिः सजूरादित्यैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू
सादयतामिह त्वा सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्विश्वैर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधै-
रग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ ७ ॥ प्राणम्मे पाह्यपा-
नम्मे पाहि व्यानम्मे पाहि चक्षुर्म उर्व्या विभाहि श्रोत्रम्मे श्लोकय । अपः
पिन्वौषधीर्जिन्व द्विपादव चतुष्पात्पाहि दिवो वृष्टिमेरय ॥ ८ ॥ मूर्धा वयः
प्रजापतिश्छन्दः क्षत्रं वयो मयन्दं छन्दो विष्टम्भो वयोऽधिपतिश्छन्दो विश्वकर्मा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वयः परमेष्ठी छन्दो बस्तो वयो विबलं छन्दो । वृष्णिर्वयो विशालं छन्दः पुरुषो वयस्तन्द्रं छन्दो व्याघ्रो वयो नाधृष्टं छन्दः सिꣳहो वयश्छदिश्छन्दः पष्ठवाड्वयो बृहती छन्द उक्षा वयः ककुप् छन्द ऋषभो वयः सतो बृहती छन्दः ॥ ९ ॥ अनड्वान्वयः पंक्तिश्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दस्त्र्यविर्वयस्त्रिष्टुप् छन्दो दित्य-वाड्वयो विराट् छन्दः पंचाविर्वयो गायत्री छन्दस्त्रिवत्सो वय उष्णिक् छन्दस्तुर्य-वाड्वयो ऽनुष्टुप् छन्दः ॥ १० ॥ इन्द्राग्नी अव्यथमानामिष्टकां दृꣳहतं युवम् । पृष्ठेन द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं च विबाधसे ॥ ११ ॥ विश्वकर्मा त्वा सादय-त्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीमन्तरिक्षं यच्छान्तरिक्षं दृꣳहान्तरिक्षं मा हिꣳसीः । विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय वायुष्ट्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥ १२ ॥ राज्ञ्यसि प्राची दिग्विराडसि दक्षिणा दिक् सम्राडसि प्रतीची दिक् स्वराडस्युदीची दिगधिपत्न्यसि बृहती दिक् ॥ १३ ॥ विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीम् । विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ । वायुष्टे ऽधिपतिस्तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥ १४ ॥ नभश्च नभस्यश्च वार्षिकावृतू अग्नेरन्तः श्लेषो ऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्प-न्तामाप ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । ये अग्नयः समनसो ऽन्तरा द्यावा पृथिवी इमे वार्षिकावृतू अभिकल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभिसंविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥ १५ ॥ इषश्चोर्जश्च शारदा-वृतू अग्नेरन्तः श्लेषो ऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधयः कल्प-न्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । ये अग्नयः समनसो ऽन्तरा द्यावापृ-थिवी इमे शारदावृतू अभिकल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभिसंविशन्तु तया देव-तयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदताम् ॥ १६ ॥ आयुर्मे पाहि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

व्यानं मे पाहि चक्षुर्मे पाहि श्रोत्रं मे पाहि वाचं मे पिन्व मनो मे जिन्वा-
त्मानं मे पाहि ज्योतिर्मे यच्छ ॥ १७ ॥ माच्छन्दः प्रमाच्छन्दः प्रतिमा-
च्छन्दो अस्रीवयश्छन्दः पङ्क्तिश्छन्द उष्णिक् छन्दो बृहती छन्दोऽनुष्टुप् छन्दो
विराट् छन्दो गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप् छन्दो जगती छन्दः ॥ १८ ॥ पृथिवी छन्दो
ऽन्तरिक्षञ्छन्दो द्यौश्छन्दः समाश्छन्दो नक्षत्राणि छन्दो वाक् छन्दो मनश्छन्दः
कृषिश्छन्दो हिरण्यञ्छन्दो गौश्छन्दोऽजाच्छन्दोऽश्वश्छन्दः ॥ १९ ॥ अग्नि-
र्देवता वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो देवता रुद्रा देवता-
दित्या देवता मरुतो देवता विश्वे देवा देवता बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो देवता
वरुणो देवता ॥ २० ॥ मूर्द्धासि राड् ध्रुवासि धरुणा धर्त्र्यसि धरणी । आयुषे
त्वा वर्चसे त्वा कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा ॥ २१ ॥ यन्त्री राड् यन्त्र्यसि यमनी
ध्रुवासि धरित्री । इषे त्वोर्जे त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा ॥ २२ ॥ आशु-
स्त्रिवृद्भान्तः पञ्चदशो व्योमा सप्तदशो धरुण एकविꣳशः प्रतूर्त्तिरष्टादशस्तपो
नवदशोऽभीवर्त्तः सविꣳशो वर्चो द्वाविꣳशः सम्भरणस्त्रयोविꣳशो योनिश्चतु-
र्विꣳशः । गर्भाः पञ्चविꣳश ओजस्त्रिणवः क्रतुरेकत्रिꣳशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिꣳशो
ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिꣳशो नाकः षट्त्रिꣳशो विवर्त्तोऽष्टाचत्वारिꣳशो
धर्त्रं चतुष्टोमः ॥ २३ ॥ अग्नेर्भागोऽसि दीक्षाया आधिपत्यं ब्रह्म स्पृतं
त्रिवृत्स्तोमः । इन्द्रस्य भागोऽसि विष्णोराधिपत्यं क्षत्रꣳ स्पृतं पञ्चदश
स्तोमः । नृचक्षसां भागोऽसि धातुराधिपत्यं जनित्रꣳ स्पृतꣳ सप्तदश
स्तोमः । मित्रस्य भागोऽसि वरुणस्याधिपत्यं दिवो वृष्टिर्वात स्पृत एक-
विꣳश स्तोमः ॥ २४ ॥ वसूनां भागोऽसि रुद्राणामाधिपत्यं चतुष्पात्
स्पृतं चतुर्विꣳश स्तोमः । आदित्यानां भागोऽसि मरुतामाधिपत्यं गर्भाः
स्पृताः पञ्चविꣳश स्तोमः अदित्यै भागोऽसि पूष्ण आधिपत्यमोजः स्पृतं त्रिणव

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

स्तोमः। देवस्य सवितुर्भागोऽसि बृहस्पतेराधिपत्यꣳ समीचीर्दिश स्पृता-
श्चतुष्टोमः ॥ २५ ॥ यवानां भागोऽस्ययवानामाधिपत्यं प्रजा स्पृताश्चत्वारि
ꣳश स्तोमः। ऋभूणां भागोऽसि विश्वेषां देवानामाधिपत्यं भूतꣳ स्पृतं
त्रयस्त्रिꣳश स्तोमः ॥ २६ ॥ सहश्च सहस्यश्च हैमन्तिकावृतू अग्नेरन्तः
श्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ्
मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः। ये अग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी इमे हैम-
न्तिकावृतू अभिकल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभिसंविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद्
ध्रुवे सीदतम् ॥ २७ ॥ एकयास्तुवत प्रजा अधीयन्त प्रजापतिरधिपति-
रासीत्। तिसृभिरस्तुवत ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत्। पञ्चभिरस्तु-
वत भूतान्यसृज्यन्त भूतानां पतिरधिपतिरासीत्। सप्तभिरस्तुवत सप्त ऋषयो
ऽसृज्यन्त धाताधिपतिरासीत् ॥ २८ ॥ नवभिरस्तुवत पितरोऽसृज्यन्ता-
दितिरधिपत्न्यासीत्। एकादशभिरस्तुवत ऋतवोऽसृज्यन्तार्त्तवा अधिपतय
आसन्। त्रयोदशभिरस्तुवत मासा असृज्यन्त संवत्सरोऽधिपतिरासीत्।
पञ्चदशभिरस्तुवत क्षत्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीत्। सप्तदशभिरस्तुवत ग्राम्याः
पशवोऽसृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासीत् ॥ २९ ॥ नवदशभिरस्तुवत शूद्रार्या-
वसृज्येतामहोरात्रे अधिपत्नी आस्ताम्। एकविꣳशत्यास्तुवतैकशफाः पशवो
ऽसृज्यन्त वरुणोऽधिपतिरासीत्। त्रयोविꣳशत्यास्तुवत क्षुद्राः पशवोऽसृ-
ज्यन्त पूषाधिपतिरासीत्। पञ्चविꣳशत्यास्तुवतारण्याः पशवोऽसृज्यन्त
वायुरधिपतिरासीत्। सप्तविꣳशत्यास्तुवत द्यावापृथिवी व्यैतां वसवो रुद्रा
आदित्या अनुव्यायँस्त एवाधिपतय आसन् ॥ ३० ॥ नवविꣳशत्यास्तुवत
वनस्पतयोऽसृज्यन्त सोमोऽधिपतिरासीत्। एकत्रिꣳशतास्तुवत प्रजा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

असृज्यन्त यवाश्चायवाश्चाधिपतय आसन् । त्रयस्त्रिंशता स्तुवत भूतान्यशाम्यन् प्रजापतिः परमेष्ठ्यधिपतिरासीत् ॥ ३१ ॥

॥ इति चतुर्दशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ पञ्चदशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—परमेष्ठी १—५९ प्रियमेधा ६० मधुच्छन्दः ६१, ६५ वसिष्ठः ६२—६४ । देवता—अग्निः १, २, २०—५६, ६२ दम्पती ३ विद्वांसः ४—७ प्रजापतिः ८, ९ वसवः १० रुद्रा ११ आदित्या १२ मरुतः १३ विश्वेदेवा १४ वसन्तर्त्तुः १५ ग्रीष्मर्त्तुः १६ वर्षर्त्तुः १७ शरदृतुः १८ हेमन्तर्त्तुः १९ शिशिरर्त्तुः ५७ विदुषी ५८, ६३ इन्द्राग्नी ५९ आपः ६० इन्द्रः ६१ परमात्मा ६४ विद्वान् ६५ । छन्द—त्रिष्टुप् १ भुरिक् त्रिष्टुप् २ ब्राह्मीत्रिष्टुप् ३, ७ निचृदाकृतिः ४ भुरिगभिकृतिः ५ विराडभिकृतिः ६ स्वराडार्ष्यनुष्टुप् ८ विराड् ब्राह्मी जगती ९ विराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् ब्राह्मी बृहती १० भुरिग्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ब्राह्मी बृहती ११ निचृद् ब्राह्मी जगती ब्राह्मी बृहती १२ भुरिग्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ब्राह्मी बृहती १३ ब्राह्मी जगती ब्राह्मी त्रिष्टुप् १४ विकृतिः १५ प्रकृतिः १६ विराट् कृतिः १७ भुरिगतिधृतिः १८ निचृत्कृतिः १९ निचृद् गायत्री २०—२२ निचृदार्षी त्रिष्टुप् २३, ५२ निचृत् त्रिष्टुप् २४, २५ भुरिगार्षी त्रिष्टुप् २६, ५० निचृदार्षी जगती २७ विराडार्षी जगती २८ विराडनुष्टुप् २९—३१, ५९, ६०, ६५ विराड बृहती ३२ निचृद्बृहती ३३ आर्ष्यनुष्टुप् ३४ उष्णिक् ३५ निचृदुष्णिक् ३६—४० निचृत्पङ्क्तिः ४१, ४३ आर्षीपंक्ति ४२ आर्षी गायत्री ४४ भुरिगार्षी गायत्री ४५, ४६, ६१ विराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् ४७ विराड्ब्राह्मी बृहती ४८ आर्षी त्रिष्टुप् ४९, ५४ स्वराडार्षी भुरिक्त्रिष्टुप् ५१ भुरिगार्षी पङ्क्तिः ५३ निचृदनुष्टुप् ५५, ५६ स्वराडुत्कृतिः ५७ भुरिग्ब्राह्मी बृहती ५८ विराट् त्रिष्टुप् ६२, ६३ आकृतिः ६४ । स्वरः—धैवतः १—३, ७, १६, २३—२६, ४७, ४९—५२, ५४, ६२, ६३ पंचमः ४, ४१—४३, ५३, ६४ ऋषभः ५, ६, ३५—४० गान्धारः ८, २९—३१, ३४, ५५, ५६, ५८—६१, ६५, ९ निषादः १७, १९, २७, २८ धैवतः, मध्यमः १०, ११, १३

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

निषादः ८, मध्यमः १२ निषादः ८, धैवतः १४ मध्यमः ११,
३२, ३३, ४८, ५८ षड्जः १८, २०—२२, ४४—४६, ५७ ॥

अग्ने जातान् प्र णुदा नः सपत्नान् प्रत्यजातान्नुद जातवेदः । अधि
ब्रूहि सुमना अहेड ँ स्तव स्याम शर्म ँ स्त्रिवरूथ उद्भौ ॥ १ ॥ सहसा ज
तान् प्रणुदा नः सपत्नान् प्रत्यजातान् जातवेदो नुदस्व । अधि नो ब्रूहि सु
नस्यमानो वय ँ स्याम प्रणुदा नः सपत्नान् ॥ २ ॥ षोडशी स्तोम ओ
द्रविणं चतुश्चत्वारि ँश स्तोमो वर्चो द्रविणम् । अग्नेः पुरीषमस्यप्सो ना
तान् त्वा विश्वे अभि गृणन्तु देवाः । स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावद
द्रविणा यजस्व ॥ ३ ॥ एवश्छन्दो वरिवश्छन्दः शम्भूश्छन्दः परिभूश्छन्द
श्छच्छन्दो मनश्छन्दो व्यचश्छन्दः सिन्धुश्छन्दः समुद्रश्छन्दः सरिरं छन्दः क
छन्दस्त्रिककुप्छन्दः काव्यं छन्दो अङ्कुपं छन्दोऽक्षरपङ्क्तिश्छन्दः पदपङ्
श्छन्दो विष्टारपङ्क्तिश्छन्दः क्षुरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः ॥ ४ ॥ आच्छच्छ
प्रच्छच्छन्दः संयच्छन्दो वियच्छन्दो बृहच्छन्दो रथन्तरञ्छन्दो निकायश्छ
विवधश्छन्दो गिरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः स ँ स्तुप् छन्दोऽनुष्टुप् छन्दः एवश्छ
वरिवश्छन्दो वयश्छन्दो वयस्कृच्छन्दो विष्पर्द्धाश्छन्दो विशालं छन्द श्छदिश्छ
दूरोहणं छन्दस्तन्द्रश्छन्दो अङ्काङ्कं छन्दः ॥ ५ ॥ रश्मिना सत्याय सत्यं
प्रेतिना धर्म्मणा धर्मञ्जिन्वान्वित्यादिवा दिवञ्जिन्व सन्धिनान्तरिक्षेणान्
क्षं जिन्व प्रतिधिना पृथिव्या पृथिवीं जिन्व विष्टम्भेन वृष्ट्या वृष्टिं जि
प्रवयाऽह्नाहर्जिन्वानुया रात्र्या रात्रीञ्जिन्वोशिजा वसुभ्यो वसूञ्जिन्व
तेनादित्येभ्य आदित्याञ्जिन्व ॥ ६ ॥ तन्तुना रायस्पोषेण रायस्पोषं जिन्व
सर्पेण श्रुताय श्रुतं जिन्वैडेनौषधीभिरोषधीर्जिन्वोत्तमेन तनूभिस्तनूर्जि
वयोधसा धीतेनाधीतञ्जिन्वाभिजिता तेजसा तेजो जिन्व ॥ ७ ॥ प्रति

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri
CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पदसि प्रतिपदे त्वानुपदस्यनुपदे त्वा संपदसि सम्पदे त्वा तेजोऽसि तेजसे त्वा
॥ ८ ॥ त्रिवृदसि त्रिवृते त्वा प्रवृदसि प्रवृते त्वा विवृदसि विवृते त्वा सवृदसि स
वृते त्वाऽऽक्रमोऽस्याक्रमाय त्वा संक्रमोऽसि संक्रमाय त्वोत्क्रमोऽस्युत्क्रमाय
त्वोत्क्रान्तिरस्युत्क्रान्त्यै त्वाधिपतिनोर्जोर्जं जिन्व ॥ ९ ॥ क राज्ञ्यसि प्राची
दिग्वसवस्ते देवा अधिपतयोऽग्निर्हेतीनां प्रतिधर्त्ता त्रिवृत् त्वा स्तोमः पृथि-
व्याᳪ श्रयत्वाज्यमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु रथन्तरᳪ साम प्रतिष्ठित्या अन्त-
रिक्ष ऋषयस्त्वा । र प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विधर्त्ता
चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च
सादयन्तु ॥ १० ॥ क विराडसि दक्षिणा दिग्रुद्रास्ते देवा अधिपतय इन्द्रो
हेतीनां प्रतिधर्त्ता पञ्चदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याᳪ श्रयतु प्रउगमुक्थमव्यथायै
स्तभ्नातु बृहत्साम प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्ष ऋषयस्त्वा । र प्रथमजा देवेषु दिवो
मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य
पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥ ११ ॥ क सम्राडसि प्रतीचीदिगादित्या-
स्ते देवा अधिपतयो वरुणो हेतीनां प्रतिधर्त्ता सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याᳪ
श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु वैरूपᳪ साम प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्ष
ऋषयस्त्वा र प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधि-
पतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु
॥ १२ ॥ क स्वराडस्युदीची दिङ् मरुतस्ते देवा अधिपतयः सोमो हेतीनां प्रति-
धर्त्तैकविᳪशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याᳪ श्रयतु निष्केवल्यमुक्थमव्यथायै स्त-
भ्नातु । वैराजᳪ साम प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्ष ऋषयस्त्वा र प्रथमजा देवेषु दिवो
मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य
पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥ १३ ॥ क अधिपत्न्यसि बृहती दिग्विश्वे

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

ते देवा अधिपतयो बृहस्पतिर्हेतीनां प्रतिधर्त्ता त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशौ त्वा स्तोमौ
पृथिव्याꣳ श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे अव्यथायै स्तभ्नीताꣳ शाक्वररैवते
सामनी प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्ष ऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा
प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके
यजमानञ्च सादयन्तु ॥ १४ ॥ अयं पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगृत्सश्च
रथौजाश्च सेनानी ग्रामण्यौ । पुञ्जिकस्थला च क्रतुस्थला चाप्सरसौ । दङ्क्ष्ण-
वः पशवो हेतिः पौरुषेयो वधः प्रहेतिस्तेभ्यो नमो अस्तु ते नोऽवन्तु ते नो
मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥ १५ ॥ अयं दक्षिणा
विश्वकर्मा तस्य रथस्वनश्च रथेचित्रश्च सेनानीग्रामण्यौ । मेनका च सहजन्या
चाप्सरसौ यातुधाना हेती रक्षाꣳसि प्रहेतिस्तेभ्यो नमो अस्तु ते नोऽवन्तु
ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥ १६ ॥ अयं पश्चा-
द् विश्वव्यचास्तस्य रथप्रोतश्चासमरथश्च सेनानीग्रामण्यौ । प्रम्लोचन्ती चानुम्लो-
चन्ती चाप्सरसौ । व्याघ्रा हेतिः सर्पाः प्रहेतिस्तेभ्यो नमो अस्तु ते नोऽवन्तु ते
नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥ १७ ॥ अयमुत्त-
रात्संयद्वसुस्तस्य तार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानीग्रामण्यौ । विश्वाची च घृताची
चाप्सरसावापो हेतिर्वातः प्रहेतिस्तेभ्यो नमो अस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृड-
यन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥ १८ ॥ अयमुपर्यर्वाग्वसु-
स्तस्य सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानीग्रामण्यौ । उर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्सरसाववस्फू-
र्जन् हेतिर्विद्युत्प्रहेतिस्तेभ्यो नमो अस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्वि-
ष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥ १९ ॥ अग्निर्मूर्द्धा दिवः ककुत्पतिः
पृथिव्या अयम् । अपाꣳ रेताꣳसि जिन्वति ॥ २० ॥ अयमग्निः सहस्रिणो
वाजस्य शतिनस्पतिः । मूर्धा कवी रयीणाम् ॥ २१ ॥ त्वामग्ने पुष्करादध्य-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

थर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः ॥ २२ ॥ भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता
यत्रा नियुद्भिः सचसे शिवाभिः। दिवि मूर्धानं दधिषे स्वर्षां जिह्वामग्ने
चकृषे हव्यवाहम् ॥ २३ ॥ अबोध्यग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुमिवायतीमु-
मुषासम्। यह्वाइव प्र वयामुज्जिहानाः प्र भानवः सिस्रते नाकमच्छ ॥ २४ ॥
अवोचाम कवये मेध्याय वचो वन्दारु वृषभाय वृष्णे। गविष्ठिरो नमसा स्तोम-
मग्नौ दिवीव रुक्ममुरुव्यञ्चमश्रेत् ॥ २५ ॥ अयमिह प्रथमो धायि धातृभि-
र्होता यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यः। यमप्नवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं विशे-
विशे ॥ २६ ॥ जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविरग्निः सुदक्षः सुविताय नव्यसे।
घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्विभाति भरतेभ्यः शुचिः ॥ २७ ॥ त्वामग्ने
अङ्गिरसो गुहा हितमन्वविन्दञ्छिश्रियाणं वनेवने। स जायसे मथ्यमानः सहो
महत् त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः ॥ २८ ॥ सखायः सं वः सम्यञ्चमिष स्तो-
मं चाग्नये। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नप्त्रे सहस्वते ॥ २९ ॥ स समिद्यु-
वसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य्य आ। इडस्पदे समिध्यसे स नो वसून्या भर ॥ ३० ॥
त्वां चित्रश्रवस्तम हवन्ते विक्षु जन्तवः। शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्ने हव्याय वो-
ढवे ॥ ३१ ॥ एना वो अग्निं नमसोर्जो नपातमा हुवे। प्रियं चेतिष्ठमरति
स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम् ॥ ३२ ॥ विश्वस्य दूतममृतं विश्वस्य दूतममृतम्।
स योजते अरुषा विश्वभोजसा स दुद्रवत् स्वाहुतः ॥ ३३ ॥ स दुद्रवत् स्वाहुतः
स दुद्रवत् स्वाहुतः। सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी वसूनां देव राधो जनानाम्
॥ ३४ ॥ अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः सहसो यहो। अस्मे धेहि जातवेदो
महि श्रवः ॥ ३५ ॥ स इधानो वसुष्कविरग्निरीडेन्यो गिरा। रेवदस्मभ्यं
पुर्वणीक दीदिहि ॥ ३६ ॥ क्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने वस्तोरुतोषसः। स
तिग्मजम्भ रक्षसो दह प्रति ॥ ३७ ॥ भद्रो नो अग्निराहुतो भद्रा रातिः सुभग

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

भद्रो अध्वरः । भद्रा उत प्रशस्तयः ॥ ३८ ॥ भद्रा उत प्रशस्तयो भद्रं मनः
कृणुष्व वृत्रतूर्य्ये । येना समत्सु सासहः ॥ ३९ ॥ येना समत्सु सासहो ऽव
स्थिरा तनुहि भूरि शर्धताम् । वनेमा ते अभिष्टिभिः ॥ ४० ॥ अग्निं तं मन्ये
यो वसुरस्तं यं यन्ति धेनवः । अस्तमर्वन्त आशवो ऽस्तं नित्यासो वाजिन
इषꣳ स्तोतृभ्य आ भर ॥ ४१ ॥ सो अग्निर्यो वसुर्गृणे सं यमायन्ति धेनवः ।
समर्वन्तो रघुद्रुवः सꣳ सुजातासः सूरय इषꣳ स्तोतृभ्य आभर ॥ ४२ ॥ उभे
सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि । उतो न उत्पुपूर्या उक्थेषु शवसस्पत
इषꣳ स्तोतृभ्य आ भर ॥ ४३ ॥ अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रं
हृदिस्पृशम् । ऋध्यामा त ओहैः ॥ ४४ ॥ अधा ह्यग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य
साधोः । रथीर्ऋतस्य बृहतो बभूथ ॥ ४५ ॥ एभिर्नो अर्कैर्भवा नो अर्वाङ्
स्वर्ण ज्योतिः । अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः ॥ ४६ ॥ अग्निꣳ होतारं
मन्ये दास्वन्तं वसुꣳ सूनुꣳ सहसो जातवेदसं विप्रं न जातवेदसम् ।
य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा । घृतस्य विभ्राष्टिमनुवष्टि शोचिषा
जुह्वानस्य सर्पिषः ॥ ४७ ॥ अग्ने त्वन्नो अन्तम उत त्राता शिवो भवा
वरूथ्यः । वसुरग्निर्वसुश्रवा अच्छा नक्षि द्युमत्तमꣳ रयिन्दाः । तं त्वा शोचिष्ठ
दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः ॥ ४८ ॥ येन ऋषयस्तपसा सत्र
मायन्निन्धाना अग्निं स्वराभरन्तः । तस्मिन्नहं निदधे नाके अग्निं यमाहु
र्मनव स्तीर्णबर्हिषम् ॥ ४९ ॥ तं पत्नीभिरनु गच्छेम देवाः पुत्रैर्भ्रातृभिर
वा हिरण्यैः । नाकं गृभ्णानाः सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे अधि रोचने
दिवः ॥ ५० ॥ आ वाचो मध्यमरुहद्भुरण्युरयमग्निः सत्पतिश्चेकितानः ।
पृष्ठे पृथिव्या निहितो दविद्युतदधस्पदं कृणुतां ये पृतन्यवः ॥ ५१ ॥ अय
मग्निर्वीरतमो वयोधाः सहस्रियो द्योततामप्रयुच्छन् । विभ्राजमानः सरिरस्य

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

सधस्था उप प्र याहि दिव्यानि धाम ॥ ५२ ॥ सम्प्रच्यवध्वमुप संप्रयाताग्ने पथो
देवयानान् कृणुध्वम् । पुनः कृण्वाना पितरा युवानान्वाताꣳसीत् त्वयि तन्तु
मेतम् ॥ ५३ ॥ उद्बुध्यस्वाग्ने प्रति जागृहि त्वमिष्टापूर्ते सꣳसृजेथामयं च ।
अस्मिन् सधस्थे अध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ॥ ५४ ॥ येन
वहसि सहस्रं येनाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञं नो नय स्वर्देवेषु गन्तवे ॥ ५५ ॥
अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानन्नग्न आ रोहाथा नो
वर्धया रयिम् ॥ ५६ ॥ तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतू अग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां
द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय
सव्रताः । ये अग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी इमे शैशिरावृतू अभिकल्पमाना
इन्द्रमिव देवा अभिसंविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥ ५७ ॥
परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवस्पृष्ठे ज्योतिष्मतीम् । विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानाय
विश्वं ज्योतिर्यच्छ । सूर्यस्तेऽधिपतिस्तया देवतयाऽङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद
॥ ५८ ॥ लोकं पृण छिद्रं पृणाथो सीद ध्रुवा त्वम् । इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिर-
स्मिन् योनावसीषदन् ॥ ५९ ॥ ता अस्य सूददोहसः सोमꣳ श्रीणन्ति पृश्नयः ।
जन्मन्देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः ॥ ६० ॥ इन्द्रं विश्वा अवीवृधन् समुद्र-
व्यचसं गिरः । रथीतमꣳ रथीनां वाजानाꣳ सत्पतिं पतिम् ॥ ६१ ॥ प्रोथदश्वो
न यवसेऽविष्यन्यदा महः संवरणाद्व्यस्थात् । आदस्य वातो अनु वाति शोचि-
रध स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति ॥ ६२ ॥ आयोष्ट्वा सदने सादयाम्यवतश्छायायाꣳ
समुद्रस्य हृदये । रश्मीवतीं भास्वतीमा या द्यां भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिक्षम्
॥ ६३ ॥ परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवस्पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं दिवं यच्छ दिवं
दृꣳह दिवं मा हिꣳसीः । विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रति-
ष्ठायै चरित्राय । सूर्यस्त्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया देवत-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

याङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥ ६४ ॥ सहस्रस्य प्रमासि सहस्रस्य प्रतिमासि
सहस्रस्योन्मासि साहस्रोऽसि सहस्राय त्वा ॥ ६५ ॥

॥ इति पञ्चदशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ षोडशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—परमेष्ठी वा कुत्सः १—३ परमेष्ठी ४ बृहस्पतिः ५ प्रजापतिः ६—१४, ३४ कुत्सः १५—३३, ३५—३९ परमेष्ठी प्रजापतिर्वा देवा ४०—६६ । देवता—रुद्रः १—४, ६—१७, १९, २९ एक रुद्रः ५ रुद्रा १८, २०—२८, ३०—५५ ५७—६६ बहु रुद्रा ५६ । छन्दः—आर्षी गायत्री १ आर्षी स्वराडनुष्टुप् २ विराडार्ष्यनुष्टुप् ३, ५४, ६२ निचृदार्ष्यनुष्टुप् ४, ८, १२, १३, ५३, ५६—५८, ६०; ६१ भुरिगार्षी बृहती ५, ४७ निचृदार्षी पङ्क्तिः ६ विराडार्षी पङ्क्तिः ७ भुरिगार्षी उष्णिक् ९, १४, ५५ भुरिगार्ष्यनुष्टुप् १०, ६३ निचृदनुष्टुप् ११ निचृदार्षी जगती १५, १६ निचृदतिधृतिः १७, २१ निचृदष्टिः १८, २२ विराडतिधृतिः १९ अतिधृतिः २० निचृदतिजगती २३ भुरिक् शक्वरी २४, २५ भुरिगतिजगती २६, २९ निचृच्छक्वरी २७ आर्षी जगती २८ विराडार्षी त्रिष्टुप् ३० स्वराडार्षी पङ्क्तिः ३१, ३९ स्वराडार्षी त्रिष्टुप् ३२, ३४—३६ आर्षी त्रिष्टुप् ३३, ४४, ५० निचृदार्षी त्रिष्टुप् ३७, ४२, ४५ भुरिगार्षी पङ्क्तिः ३८ भुरिगतिशक्वरी ४० स्वराडार्षी बृहती ४१ जगती ४३ स्वराट्प्रकृतिः ४६ आर्षी जगती ४८ आर्ष्यनुष्टुप् ४९, ५२, ५९ निचृदार्षी यवमध्या त्रिष्टुप् ५१ निचृद्धृतिः ६४, ६५, ६६ । स्वरः—षड्जः १, १७, १९—२१ गान्धारः २—४, ८, १०—१३, ४९, ५२—५४, ५६—६३ मध्यमः ५, १८, २२, ४१, ४७ पंचमः ६, ७, ३१, ३८—४० ऋषभः ९, १४, ५५, ६४—६६.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

निषाद: १५, १६, २२, २३, २८, २९, ४३, ४८ धैवत: २४, २५, २
३०, ३२—३७, ४२, ४४—४६, ५०, ५१, ॥

नमस्ते रुद्र मन्यव उतो त इषवे नमः । बाहुभ्यामुत ते नमः ॥ १ ॥ या
ते रुद्र शिवा तनूरघोराऽपापकाशिनी । तया नस्तन्वा शन्तमया गिरिशन्ता
भि चाकशीहि ॥ २ ॥ यामिषुं गिरिशन्त हस्ते बिभर्ष्यस्तवे । शिवां गिरित्र
कुरु मा हिꣳसीः पुरुषं जगत् ॥ ३ ॥ शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदा
मसि । यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मꣳ सुमना असत् ॥ ४ ॥ अध्यवोचदधिवक्ता
प्रथमो दैव्यो भिषक् । अहींश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्योऽधराचीः परा
सुव ॥ ५ ॥ असौ यस्ताम्रो अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः । ये चैनꣳ रुद्रा
अभितो दिक्षु श्रिताः सहस्रशोऽवैषाꣳ हेड ईमहे ॥ ६ ॥ असौ योऽवसर्पति
नीलग्रीवो विलोहितः । उतैनं गोपा अदृश्रन्नदृश्रन्नुदहार्यः स दृष्टो मृडयाति
नः ॥ ७ ॥ नमोऽस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे । अथो ये अस्य सत्वानो
ऽहन्तेभ्यो ऽकरन्नमः ॥ ८ ॥ प्रमुञ्च धन्वनस्त्वमुभयोरार्त्न्योर्ज्याम् । याश्च ते
हस्त इषवः परा ता भगवो वप ॥ ९ ॥ विज्यन्धनुः कपर्दिनो विशल्यो
बाणवाँ२ ॥ उत । अनेशन्नस्य या इषव आभुरस्य निषङ्गधिः ॥ १० ॥ या ते
हेतिर्मीढुष्टम हस्ते बभूव ते धनुः । तयाऽस्मान्विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परि भुज
॥ ११ ॥ परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः । अथो य इषुधिस्तवारे
अस्मन्नि धेहि तम् ॥ १२ ॥ अवतत्य धनुष्ट्वꣳ सहस्राक्ष शतेषुधे । निशीर्य
शल्यानाम्मुखा शिवो नः सुमना भव ॥ १३ ॥ नमस्त आयुधायानातताय
धृष्णवे । उभाभ्यामुत ते नमो बाहुभ्यान्तव धन्वने ॥ १४ ॥ मा नो महान्त
मुत मा नो अर्भकम्मा न उक्षन्तमुत मा न उक्षितम् । मा नो वधीः पितरं

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

मातरम्मा नः प्रियास्तन्वो रुद्र रीरिषः ॥ १५ ॥ मा नस्तोके तनये मा न
आयुषि मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः। मा नो वीरान्‌रुद्र भामिनो वधी-
र्हविष्मन्तः सदमित् त्वा हवामहे ॥ १६ ॥ नमो हिरण्यबाहवे सेनान्ये दिशां
च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यः पशूनां पतये नमो नमः। शष्पिञ्ज-
राय त्विषीमते पथीनां पतये नमो नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानां पतये
नमः ॥ १७ ॥ नमो बभ्लुशाय व्याधिने ऽन्नानां पतये नमो नमो भवस्य
हेत्यै जगतां पतये नमो नमो रुद्रायाततायिने क्षेत्राणां पतये नमो नमः
सूतायाहन्त्यै वनानां पतये नमः ॥ १८ ॥ नमो रोहिताय स्थपतये वृक्षाणां
पतये नमो नमो भुवन्तये वारिवस्कृतायौषधीनां पतये नमो नमो मन्त्रिणे
वाणिजाय कक्षाणां पतये नमो नम उच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्तीनां पतये नमः
॥ १९ ॥ नमः कृत्स्नायतया धावते सत्वनां पतये नमो नमः सहमानाय
निव्याधिन आव्याधिनीनां पतये नमो नमो निषङ्गिणे ककुभाय स्तेनानां
पतये नमो नमो निचेरवे परिचरायारण्यानां पतये नमः ॥ २० ॥ नमो
वञ्चते परिवञ्चते स्तायूनां पतये नमो नमो निषङ्गिण इषुधिमते तस्कराणां
पतये नमो नमः सृकायिभ्यो जिघांसद्भ्यो मुष्णतां पतये नमो नमो ऽसिमद्भ्यो
नक्तं चरद्भ्यो विकृन्तानां पतये नमः ॥ २१ ॥ नम उष्णीषिणे गिरिचराय
कुलुञ्चानां पतये नमो नम इषुमद्भ्यो धन्वायिभ्यश्च वो नमो नम आतन्वानेभ्यः
प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो नम आयच्छद्भ्यो ऽस्यद्भ्यश्च वो नमः ॥ २२ ॥ नमो
विसृजद्भ्यो विध्यद्भ्यश्च वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमो नमः शया-
नेभ्यः आसीनेभ्यश्च वो नमो नमस्तिष्ठद्भ्यो धावद्भ्यश्च वो नमः ॥ २३ ॥ नमः
सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च वो नमो नमो ऽश्वेभ्यो ऽश्वपतिभ्यश्च वो नमो नम
आव्याधिनीभ्यो विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो नम उगणाभ्यस्तृंहतीभ्यश्च वो नमः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ २४ ॥ नमो गणेभ्यो गणपतिभ्यश्च वो नमो नमो व्रातेभ्यो व्रातपतिभ्यश्च
नमो नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्च
नमः ॥ २५ ॥ नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्च वो नमो नमो रथिभ्यो अरथेभ्यश्च
नमो नमः क्षत्तृभ्यः संग्रहीतृभ्यश्च वो नमो नमो महद्भ्यो अर्भकेभ्यश्च
नमः ॥ २६ ॥ नमस्तक्षभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो नमः कुलालेभ्यः कर्मा
रेभ्यश्च वो नमो नमो निषादेभ्यः पुञ्जिष्ठेभ्यश्च वो नमो नमः श्वनिभ्यो मृ
गयुभ्यश्च वो नमः ॥ २७ ॥ नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च वो नमो नमो भवाय
रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये च नमो नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय
॥ २८ ॥ नमः कपर्दिने च व्युप्तकेशाय च नमः सहस्राक्षाय च शतधन्
च नमो गिरिशयाय च शिपिविष्टाय च नमो मीढुष्टमाय चेषुमते च ॥ २९
नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो बृहते च वर्षीयसे च नमो वृद्धाय
सवृधे च नमोऽग्र्याय च प्रथमाय च ॥ ३० ॥ नम आशवे चाजिराय
नमः शीघ्र्याय च शीभ्याय च नम ऊर्म्याय चावस्वन्याय च नमो नादेयाय
द्वीप्याय च ॥ ३१ ॥ नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वज
चापरजाय च नमो मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुध्न्याय
॥ ३२ ॥ नमः सोभ्याय च प्रतिसर्याय च नमो याम्याय च क्षेम्याय च न
श्लोक्याय चावसान्याय च नम उर्वर्याय च खल्याय च ॥ ३३ ॥ नमो वन्या
च कक्ष्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च नम आशुषेणाय चाशुरथाय
नमः शूराय चावभेदिने च ॥ ३४ ॥ नमो बिल्मिने च कवचिने च नमो व
च वरूथिने च नमः श्रुताय च श्रुतसेनाय च नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय
॥ ३५ ॥ नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमते च नमस्तीक्ष्ण
षवे चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने च ॥ ३६ ॥ नमः स्रुत्याय

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः कुल्याय च सरस्याय च नमो नादे-
याय च वैशन्ताय च ॥ ३७ ॥ नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वीध्र्याय
चातप्याय च नमो मेघ्याय च विद्युत्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च ॥ ३८ ॥
नमो वात्याय च रेष्म्याय च नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय च नमः सोमाय
च रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणाय च ॥ ३९ ॥ नमः शङ्गवे च पशुपतये
च नम उग्राय च भीमाय च नमोऽग्रेवधाय च दूरेवधाय च नमो हन्त्रे च
हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो नमस्ताराय ॥ ४० ॥ नमः शम्भ-
वाय च मयोभवाय च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवत-
राय च ॥ ४१ ॥ नमः पार्याय चावार्याय च नमः प्रतरणाय चोत्तरणाय
च नमस्तीर्थ्याय च कूल्याय च नमः शष्प्याय च फेन्याय च ॥ ४२ ॥ नमः
सिकत्याय च प्रवाह्याय च नमः किꣳशिलाय च क्षयणाय च नमः कपर्दिने च
पुलस्तये च नमः इरिण्याय च प्रपथ्याय च ॥ ४३ ॥ नमो व्रज्याय च गोष्ठ्याय
च नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमो हृदय्याय च निवेष्प्याय च नमः काट्याय च
गह्वरेष्ठाय च ॥ ४४ ॥ नमः शुष्क्याय च हरित्याय च नमः पाꣳसव्याय च रज-
स्याय च नमो लोप्याय चोलप्याय च नम ऊर्व्याय च सूर्व्याय च ॥ ४५ ॥ नमः
पर्णाय च पर्णशदाय च नम उद्गुरमाणाय चाभिघ्नते च नम आखिदते च प्रखिदते
च नम इषुकृद्भ्यो धनुष्कृद्भ्यश्च वो नमो नमो वः किरिकेभ्यो देवानाꣳ हृदयेभ्यो
नमो विचिन्वत्केभ्यो नमो विक्षिणत्केभ्यो नम आनिर्हतेभ्यः ॥ ४६ ॥ द्रापे
अन्धसस्पते दरिद्र नीललोहित । आसां प्रजानामेषां पशूनां मा भेर्मारोङ् मो
च नः किं चनाममत् ॥ ४७ ॥ इमा रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्र भरा-
महे मतीः । यथा शमसद्द्विपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामे अस्मिन्ननातुरम्
॥ ४८ ॥ या ते रुद्र शिवा तनूः शिवा विश्वाहा भेषजी । शिवा रुतस्य भेषजी तया

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

नो मृड जीवसे ॥ ४९ ॥ परि नो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु परि त्वेषस्य दुर्मति-
रघायोः । अव स्थिरा मघवद्भ्यस्तनुष्व मीढ्वस्तोकाय तनयाय मृड ॥ ५० ॥ मीढु-
ष्टम शिवतम शिवो नः सुमना भव । परमे वृक्ष आयुधन्निधाय कृत्तिं वसान
आ चर पिनाकम्बिभ्रदा गहि ॥ ५१ ॥ विकिरिद्र विलोहित नमस्ते अस्तु
भगवः । यास्ते सहस्रꣳ हेतयोऽन्यमस्मन्निवपन्तु ताः ॥ ५२ ॥ सहस्राणि
सहस्रशो बाह्वोस्तव हेतयः । तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा कृधि
॥ ५३ ॥ असंख्याता सहस्राणि ये रुद्रा अधि भूम्याम् । तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव
धन्वानि तन्मसि ॥ ५४ ॥ अस्मिन्महत्यर्णवेऽन्तरिक्षे भवा अधि । तेषाꣳ
सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥ ५५ ॥ नीलग्रीवाः शितिकण्ठा दिवꣳ
रुद्रा उपश्रिताः । तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥ ५६ ॥ नील-
ग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः क्षमाचराः । तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि
तन्मसि ॥ ५७ ॥ ये वृक्षेषु शष्पिञ्जरा नीलग्रीवा विलोहिताः । तेषाꣳ सह-
स्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥ ५८ ॥ ये भूतानामधिपतयो विशिखासः
कपर्दिनः । तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥ ५९ ॥ ये पथां पथि-
रक्षय ऐलबृदा आयुर्युधः । तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥ ६० ॥
ये तीर्थानि प्रचरन्ति सृकाहस्ता निषङ्गिणः । तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव
धन्वानि तन्मसि ॥ ६१ ॥ येऽन्नेषु विविध्यन्ति पात्रेषु पिबतो जनान् ।
तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥ ६२ ॥ य एतावन्तश्च भूयाꣳसश्च
दिशो रुद्रा वितस्थिरे । तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥ ६३ ॥
नमोऽस्तु रुद्रेभ्यो ये दिवि येषां वर्षमिषवः । तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश
प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वाः । तेभ्यो नमो अस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं
द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥ ६४ ॥ नमोऽस्तु रुद्रेभ्यो येऽन्तरिक्षे

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

येषां वात इषवः । तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वाः । तेभ्यो नमो अस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥ ६५ ॥ नमोऽस्तु रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येषामन्नमिषवः । तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वाः । तेभ्यो नमो अस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥ ६६ ॥

॥ इति षोडशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ सप्तदशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—मेधातिथिः १—७, ९ वसुयुः ८, भारद्वाजः १०, १६ लोपामुद्रा ११—१५ भुवनपुत्रो विश्वकर्मा १७—३२ अप्रतिरथः ३३—५८, ६० विश्वावसुः ५९ मधुच्छन्दाः सुतजेता ६१ विधृतिः ६२—६९ कुत्सः ७०—७३ कण्वः ७४ गृत्सः ७५ वसिष्ठः ७६, ७८ परमेष्ठी ७७ सप्तऋषयः ७९—८७ गृत्समदः ८८ वामदेवः ८९—९९। देवता—मरुतः १, ४७, ८०—८४, ८६ अग्निः २—१२, १५, १६, ५०, ५२, ५३, ५५, ५६, ५८, ६५—७३, ७५—७७, ७९, ८७, ९० आपः १३, १४ विश्वकर्मा १७—३३, ७८ इन्द्रः ३४—४४, ५१, ६१, ६३ इषुः ४५ योद्धा ४६ इन्द्रबृहस्पती ४८ सोमवरुणः ४९ दिग् ५४ यज्ञः ५७, ६२ आदित्यः ५९, ६० इन्द्राग्नी ६४ सविता ७४ चातुर्मास्या मरुतः ८५ यज्ञपुरुषः ९१—९९। छन्दः—अतिशक्वरी १ निचृद्विकृतिः २ विराडार्षी पङ्क्तिः ३, १५ ५६ भुरिगार्षी गायत्री ४, ५ आर्षी त्रिष्टुप् ६, २१, २५, २९, ३०, ३३, ३५, ३६, ३७, ४१, ४९, ५८, ५९, ७०, ७३, ७५, ८७, ९२, ९५, ९८ आर्षी बृहती ७ आर्षी गायत्री ८, ७७, ८१, ८२ निचृदार्षी गायत्री ९, १६ निचृदार्षी जगती १०, १३, ८४ भुरिगार्षी बृहती ११ निचृद् गायत्री १२ आर्षी जगती १४, ७९ निचृदार्षी त्रिष्टुप् १७, २२, २४, २७, ३९, ४३, ४७, ६०, ६६, ६८, ७४, ८८, ८९, ९३, ९४, ९६, ९७, भुरिगार्षी पङ्क्तिः १८, ३१, ५५, ६९, ७१ भुरिगार्षी त्रिष्टुप् १९, २३, २६, २८, ३८ स्वराडार्षी त्रिष्टुप् २०, ३४, ५४, ९९ स्वराडार्षी पङ्क्तिः ३२ विराडार्षी त्रिष्टुप् ४०, ४२, ४४, ९०, ९१ आर्ष्यनुष्टुप् ४५, ५१, ६४ विराडार्ष्यनुष्टुप ४६, ५०, ५३, ६२, ६३, ६५ पंक्तिः ४८, ७२ निचृदार्ष्यनुष्टुप् ५२, ६१ निचृदार्षी बृहती ५७ पिपीलिकामध्या बृहती ६७ आर्षी उष्णिक् ७६, ८० विराडतिजगति ७८ भुरिगार्ष्युष्णिक् ८२ स्वराडार्षी गायत्री ८५ निचृच्छक्वरी ८६,। स्वरः — पञ्चमः १, ३, १५, १८,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

३१, ३२, ४८, ५५, ५६, ६९, ७१, ७२ मध्यमः २, ७, ११, ५७, ६७
षड्जः ४, ५, ८, ९, १६, ७७, ८१, ८२, ८५, धैवतः ६, १२, १७,
१९—३०, ३३—४४, ४७, ४९, ५४, ५८—६०, ६६, ७०, ७३—७५,
८६—९९ निषादः १०, १३, १४, ७८, ७९, ८४ गान्धारः ४५, ४६,
५०—५३, ६१—६५, ६८ ऋषभः ७६, ८०, ८३ ॥

अश्मन्नूर्जं पर्वते शिश्रियाणामद्भ्य ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्यो अधि सम्भृतं
पयः। तान्न इषमूर्जं धत्त मरुतः सꣳरराणाः। अश्मँस्ते क्षुन्मयि त ऊर्ग्
यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥ १ ॥ इमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्त्वेका च
दश च दश च शतं च शतं च सहस्रं च सहस्रं चायुतं चायुतं च नियुतं च
नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं चान्तश्च परार्धश्चैता मे
अग्न इष्टका धेनवः सन्त्वमुत्रामुष्मिँल्लोके ॥ २ ॥ ऋतवः स्थ ऋतावृध
ऋतुष्ठाः स्थ ऋतावृधः। घृतश्चुतो मधुश्चुतो विराजो नाम कामदुघा अक्षीय-
माणाः ॥ ३ ॥ समुद्रस्य त्वावकयाग्ने परि व्ययामसि। पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव
॥ ४ ॥ हिमस्य त्वा जरायुणाग्ने परि व्ययामसि। पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव
॥ ५ ॥ उप ज्मन्नुप वेतसेऽवतर नदीष्वा। अग्ने पित्तमपामसि मण्डूकि
ताभिरागहि सेमं नो यज्ञं पावकवर्णꣳ शिवं कृधि ॥ ६ ॥ अपामिदं न्ययनꣳ
समुद्रस्य निवेशनम्। अन्याँस्ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यꣳ
शिवो भव ॥ ७ ॥ अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान्वक्षि
यक्षि च ॥ ८ ॥ स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाँ२ऽ इहावह। उप
यज्ञꣳ हविश्च नः ॥ ९ ॥ पावकया यश्चितयन्त्या कृपा क्षामन् रुरुच उषसो न
भानुना। तूर्वन्न यामन्नेतशस्य नू रण आ यो घृणे न ततृषाणो अजरः
॥ १० ॥ नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे। अन्याँस्ते अस्मत्-

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव ॥ ११ ॥ नृषदे वेडप्सुषदे वे
बर्हिषदे वेड्वनसदे वेट् स्वर्विदे वेट् ॥ १२ ॥ ये देवा देवानां यज्ञिया
नाꣳ संवत्सरीणमुप भागमासते । अहुतादो हविषो यज्ञे अस्मिन्त्
पिबन्तु मधुनो घृतस्य ॥ १३ ॥ ये देवा देवेष्वधि देवत्वमायन्ये ब्रह्मणः पु
एतारो अस्य । येभ्यो न ऋते पवते धाम किं चन न ते दिवो न पृथिव्या
अधि स्नुषु ॥ १४ ॥ प्राणदा अपानदा व्यानदा वर्चोदा वरिवोदाः । अन्यां
स्ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव ॥ १५ ॥ अग्निस्ति
ग्मेन शोचिषा यासद्विश्वं न्यत्रिणम् । अग्निर्नो वनते रयिम् ॥ १६ ॥ य इमा
विश्वा भुवनानि जुह्वदृषिर्होता न्यसीदत्पिता नः । स आशिषा द्रविणमिच्छ
मानः प्रथमच्छदवराँ२ ॥ आविवेश ॥ १७ ॥ किꣳ स्विदासीदधिष्ठानमा
रम्भणं कतमत् स्वित्कथासीत् । यतो भूमिं जनयन्विश्वकर्मा विद्यामौर्णोन्महिना
विश्वचक्षाः ॥ १८ ॥ विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतो मुखो विश्वतो बाहुरुत विश्वतस्पात्
सं बाहुभ्यां धमति सं पतत्रैर्द्यावाभूमी जनयन्देव एकः ॥ १९ ॥ किꣳ स्विद्व
क उ स वृक्ष आस यतो द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः । मनीषिणो मनसा पृच्छतेदु
तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन् ॥ २० ॥ या ते धामानि परमाणि यावमा या
मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा । शिक्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तन्
वृधानः ॥ २१ ॥ विश्वकर्मन्हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व पृथिवीमुत द्याम्
मुह्यन्त्वन्ये अभितः सपत्ना इहास्माकं मघवा सूरिरस्तु ॥ २२ ॥ वाचस्पति
विश्वकर्माणमूतये मनोजुवं वाजे अद्या हुवेम । स नो विश्वानि हवनानि जोष
द्विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा ॥ २३ ॥ विश्वकर्मन् हविषा वर्द्धनेन त्रातार
मिन्द्रमकृणोरवध्यम् । तस्मै विशः समनमन्त पूर्वीरयमुग्रो विहव्यो यथासत्
॥ २४ ॥ चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो घृतमेने अजनन्नम्नमाने । यदे

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

दत्ता अदंदृहन्त पूर्व आदिद् द्यावापृथिवी अप्रथेताम् ॥ २५ ॥ विश्व-
कर्मा विमना आद्विहाया धाता विधाता परमोत सन्दृक् । तेषामिष्टानि
समिषा मदन्ति यत्रा सप्त ऋषीन् पर एकमाहुः ॥ २६ ॥ यो नः पिता
जनिता यो विधाता धामानि वेद भुवनानि विश्वा । यो देवानां नामधा एक
एव तꣳ सम्प्रश्नं भुवना यन्त्यन्या ॥ २७ ॥ त आयजन्त द्रविणꣳ समस्मा
ऋषयः पूर्वे जरितारो न भूना । असूर्त्ते सूर्त्ते रजसि निषत्ते ये भूतानि
समकृण्वन्निमानि ॥ २८ ॥ परो दिवा पर एना पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्य-
दस्ति । कꣳस्विद् गर्भं प्रथमं दध्र आपो यत्र देवाः समपश्यन्त पूर्वे ॥ २९ ॥
तमिद् गर्भं प्रथमं दध्र आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे । अजस्य नाभाव-
ध्येकमर्पितं यस्मिन्विश्वानि भुवनानि तस्थुः ॥ ३० ॥ न तं विदाथ य इमा
जजानान्यद्युष्माकमन्तरं बभूव । नीहारेण प्रावृता जल्प्या चासुतृप उक्थशा-
सश्चरन्ति ॥ ३१ ॥ विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव आदिद्गन्धर्वो अभवद् द्वितीयः ।
तृतीयः पिता जनितौषधीनामपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा ॥ ३२ ॥ आशुः शिशानो
वृषभो न भीमो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनाम् । संक्रन्दनो ऽनिमिष एकवीरः
शतꣳ सेना अजयत्साकमिन्द्रः ॥ ३३ ॥ संक्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना युत्का-
रेण दुश्च्यवनेन धृष्णुना । तदिन्द्रेण जयत तत्सहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा
॥ ३४ ॥ स इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी सꣳस्रष्टा स युध इन्द्रो गणेन । सꣳ
सृष्टजित्सोमपा बाहुशर्ध्युग्रधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता ॥ ३५ ॥ बृहस्पते परि
दीया रथेन रक्षोहामित्राँ २ ॥ अपबाधमानः । प्रभञ्जन्त्सेनाः प्रमृणो युधा
जयन्नस्माकमेध्यविता रथानाम् ॥ ३६ ॥ बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सह-
स्वान् वाजी सहमान उग्रः । अभिवीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ
गोवित् ॥ ३७ ॥ गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्म प्रमृणन्तमोजसा ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

इमं सजाता अनु वीरयध्वमिन्द्रꣳ सखायो अनु सꣳ रभध्वम् ॥ ३८ ॥ अभि गो
त्राणि सहसा गाहमानोऽदयो वीरः शतमन्युरिन्द्रः । दुश्च्यवनः पृतनाषाडयुध्यो
अस्माकꣳ सेना अवतु प्र युत्सु ॥ ३९ ॥ इन्द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः
पुर एतु सोमः । देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम् ॥ ४०
इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां मरुताꣳ शर्ध उग्रम् । महामनसां भुवन
च्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात् ॥ ४१ ॥ उद्धर्षय मघवन्नायुधान्यु
त्वनां मामकानां मनाꣳसि । उद्वृत्रहन् वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जय
यन्तु घोषाः ॥ ४२ ॥ अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु
अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्माँ २ ॥ उ देवा अवता हवेषु ॥ ४३ ॥ अमीषां
चित्तं प्रतिलोभयन्ति गृहाणाङ्गान्यप्वे परेहि । अभि प्रेहि निर्दह हृत्सु
शोकैरन्धेनामित्रास्तमसा सचन्ताम् ॥ ४४ ॥ अवसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्म
सꣳशिते । गच्छामित्रान् प्र पद्यस्व मामीषां कञ्चनोच्छिषः ॥ ४५ ॥ प्रेता
जयता नर इन्द्रो वः शर्म यच्छतु । उग्रा वः सन्तु बाहवोऽनाधृष्या यथास
॥ ४६ ॥ असौ या सेना मरुतः परेषामभ्येति न ओजसा स्पर्धमाना । तां
हत तमसापव्रतेन यथामी अन्यो अन्यन्न जानन् ॥ ४७ ॥ यत्र बाणाः सम्प
न्ति कुमारा विशिखा इव । तन्न इन्द्रो बृहस्पतिरदितिः शर्म यच्छतु
विश्वाहा शर्म यच्छतु ॥ ४८ ॥ मर्माणि ते वर्मणा छादयामि सोमस्त्वा राजा
मृतेनानु वस्ताम् । उरोर्वरीयो वरुणस्ते कृणोतु जयन्तं त्वानु देवा मदन्तु
॥ ४९ ॥ उदेनमुत्तरां नयाग्ने घृतेनाहुत । रायस्पोषेण सꣳ सृज प्रजया च
बहुं कृधि ॥ ५० ॥ इन्द्रेमं प्रतरां नय सजातानामसद्वशी । समेनं वर्चसा
सृज देवानां भागदा असत् ॥ ५१ ॥ यस्य कुर्मो गृहे हविस्तमग्ने वर्धया
त्वम् । तस्मै देवा अधि ब्रुवन्नयं च ब्रह्मणस्पतिः ॥ ५२ ॥ उदु त्वा विश्वे देवा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अग्ने भरन्तु चित्तिभिः । स नो भव शिवस्त्वꣳ सुप्रतीको विभावसुः ॥ ५३ ॥
पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरपामतिं दुर्मतिं बाधमानाः । रायस्पोषे यज्ञप-
तिमाभजन्ती रायस्पोषे अधि यज्ञो अस्थात् ॥ ५४ ॥ समिद्धे अग्नावधि माम-
हान उक्थपत्र ईड्यो गृभीतः । तप्तं घर्मं परिगृह्यायजन्तोर्जा यद्यज्ञमयजन्त
देवाः ॥ ५५ ॥ दैव्याय धर्त्रे जोष्ट्रे देवश्रीः श्रीमनाः शतपयाः । परिगृह्य देवा
यज्ञमायन् देवा देवेभ्यो अध्वर्यन्तो अस्थुः ॥ ५६ ॥ वीतꣳ हविः शमितꣳ
शमिता यजध्यै तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति । ततो वाका आशिषो नो जुष-
न्ताम् ॥ ५७ ॥ सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तात्सविता ज्योतिरुदयाँ २ ॥ अज-
स्रम् । तस्य पूषा प्रसवे याति विद्वान्त्सम्पश्यन्विश्वा भुवनानि गोपाः ॥ ५८ ॥
विमान एष दिवो मध्य आस्त आपप्रिवान्रोदसी अन्तरिक्षम् । स विश्वाचीर-
भिचष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम् ॥ ५९ ॥ उक्षा समुद्रो अरुणः सुपर्णः
पूर्वस्य योनिं पितुरा विवेश । मध्ये दिवो निहितः पृश्निरश्मा विचक्रमे रजस-
स्पात्यन्तौ ॥ ६० ॥ इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः । रथीतमꣳ
रथीनां वाजानाꣳ सत्पतिं पतिम् ॥ ६१ ॥ देवहूर्यज्ञ आ च वक्षत्सुम्नहूर्यज्ञ
आ च वक्षत् यक्षदग्निर्देवो देवाँ २ ॥ आ च वक्षत् ॥ ६२ ॥ वाजस्य मा
प्रसव उद्ग्राभेणोदग्रभीत् । अधा सपत्नानिन्द्रो मे निग्राभेणाधराँ २ ॥ अकः
॥ ६३ ॥ उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीवृधन् । अधा सपत्नानि-
न्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम् ॥ ६४ ॥ क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यꣳ हस्तेषु
बिभ्रतः । दिवस्पृष्ठꣳ स्वर्गत्वा मिश्रादेवेभिराध्वम् ॥ ६५ ॥ प्राचीमनु प्रदिशं
प्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह । विश्वा आशा दीद्यानो विभाह्यूर्जं नो
धेहि द्विपदे चतुष्पदे ॥ ६६ ॥ पृथिव्या अहमुदन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षाद्दिव-
मारुहम् । दिवो नाकस्य पृष्ठात्स्वर्ज्योतिरगामहम् ॥ ६७ ॥ स्वर्यन्तो नापे-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

क्षन्त आ द्याᳫं रोहन्ति रोदसी । यज्ञं ये विश्वतो धारᳫं सुविद्वाᳫंसो विते-
निरे ॥ ६८ ॥ अग्ने प्रेहि प्रथमो देवयतां चक्षुर्देवानामुत मर्त्यानाम् ।
इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः स्वर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति ॥ ६९ ॥ नक्तोषासा
समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकᳫं समीची । द्यावाक्षामा रुक्मो अन्तर्विभाति
देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाः ॥ ७० ॥ अग्ने सहस्राक्ष शतमूर्द्धञ्छतं ते प्राणाः
सहस्रं व्यानाः । त्वᳫं साहस्रस्य राय ईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा
॥ ७१ ॥ सुपर्णोऽसि गरुत्मान् पृष्ठे पृथिव्याः सीद । भासान्तरिक्षमा पृण
ज्योतिषा दिवमुत्तभान तेजसा दिश उद्दृᳫंह ॥ ७२ ॥ आजुह्वानः सुप्रतीकः
पुरस्तादग्ने स्वं योनिमासीद साधुया । अस्मिन्त्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन् विश्वे
देवा यजमानश्च सीदत ॥ ७३ ॥ ताᳫं सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं वृणे सुमतिं
विश्वजन्याम् । यामस्य कण्वो अदुहत्प्रपीनाᳫं सहस्रधारां पयसा महीं गाम्
॥ ७४ ॥ विधेम ते परमे जन्मन्नग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे । यस्माद्योने-
रुदारिथा यजे तम् प्र त्वे हवीᳫंषि जुहुरे समिद्धे ॥ ७५ ॥ प्रेद्धो अग्ने दीदिहि
पुरो नोऽजस्रया सूर्म्या यविष्ठ । त्वाᳫं शश्वन्त उप यन्ति वाजाः ॥ ७६ ॥
अग्ने तमद्याश्वन्न स्तोमैः क्रतुन्न भद्रᳫं हृदिस्पृशम् । ऋध्यामा त ओहैः
॥ ७७ ॥ चित्तिं जुहोमि मनसा घृतेन यथा देवा इहागमन्वीतिहोत्रा ऋता-
वृधः । पत्ये विश्वस्य भूमनो जुहोमि विश्वकर्म्मणे विश्वाहादाभ्यᳫं हविः
॥ ७८ ॥ सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्त ऋषयः सप्त धाम प्रियाणि
सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त योनीरा पृणस्व घृतेन स्वाहा ॥ ७९ ॥ शुक्र-
ज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माँश्च । शुक्रश्च ऋतपाश्चात्यᳫंहाः
॥ ८० ॥ ईदृङ् चान्यादृङ् च सदृङ् च प्रतिसदृङ् च । मितश्च संमितश्च सभराः
॥ ८१ ॥ ऋतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च धरुणश्च धर्त्ता च विधर्त्ता च विधारयः ॥ ८२ ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

ऋतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्च । अन्तिमित्रश्च दूरे अमित्रश्च गणः ॥ ८३ ॥
ईदृक्षास एतादृक्षास ऊ षु णः सदृक्षासः प्रतिसदृक्षास एतन । मितासश्च सम्मितासो
नो अद्य सभरसो मरुतो यज्ञे अस्मिन् ॥ ८४ ॥ स्वतवाँश्च प्रघासी च सान्तप-
नश्च गृहमेधी च । क्रीडी च शाकी चोज्जेषी ॥ ८५ ॥ इन्द्रं दैवीर्विशो मरुतो
ऽनु वर्त्मानो ऽभवन्यथेन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मानो ऽभवन् । एवमिमं यज-
मानं दैवीश्च विशो मानुषीश्चानु वर्त्मानो भवन्तु ॥ ८६ ॥ इमꣳ स्तनमूर्ज-
स्वन्तं धयापां प्रपीनमग्ने सरिरस्य मध्ये । उत्सं जुषस्व मधुमन्तमर्वन्त्समुद्रि
यꣳ सदनमा विशस्व ॥ ८७ ॥ घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो घृत-
म्वस्य धाम । अनुष्वधमा वह मादयस्व स्वाहाकृतं वृषभ वक्षि हव्यम् ॥ ८८ ॥
समुद्रादूर्मिर्मधुमाँ२ उदारदुपाꣳशुना सममृतत्वमानट् । घृतस्य नाम
गुह्यं यदस्ति जिह्वा देवानाममृतस्य नाभिः ॥ ८९ ॥ वयं नाम प्र ब्रवामा घृत-
स्यास्मिन् यज्ञे धारयामा नमोभिः । उप ब्रह्मा शृणवच्छस्यमानं चतुःशृङ्गो
ऽवमीद् गौर एतत् ॥ ९० ॥ चत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पादा द्वे शीर्षे सप्त
हस्तासो अस्य । त्रिधा बद्धो वृषभो रोरवीति महो देवो मर्त्याँ२ आविवेश
॥ ९१ ॥ त्रिधा हितं पणिभिर्गुह्यमानं गवि देवासो घृतमन्वविन्दन् । इन्द्र
एकꣳ सूर्य एकं जजान वेनादेकꣳ स्वधया निष्टतक्षुः ॥ ९२ ॥ एता अर्षन्ति
हृद्यात्समुद्राच्छतव्रजा रिपुणा नावचक्षे । घृतस्य धारा अभि चाकशीमि हिर-
ण्ययो वेतसो मध्य आसाम् ॥ ९३ ॥ सम्यक् स्रवन्ति सरितो न धेना अन्त-
र्हृदा मनसा पूयमानाः । एते अर्षन्त्यूर्मयो घृतस्य मृगा इव क्षिपणोरीषमाणाः
॥ ९४ ॥ सिन्धोरिव प्राध्वने शूघनासो वातप्रमियः पतयन्ति यह्वाः । घृतस्य
धारा अरुषो न वाजी काष्ठा भिन्दन्नूर्मिभिः पिन्वमानः ॥ ९५ ॥ अभिप्रवन्त
समनेव योषाः कल्याण्यः स्मयमानासो अग्निम् । घृतस्य धाराः समिधो

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri
CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

नसन्त ता जुषाणो हर्यति जातवेदा: ॥ ९६ ॥ कन्या इव वहतुमेतवा

अञ्ज्यञ्जाना अभि चाकशीमि । यत्र सोम: सूयते यत्र यज्ञो घृतस्य धारा अभि

तत्पवन्ते ॥ ९७ ॥ अभ्यर्षत सुष्टुतिं गव्यमाजिमस्मासु भद्रा द्रविणानि धत्त ।

इमं यज्ञं नयत देवता नो घृतस्य धारा मधुमत्पवन्ते ॥ ९८ ॥ धामन्ते

विश्वं भुवनमधि श्रितमन्त: समुद्रे हृद्यन्तरायुषि । अपामनीके समिथे य

आभृतस्तमश्याम मधुमन्तं त ऊर्मिम् ॥ ९९ ॥

॥ इति सप्तदशो ऽध्याय: ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ अष्टा दशो ऽध्यायः ॥

ऋषिः—देवाः १—१४ शुनः शेपः ४५—५३ गालवः ५४—५७, ६१ विश्वकर्मा ५८—६०, ३४, ६५ देववातावृ ६२ विश्वामित्रः ६३, ७२ देव श्रवो देव वातावृ ६६, ६७ इन्द्रः ६८ इन्द्र विश्वामित्राव् ६९ वासः ७० जयः ७१ कत्सः ७३ भरद्वाजः ७४ उत्कीलः ७५, ७६ उशना ७७। देवता—अग्निः १, ४६, ५१, ५२ प्रजापतिः २—७, ४४, ४५, ५६ आत्मा ८—१० ओमदात्मा ११ धान्यदात्मा १२ रत्न वान्धन वानात्मा १३ अग्न्यादियुक्तात्मा १४ धनादियुक्तात्मा १५ अग्न्यादिविद्याविदात्मा १६ मित्रैश्वर्य्यसहितात्मा १७ राज्यैश्वर्यादियुक्तात्मा १८ पदार्थविदात्मा १९ यज्ञानुष्ठानात्मा २० यज्ञाङ्गवानात्मा २१ यज्ञवानात्मा २२ कालविद्याविदात्मा २३ विषमाङ्कगणितविद्याविदात्मा २४ सामाङ्क गणितविद्याविदात्मा २५ पशुविद्याविदात्मा २६ पशुपालनविद्याविदात्मा २७ संग्रामाविविदात्मा २८ यज्ञानुष्ठातात्मा २९ राज्यवानात्मा ३० विश्वेदेवा ३१, ७६, ७७ अन्नवान् विद्वान् ३२ अन्नपतिः ३३, ३४ रसविद्या विद्विद्वान् ३५, ३६ सम्राड् राजा ३७ ऋतविद्याविद्विद्वान् ३८ सूर्य्यः ३९, ५० चन्द्रमा ४० वातः ४१ यज्ञः ४२, ५६ विश्वकर्मा ४३, ६३—६५ बृहस्पतिः ४७ इन्द्रः ५३—५५, ६९—७१ विश्वकर्माग्निर्वा ६२। छन्दः—शक्वरी १, ६, ९ अतिजगती २ स्वराडतिशक्वरी ३ निचृदत्यष्टिः ४, १९, ४५ अत्यष्टिः ५ निचृद्विगतिजगती ७ भुरिक् शक्वरी ८, ११, १८, २२ निचृच्छक्वरी १० भुरिगतिशक्वरी १२, १३ भुरिगष्टिः १४ निचृदार्षी पंक्ति १५ निचृदतिशक्वरी १६, २८ [1] स्वराट् शक्वरी १७ स्वराडतिधृतिः २० विराड्धृतिः २१ पङ्क्तिः २३, २५ [1] संकृतिः २४ [1] विराट् संकृतिः २४ [2] आकृतिः २५ [2] ब्राह्मी बृहती २६ भुरिगार्षी पङ्क्तिः २७, ४४ आर्चीबृहती २८ [2] स्वराड् विकृतिः २९ [1] ब्राह्म्युष्णिक् २९ [2], ४१ स्वराड्जगती ३० निचृदार्षी त्रिष्टुप् ३१, ४८, ५९, ६१ निचृदार्ष्यनुष्टुप्

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

३२, ६२ त्रिष्टुप् ३३, ३४ स्वराडार्ष्यनुष्टुप् ३५ आर्ष्यनुष्टुप् ३६, ४७ आर्षी पंक्तिः ३७, ४२, ५३ विराडार्षी त्रिष्टुप् ३८ भुरिगार्षी त्रिष्टुप् ३९ निचृदार्षी जगती ४०, ५८ विराडार्षी जगती ४३, ५२ भुरिगार्ष्यनुष्टुप् ४६, ४८ भुरिगार्ष्युष्णिक् ५०, ५४ स्वराडार्षी त्रिष्टुप् ५१ आर्षी जगती ५५, ६७ आर्ष्युष्णिक् ५६ निचृदार्षी गायत्री ५७ आर्षी त्रिष्टुप् ६१, ६९, ७१, ७३, ७५ निचृदनुष्टुप् ६३, ६४, ७०, ७६, ७७ विराडनुष्टुप् ६५ निचृत्त्रिष्टुप् ६६, ७४ निचृद्गायत्री ६८ आर्षी गायत्री ६२। स्वरः—धैवतः १, ८—११, १७, १८, २२, ३१, ३३, ३४, ३८, ३९, ४२, ४९, ५१, ५९—६१, ६६, ६९, ७१—७५ निषादः २, ७, ३०, ४०, ४३, ५२, ५५, ५८, ६७ पंचमः ३, ६, १२, १३, १५, १६, २३, २५, २७, ३७, ४४, ५३ गान्धारः ४, ५, १९, २४, ३२, ३५, ३६, ४६—४८, ६२—६५, ७०, ७६, मध्यमः १४, २६, ४५ षड्जः २०, ६८ ऋषभः २१, ४१, ५०, ५४, ५६, ५७ पंचमः ७, ऋषभः २ २८, २९॥

वाजश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च मे
स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रवश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे स्वश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्
॥ १ ॥ प्राणश्च मेऽपानश्च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च म आधीतं च मे वाक्
च मे मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २ ॥
ओजश्च मे सहश्च म आत्मा च मे तनूश्च मे शर्म च मे वर्म च मेऽङ्गानि च मे
ऽस्थानि च मे परूᳫंषि च मे शरीराणि च म आयुश्च मे जरा च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्
॥ ३ ॥ ज्यैष्ठ्यं च म आधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भामश्च मेऽमश्च मेऽम्भश्च मे
जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे वर्षिमा च मे द्राघिमा च
मे वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ४ ॥ सत्यं च मे श्रद्धा च मे जगच्च मे
धनं च मे विश्वं च मे महश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च मे जातं च मे जनिष्य-
माणं च मे सूक्तं च मे सुकृतं च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ५ ॥ ऋतं च मे
ऽमृतं च मेऽयक्ष्मं च मेऽनामयच्च मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

च मे ऽभयं च मे सुखं च मे शयनं च मे सूषाश्च मे सुदिनं च मे यज्ञेन कल्प-
न्ताम् ॥ ६ ॥ यन्ता च मे धर्ता च मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वं च मे महश्च
मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरं च मे लयश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्
॥ ७ ॥ शं च मे मयश्च मे प्रियं च मे ऽनुकामश्च मे कामश्च मे सौमनसश्च मे
भगश्च मे द्रविणं च मे भद्रं च मे श्रेयश्च मे वसीयश्च मे यशश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्
॥ ८ ॥ ऊर्क् च मे सूनृता च मे पयश्च मे रसश्च मे घृतं च मे मधु च मे सग्धिश्च
मे सपीतिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रञ्च म औद्भिद्यं च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्
॥ ९ ॥ रयिश्च मे रायश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च विभु च मे प्रभु च मे पूर्णं च मे
पूर्णतरं च मे कुयवं च मे ऽक्षितं च मे ऽन्नं च मे ऽक्षुच्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १० ॥
वित्तं च मे वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे सुपथ्यं च म ऋद्धं च
म ऋद्धिश्च मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमतिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्
॥ ११ ॥ व्रीहयश्च मे यवाश्च मे माषाश्च मे तिलाश्च मे मुद्गाश्च मे खल्वाश्च
मे प्रियङ्गवश्च मे ऽणवश्च मे श्यामाकाश्च मे नीवाराश्च मे गोधूमाश्च मे मसूराश्च
मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १२ ॥ अश्मा च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे
पर्वताश्च मे सिकताश्च मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यं च मे ऽयश्च मे श्यामञ्च मे लोहञ्च
मे सीसञ्च मे त्रपु च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १३ ॥ अग्निश्च म आपश्च मे
वीरुधश्च म ओषधयश्च मे कृष्टपच्याश्च मे ऽकृष्टपच्याश्च मे ग्राम्याश्च मे पशव
आरण्याश्च मे वित्तञ्च मे वित्तिश्च मे भूतञ्च मे भूतिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्
॥ १४ ॥ वसु च मे वसतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मे ऽर्थश्च म एमश्च म इत्या
च मे गतिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १५ ॥ अग्निश्च म इन्द्रश्च मे सोमश्च म
इन्द्रश्च मे सविता च म इन्द्रश्च मे सरस्वती च म इन्द्रश्च मे पूषा च म इन्द्रश्च
मे बृहस्पतिश्च म इन्द्रश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १६ ॥ मित्रश्च म इन्द्रश्च मे

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वरुणश्च म इन्द्रश्च मे धाता च म इन्द्रश्च मे त्वष्टा च म इन्द्रश्च मे मरुतश्च म
इन्द्रश्च मे विश्वे च मे देवा इन्द्रश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १७ ॥ पृथिवी च
म इन्द्रश्च मेऽन्तरिक्षं च म इन्द्रश्च मे द्यौश्च म इन्द्रश्च मे समाश्च म
इन्द्रश्च मे नक्षत्राणि च म इन्द्रश्च मे दिशश्च म इन्द्रश्च मे यज्ञेन कल्प-
न्ताम् ॥ १८ ॥ अꣳशुश्च मे रश्मिश्च मे दाभ्यश्च मेऽधिपतिश्च म उपाꣳशुश्च मे
ऽन्तर्यामश्च म ऐन्द्रवायवश्च मे मैत्रावरुणश्च म आश्विनश्च मे प्रतिप्रस्थानश्च मे
शुक्रश्च मे मन्थी च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १९ ॥ आग्रयणश्च मे वैश्वदेवश्च
मे ध्रुवश्च मे वैश्वानरश्च म ऐन्द्राग्नश्च मे महावैश्वदेवश्च मे मरुत्वतीयाश्च
मे निष्केवल्यश्च मे सावित्रश्च मे सारस्वतश्च मे पात्नीवतश्च मे हारियो-
जनश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २० ॥ स्रुचश्च मे चमसाश्च मे वायव्यानि
च मे द्रोणकलशश्च मे ग्रावाणश्च मेऽधिषवणे च मे पूतभृच्च म आधवनी-
यश्च मे वेदिश्च मे बर्हिश्च मेऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च मे यज्ञेन कल्प-
न्ताम् ॥ २१ ॥ अग्निश्च मे घर्मश्च मेऽर्कश्च मे सूर्यश्च मे प्राणश्च मे
ऽश्वमेधश्च मे पृथिवी च मेऽदितिश्च मे दितिश्च मे द्यौश्च मेऽङ्गुलयः
शक्वरयो दिशश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २२ ॥ व्रतं च म ऋतवश्च मे
तपश्च मे संवत्सरश्च मेऽहोरात्रे ऊर्वष्ठीवे बृहद्रथन्तरे च मे यज्ञेन कल्प-
न्ताम् ॥ २३ ॥ क एका च मे तिस्रश्च मे तिस्रश्च मे पञ्च च मे पञ्च च
सप्त च मे सप्त च मे नव च मे नव च म एकादश च म एकादश च
त्रयोदश च मे त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश च मे सप्तदश
च मे नवदश च मे नवदश च म र एकविꣳशतिश्च म एकविꣳशतिश्च
मे त्रयोविꣳशतिश्च मे त्रयोविꣳशतिश्च मे पञ्चविꣳशतिश्च
पञ्चविꣳशतिश्च मे सप्तविꣳशतिश्च मे सप्तविꣳशतिश्च मे नवविꣳशति

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

तिश्च मे नव विꣳशतिश्च म एकत्रिꣳशच्च म एकत्रिꣳशच्च मे त्रयस्त्रिꣳ-
शच्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २४ ॥ चतस्रश्च मे ऽष्टौ च मे ऽष्टौ च मे
द्वादश च मे द्वादश च मे षोडश च मे षोडश च मे विꣳशतिश्च मे विꣳ-
शतिश्च मे चतुर्विꣳशतिश्च मे चतुर्विꣳशतिश्च मे ऽष्टाविꣳशतिश्च
मे ऽष्टाविꣳशतिश्च मे द्वात्रिꣳशच्च मे द्वात्रिꣳशच्च मे षट्त्रिꣳशच्च मे
षट्त्रिꣳशच्च मे चत्वारिꣳशच्च मे चत्वारिꣳशच्च मे चतुश्चत्वारिꣳशच्च मे
चतुश्चत्वारिꣳशच्च मे ऽष्टाचत्वारिꣳशच्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २५ ॥
त्र्यविश्च मे त्र्यवी च मे दित्यवाट् च मे दित्यौही च मे पञ्चाविश्च मे
पञ्चावी च मे त्रिवत्सश्च मे त्रिवत्सा च मे तुर्यवाट् च मे तुर्यौही च मे यज्ञेन
कल्पन्ताम् ॥ २६ ॥ पष्ठवाट् च मे पष्ठौही च म उक्षा च मे वशा च
म ऋषभश्च मे वेहच्च मे ऽनड्वांश्च मे धेनुश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्
॥ २७ ॥ क वाजाय स्वाहा प्रसवाय स्वाहा पिजाय स्वाहा क्रतवे स्वाहा
वसवे स्वाहाहर्पतये स्वाहाह्ने मुग्धाय स्वाहा मुग्धाय वैनꣳशिनाय स्वाहा
विनꣳशिन आन्त्यायनाय स्वाहान्त्याय भौवनाय स्वाहा भुवनस्य पतये
स्वाहाधिपतये स्वाहा प्रजापतये स्वाहा । र इयं ते राण्मित्राय यन्तासि यमन
ऊर्जे त्वा वृष्ट्यै त्वा प्रजानां त्वाधिपत्याय ॥ २८ ॥ क आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो
यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पताꣳ श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतां
मनो यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां ब्रह्मा यज्ञेन कल्पतां ज्योतिर्यज्ञेन
कल्पताꣳ स्वर्यज्ञेन कल्पतां पृष्ठं यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पतां ।
स्तोमश्च यजुश्च ऋक् च साम च बृहच्च रथन्तरञ्च । स्वर्देवा अगन्मामृता
अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूम वेट् स्वाहा ॥ २९ ॥ वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीम-
दितिन्नाम वचसा करामहे । यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश तस्यान्नो देवः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

सविता धर्म्म साविषत् ॥ ३० ॥ विश्वे अद्य मरुतो विश्व ऊती विश्वे भव-
न्त्वग्नयः समिद्धाः । विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे
॥ ३१ ॥ वाजो नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः । वाजो नो विश्वैर्देवैर्ध-
नसाताविहावतु ॥ ३२ ॥ वाजो नो अद्य प्रसुवाति दानं वाजो देवाँ२ऽ
ऋतुभिः कल्पयाति । वाजो हि मा सर्ववीरं जजान विश्वा आशा वाजप-
तिर्जयेयम् ॥ ३३ ॥ वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो देवान् हविषा वर्ध-
याति । वाजो हि मा सर्ववीरं चकार सर्वा आशा वाजपतिर्भवेयम् ॥ ३४ ॥
सं मा सृजामि पयसा पृथिव्याः सं मा सृजाम्यद्भिरोषधीभिः । सोऽहं वाजं
सनेयमग्ने ॥ ३५ ॥ पयः पृथिव्यां पय ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाः ।
पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम् ॥ ३६ ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बा-
हुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेणाग्नेः साम्राज्येनाभिषि-
ञ्चामि ॥ ३७ ॥ ऋताषाडृतधामाग्निर्गन्धर्वस्तस्यौषधयोऽप्सरसो मुदो नाम ।
स न इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥ ३८ ॥ सं-
हितो विश्वसामा सूर्यो गन्धर्वस्तस्य मरीचयोऽप्सरस आयुवो नाम । स न
इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥ ३९ ॥ सुषुम्णः
सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्वस्तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो भेकुरयो नाम । स न इदं
ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥ ४० ॥ इषिरो विश्वव्यचा
वातो गन्धर्वस्तस्यापो अप्सरस ऊर्जो नाम । स न इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै
स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥ ४१ ॥ भुज्युः सुपर्णो यज्ञो गन्धर्वस्तस्य दक्षिणा
अप्सरस स्तावा नाम । स न इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा
॥ ४२ ॥ प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनो गन्धर्वस्तस्य ऋक्सामान्यप्सरस एष्टयो नाम ।
स न इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥ ४३ ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

भुवनस्य पते प्रजापते यस्य त उपरि गृहा यस्य वेह । अस्मै ब्रह्मणेऽस्मै क्षत्राय महि शर्म यच्छ स्वाहा ॥ ४४ ॥ समुद्रोऽसि नभस्वानार्द्रदानुः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा । मरुतोऽसि मरुतां गणः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा । अवस्यूरसि दुवस्वाञ्छम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा ॥ ४५ ॥ यास्ते अग्ने सूर्ये रुचो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः । ताभिर्नो अद्य सर्वाभी रुचे जनाय नस्कृधि ॥ ४६ ॥ या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः । इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते ॥ ४७ ॥ रुचं नो धेहि ब्राह्मणेषु रुचꣳ राजसु नस्कृधि । रुचं विश्येषु शूद्रेषु मयि धेहि रुचा रुचम् ॥ ४८ ॥ तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः । अहेडमानो वरुणेह बोध्युरुशꣳस मा न आयुः प्रमोषीः ॥ ४९ ॥ स्वर्ण घर्मः स्वाहा । स्वर्णार्कः स्वाहा । स्वर्ण शुक्रः स्वाहा । स्वर्ण ज्योतिः स्वाहा । स्वर्ण सूर्यः स्वाहा ॥ ५० ॥ अग्निं युनज्मि शवसा घृतेन दिव्यꣳ सुपर्णं वयसा बृहन्तम् । तेन वयं गमेम ब्रध्नस्य विष्टपꣳ स्वो रुहाणा अधि नाकमुत्तमम् ॥ ५१ ॥ इमौ ते पक्षावजरौ पतत्रिणौ याभ्याꣳ रक्षाꣳस्यपहꣳस्यग्ने । ताभ्यां पतेम सुकृतामु लोकं यत्र ऋषयो जग्मुः प्रथमजाः पुराणाः ॥ ५२ ॥ इन्दुर्दक्षः श्येन ऋतावा हिरण्यपक्षः शकुनो भुरण्युः । महान्त्सधस्थे ध्रुव आ निषत्तो नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीः ॥ ५३ ॥ दिवो मूर्द्धासि पृथिव्या नाभिरूर्गपामोषधीनाम् । विश्वायुः शर्म सप्रथा नमस्पथे ॥ ५४ ॥ विश्वस्य मूर्द्धन्नधि तिष्ठसि श्रितः समुद्रे ते हृदयमप्स्वायुरपो दत्तोदधिं भिन्त । दिवस्पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्याव ॥ ५५ ॥ इष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिः । तस्य न इष्टस्य प्रीतस्य द्रविणेहागमेः ॥ ५६ ॥ इष्टो अग्निराहुतः पिपर्तु न इष्टꣳ हविः । स्वगेदं देवेभ्यो नमः ॥ ५७ ॥ यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा संभृतं चक्षुषो वा । तदनु प्रेत सुकृतामु लोकं

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

यत्र ऋषयो जग्मुः प्रथमजाः पुराणाः ॥ ५८ ॥ एतꣳ सधस्थ परि ते ददामि
यमावहाच्छेवधिं जातवेदाः । अन्वागन्ता यज्ञपतिर्वो अत्र तꣳस्म जानीत
परमे व्योमन् ॥ ५९ ॥ एतं जानाथ परमे व्योमन् देवाः सधस्था विद रूपमस्य ।
यदागच्छात्पथिभिर्देवयानैरिष्टापूर्ते कृणवाथाविरस्मै ॥ ६० ॥ उद्बुध्यस्वा-
ग्ने प्रति जागृहि त्वमिष्टापूर्ते सꣳ सृजेथामयं च । अस्मिन् त्सधस्थे अध्युत्त-
रस्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ॥ ६१ ॥ येन वहसि सहस्रं येनाग्ने
सर्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञं नो नय स्वर्देवेषु गन्तवे ॥ ६२ ॥ प्रस्तरेण परिधिना
स्रुचा वेद्या च बर्हिषा । ऋचेमं यज्ञं नो नय स्वर्देवेषु गन्तवे ॥ ६३ ॥ यद्दत्तं
यत्परादानं यत्पूर्तं याश्च दक्षिणाः । तदग्निर्वैश्वकर्मणः स्वर्देवेषु नो दधत्
॥ ६४ ॥ यत्र धारा अनपेता मधोर्घृतस्य च याः । तदग्निर्वैश्वकर्मणः स्वर्दे-
वेषु नो दधत् ॥ ६५ ॥ अग्निरस्मि जन्मना जातवेदा घृतं मे चक्षुरमृतं म
आसन् । अर्कस्त्रिधातू रजसो विमानोऽजस्रो घर्मो हविरस्मि नाम ॥ ६६ ॥
ऋचो नामास्मि यजूꣳषि नामास्मि सामानि नामास्मि । ये अग्नयः पाञ्च-
जन्या अस्यां पृथिव्यामधि । तेषामसि त्वमुत्तमः प्र नो जीवातवे सुव ॥ ६७ ॥
वार्त्रहत्याय शवसे पृतनाषाह्याय च । इन्द्र त्वावर्तयामसि ॥ ६८ ॥ सहदा-
नुम्पुरुहूत क्षियन्तमहस्तमिन्द्र संपिणक् कुणारुम् । अभि वृत्रं वर्द्धमानं
पियारुमपादमिन्द्र तवसा जघन्थ ॥ ६९ ॥ वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ
पृतन्यतः । यो अस्माँ२ ॥ अभिदासत्यधरं गमया तमः ॥ ७० ॥ मृगो न
भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावत आजगन्था परस्याः । सृकꣳ सꣳशाय पवि-
मिन्द्र तिग्मं वि शत्रून्ताढि वि मृधो नुदस्व ॥ ७१ ॥ वैश्वानरो न ऊतय
आ प्रयातु परावतः । अग्निर्नः सुष्टुतीरुप ॥ ७२ ॥ पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः
पृथिव्यां पृष्टो विश्वा ओषधीराविवेश । वैश्वानरः सहसा पृष्टो अग्निः स नो

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

दिवा मा रिषस्पातु नक्तम् ॥ ७३ ॥ अश्याम तं काममग्ने तवोती अश्याम
रयिꣳ रयिवः सुवीरम् । अश्याम वाजमभि वाजयन्तो ऽश्याम द्युम्नमजरा-
जरं ते ॥ ७४ ॥ वयं ते अद्य ररिमा हि काममुत्तानहस्ता नमसोपसद्य ।
यजिष्ठेन मनसा यक्षि देवानस्रेधता मन्मना विप्रो अग्ने ॥ ७५ ॥ धाम-
च्छदग्निरिन्द्रो ब्रह्मा देवो बृहस्पतिः । सचेतसो विश्वे देवा यज्ञं प्रावन्तु नः
शुभे ॥ ७६ ॥ त्वं यविष्ठ दाशुषो नॄन् पाहि शृणुधी गिरः । रक्षा तोकमुत
त्मना ॥ ७७ ॥

॥ इति अष्टादशो ऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथैकोनविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १ भारद्वाजः २ अभूतिः ३—९ हैमवर्चिः १०—३५ प्रजापतिः ३६,३७ वैखानसः ३८—४८ शङ्खः ४९—९५। देवता—सोमः १—५, ७—१०, १५, २१, २३, २५, ३४, ३५, ४२, ५४, ७२, ७४, ८४, इन्द्रः ६, ३२, ३८, ७१, ७६, ९१ अग्निः ११, ४०, ४१, ४८, ६४ विद्वांसः १२, ३९ अग्निः १३, १६, १७, १९, २२, २६—२८, ३०,३१ अतिथ्यादयो लिङ्गोक्ता १४ गृहपतिः १८ यजमानः १० विद्वान् २४ इड़ा २९ पितरः ३६, ४५, ४७, ४९—५३, ५५—६३, ६७—७०, ८७ सरस्वती ३७, ८३, ८८, ९०, ९४ सविता ४३, ८०, ८५, ८६ विश्वे देवा ४४ श्री ४६ अङ्गिरसः ७३ प्रजापतिः ७५, ७७ वरुणः ८१ अश्विनौ ८२, ८९, ९३, ९५ आत्मा ९२। छन्दः—निचृच्छक्वरी १ स्वराडनुष्टुप् २ भुरिक् त्रिष्टुप् ३, ७२, ७८, ८०, ८१, ८३, ८५, ८७, ८९, ९१ आर्षी गायत्री ४ निचृज्जगती ५, ५९, ९५ विराट् प्रकृतिः ६ विराड् जगती ७ पङ्क्तिः ८ शक्वरी ९, ११ आर्षग्रुष्णिक् १० भुरिग नुष्टुप् १२, १६, २५ २७ अनुष्टुप् १३—१५, १७, २१—२३, २६, २८, ३०, ३१, ३९, ४६, ६५ निचृदनुष्टुप् १८, १९, २४, २९, ४५ भुरिगुष्णिक् २० निचृदति जगती ३२ त्रिष्टुप् ३३, ३४, ५२, ५६, ६९, ७४, ८२, ८६, ९२, ९३ विराट् त्रिष्टुप् ३५, ४४ निचृदष्टिस्त्रिष्टुप् ३६ भुरिगष्टिः ३७ गायत्री ३८, ४२, ७१ निचृद् गायत्री ४०, ४१, ४३ स्वराट् पङ्क्तिः ४७, ५२, ६७, ६८ निचृदष्टिः ४८ स्वराट् त्रिष्टुप् ४९,६०, ६३, ८८ निचृत् त्रिष्टुप् ५०, ६१, ६२, ६६, ७०, ७३, ८४ भुरिक् पङ्क्तिः ५१, ५४, ५५, ९० निचृत्पङ्क्तिः ५७ विराट् पङ्क्तिः ५८, ९४ विराडनुष्टुप् ६४ भुरिगति जगती ७५, ७९ अतिशक्वरि ७७ भुरिगतिशक्वरी ७६। स्वरः—धैवतः १,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

३, ६. ९—११, ३३—३५, ४४, ४९, ५०, ५३, ५६, ६०—६१ ६६, ६९, ७२—७४, ७८, ८०—८९, ९१—९३ गान्धारः २, १२—१९, २१—३१, ३९, ४५, ४६, ६४, ६५, ७० षड्जः ४, ३८, ४०, ७१ निषादः ५, ७, ३२, ५९, ७५, ७९, ९५, पञ्चमः ८, ४७, ५१, ५२, ५४, ५५, ५७, ५८, ६७, ६८, ७६, ७७, ९०, ९४ ऋषभः २० मध्यमः ३६, ३७, ४८ ॥

स्वाद्वीं त्वा स्वादुना तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन। मधुमतीं मधुमता सृजामि सꣳ सोमेन सोमोऽस्यश्विभ्यां पचस्व सरस्वत्यै पचस्वेन्द्राय सुत्राम्णे पचस्व ॥ १ ॥ परीतो षिञ्चता सुतꣳ सोमो य उत्तमꣳ हविः। दधन्वान् यो नर्यो अप्स्वन्तरा सुषाव सोममद्रिभिः ॥ २ ॥ वायोः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ् सोमो अतिद्रुतः। इन्द्रस्य युज्यः सखा। वायोः पूतः पवित्रेण प्राङ् सोमो अतिद्रुतः। इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ ३ ॥ पुनाति ते परिस्रुतꣳ सोमꣳ सूर्यस्य दुहिता। वारेण शश्वता तना ॥ ४ ॥ ब्रह्म क्षत्रं पवते तेज इन्द्रियꣳ सुरया सोमः सुत आसुतो मदाय। शुक्रेण देव देवताः पिपृग्धि रसेनान्नं यजमानाय धेहि ॥ ५ ॥ कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय इहेहैषां कृणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नम उक्तिं यजन्ति। उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्णे एष ते योनिस्तेजसे त्वा वीर्याय त्वा बलाय त्वा ॥ ६ ॥ नाना हि वां देवहितꣳ सदस्कृतं मा सꣳसृक्षाथां परमे व्योमन्। सुरा त्वमसि शुष्मिणी सोम एष मा मा हिꣳसीः स्वां योनिमाविशन्ती ॥ ७ ॥ उपयामगृहीतोऽस्याश्विनं तेजः सारस्वतं वीर्यमैन्द्रं बलम्। एष ते योनिर्मोदाय त्वानन्दाय त्वा महसे त्वा ॥ ८ ॥ तेजोऽसि तेजो मयि धेहि। वीर्यमसि वीर्यं मयि धेहि। बलमसि बलं मयि धेहि। ओजोऽस्योजो मयि धेहि। मन्युरसि

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

मन्युं मयि धेहि । सहोऽसि सहो मयि धेहि ॥ ९ ॥ या व्याघ्रं विषूचि
कोभौ वृकं च रक्षति । श्येनं पतत्रिणꣳ सिꣳहꣳ सेमं पात्वꣳहसः
॥ १० ॥ यदापिपेष मातरं पुत्रः प्रमुदितो धयन् । एतत्तदग्ने अनृणो भवा
म्यहतौ पितरौ मया । सम्पृच स्थ सं मा भद्रेण पृङ्क्त । विपृच स्थ वि मा
पाप्मना पृङ्क्त ॥ ११ ॥ देवा यज्ञमतन्वत भेषजं भिषजाश्विना । वाचा
सरस्वती भिषगिन्द्रायेन्द्रियाणि दधतः ॥ १२ ॥ दीक्षायै रूपꣳ शष्पाणि
प्रायणीयस्य तोक्मानि । क्रयस्य रूपꣳ सोमस्य लाजाः सोमाꣳशवो मधु ॥ १३
आतिथ्यरूपं मासरं महावीरस्य नग्नहुः । रूपमुपसदामेतत्तिस्रो रात्रीः सुरा
सुता ॥ १४ ॥ सोमस्य रूपं क्रीतस्य परिस्रुत्परिषिच्यते । अश्विभ्यां दुग्धं
भेषजमिन्द्रायैन्द्रꣳ सरस्वत्या ॥ १५ ॥ आसन्दी रूपꣳ राजासन्द्यै वेद्यै
कुम्भी सुराधानी । अन्तर उत्तरवेद्या रूपं कारोतरो भिषक् ॥ १६ ॥ वेद्या
वेदिः समाप्यते बर्हिषा बर्हिरिन्द्रियम् । यूपेन यूप आप्यते प्रणीतो अग्निर
ग्निना ॥ १७ ॥ हविर्धानं यदश्विनाग्नीध्रं यत्सरस्वती । इन्द्रायैन्द्रꣳ सदस्
पत्नीशालं गार्हपत्यः ॥ १८ ॥ प्रैषेभिः प्रैषानाप्नोत्याप्रीभिराप्रीर्यज्ञस्य । प्रया
जेभिरनुयाजान्वषट्कारेभिराहुतीः ॥ १९ ॥ पशुभिः पशूनाप्नोति पुरोडाशै
र्हवीꣳष्या । छन्दोभिः सामिधेनीर्याज्याभिर्वषट्कारान् ॥ २० ॥ धानाः करम्भ
सक्तवः परीवापः पयो दधि । सोमस्य रूपꣳ हविष आमिक्षा वाजिनम्
॥ २१ ॥ धानानाꣳ रूपं कुवलं परीवापस्य गोधूमाः । सक्तूनाꣳ रूपम्
दरमुपवाकाः करम्भस्य ॥ २२ ॥ पयसो रूपं यद्यवा दध्नो रूपं कर्कन्धूनि
सोमस्य रूपं वाजिनꣳ सौम्यस्य रूपमामिक्षा ॥ २३ ॥ आ श्रावयेति स्तोत्रिय
प्रत्याश्रावो अनुरूपः । यजेति धाय्यारूपं प्रगाथा येयजामहाः ॥ २४
अर्ध ऋचैरुक्थानाꣳ रूपं पदैराप्नोति निविदः । प्रणवैः शस्त्राणाꣳ रूपं पयसा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

सोम आप्यते ॥ २५ ॥ अश्विभ्यां प्रातः सवनमिन्द्रेणैन्द्रं माध्यन्दिनम् ।
वैश्वदेवꣳ सरस्वत्या तृतीयमाप्तꣳ सवनम् ॥ २६ ॥ वायव्यैर्वायव्यान्या-
प्नोति सतेन द्रोणकलशम् । कुम्भीभ्यामम्भृणौ सुते स्थालीभि स्थालीराप्नोति
॥ २७ ॥ यजुर्भिराप्यन्ते ग्रहा ग्रहै स्तोमाश्च विष्टुतीः । छन्दोभिरुक्थाश-
स्त्राणि साम्नावभृथ आप्यते ॥ २८ ॥ इडाभिर्भक्षानाप्नोति सूक्तवाकेनाशिषः ।
शंयुना पत्नीसंयाजान्त्समिष्टयजुषा सꣳस्थाम् ॥ २९ ॥ व्रतेन दीक्षामाप्नोति
दीक्षयाप्नोति दक्षिणाम् । दक्षिणा श्रद्धामाप्नोति श्रद्धया सत्यमाप्यते ॥ ३० ॥
एतावद्रूपं यज्ञस्य यद्देवैर्ब्रह्मणा कृतम् । तदेतत्सर्वमाप्नोति यज्ञे सौत्रामणी सुते
॥ ३१ ॥ सुरावन्तं बर्हिषदꣳ सुवीरं यज्ञꣳ हिन्वन्ति महिषा नमोभिः ।
दधानाः सोमं दिवि देवतासु मदेमेन्द्रं यजमानाः स्वर्काः ॥ ३२ ॥ यस्ते
रसः सम्भृत ओषधीषु सोमस्य शुष्मः सुरया सुतस्य । तेन जिन्व यजमानं
मदेन सरस्वतीमश्विनाविन्द्रमग्निम् ॥ ३३ ॥ यमश्विना नमुचेरासुरादधि
सरस्वत्यसुनोदिन्द्रियाय । इमन्तꣳ शुक्रं मधुमन्तमिन्दुꣳ सोमꣳ राजान-
मिह भक्षयामि ॥ ३४ ॥ यदत्र रिप्तꣳ रसिनः सुतस्य यदिन्द्रो अपिबच्छ-
चीभिः । अहन्तदस्य मनसा शिवेन सोमꣳ राजानमिह भक्षयामि ॥ ३५ ॥
पितृभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः । पितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः । प्रपिता-
महेभ्यः । स्वधायिभ्यः स्वधा नमः । अक्षन् पितरः । अमीमदन्त पितरः । अतीतृ-
पन्त पितरः । पितरः शुन्धध्वम् ॥ ३६ ॥ पुनन्तु मा पितरः सोम्यासः पुनन्तु
मा पितामहाः । पुनन्तु प्रपितामहाः पवित्रेण शतायुषा । पुनन्तु मा पितामहाः
पुनन्तु प्रपितामहाः । पवित्रेण शतायुषा विश्वमायुर्व्यश्नवै ॥ ३७ ॥ अग्न
आयूꣳषि पवस आसुवोर्जमिषं च नः । आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥ ३८ ॥
पुनन्तु मा देवजनाः पुनन्तु मनसा धियः । पुनन्तु विश्वा भूतानि जातवेदः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

पुनीहि मा ॥ ३९ ॥ पवित्रेण पुनीहि मा शुक्रेण देव दीद्यत् । अग्ने क्रत्वा
क्रतूँ२ ॥ ऽरनु ॥ ४० ॥ यत्ते पवित्रमर्चिष्यग्ने विततमन्तरा । ब्रह्म
तेन पुनातु मा ॥ ४१ ॥ पवमानः सो अद्य नः पवित्रेण विचर्षणिः । यः
पोता स पुनातु मा ॥ ४२ ॥ उभाभ्यां देव सवितः पवित्रेण सवेन च ।
मां पुनीहि विश्वतः ॥ ४३ ॥ वैश्वदेवी पुनती देव्यागाद्यस्यामिमा बह्व्य-
स्तन्वो वीतपृष्ठाः । तया मदन्तः सधमादेषु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम्
॥ ४४ ॥ ये समानाः समनसः पितरो यमराज्ये । तेषां लोकः स्वधा नमो
यज्ञो देवेषु कल्पताम् ॥ ४५ ॥ ये समानाः समनसो जीवा जीवेषु मामकाः ।
तेषाꣳ श्रीर्मयि कल्पतामस्मिँल्लोके शतꣳ समाः ॥ ४६ ॥ द्वे सृती अशृ-
णवं पितॄणामहं देवानामुत मर्त्यानाम् । ताभ्यामिदं विश्वमेजत्समेति यद-
न्तरा पितरं मातरं च ॥ ४७ ॥ इदं हविः प्रजननं मे अस्तु दशवीरꣳ सर्व-
गणꣳ स्वस्तये । आत्मसनि प्रजासनि पशुसनि लोकसन्यभयसनि । अग्निः
प्रजां बहुलां मे करोत्वन्नं पयो रेतो अस्मासु धत्त ॥ ४८ ॥ उदीरतामवर
उत्परास उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः । असुं य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नो ऽवन्तु
पितरो हवेषु ॥ ४९ ॥ अङ्गिरसो नः पितरो नवग्वा अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः ।
तेषां वयꣳ सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम ॥ ५० ॥ ये नः पूर्वे
पितरः सोम्यासो ऽनूहिरे सोमपीथं वसिष्ठाः । तेभिर्यमः सꣳरराणो हवीꣳ-
ष्युशन्नुशद्भिः प्रतिकाममत्तु ॥ ५१ ॥ त्वꣳ सोम प्रचिकितो मनीषा त्वꣳ
रजिष्ठमनु नेषि पन्थाम् । तव प्रणीती पितरो न इन्दो देवेषु रत्नमभजन्त धीराः
॥ ५२ ॥ त्वया हि नः पितरः सोम पूर्वे कर्माणि चक्रुः पवमान धीराः ।
वन्वन्नवातः परिधीँ२ ॥ ऽरपोर्णु वीरेभिरश्वैर्मघवा भवा नः ॥ ५३ ॥ त्वꣳ
सोम पितृभिः संविदानो ऽनु द्यावापृथिवी आ ततन्थ । तस्मै त इन्दो हविषा

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri
CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

विधेम वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम् ॥ ५४ ॥ बर्हिषदः पितरः ऊत्यर्वागि-
मा वो हव्या चकृमा जुषध्वम्। त आगतावसा शंतमेनाथा नः शंयोररपो दधात
॥ ५५ ॥ आहं पितॄन् त्सुविदत्राँ२ ॥ अवित्सि नपातं च विक्रमणं च विष्णोः।
बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य भजन्त पित्वस्त इहागमिष्ठाः ॥ ५६ ॥ उपहूताः
पितरः सोम्यासो बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु। त आगमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि
ब्रुवन्तु ते ऽवन्त्वस्मान् ॥ ५७ ॥ आ यन्तु नः पितरः सोम्यासो ऽग्निष्वात्ताः पथि-
भिर्देवयानैः। अस्मिन् यज्ञे स्वधया मदन्तोऽधि ब्रुवन्तु ते ऽवन्त्वस्मान् ॥ ५८ ॥
अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छत सदः सदः सदत सुप्रणीतयः। अत्ता हवीꣳषि
प्रयतानि बर्हिष्यथा रयिꣳ सर्ववीरं दधातन ॥ ५९ ॥ ये अग्निष्वात्ता ये अनग्नि-
ष्वात्ता मध्ये दिवः स्वधया मादयन्ते। तेभ्यः स्वराडसुनीतिमेतां यथावशं तन्वं
कल्पयाति ॥ ६० ॥ अग्निष्वात्तानृतुमतो हवामहे नाराशꣳसे सोमपीथं य आशुः।
ते नो विप्रासः सुहवा भवन्तु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम् ॥ ६१ ॥ आच्या
जानु दक्षिणतो निषद्येमं यज्ञमभिगृणीत विश्वे। मा हिꣳसिष्ट पितरः केन
चिन्नो यद्व आगः पुरुषता कराम ॥ ६२ ॥ आसीनासो अरुणीनामुपस्थे
रयिं धत्त दाशुषे मर्त्याय। पुत्रेभ्यः पितरस्तस्य वस्वः प्रयच्छत त इहोर्जं दधात
॥ ६३ ॥ यमग्ने कव्यवाहन त्वं चिन्मन्यसे रयिम्। तन्नो गीर्भिः श्रवाय्यं देवत्रा
पनया युजम् ॥ ६४ ॥ यो अग्निः कव्यवाहनः पितॄन्यक्षदृतावृधः। प्रेदु हव्यानि
वोचति देवेभ्यश्च पितृभ्य आ ॥ ६५ ॥ त्वमग्न ईडितः कव्यवाहनावाड्ढव्यानि
सुरभीणि कृत्वी। प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवीꣳषि
॥ ६६ ॥ ये चेह पितरो ये च नेह याँश्च विद्म याँ२ ॥ उ च न प्रविद्म
त्वं वेत्थ यति ते जातवेदः स्वधाभिर्यज्ञꣳ सुकृतं जुषस्व ॥ ६७ ॥ इदम्पितृभ्यो
नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरास ईयुः। ये पार्थिवे रजस्या निषत्ता ये

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वा नूनꣳ सुवृजनासु विक्षु ॥ ६८ ॥ अधा यथा नः पितरः परासः प्रत्नासो
अग्न ऋतमाशुषाणाः । शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः क्षामा भिन्दन्तो अरु-
णीरप व्रन् ॥ ६९ ॥ उशन्तस्त्वा निधीमह्युशन्तः समिधीमहि । उशन्नुशत
आवह पितॄन्हविषे अत्तवे ॥ ७० ॥ अपां फेनेन नमुचेः शिर इन्द्रोदव-
र्त्तयः । विश्वा यदजय स्पृधः ॥ ७१ ॥ सोमो राजामृतꣳ सुत ऋजीषेणा-
जहान्मृत्युम् । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्येन्द्रियमिदं
पयोऽमृतं मधु ॥ ७२ ॥ अद्भ्यः क्षीरं व्यपिबत् क्रुङ्ङाङ्गिरसो धिया ।
ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोऽमृतं मधु
॥ ७३ ॥ सोममद्भ्यो व्यपिबच्छन्दसा हꣳसः शुचिषत् । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं
विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतम्मधु ॥ ७४ ॥ अन्नात्परि-
स्रुतो रसं ब्रह्मणा व्यपिबत् क्षत्रं पयः सोमं प्रजापतिः । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं
विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु ॥ ७५ ॥ रेतो मूत्रं
विजहाति योनिं प्रविशदिन्द्रियम् । गर्भो जरायुणावृत उल्बं जहाति जन्मना ।
ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु
॥ ७६ ॥ दृष्ट्वा रूपे व्याकरोत्सत्यानृते प्रजापतिः । अश्रद्धामनृतेऽदधाच्छ्र-
द्धाꣳ सत्ये प्रजापतिः । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्येन्द्रि-
यमिदं पयोऽमृतं मधु ॥ ७७ ॥ वेदेन रूपे व्यपिबत्सुतासुतौ प्रजापतिः ।
ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु
॥ ७८ ॥ दृष्ट्वा परिस्रुतो रसꣳ शुक्रेण शुक्रं व्यपिबत् । पयः सोमं प्रजा-
पतिः । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयो-
ऽमृतं मधु ॥ ७९ ॥ सीसेन तन्त्रं मनसा मनीषिण ऊर्णासूत्रेण कवयो
वयन्ति । अश्विना यज्ञꣳ सविता सरस्वतीन्द्रस्य रूपं वरुणो भिषज्यन् ॥ ८० ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

तदस्य रूपममृतꣳ शचीभिस्तिस्रो दधुर्देवताः सꣳरराणाः । लोमानि शष्पैर्ब-
हुधा न तोक्मभिस्त्वगस्य माꣳसमभवन्न लाजाः ॥ ८१ ॥ तदश्विना भिषजा
रुद्रवर्तनी सरस्वती वयति पेशो अन्तरम् । अस्थि मज्जानं मासरैः कारोतरेण
दधतो गवां त्वचि ॥ ८२ ॥ सरस्वती मनसा पेशलं वसु नासत्याभ्यां वयति
दर्शतं वपुः । रसं परिस्रुता न रोहितं नग्नहुर्धीरस्तसरं न वेम ॥ ८३ ॥
पयसा शुक्रममृतं जनित्रꣳ सुरया मूत्राज्जनयन्त रेतः । अपामतिं दुर्मतिं बाध-
माना ऊवध्यं वातꣳ सब्वं तदारात् ॥ ८४ ॥ इन्द्रः सुत्रामा हृदयेन सत्यं
पुरोडाशेन सविता जजान । यकृत् क्लोमानं वरुणो भिषज्यन् मतस्ने वायव्यैर्न
मिनाति पित्तम् ॥ ८५ ॥ आन्त्राणि स्थालीर्मधु पिन्वमाना गुदाः पात्राणि सुदुघा
न धेनुः । श्येनस्य पत्रं न प्लीहा शचीभिरासन्दी नाभिरुदरं न माता ॥ ८६ ॥
कुम्भो वनिष्ठुर्जनिता शचीभिर्यस्मिन्नग्रे योन्यां गर्भो अन्तः । प्लाशिर्व्यक्तः
शतधार उत्सो दुहे न कुम्भी स्वधां पितृभ्यः ॥ ८७ ॥ मुखꣳ सदस्य शिर इत्
सतेन जिह्वा पवित्रमश्विनासन् त्सरस्वती । चप्यं न पायुर्भिषगस्य वालो वस्तिर्न
शेपो हरसा तरस्वी ॥ ८८ ॥ अश्विभ्यां चक्षुरमृतं ग्रहाभ्यां छागेन तेजो
हविषा शृतेन । पक्ष्माणि गोधूमैः कुवलैरुतानि पेशो न शुक्रमसितं वसाते
॥ ८९ ॥ अविर्न मेषो नसि वीर्याय प्राणस्य पन्था अमृतो ग्रहाभ्याम् । सर-
स्वत्युपवाकैर्व्यानं नस्यानि बर्हिर्बदरैर्जजान ॥ ९० ॥ इन्द्रस्य रूपमृषभो बलाय
कर्णाभ्याꣳ श्रोत्रममृतं ग्रहाभ्याम् । यवा न बर्हिर्भ्रुवि केसराणि कर्कन्धु जज्ञे
मधु सारघं मुखात् ॥ ९१ ॥ आत्मन्नुपस्थे न वृकस्य लोम मुखे श्मश्रूणि
न व्याघ्रलोम । केशा न शीर्षन्यशसे श्रियै शिखा सिꣳहस्य लोम त्विषिरिन्द्रि-
याणि ॥ ९२ ॥ अङ्गान्यात्मन् भिषजा तदश्विनात्मानमङ्गैः समधात् सरस्वती ।
इन्द्रस्य रूपꣳ शतमानमायुश्चन्द्रेण ज्योतिरमृतं दधानाः ॥ ९३ ॥ सरस्वती

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

योन्यां गर्भमन्तरश्विभ्यां पत्नी सुकृतं बिभर्त्ति । अपां रसेन वरुणो न साम्ने- न्द्रं श्रियै जनयन्नप्सु राजा ॥ ९४ ॥ तेजः पशूनां हविरिन्द्रियावत् परि- स्रुता पयसा सारघं मधु । अश्विभ्यां दुग्धं भिषजा सरस्वत्या सुता सुताभ्या- ममृतः सोम इन्दुः ॥ ९५ ॥

॥ इत्येकोनविंशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ त्रिंशो ऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १, २, ४—२०, २२. २३, २७,२८. ३१, ३४. ३५, अश्विनाव् ३ प्रस्कण्वः २१ आश्वतराश्विः २४—२६ विश्वामित्रः २९, ५३ नृमेधपुरुषमेधाव् ३० कौण्डिन्यः ३२ काक्षीवत्सुकीर्त्तिः ३३ आङ्गिरसः ३६—४६ वामदेवः ४७—४९ गर्गः ५०—५२ वसिष्ठः ५४ विदर्भिः ५५—८० गृत्समदः ८१—८३ मधुच्छन्दः ८४—९० । देवता—सभेशः १—३. ९, १० सभापतिः ४—६, ८ राजा ७ उपदेशका ११ विश्वे देवा १३ अध्यापकः १२ अग्निः १४, २२, २४—२६, ७८, ७९ वायुः १५ सूर्यः १६, २१ लिङ्गोक्ता १७, ३४, ३५ वरुणः १८ आपः १९, २० समिद् २३ सोमः २७, ३३ इन्द्रः २८—३१, ३६, ३८—४०, ४७, ८७—८९ परमात्मा ३२ तनूनपाद् ३७ उषासानक्ता ४१ दैव्याध्यापकोपदेशकौ ४२ तिस्रो देव्या ४३ त्वष्टा ४४ वनस्पतिः ४५ स्वाहाकृतयो ४६ अश्विसरस्वतीन्द्रा ५५—६९, ७३—७७, ८०, ९० इन्द्रसवितृवरुणा ७०—७२ अश्विना ८१—८३ सरस्वती ८४—८६ । छन्दः—द्विपदाविराड्गायत्री १ भुरिगुष्णिक् २,२८ अतिधृतिः ३ निचृदार्षी गायत्री ४ अनुष्टुप् ५, ६, १३, २५, ३४, ५५, ५७, ५९—६६, ६८, ७०—७२, ७५ निचृद् गायत्री ७, ८३, ८५, ८७, निचृदनुष्टुप् ८, १४—१६, २४, २६, ५८, ६९, ७३, ७४, ९० निचृज्जगती ९ विराट् शक्वरी १० पङ्क्तिः ११, २२, ३२, ४९, ५२ प्रकृतिः १२ भुरिक् त्रिष्टुप् १७, ४० भुरिगत्यष्टिः १८ निचृदतिजगती १९ भुरिगनुष्टुप् २०, ६७ विराडनुष्टुप् २१, २७, ५६, ७६, ७७, ८० स्वराडतिशक्वरी २३ गायत्री २९, ३१, ८४, ८६, ८८, ८९ बृहती ३० विराट् त्रिष्टुप् ३३, ५० निचृदुपरिष्टाद्बृहती ३५ त्रिष्टुप् ३६—३८, ४१—४३ ४५, ४६ निचृत् त्रिष्टुप् ३९,४४,४८ भुरिक् पङ्क्तिः ४७, ५१,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

५४, ७९ निचृद् बृहती ५३ जगती ७८ विराड् गायत्री ८१, ८२ ।
स्वरः—षड्जः १, ३, ४, ७, २९, ३१, ८१—८९ ऋषभः २, २८
गान्धारः ५, ६; ८, १३—१६, १८, २०, २४, ३४, ५५—७७, ८०,
९० निषादः ९, १९, ७८ धैवतः १०, १२, १७, ३३, ३६—४६ ४८
५० पञ्चमः ११, २२, २३, ३२, ४७, ४९, ५१, ५२, ५४, ७९, मध्यमः
३०, ३५, ५३ ॥

क्षत्रस्य योनिरसि क्षत्रस्य नाभिरसि । मा त्वा हिꣳसीन्मा मा हिꣳ
॥ १ ॥ निषसाद धृतव्रतो वरुणः पस्त्यास्वा । साम्राज्याय सुक्रतुः । मृ
पाहि विद्योत् पाहि ॥ २ ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पू
हस्ताभ्याम् । अश्विनोर्भैषज्येन तेजसे ब्रह्मवर्चसायाभिषिञ्चामि । सरस्वत्यै भै
ज्येन वीर्यायान्नाद्यायाभिषिञ्चामि । इन्द्रस्येन्द्रियेण बलाय श्रियै यशसे ऽभि
षिञ्चामि ॥ ३ ॥ को ऽसि कतमो ऽसि कस्मै त्वा काय त्वा । सुश्लोक सुमङ्ग
सत्यराजन् ॥ ४ ॥ शिरो मे श्रीर्यशो मुखं त्विषिः केशाश्च श्मश्रूणि । राज
मे प्राणो अमृतꣳ सम्राट् चक्षुर्विराट् श्रोत्रम् ॥ ५ ॥ जिह्वा मे भद्रं वाङ्
महो मनो मन्युः स्वराड् भामः । मोदाः प्रमोदा अङ्गुलीरङ्गानि मित्रं मे सह
॥ ६ ॥ बाहू मे बलमिन्द्रियꣳ हस्तौ मे कर्म वीर्यम् । आत्मा क्षत्रमुरो मम
॥ ७ ॥ पृष्ठीर्मे राष्ट्रमुदरमꣳसौ ग्रीवाश्च श्रोणी । ऊरू अरत्नी जानुनी वि
मे ऽङ्गानि सर्वतः ॥ ८ ॥ नाभिर्मे चित्तं विज्ञानं पायुर्मे ऽपचितिर्भसत्
आनन्दनन्दावाण्डौ मे भगः सौभाग्यं पसः । जङ्घाभ्यां पद्भ्यां धर्मो ऽस्मि वि
राजा प्रतिष्ठितः ॥ ९ ॥ प्रति क्षत्रे प्रति तिष्ठामि राष्ट्रे प्रत्यश्वेषु प्र
तिष्ठामि गोषु । प्रत्यङ्गेषु प्रति तिष्ठाम्यात्मन् प्रति प्राणेषु प्रति तिष्ठामि पु
प्रति द्यावापृथिव्योः प्रति तिष्ठामि यज्ञे ॥ १० ॥ त्रया देवा एकाद

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

त्रयस्त्रिꣳशाः सुराधसः । बृहस्पतिपुरोहिता देवस्य सवितुः सवे । देवा
देवैरवन्तु मा ॥ ११ ॥ प्रथमा द्वितीयैर्द्वितीयास्तृतीयैस्तृतीयाः सत्येन
सत्यं यज्ञेन यज्ञो यजुर्भिर्यजूꣳषि सामभिः सामान्यृग्भिर्ऋचः पुरो ऽनुवा-
क्याभिः पुरो ऽनुवाक्या याज्याभिर्याज्या वषट्कारैर्वषट्कारा आहुतिभिराहु-
तयो मे कामान्त्समर्धयन्तु भूः स्वाहा ॥ १२ ॥ लोमानि प्रयतिर्मम त्वङ्म
आनतिरागतिः । माꣳसं म उपनतिर्वस्वस्थि मज्जा म आनतिः ॥ १३ ॥
यद्देवा देवहेडनं देवासश्चकृमा वयम् । अग्निर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वꣳ-
हसः ॥ १४ ॥ यदि दिवा यदि नक्तमेनाꣳसि चकृमा वयम् । वायुर्मा
तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वꣳहसः ॥ १५ ॥ यदि जाग्रद्यदि स्वप्न एनाꣳसि
चकृमा वयम् । सूर्यो मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वꣳहसः ॥ १६ ॥ यद्ग्रामे
यदरण्ये यत्सभायां यदिन्द्रिये । यच्छूद्रे यदर्ये यदेनश्चकृमा वयं यदेकस्याधि
धर्मणि तस्यावयजनमसि ॥ १७ ॥ यदापो अघ्न्या इति वरुणेति शपामहे
ततो वरुण नो मुञ्च । अवभृथ निचुम्पुण निचेरुरसि निचुम्पुणः । अवदे-
वैर्देवकृतमेनो ऽयक्ष्यव मर्त्यैर्मर्त्यकृतम्पुरुराव्णो देव रिषस्पाहि ॥ १८ ॥
समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तः सन्त्वा विशन्त्वोषधीरुतापः । सुमित्रिया न
आप ओषधयः सन्तु दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु यो ऽस्मान् द्वेष्टि यं च
वयं द्विष्मः ॥ १९ ॥ द्रुपदादिव मुमुचानः स्विन्नः स्नातो मलादिव ।
पूतं पवित्रेणेवाज्यमापः शुन्धन्तु मैनसः ॥ २० ॥ उद्वयन्तमसस्परि स्वः
पश्यन्त उत्तरम् । देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥ २१ ॥ अपो
अद्यान्वचारिषꣳ रसेन समसृक्ष्महि । पयस्वानग्न आगमन्तं मा सꣳसृज वर्चसा
प्रजया च धनेन च ॥ २२ ॥ एधो ऽस्येधिषीमहि समिदसि तेजो ऽसि
तेजो मयि धेहि । समाववर्ति पृथिवी समुषाः समु सूर्यः । समु विश्वमिदं जगत् ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वैश्वानरज्योतिर्भूयासं विभून्कामान्व्यश्नवै भूः स्वाहा ॥ २३ ॥ अभ्यादधा
समिधमग्ने व्रतपते त्वयि । व्रतं च श्रद्धां चोपैमीन्धे त्वा दीक्षितो अहम् ॥ २४
यत्र ब्रह्म च क्षत्रं च सम्यञ्चौ चरतः सह । तं लोकं पुण्यं प्रज्ञेषं यत्र दे
सहाग्निना ॥ २५ ॥ यत्रेन्द्रश्च वायुश्च सम्यञ्चौ चरतः सह । तं लोकं पु
प्रज्ञेषं यत्र सेदिर्न विद्यते ॥ २६ ॥ अꣳशुना ते अꣳशुः पृच्यतां परुषा पर
गन्धस्ते सोममवतु मदाय रसो अच्युतः ॥ २७ ॥ सिञ्चन्ति परि षि
न्त्युत्सिञ्चन्ति पुनन्ति च । सुरायै बभ्र्वै मदे किन्त्वो वदति किन्त्वः ॥ २८
धानावन्तं करम्भिणमपूपवन्तमुक्थिनम् । इन्द्र प्रातर्जुषस्व नः ॥ २९ ॥ बृ
दिन्द्राय गायत मरुतो वृत्रहन्तमम् । येन ज्योतिरजनयन्नृतावृधो देवं दे
जागृवि ॥ ३० ॥ अध्वर्यो अद्रिभिः सुतꣳ सोमं पवित्र आ नय । पुनीहीन्द्रा
पातवे ॥ ३१ ॥ यो भूतानामधिपतिर्यस्मिँल्लोका अधिश्रिताः । य ई
महतो महाँस्तेन गृह्णामि त्वामहं मयि गृह्णामि त्वामहम् ॥ ३२ ॥ उ
यामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्ण एष ते योनि
श्विभ्यां त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्णे ॥ ३३ ॥ प्राणपा मे अपा
पाश्चक्षुष्पाः श्रोत्रपाश्च मे । वाचो मे विश्वभेषजो मनसोऽसि विलायकः ॥ ३
अश्विनकृतस्य ते सरस्वतिकृतस्येन्द्रेण सुत्राम्णा कृतस्य । उपहूत उपहूतस्य भ
यामि ॥ ३५ ॥ समिद्ध इन्द्र उषसामनीके पुरोरुचा पूर्वकृद्वावृधानः । त्रिभिर्देवैस्त्रि
शता वज्रबाहुर्जघान वृत्रं विदुरो ववार ॥ ३६ ॥ नराशꣳसः प्रति
मिमानस्तनूनपात्प्रति यज्ञस्य धाम । गोभिर्वपावान्मधुना समञ्जन्हिरण्यै
यजति प्रचेताः ॥ ३७ ॥ ईडितो देवैर्हरिवाँ २ ॥ अभिष्टिराजुह्वानो हवि
शर्धमानः । पुरन्दरो गोत्रभिद्वज्रबाहुरायातु यज्ञमुप नो जुषाणः ॥ ३८
जुषाणो बर्हिर्हरिवान्न इन्द्रः प्राचीनꣳ सीदत्प्रदिशा पृथिव्याः । उरुप्र

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

प्रथमानꣳ स्योनमादित्यै रक्तं वसुभिः सजोषाः ॥ ३९ ॥ इन्द्रं दुरः कवष्यो
धावमाना वृषाणं यन्तु जनयः सुपत्नीः । द्वारो देवीरभितो विश्रयन्ताꣳ
सुवीरा वीरं प्रथमाना महोभिः ॥ ४० ॥ उषासानक्ता बृहती बृहन्तं
पयस्वती सुदुघे शूरमिन्द्रम् । तन्तुं ततं पेशसा संवयन्ती देवानां देवं यजतः
सुरुक्मे ॥ ४१ ॥ दैव्या मिमाना मनुषः पुरुत्रा होताराविन्द्रं प्रथमा सुवाचा ।
मूर्द्धन्यज्ञस्य मधुना दधाना प्राचीनं ज्योतिर्हविषा वृधातः ॥ ४२ ॥ तिस्रो
देवीर्हविषा वर्द्धमाना इन्द्रं जुषाणा जनयो न पत्नीः । अच्छिन्नं तन्तुं पयसा
सरस्वतीडा देवी भारती विश्वतूर्त्तिः ॥ ४३ ॥ त्वष्टा दधच्छुष्ममिन्द्राय वृष्णे
ऽपाको ऽचिष्टुर्यशसे पुरूणि । वृषा यजन्वृषणं भूरिरेता मूर्द्धन्यज्ञस्य सम-
नक्तु देवान् ॥ ४४ ॥ वनस्पतिरवसृष्टो न पाशैस्त्मन्या समञ्जञ्छमिता
न देवः । इन्द्रस्य हव्यैर्जठरं पृणानः स्वदाति यज्ञं मधुना घृतेन ॥ ४५ ॥ स्तोका-
नामिन्दुं प्रति शूर इन्द्रो वृषायमाणो वृषभस्तुराषाट् । घृतप्रुषा मनसा मोद-
मानाः स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम् ॥ ४६ ॥ आयात्विन्द्रो ऽवस उप न
इह स्तुतः सधमादस्तु शूरः । वावृधानस्तविषीर्यस्य पूर्वीर्द्यौर्न क्षत्रमभिभूति
पुष्यात् ॥ ४७ ॥ आ न इन्द्रो दूरादा न आसादभिष्टिकृदवसे यासदुग्रः ।
ओजिष्ठेभिर्नृपतिर्वज्रबाहुः सङ्गे समत्सु तुर्वणिः पृतन्यून् ॥ ४८ ॥ आ न
इन्द्रो हरिभिर्यात्वच्छार्वाचीनो ऽवसे राधसे च । तिष्ठाति वज्री मघवा विरप्-
शीमं यज्ञमनु नो वाजसातौ ॥ ४९ ॥ त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रꣳ हवे हवे
सुहवꣳ शूरमिन्द्रम् । ह्वयामि शक्रं पुरुहूतमिन्द्रꣳ स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः
॥ ५० ॥ इन्द्रः सुत्रामा स्ववाꣳ २ ॥ अवोभिः सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः ।
बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥ ५१ ॥ तस्य वयꣳ सुमतौ यज्ञि-
यस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम । स सुत्रामा स्ववाꣳ २ ॥ इन्द्रो अस्मे आराच्चिद्द्वेषः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

सनुतर्युयोतु ॥ ५२ ॥ आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमभिः । मा त्वा केचि
न्नियमन्विं न पाशिनोऽति धन्वेव ताँ२ ॥ इहि ॥ ५३ ॥ एवेदिन्द्रं वृषणं वज्र
बाहुं वसिष्ठासो अभ्यर्चन्त्यर्कैः । स नः स्तुतो वीरवद्धातु गोमद्यूयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ ५४ ॥ समिद्धो अग्निरश्विना तप्तो घर्मो विराट् सुतः । दुहे धेनुः सरस्वती
सोमᳫं शुक्रमिहेन्द्रियम् ॥ ५५ ॥ तनूपा भिषजा सुतेऽश्विनोभा सरस्वती ।
मध्वा रजाᳫंसीन्द्रियमिन्द्राय पथिभिर्वहान् ॥ ५६ ॥ इन्द्रायेन्दुᳫं सरस्वती
नराशᳫंसेन नग्नहुम् । अधातामश्विना मधु भेषजं भिषजा सुते ॥ ५७ ॥ आजु
ह्वाना सरस्वतीन्द्रायेन्द्रियाणि वीर्यम् । इडाभिरश्विनाविषᳫं समूर्जᳫं सᳫं र
दधुः ॥ ५८ ॥ अश्विना नमुचेः सुतᳫं सोमᳫं शुक्रं परिस्रुता । सरस्वती तमाभ
र्बर्हिषेन्द्राय पातवे ॥ ५९ ॥ कवष्यो न व्यचस्वतीरश्विभ्यां न दुरो दिशः । इन्द्रो
रोदसी उभे दुहे कामान्त्सरस्वती ॥ ६० ॥ उषासा नक्तमश्विना दिवेन्द्रᳫं साय
न्द्रियैः । संजानाने सुपेशसा समञ्जाते सरस्वत्या ॥ ६१ ॥ पातन्नो अश्वि
दिवा पाहि नक्तᳫं सरस्वति । दैव्या होतारा भिषजा पातमिन्द्रᳫं सचा
॥ ६२ ॥ तिस्रस्त्रेधा सरस्वत्यश्विना भारतीडा । तीव्रं परिस्रुता सोममिन्द्र
सुषुवुर्मदम् ॥ ६३ ॥ अश्विना भेषजं मधु भेषजं नः सरस्वती । इन्द्रे त्वष्टा य
श्रियᳫं रूपᳫं रूपमधुः सुते ॥ ६४ ॥ ऋतुथेन्द्रो वनस्पतिः शशमानः प
स्रुता । कीलालमश्विभ्यां मधु दुहे धेनुः सरस्वती ॥ ६५ ॥ गोभिर्न सोममश्वि
मासरेण परिस्रुता । समधातᳫं सरस्वत्या स्वाहेन्द्रे सुतं मधु ॥ ६
अश्विना हविरिन्द्रियं नमुचेर्धिया सरस्वती । आ शुक्रमासुराद्वसु मघमिन्
जभ्रिरे ॥ ६७ ॥ यमश्विना सरस्वती हविषेन्द्रमवर्द्धयन् । स बिभेद
मघं नमुचावासुरे सचा ॥ ६८ ॥ तमिन्द्रं पशवः सचाश्विनोभा सरस्व
दधाना अभ्यनूषत हविषा यज्ञ इन्द्रियैः ॥ ६९ ॥ य इन्द्र इन्द्रियं दधुः स

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वरुणो भगः । स सुत्रामा हविष्पतिर्यजमानाय सश्चत ॥ ७० ॥ सविता
वरुणो दधद्यजमानाय दाशुषे । आदत्त नमुचेर्वसु सुत्रामा बलमिन्द्रियम्
॥ ७१ ॥ वरुणः क्षत्रमिन्द्रियं भगेन सविता श्रियम् । सुत्रामा यशसा बलं
दधाना यज्ञमाशत ॥ ७२ ॥ अश्विना गोभिरिन्द्रियमश्वेभिर्वीर्यं बलम् । हवि-
षेन्द्रꣳ सरस्वती यजमानमवर्द्धयन् ॥ ७३ ॥ ता नासत्या सुपेशसा हिरण्यवर्त्तनी
नरा । सरस्वती हविष्मतीन्द्र कर्मसु नो ऽवत ॥ ७४ ॥ ता भिषजा सुकर्मणा
सा सुदुघा सरस्वती । स वृत्रहा शतक्रतुरिन्द्राय दधुरिन्द्रियम् ॥ ७५ ॥ युवꣳ
सुराममश्विना नमुचावासुरे सचा । विपिपानाः सरस्वतीन्द्रं कर्मस्वावत ॥ ७६ ॥
पुत्रमिव पितरावश्विनोभेन्द्रावथुः काव्यैर्दꣳसनाभिः । यत्सुरामं व्यपिबः शचीभिः
सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णक् ॥ ७७ ॥ यस्मिन्नश्वास ऋषभास उक्षणो वशा
मेषा अवसृष्टास आहुताः । कीलालपे सोमपृष्ठाय वेधसे हृदा मतिं जनय
चारुमग्नये ॥ ७८ ॥ अहाव्यग्ने हविरास्ये ते स्रुचीव घृतं चम्वीव सोमः ।
वाजसनिꣳ रयिमस्मे सुवीरं प्रशस्तं धेहि यशसं बृहन्तम् ॥ ७९ ॥ अश्विना
तेजसा चक्षुः प्राणेन सरस्वती वीर्यम् । वाचेन्द्रो बलेनेन्द्राय दधुरिन्द्रियम्
॥ ८० ॥ गोमदू षु णासत्याश्वावद्यातमश्विना । वर्त्ती रुद्रा नृपाय्यम् ॥ ८१ ॥
न यत्परो नान्तर आदधर्षद्वृषण्वसू । दुःशꣳसो मर्त्यो रिपुः ॥ ८२ ॥ ता न
आ वोढमश्विना रयिं पिशङ्गसन्दृशम् । धिष्ण्या वरिवोविदम् ॥ ८३ ॥ पावका
नः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती । यज्ञं वष्टु धियावसुः ॥ ८४ ॥ चोद-
यित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम् । यज्ञं दधे सरस्वती ॥ ८५ ॥ महो
अर्णः सरस्वती प्र चेतयति केतुना । धियो विश्वा वि राजति ॥ ८६ ॥
इन्द्रायाहि चित्रभानो सुता इमे त्वायवः । अण्वीभिस्तना पूतासः ॥ ८७ ॥
इन्द्रायाहि धियेषितो विप्रजूतः सुतावतः । उप ब्रह्माणि वाघतः ॥ ८८ ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

इन्द्रायाहि तूतुजान उप ब्रह्माणि हरिवः । सुते दधिष्व नश्चनः ॥ ८८ ॥
अश्विना पिबतां मधु सरस्वत्या सजोषसा । इन्द्रः सुत्रामा वृत्रहा जुषन्ता॑म्
सोम्यं मधु ॥ ९० ॥

॥ इति विंशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथैकविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—शुनःशेपः १, २ वामदेवः ३, ४, ५ गयप्लातः ६, ७ विश्वामित्रः ८ वसिष्ठः ९ आत्रेयः १०, ११, २७ स्वस्त्यात्रेयः १२—२६, २८—६१ ।

देवता—वरुणः १, २ अग्निवरुणौ ३, ४ आदित्याः ५ अदितिः ६ स्वर्ग्यानौः ७ मित्रावरुणौ ८ अग्निः ९, १२ ऋत्विजः १० विद्वांसः ११, १३—१६, २२, २७, ४१, ४४ विश्वेदेवाः १७—२१, २४, २६, २८ रुद्राः २३ इन्द्रः २५ अग्न्यश्वीन्द्र सरस्वत्याद्या लिंगोक्ताः २९ अग्न्यादयो लिंगोक्ताः ३० अग्न्यादयः ३१, ३३—४०, ४६, ४७, ४९—५८ सरस्वत्यादयः ३२, ४८ होत्रादयः ४२, ४३ यजमानर्त्विजः ४५ अग्न्यादयः ५९ लिङ्गोक्ताः ६०, ६१ ।

छन्दः—निचृद् गायत्री १, ८ निचृत्त्रिष्टुप् २, ५, ११, ५८, भुरिक् त्रिष्टुप् ६ यवमध्या गायत्री ७ त्रिष्टुप् ९, ४८, ५०—५२, ५४ भुरिक् पंक्तिः १० विराडनुष्टुप् १२, १४ अनुष्टुप् १३, १६, १९—२२, २४, २५ निचृदनुष्टुप् १५, १७, १८ भुरिगनुष्टुप् २३, २७, २८ विराड् बृहती २६ निचृदष्टिः २९ भुरिगत्यष्टिः ३० अतिधृतिः ३१, ४१, ४२, विराडतिधृतिः ३२ भुरिगतिधृतिः ३४, ३५ निचृदाष्टिः ३३, ३६ धृतिः ३७, ५९, ६० भुरिक्कृतिः ३८ निचृदत्यष्टिः ३९, ५६ निचृदष्टिः ४० त्रिपाद्गायत्री ४२, याजुषीपंक्तिः ४३, उत्कृतिः ४३, याजुषीत्रिष्टुप् ४४, स्वराडुत्कृतिः ४४, भुरिक्प्राजापत्योष्णिक् ४५, भुरिगभिकृतिः ४५, ४६ भुरिगाकृतिः ४७, आकृतिः ४७, ब्राह्म्युष्णिक् ४९ अतिजगती ५३ स्वराट् शक्वरी ५५ अतिशक्वरी ५७ अत्यष्टिः ५८, भुरिग्विकृतिः ६१ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

स्वरः—षड्जः १, ७, ८, ३१, ३२, ३४, ३५, ४१—४३, ४४, धैवत २, ५, ६, ९, ११, ४४ क, ४८, ५०—५२, ५४, ५५, ५८ पञ्चम ३, ४, १०, ४३ क, ४७, ५७ गान्धारः १२—२५, २७, २८, ३०, ३९, ४०, ५६, ५८ क मध्यमः २६, २९, ३३, ३६, ६१ ऋषभः ३७, ४५, ४६, ४९, ५९, ६० निषादः ३८, ५३ ॥

इमम्मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडय । त्वामवस्युराचके ॥ १ ॥ तत्त्वा
यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः । अहेडमानो वरुणेह
बोध्युरुशꣳस मा न आयुः प्रमोषीः ॥ २ ॥ त्वं नो अग्ने वरुणस्य विद्वान्
देवस्य हेडो अव यासिसीष्ठाः । यजिष्ठो वह्नितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषाꣳसि
प्रमुमुग्ध्यस्मत् ॥ ३ ॥ स त्वं नो अग्ने ऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो
व्युष्टौ । अव यक्ष्व नो वरुणꣳ रराणो वीहि मृडीकꣳ सुहवो न एधि ॥ ४ ॥
महीमू षु मातरꣳ सुव्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हुवेम । तुविक्षत्रामजरन्तीमु
रूचीꣳ सुशर्माणमदितिꣳ सुप्रणीतिम् ॥ ५ ॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसꣳ
सुशर्माणमदितिꣳ सुप्रणीतिम् । दैवीं नावꣳ स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमारु
हेमा स्वस्तये ॥ ६ ॥ सुनावमारुहेयमस्रवन्तीमनागसम् । शतारित्राꣳ स्वस्तये
॥ ७ ॥ आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम् । मध्वा रजाꣳसि सुक्रतू
॥ ८ ॥ प्र बाहवा सिसृतं जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन । आ मा जने
श्रवयतं युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा ॥ ९ ॥ शन्नो भवन्तु वाजिनो
हवेषु देवताता मितद्रवः स्वर्काः । जम्भयन्तोऽहिं वृकꣳ रक्षाꣳसि सनेम्यस्म
द्युयवन्नमीवाः ॥ १० ॥ वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता
ऋतज्ञाः । अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः ॥ ११ ॥
समिद्धो अग्निः समिधा सुसमिद्धो वरेण्यः । गायत्री छन्द इन्द्रियं त्र्यविर्गौर्

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

दधुः ॥ १२ ॥ तनूनपाच्छुचिव्रतस्तनूपाश्च सरस्वती । उष्णिहा छन्द इन्द्रियं दित्यवाड् गौर्वयो दधुः ॥ १३ ॥ इडाभिरग्निरीड्यः सोमो देवो अमर्त्यः । अनुष्टुप् छन्द इन्द्रियं पञ्चाविर्गौर्वयो दधुः ॥ १४ ॥ सुबर्हिरग्निः पूषण्वान्त्स्तीर्णबर्हिरमर्त्यः । बृहती छन्द इन्द्रियं त्रिवत्सो गौर्वयो दधुः ॥ १५ ॥ दुरो देवीर्दिशो महीर्ब्रह्मा देवो बृहस्पतिः । पङ्क्तिश्छन्द इहेन्द्रियं तुर्यवाड् गौर्वयो दधुः ॥ १६ ॥ उषे यह्वी सुपेशसा विश्वे देवा अमर्त्याः । त्रिष्टुप् छन्द इहेन्द्रियं पष्ठवाड् गौर्वयो दधुः ॥ १७ ॥ दैव्या होतारा भिषजेन्द्रेण सयुजा युजा । जगती छन्द इन्द्रियमनड्वान् गौर्वयो दधुः ॥ १८ ॥ तिस्र इडा सरस्वती भारती मरुतो विशः । विराट् छन्द इहेन्द्रियं धेनुर्गौर्न वयो दधुः ॥ १९ ॥ त्वष्टा तुरीपो अद्भुत इन्द्राग्नी पुष्टिवर्धना । द्विपदा छन्द इन्द्रियमुक्षा गौर्न वयो दधुः ॥ २० ॥ शमिता नो वनस्पतिः सविता प्रसुवन् भगम् । ककुप् छन्द इहेन्द्रियं वशा वेहद्वयो दधुः ॥ २१ ॥ स्वाहा यज्ञं वरुणः सुक्षत्रो भेषजं करत् । अतिछन्दा इन्द्रियं बृहदृषभो गौर्वयो दधुः ॥ २२ ॥ वसन्तेन ऋतुना देवा वसवस्त्रिवृता स्तुताः । रथन्तरेण तेजसा हविरिन्द्रे वयो दधुः ॥ २३ ॥ ग्रीष्मेण ऋतुना देवा रुद्राः पञ्चदशे स्तुताः । बृहता यशसा बलꣳ हविरिन्द्रे वयो दधुः ॥ २४ ॥ वर्षाभिर्ऋतुनादित्या स्तोमे सप्तदशे स्तुताः । वैरूपेण विशौजसा हविरिन्द्रे वयो दधुः ॥ २५ ॥ शारदेन ऋतुना देवा एकविꣳश ऋभव स्तुताः । वैराजेन श्रिया श्रियꣳ हविरिन्द्रे वयो दधुः ॥ २६ ॥ हेमन्तेन ऋतुना देवास्त्रिणवे मरुतः स्तुताः । बलेन शक्वरीः सहो हविरिन्द्रे वयो दधुः ॥ २७ ॥ शैशिरेण ऋतुना देवास्त्रयस्त्रिꣳशेऽमृता स्तुताः । सत्येन रेवतीः क्षत्रꣳ हविरिन्द्रे वयो दधुः ॥ २८ ॥ होता यक्षत्समिधाग्निमिडस्पदेऽश्विनेन्द्रꣳ सरस्वतीमजो धूम्रो न गोधूमैः कुवलैर्भेषजं मधु शष्पैर्न तेज इन्द्रियं पयः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ २९ ॥ होता यक्षत्तनूनपात्सरस्वतीमविर्मेषो न भेषजं पथा मधुमता भरन्नश्विनेन्द्राय वीर्यं बदरैरुपवाकाभिर्भेषजं तोक्मभिः पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज
॥ ३० ॥ होता यक्षन्नराशꣳसं न नग्नहुं पतिꣳ सुरया भेषजं मेषः सरस्वती भिषग्रथो न चन्द्रयश्विनोर्वपा इन्द्रस्य वीर्यं बदरैरुपवाकाभिर्भेषजं तोक्मभिः पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३१ ॥ होता
यक्षदिडेडित आजुह्वानः सरस्वतीमिन्द्रं बलेन वर्धयन्नृषभेण गवेन्द्रियमश्विनेन्द्राय भेषजं यवैः कर्कन्धुभिर्मधु लाजैर्न मासरं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३२ ॥ होता यक्षद्बर्हिरूर्णम्रदा भिषङ्नासत्या भिषजाश्विनाश्वा शिशुमती भिषग्धेनुः सरस्वती भिषग्दुह इन्द्राय भेषजं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३३ ॥
होता यक्षद्दुरो दिशः कवष्यो न व्यचस्वतीरश्विभ्यां न दुरो दिश इन्द्रो न रोदसी दुघे दुहे धेनुः सरस्वत्यश्विनेन्द्राय भेषजꣳ शुक्रं न ज्योतिरिन्द्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३४ ॥ होता
यक्षत्सुपेशसोषे नक्तं दिवाश्विना समञ्जाते सरस्वत्या त्विषिमिन्द्रे न भेषजꣳ श्येनो न रजसा हृदा श्रिया न मासरं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३५ ॥ होता यक्षद्दैव्या होतारा भिषजाश्विनेन्द्रं न जागृवि दिवा नक्तं न भेषजैः । शूषꣳ सरस्वती भिषक् सीसेन दुह इन्द्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३६ ॥
होता यक्षत्तिस्रो देवीर्न भेषजं त्रयस्त्रिधातवोऽपसो रूपमिन्द्रे हिरण्ययमश्विनेडा न भारती वाचा सरस्वती मह इन्द्राय दुह इन्द्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३७ ॥ होता यक्षत् सुरेतसम्

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वृषभं नर्यापसं त्वष्टारमिन्द्रमश्विना भिषजं न सरस्वतीमोजो न जूतिरिन्द्रियं
वृको न रभसो भिषग् यशः सुरया भेषजꣳ श्रिया न मासरं पयः सोमः परि-
स्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३८ ॥ होता यक्षद्वनस्पतिꣳ शमि-
तारꣳ शतक्रतुं भीमं न मन्युꣳ राजानं व्याघ्रं नमसाश्विना भामꣳ सरस्वती
भिषगिन्द्राय दुह इन्द्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य
होतर्यज ॥ ३९ ॥ होता यक्षदग्निꣳ स्वाहाज्यस्य स्तोकानाꣳ स्वाहा मेदसां
पृथक् स्वाहा छागमश्विभ्याꣳ स्वाहा मेषꣳ सरस्वत्यै स्वाह ऽऋषभमिन्द्राय सिꣳ-
हाय सहस इन्द्रियꣳ स्वाहाग्निं न भेषजꣳ स्वाहा सोममिन्द्रियꣳ स्वाहेन्द्रꣳ
सुत्रामाणꣳ सवितारं वरुणं भिषजां पतिꣳ स्वाहा वनस्पतिं प्रियं पाथो न
भेषजꣳ स्वाहा देवा आज्यपा जुषाणो अग्निर्भेषजं पयः सोमः परिस्रुता घृतं
मधु व्यन्त्वाजस्य होतर्यज ॥ ४० ॥ होता यक्षदश्विनौ छागस्य वपाया
मेदसो जुषेताꣳ हविर्होतर्यज । होता यक्षत्सरस्वतीं मेषस्य वपाया मेदसो
जुषताꣳ हविर्होतर्यज । होता यक्षदिन्द्रमृषभस्य वपाया मेदसो जुषताꣳ
हविर्होतर्यज ॥ ४१ ॥ होता यक्षदश्विनौ सरस्वतीमिन्द्रꣳ सुत्रामाणमिमे
सोमाः सुरामाणश्छागैर्न मेषैर्ऋषभैः सुताः शष्पैर्न तोक्मभिर्लाजैर्महस्वन्तो मदा
मासरेण परिष्कृताः शुक्राः पयस्वन्तोऽमृताः प्रस्थिता वो मधुश्चुतस्तानश्विना
सरस्वतीन्द्रः सुत्रामा वृत्रहा जुषन्ताꣳ सोम्यं मधु पिबन्तु मदन्तु व्यन्तु
होतर्यज ॥ ४२ ॥ होता यक्षदश्विनौ छागस्य हविष आत्तामद्य मध्यतो मेद
उद्भृतं पुरा द्वेषोभ्यः पुरा पौरुषेय्या गृभो घस्तां नूनं घासे अज्राणां यवसप्रथ-
मानाꣳ सुमत्क्षराणाꣳ शतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानां पीवोपवसनानां पार्श्वतः
श्रोणितः शितामत उत्सादतोऽङ्गादङ्गादवत्तानां करत एवाश्विना जुषेताꣳ
हविर्होतर्यज ॥ ४३ ॥ होता यक्षत् सरस्वतीं मेषस्य हविष आव यदद्य

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

मध्यतो मेद उद्भृतं पुरा द्वेषोभ्यः पुरा पौरुषेय्या गृभो घसन्नूनं घासे अज्राणां यवसप्रथमानाꣳ सुमत्क्षराणाꣳ शतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानां पीवोपवसनानां पार्श्वतः श्रोणितः शितामत उत्सादतोऽङ्गादङ्गादवत्तानां करदेवꣳ सरस्वती जुषताꣳ हविर्होतर्यज ॥ ४४ ॥ होता यक्षदिन्द्रमृषभस्य हविष आव-यदद्य मध्यतो मेद उद्भृतं पुरा द्वेषोभ्यः पुरा पौरुषेय्या गृभो घसन्नूनं घासे अज्राणां यवसप्रथमानाꣳ सुमत्क्षराणाꣳ शतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानां पीवोपवसनानां पार्श्वतः श्रोणितः शितामत उत्सादतोऽङ्गादङ्गादवत्तानां करदेवमिन्द्रो जुषताꣳ हविर्होतर्यज ॥ ४५ ॥ होता यक्षद्वनस्पतिमभि हि पिष्टतमया रभिष्ठया रशनयाधित । यत्राश्विनोश्छागस्य हविषः प्रिया धामानि यत्र सरस्वत्या मेषस्य हविषः प्रिया धामानि यत्रेन्द्रस्य ऋषभस्य हविषः प्रिया धामानि यत्राग्नेः प्रिया धामानि यत्र सोमस्य प्रिया धामानि यत्रेन्द्रस्य सुत्राम्णः प्रिया धामानि यत्र सवितुः प्रिया धामानि यत्र वरुणस्य प्रिया धामानि यत्र वनस्पतेः प्रिया पाथाꣳसि यत्र देवानामाज्यपानां प्रिया धामानि यत्राग्नेर्होतुः प्रिया धामानि तत्रैतान् प्रस्तुत्येवोपस्तुत्येवोपावस्रक्षद्रभीयस इव कृत्वी करदेवन्देवो वनस्पतिर्जुषताꣳ हविर्होतर्यज ॥ ४६ ॥ होता यक्षदग्निꣳ स्विष्टकृतमयाडग्निरश्विनोश्छागस्य हविषः प्रिया धामान्ययाट्सरस्वत्या मेषस्य हविषः प्रिया धामान्ययाडिन्द्रस्य ऋषभस्य हविषः प्रिया धामान्ययाडग्नेः प्रिया धामान्ययाट् सोमस्य प्रिया धामान्ययाडिन्द्रस्य सुत्राम्णः प्रिया धामान्ययाट् सवितुः प्रिया धामान्ययाड्वरुणस्य प्रिया धामान्ययाड्वनस्पतेः प्रिया पाथाꣳस्ययाड् देवानामाज्यपानां प्रिया धामानि यक्षदग्नेर्होतुः प्रिया धामानि यक्षत् स्वं महिमानमायजतामेज्या इषः कृणोतु सो अध्वरा जातवेदा जुषताꣳ हविर्होतर्यज ॥ ४७ ॥ देवं बर्हिः सरस्वती सुदेवमिन्द्रे

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

अश्विना । तेजो न चक्षुरक्ष्योर्बर्हिषा दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ४८ ॥ देवीर्द्वारो अश्विना भिषजेन्द्रे सरस्वती । प्राणं न वीर्यं नसि द्वारो दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ४९ ॥ देवी उषासावश्विना सुत्रामेन्द्रे सरस्वती । बलं न वाचमास्य उषाभ्यां दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ५० ॥ देवी जोष्ट्री सरस्वत्यश्विनेन्द्रमवर्धयन् । श्रोत्रं न कर्णयोर्यशो जोष्ट्रीभ्यां दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ५१ ॥ देवी ऊर्जाहुती दुघे सुदुघेन्द्रे सरस्वत्यश्विना भिषजावतः । शुक्रं न ज्योतिस्तनयोराहुती धत्त इन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ५२ ॥ देवा देवानां भिषजा होताराविन्द्रमश्विना । वषट्कारैः सरस्वती त्विषिं न हृदये मतिꣳ होतृभ्यां दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ५३ ॥ देवीस्तिस्रस्तिस्रो देवीरश्विनेडा सरस्वती । शूषं न मध्ये नाभ्यामिन्द्राय दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ५४ ॥ देव इन्द्रो नराशꣳसस्त्रिवरूथस्सरस्वत्याश्विभ्यामीयते रथः । रेतो न रूपममृतं जनित्रमिन्द्राय त्वष्टा दधदिन्द्रियाणि वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ५५ ॥ देवो देवैर्वनस्पतिर्हिरण्यपर्णो अश्विभ्याꣳ सरस्वत्या सुपिप्पल इन्द्राय पच्यते मधु । ओजो न जूतिर्ऋषभो न भामं वनस्पतिर्नो दधदिन्द्रियाणि वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ५६ ॥ देवं बर्हिर्वारितीनामध्वरे स्तीर्णमश्विभ्यामूर्णम्रदाः सरस्वत्या स्योनमिन्द्र ते सदः । ईशायै मन्युꣳ राजानं बर्हिषा दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ५७ ॥ देवो अग्निः स्विष्टकृद्देवान्यक्षद्यथायथꣳ होताराविन्द्रमश्विना वाचा वाचꣳ सरस्वतीमग्निꣳ सोमꣳ स्विष्टकृत् स्विष्ट इन्द्रः सुत्रामा सविता वरुणो भिषगिष्टो देवो वनस्पतिः स्विष्टा देवा आज्यपाः स्विष्टो अग्निरग्निना होता होत्रे स्विष्टकृद्यशो न दधदिन्द्रियमूर्जमपचितिꣳ

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

स्वधां वसुवनि वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ५८ ॥ अग्निमद्य होतारमवृणीतायं
यजमानः पचन् पक्तीः पचन् पुरोडाशान् बध्नन्नश्विभ्यां छागꣳ सरस्वत्यै मेषमि-
न्द्राय ऋषभꣳ सुन्वन्नश्विभ्याꣳ सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णे सुरासोमान्
॥ ५९ ॥ सूपस्था अद्य देवो वनस्पतिरभवदश्विभ्यां छागेन सरस्वत्यै मेषेणे-
न्द्राय ऋषभेणाक्षꣳस्तान् मेदस्तः प्रति पचताग्रभीषतावीवृधन्त पुरोडाशै-
रपुरश्विना सरस्वतीन्द्रः सुत्रामा सुरासोमान् ॥ ६० ॥ त्वामद्य ऋष आर्षेय
ऋषीणां नपादवृणीतायं यजमानो बहुभ्य आ सङ्गतेभ्य एष मे देवेषु वसु वार्या-
यक्ष्यत इति ता या देवा देव दानान्यदुस्तान्यस्मा आ च शास्स्वा च गुरस्वेषितश्च
होतरसि भद्रवाच्याय प्रेषितो मानुषः सूक्तवाकाय सूक्ता ब्रूहि ॥ ६१ ॥

॥ इति एकविंशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ द्वाविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १, ३—८, ११—१४, १६, १९, २०, २२—३४ यज्ञपुरुषः २ विश्वामित्रः ९ मेधातिथिः १० सुतम्भरः १५ विश्वरूपः १७ अरुणत्रसदस्यू १८ स्वस्त्यात्रेयः २१ ।

देवता—सविता १, ९—१४ विद्वांसः २ अग्निः ३, १५—१७, १९ विश्वेदेवाः ४ इन्द्रादयः ५ अग्न्यादयः ६, २७ प्राणादयः ७, २३ प्रयत्नवन्तो जीवादयः ८ पवमानः १८ प्रजापत्यादयः २० विद्वान् २१ लिंगोक्ताः २२, २९ दिशः २४ जलादयः २५ वातादयः २६ नक्षत्रादयः २८ वस्वादयः ३० मासाः ३१ वाजादयः ३२ आयुरादयः ३३ यज्ञः ३४ ।

छन्दः—निचृत् पङ्क्तिः १ निचृत् त्रिष्टुप् २ भुरिगनुष्टुप् ३ जगती ४, २७ अतिधृतिः ५ भुरिगतिजगती ६ अत्यष्टिः ७ निचृदतिधृतिः ८, २०, २४ निचृद्गायत्री ९, १३ १५—१७ गायत्री १०—१२ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री १४ पिपीलिकामध्याविराडनुष्टुप् १८ भुरिग्विकृतिः १९ विराडतिधृतिः २० आर्च्यनुष्टुप् २१ स्वराडुत्कृतिः २२ स्वराडनुष्टुप् २३ अष्टिः २५ विराडभिकृतिः २६ भुरिगष्टी २८ निचृदत्यष्टि २९ कृतिः ३० भुरिगत्यष्टिः ३१ अत्यष्टिः ३२ प्रकृतिः ३३ भुरिगुष्णिक् ३४ ।

स्वरः—पञ्चमः १ धैवतः २, ३३, ३४ गान्धारः ३, ७, १८, २१, २३, २९, ३१, ३२, निषादः ४, ६, २७, ३० षड्जः ५, ८—१७, २०, २२, २४ मध्यमः १९, २५, २८ ऋषभः २६ ॥

तेजोऽसि शुक्रममृतमायुष्पा आयुर्मे पाहि । देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामाददे ॥ १ ॥ इमामगृभ्णन् रशनामृतस्य

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridw...

पूर्व आयुषि विदथेषु कव्या । सा नो अस्मिन्त्सुत आबभूव ऋतस्य सामन्त्स-
मारपन्ती ॥ २ ॥ अभिधा असि भुवनमसि यन्तासि धर्त्ता । स त्वमग्निं वैश्वा-
नरꣳ सप्रथसङ्गच्छ स्वाहाकृतः ॥ ३ ॥ स्वगा त्वा देवेभ्यः प्रजापतये ब्रह्मन्नश्वं
भन्त्स्यामि देवेभ्यः प्रजापतये तेन राध्यासम् । तं बधान देवेभ्यः प्रजापतये
तेन राध्नुहि ॥ ४ ॥ प्रजापतये त्वा जुष्टं प्रोक्षामीन्द्राग्निभ्यां त्वा जुष्टं
प्रोक्षामि वायवे त्वा जुष्टं प्रोक्षामि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जुष्टं प्रोक्षामि सर्वे-
भ्यस्त्वा देवेभ्यो जुष्टं प्रोक्षामि । यो अर्वन्तं जिघाꣳसति तमभ्यमीति वरुणः ।
परो मर्त्तः परः श्वा ॥ ५ ॥ अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहापां मोदाय स्वाहा
सवित्रे स्वाहा वायवे स्वाहा विष्णवे स्वाहेन्द्राय स्वाहा बृहस्पतये स्वाहा मित्राय
स्वाहा वरुणाय स्वाहा ॥ ६ ॥ हिङ्काराय स्वाहा हिङ्कृताय स्वाहा क्रन्दते स्वाहा-
वक्रन्दाय स्वाहा प्रोथते स्वाहा प्रप्रोथाय स्वाहा गन्धाय स्वाहा घ्राताय स्वाहा
निविष्टाय स्वाहोपविष्टाय स्वाहा सन्दिताय स्वाहा वल्गते स्वाहासीनाय स्वाहा
शयानाय स्वाहा स्वपते स्वाहा जाग्रते स्वाहा कूजते स्वाहा प्रबुद्धाय स्वाहा विजृ-
म्भमाणाय स्वाहा विचृत्ताय स्वाहा सꣳहानाय स्वाहोपस्थिताय स्वाहायनाय
स्वाहा प्रायणाय स्वाहा ॥ ७ ॥ यते स्वाहा धावते स्वाहोद्द्रावाय स्वाहोद्द्रुताय
स्वाहा शूकाराय स्वाहा शूकृताय स्वाहा निषण्णाय स्वाहोत्थिताय स्वाहा
जवाय स्वाहा बलाय स्वाहा विवर्त्तमानाय स्वाहा विवृत्ताय स्वाहा विधू-
न्वानाय स्वाहा विधूताय स्वाहा शुश्रूषमाणाय स्वाहा शृण्वते स्वाहेक्षमाणाय
स्वाहेक्षिताय स्वाहा वीक्षिताय स्वाहा निमेषाय स्वाहा यदत्ति तस्मै स्वाहा यत्
पिबति तस्मै स्वाहा यन्मूत्रं करोति तस्मै स्वाहा कुर्वते स्वाहा कृताय स्वाहा ॥ ८ ॥
तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ ९ ॥ हि-
रण्यपाणिमूतये सवितारमुपह्वये । स चेत्ता देवता पदम् ॥ १० ॥

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri
CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

चेतती मह्वीम्न सवितुर्हवामहे । सुमतिꣳ सत्यराधसम् ॥ ११ ॥ सुष्टुतिꣳ सुमतीवृधो रातिꣳ सवितुरीमहे । प्र देवाय मतीविदे ॥ १२ ॥ रातिꣳ सत्पतिं महे सवितारमुप ह्वये । आसवं देववीतये ॥ १३ ॥ देवस्य सवितुर्मतिमासवं विश्वदेव्यम् । धिया भगं मनामहे ॥ १४ ॥ अग्निꣳ स्तोमेन बोधय समिधानो अमर्त्यम् । हव्या देवेषु नो दधत् ॥ १५ ॥ स हव्यवाडमर्त्य उशिग्दूतश्चनोहितः । अग्निर्धिया समृण्वति ॥ १६ ॥ अग्निं दूतं पुरो दधे हव्यवाहमुप ब्रुवे । देवाँ२ ॥ आसादयादिह ॥ १७ ॥ अजीजनो हि पवमान सूर्यं विधारे शक्मना पयः । गोजीरया रꣳहमाणः पुरन्ध्या ॥ १८ ॥ विभूर्मात्रा प्रभूः पित्राश्वोऽसि हयोऽस्यत्योऽसि मयोऽस्यर्वासि सप्तिरसि वाज्यसि वृषासि नृमणा असि । ययुर्नामासि शिशुर्नामास्यादित्यानां पत्वान्विहि । देवा आशापाला एतं देवेभ्योऽश्वं मेधाय प्रोक्षितꣳ रक्षत । इह रन्तिरिह रमतामिह धृतिरिह स्वधृतिः स्वाहा ॥ १९ ॥ काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतमस्मै स्वाहा स्वाहाधिमाधीताय स्वाहा मनः प्रजापतये स्वाहा चित्तं विज्ञातायादित्यै स्वाहादित्यै मह्यै स्वाहादित्यै सुमृडीकायै स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा पूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा पूष्णे नरन्धिषाय स्वाहा त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रे पुरुरूपाय स्वाहा विष्णवे स्वाहा विष्णवे निभूयपाय स्वाहा विष्णवे शिपिविष्टाय स्वाहा ॥ २० ॥ विश्वो देवस्य नेतुर्मर्त्तो वुरीत सख्यम् । विश्वो राय इषुध्यति द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा ॥ २१ ॥ आ ब्रह्मन् ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामा राष्ट्रे राजन्यः शूर इषव्योऽतिव्याधी महारथो जायतां दोग्ध्री धेनुर्वोढानड्वानाशुः सप्तिः पुरन्धिर्योषा जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवास्य यजमानस्य वीरो जायतां निकामे निकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलवत्यो न ओषधयः पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्प-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ताम् ॥ २२ ॥ प्राणाय स्वाहापानाय स्वाहा व्यानाय स्वाहा चक्षुषे स्वाहा
श्रोत्राय स्वाहा वाचे स्वाहा मनसे स्वाहा ॥ २३ ॥ प्राच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै
दिशे स्वाहा दक्षिणायै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा प्रतीच्यै दिशे स्वाहा
र्वाच्यै दिशे स्वाहोदीच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहोर्ध्वायै दिशे स्वाहार्वाच्यै
दिशे स्वाहावाच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा ॥ २४ ॥ अद्भ्यः स्वाहा
वार्भ्यः स्वाहोदकाय स्वाहा तिष्ठन्तीभ्यः स्वाहा स्रवन्तीभ्यः स्वाहा स्यन्द
नाभ्यः स्वाहा कूप्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः स्वाहा धार्याभ्यः स्वाहार्णवाय स्वाहा
समुद्राय स्वाहा सरिराय स्वाहा ॥ २५ ॥ वाताय स्वाहा धूमाय स्वाहा
भ्राय स्वाहा मेघाय स्वाहा विद्योतमानाय स्वाहा स्तनयते स्वाहावस्फू
र्जते स्वाहा वर्षते स्वाहावर्षते स्वाहोग्रं वर्षते स्वाहा शीघ्रं वर्षते स्वाहा
ह्णते स्वाहोद्गृहीताय स्वाहा प्रुष्णते स्वाहा शीकायते स्वाहा प्रुष्वाभ्यः स्वाहा
ह्रादुनीभ्यः स्वाहा नीहाराय स्वाहा ॥ २६ ॥ अग्नये स्वाहा सोमा
स्वाहेन्द्राय स्वाहा पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा दिग्भ्यः
स्वाहाशाभ्यः स्वाहोर्व्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा ॥ २७ ॥ न
त्रेभ्यः स्वाहा नक्षत्रियेभ्यः स्वाहाहोरात्रेभ्यः स्वाहार्द्धमासेभ्यः स्वाहा मासेभ्यः
स्वाहऽऋतुभ्यः स्वाहार्त्तवेभ्यः स्वाहा सꣳवत्सराय स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याꣳ
स्वाहा चन्द्राय स्वाहा सूर्याय स्वाहा रश्मिभ्यः स्वाहा वसुभ्यः स्वाहा रु
भ्यः स्वाहादित्येभ्यः स्वाहा मरुद्भ्यः स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा मूले
स्वाहा शाखाभ्यः स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहा पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः स्वा
षधीभ्यः स्वाहा ॥ २८ ॥ पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्या
स्वाहा चन्द्राय स्वाहा नक्षत्रेभ्यः स्वाहाद्भ्यः स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा वनस्पति
स्वाहा परिप्लवेभ्यः स्वाहा चराचरेभ्यः स्वाहा सरीसृपेभ्यः स्वाहा ॥ २९ ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

असवे स्वाहा वसवे स्वाहा विभुवे स्वाहा विवस्वते स्वाहा गणश्रिये स्वाहा गणपतये स्वाहाभिभुवे स्वाहाधिपतये स्वाहा शूषाय स्वाहा सꣳसर्पाय स्वाहा चन्द्राय स्वाहा ज्योतिषे स्वाहा मलिम्लुचाय स्वाहा दिवा पतयते स्वाहा ॥ ३० ॥ मधवे स्वाहा माधवाय स्वाहा शुक्राय स्वाहा शुचये स्वाहा नभसे स्वाहा नभस्याय स्वाहेषाय स्वाहोर्जाय स्वाहा सहसे स्वाहा सहस्याय स्वाहा तपसे स्वाहा तपस्याय स्वाहाꣳहसस्पतये स्वाहा ॥ ३१ ॥ वाजाय स्वाहा प्रसवाय स्वाहापिजाय स्वाहा क्रतवे स्वाहा स्वः स्वाहा मूर्ध्ने स्वाहा व्यश्नुविने स्वाहान्त्याय स्वाहान्त्याय भौवनाय स्वाहा भुवनस्य पतये स्वाहाधिपतये स्वाहा प्रजापतये स्वाहा ॥ ३२ ॥ आयुर्यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा प्राणो यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहापानो यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा व्यानो यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहोदानो यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा समानो यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा चक्षुर्यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा श्रोत्रं यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा वाग्यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा मनो यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहात्मा यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा ब्रह्मा यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा ज्योतिर्यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा स्वर्यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा पृष्ठं यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा यज्ञो यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा ॥ ३३ ॥ एकस्मै स्वाहा द्वाभ्याꣳ स्वाहा शताय स्वाहैकशताय स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहा स्वर्गाय स्वाहा ॥ ३४ ॥

॥ इति द्वाविंशोऽध्यायः ॥

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ त्रयोविंशो ऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १—६५ ।

देवता—परमेश्वरः १—५, ५२ सूर्यः ६, १० इन्द्रः ७ वाय्वादयः ८ जिज्ञासुः ९, ११, ४५, ४७ विद्युदादयः १२ ब्रह्मादयः १३, ४८ ब्रह्मा १४ विद्वान् १५ सविता १६ अग्न्यादयः १७ प्राणादयः १८ गणपतिः १९ राजप्रजे २०, २२, २३, ३१ न्यायाधीशः २१ भूमिसूर्यौ २४, २५ श्रीः २६, २७ प्रजापतिः २८ विद्वांसः २९, ३३ राजा ३०, ३२, ४३, ४४ प्रजा ३४, ३५, ४०, ४१ स्त्रियः ३६, ३७ सभासदः ३८ अध्यापकः ३९, ४२ सूर्यादयः ४६ प्रष्टृसमाधातारौ ४९ ईश्वरः ५०, ६४, ६५ पुरुषेश्वरः ५१ प्रष्टा ५३, ५५, ५७, ५९, ६१ समाधाता ५४, ५६, ६०, ६२, ६३ समिधा ५८ ।

छन्दः—त्रिष्टुप् १, ३, ६० निचृदाकृतिः २ विकृतिः ४ गायत्री ५ विराड्गायत्री ६ निचृद्बृहति ७ अत्यष्टिः ८ निचृदत्यष्टिः ९ अनुष्टुप् १०, ११, २६, २७, २९, ३१, ३२, ३७, ४०, ४१, ४३, ४६, ४७, ४८, ४९, ५३, ५५ निचृदनुष्टुप् १२, १४, १५, २४, २५, २८, ३०, ३४, ४५, ५४ भुरिगतिजगती १३ विराड् जगती १६, १८ अतिशक्वर्यौ १७ शक्वरी १९ स्वराडनुष्टुप् २० भुरिग्गायत्री २१, ३९ विराडनुष्टुप् २२, ६३ बृहती २३ उष्णिक् ३३ भुरिगुष्णिक् ३५, ३६, ४२ निचृत्पंक्तिः ३८ उष्णिक् ४४ निचृत्त्रिष्टुप् ५०, ५७, ५८, ५९, ६१ पंक्तिः ५१ विराट् त्रिष्टुप् ५२, ६२, ६५ स्वराडुष्णिक् ५६ विराडुष्णिक् ६४ ।

स्वरः—धैवतः १, ३, १९, ५०, ५२, ५७—६२, ६५ पञ्चमः २, १७, ३८, ५१ मध्यमः ४, ७, २३ षड्जः ५, ६, २१, ३९ गांधारः ८—१३

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

१४, १५, २०, २२, २४—३२, ३४, ३७, ४०, ४१, ४३, ४५—४९, ५३—५५, ६३ निषादः १३, १६, १८ ऋषभः ३३, ३५, ३६, ४२, ४४, ५६, ६४ ॥

हिरण्यगर्भः समवर्त्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत्। स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १ ॥ उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः सूर्यस्ते महिमा। यस्तेऽहन्त्सम्वत्सरे महिमा सम्बभूव यस्ते वायावन्तरिक्षे महिमा सम्बभूव यस्ते दिवि सूर्ये महिमा सम्बभूव तस्मै ते महिम्ने प्रजापतये स्वाहा देवेभ्यः ॥ २ ॥ यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव। य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ३ ॥ उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिश्चन्द्रमास्ते महिमा। यस्ते रात्रौ सम्वत्सरे महिमा सम्बभूव यस्ते पृथिव्यामग्नौ महिमा सम्बभूव यस्ते नक्षत्रेषु चन्द्रमसि महिमा सम्बभूव तस्मै ते महिम्ने प्रजापतये देवेभ्यः स्वाहा ॥ ४ ॥ युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तम्परि तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि ॥ ५ ॥ युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे। शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥ ६ ॥ यद्वातो अपो अगनीगन्प्रियामिन्द्रस्य तन्वम्। एतꣳ स्तोतरनेन पथा पुनरश्वमावर्त्तयासि नः ॥ ७ ॥ वसवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाञ्जन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसा-दित्यास्त्वाञ्जन्तु जागतेन छन्दसा। भूर्भुवः स्वर्लाजी३ञ्छाची३न्यव्ये गव्य एतदन्नमत्त देवा एतदन्नमद्धि प्रजापते ॥ ८ ॥ कः स्विदेकाकी चरति क उ स्विज्जायते पुनः। किꣳ स्विद्धिमस्य भेषजं किम्वावपनं महत् ॥ ९ ॥ सूर्य एकाकी चरति चन्द्रमा जायते पुनः। अग्निर्हिमस्य भेषजं भूमिरावपनं महत् ॥ १० ॥ का स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किꣳ स्विदासीद्बृहद्वयः। का स्विदासीत्पिलिप्पिला का स्विदासीत्पिशङ्गिला ॥ ११ ॥ द्यौरासीत्पूर्वचि-

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

त्तिरश्व आसीद्बृहद्वयः । अविरासीत्पिलिप्पिला रात्रिरासीत्पिशङ्गिला ॥ १२ ॥
वायुष्ट्वा पचतैरवत्वसितग्रीवश्छागैर्न्यग्रोधश्चमसैः शल्मलिर्वृद्ध्या । एष स्य राथ्यो
वृषा पड्भिश्चतुर्भिरेदगन्ब्रह्माकृष्णश्च नोऽवतु नमोऽग्नये ॥ १३ ॥ सꣳ
शितो रश्मिना रथः सꣳशितो रश्मिना हयः । सꣳशितो अप्स्वप्सुजा ब्रह्मा
सोमपुरोगवः ॥ १४ ॥ स्वयं वाजिंस्तन्वं कल्पयस्व स्वयं यजस्व स्वयं जुषस्व
महिमा तेऽन्येन न सन्नशे ॥ १५ ॥ न वा उ एतन्म्रियसे न रिष्यसि
देवाँ२ ॥ इदेषि पथिभिः सुगेभिः । यत्रासते सुकृतो यत्र ते ययुस्तत्र त्वा
देवः सविता दधातु ॥ १६ ॥ अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकम
जयद्यस्मिन्नग्निः स ते लोको भविष्यति तं जेष्यसि पिबैता अपः । वायुः
पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्वायुः स ते लोको भविष्यति तं
जेष्यसि पिबैता अपः । सूर्यः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मि
न्त्सूर्यः स ते लोको भविष्यति तं जेष्यसि पबैता अपः ॥ १७ ॥ प्राणाय
स्वाहापानाय स्वाहा व्यानाय स्वाहा । अम्बे अम्बिके ऽम्बालिके न मा नयति
कश्चन । ससस्त्यश्वकः सुभद्रिकां काम्पीलवासिनीम् ॥ १८ ॥ गणानां त्वा
गणपतिꣳ हवामहे प्रियाणां त्वा प्रियपतिꣳ हवामहे निधीनां त्वा निधि
पतिꣳ हवामहे वसो मम । आहमजानि गर्भधमा त्वमजासि गर्भधम् ॥ १९ ॥
ता उभौ चतुरः पदः सम्प्रसारयाव स्वर्गे लोके प्रोर्णुवाथां वृषा वाजी रेतोधा
रेतो दधातु ॥ २० ॥ उत्सक्थ्या अव गुदं धेहि समञ्जिं चारया वृषण्
य स्त्रीणां जीवभोजनः ॥ २१ ॥ यकासकौ शकुन्तिकाहलगिति वञ्चति
आहन्ति गभे पसो निगल्गलीति धारका ॥ २२ ॥ यकोऽसकौ शकुन्तक
आहलगिति वञ्चति । विवक्षत इव ते मुखमध्वर्यो मा नस्त्वमभि भाषथाः
॥ २३ ॥ माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य रोहतः । प्रतिलामीति ते

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पिता गर्भं मुष्टिमतꣳसयत् ॥ २४ ॥ माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य
क्रीडतः । विवक्षत इव ते मुखं ब्रह्मन्मा त्वं वदो बहु ॥ २५ ॥ ऊर्ध्वामे-
नामुच्छ्रापय गिरौ भारꣳ हरन्निव । अथास्यै मध्यमेधताꣳ शीते वाते पुन-
न्निव ॥ २६ ॥ ऊर्ध्वमेनमुच्छ्रयताद्गिरौ भारꣳ हरन्निव । अथास्य मध्यमे-
जतु शीते वाते पुनन्निव ॥ २७ ॥ यदस्या अꣳहुभेद्याः कृधु स्थूलमुपात-
सत् । मुष्काविदस्या एजतो गोशफे शकुलाविव ॥ २८ ॥ यद्देवासो ललाम-
गुं प्र विष्टीमिनमाविषुः । सक्थ्ना देदिश्यते नारी सत्यस्याक्षिभुवो यथा
॥ २९ ॥ यद्धरिणो यवमत्ति न पुष्टं पशु मन्यते । शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय
धनायति ॥ ३० ॥ यद्धरिणो यवमत्ति न पुष्टं बहु मन्यते । शूद्रो यद-
र्यायै जारो न पोषमनुमन्यते ॥ ३१ ॥ दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य
वाजिनः । सुरभि नो मुखा करत्प्र ण आयूꣳषि तारिषत् ॥ ३२ ॥ गायत्री
त्रिष्टुब् जगत्यनुष्टुप्पङ्क्त्या सह । बृहत्युष्णिहा ककुप्सूचीभिः शम्यन्तु त्वा
॥ ३३ ॥ द्विपदा याश्चतुष्पदास्त्रिपदा याश्च षट्पदाः । विच्छन्दा याश्च
सच्छन्दाः सूचीभिः शम्यन्तु त्वा ॥ ३४ ॥ महानाम्न्यो रेवत्यो विश्वा आशाः
प्रभूवरीः । मैघीर्विद्युतो वाचः सूचीभिः शम्यन्तु त्वा ॥ ३५ ॥ नार्यस्ते
पत्न्यो लोम विचिन्वन्तु मनीषया । देवानां पत्न्यो दिशः सूचीभिः शम्यन्तु त्वा
॥ ३६ ॥ रजता हरिणीः सीसा युजो युज्यन्ते कर्मभिः । अश्वस्य वाजिन-
स्त्वचि सिमाः शम्यन्तु शम्यन्तीः ॥ ३७ ॥ कुविदङ्ग यवमन्तो यवञ्चिद्यथा
दान्त्यनुपूर्वं वियूय । इहेहैषां कृणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नम उक्तिं
यजन्ति ॥ ३८ ॥ कस्त्वाच्छ्यति कस्त्वा विशास्ति कस्ते गात्राणि शम्यति ।
क उ ते शमिता कविः ॥ ३९ ॥ ऋतवस्त ऋतुथा पर्व शमितारो विशासतु ।
सम्वत्सरस्य तेजसा शमीभिः शम्यन्तु त्वा ॥ ४० ॥ अर्द्धमासाः परूꣳषि ते

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

मासा आच्छ्यन्तु शम्यन्तः । अहोरात्राणि मरुतो विलिष्टꣳ सूदयन्तु ते
॥ ४१ ॥ दैव्या अध्वर्य्यवस्त्वाच्छ्यन्तु वि च शासतु । गात्राणि पर्वशस्ते सिमाः
कृण्वन्तु शम्यन्तीः ॥ ४२ ॥ द्यौस्ते पृथिव्यन्तरिक्षं वायुश्छिद्रं पृणातु ते ।
सूर्यस्ते नक्षत्रैः सह लोकं कृणोतु साधुया ॥ ४३ ॥ शन्ते परेभ्यो गात्रेभ्यः
शमस्त्ववरेभ्यः । शमस्थभ्यो मज्जभ्यः शम्वस्तु तन्वै तव ॥ ४४ ॥ कः स्विदे
काकी चरति क उ स्विज्जायते पुनः । किꣳ स्विद्धिमस्य भेषजं किम्वावपनं
महत् ॥ ४५ ॥ सूर्य्य एकाकी चरति चन्द्रमा जायते पुनः । अग्निर्हिमस्य
भेषजं भूमिरावपनं महत् ॥ ४६ ॥ किꣳ स्वित्सूर्य्यसमं ज्योतिः किꣳ समुद्र-
समꣳ सरः । किꣳ स्वित्पृथिव्यै वर्षीयः कस्य मात्रा न विद्यते ॥ ४७ ॥
ब्रह्म सूर्यसमं ज्योतिर्द्यौः समुद्रसमꣳ सरः । इन्द्रः पृथिव्यै वर्षीयान् गोस्तु
मात्रा न विद्यते ॥ ४८ ॥ पृच्छामि त्वा चितये देवसख यदि त्वमत्र
मनसा जगन्थ । येषु विष्णुस्त्रिषु पदेष्वेष्टस्तेषु विश्वं भुवनमाविवेशाँ३
॥ ४९ ॥ अपि तेषु त्रिषु पदेष्वस्मि येषु विश्वं भुवनमाविवेश । सद्यः पर्य्येमि
पृथिवीमुत द्यामेकेनाङ्गेन दिवो अस्य पृष्ठम् ॥ ५० ॥ केष्वन्तः पुरुष आ
विवेश कान्यन्तः पुरुषे अर्पितानि । एतद्ब्रह्मन्नुप वल्हामसि त्वा किꣳ स्विन्नः
प्रति वोचास्यत्र ॥ ५१ ॥ पञ्चस्वन्तः पुरुष आविवेश तान्यन्तः पुरुषे अर्पि-
तानि । एतत्त्वात्र प्रतिमन्वानो अस्मि न मायया भवस्युत्तरो मत् ॥ ५२ ॥
का स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किꣳ स्विदासीद्बृहद्वयः । का स्विदासीत्पिलिप्पिला
का स्विदासीत्पिशङ्गिला ॥ ५३ ॥ द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्व आसीद्बृहद्वयः ।
अविरासीत्पिलिप्पिला रात्रिरासीत्पिशङ्गिला ॥ ५४ ॥ का ईमरे पिशङ्गिला
का ईं कुरुपिशङ्गिला । क ईमास्कन्दमर्षति क ईं पन्थां विसर्पति ॥ ५५ ॥
अजारे पिशङ्गिला श्वावित्कुरुपिशङ्गिला । शश आस्कन्दमर्षत्यहिः पन्थां

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

वि सर्पति ॥ ५६ ॥ कत्यस्य विष्ठाः कत्यक्षराणि कति होमासः कतिधा
समिद्धः । यज्ञस्य त्वा विदथा पृच्छमत्र कति होतार ऋतुशो यजन्ति ॥ ५७ ॥
षडस्य विष्ठाः शतमक्षराण्यशीतिर्होमाः समिधो ह तिस्रः । यज्ञस्य ते विदथा
प्र ब्रवीमि सप्त होतार ऋतुशो यजन्ति ॥ ५८ ॥ को अस्य वेद भुवनस्य
नाभिं को द्यावापृथिवी अन्तरिक्षम् । कः सूर्यस्य वेद बृहतो जनित्रं को
वेद चन्द्रमसं यतोजाः ॥ ५९ ॥ वेदाहमस्य भुवनस्य नाभिं वेद द्यावापृथिवी
अन्तरिक्षम् । वेद सूर्यस्य बृहतो जनित्रमथो वेद चन्द्रमसं यतोजाः ॥ ६० ॥
पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि यत्र भुवनस्य नाभिः । पृच्छामि
त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योम ॥ ६१ ॥ इयं वेदिः
परो अन्तः पृथिव्या अयं यज्ञो भुवनस्य नाभिः । अयꣳ सोमो वृष्णो
अश्वस्य रेतो ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम ॥ ६२ ॥ सुभूः स्वयम्भूः प्रथमो
ऽन्तर्महत्यर्णवे । दधे ह गर्भमृत्वियं यतो जातः प्रजापतिः ॥ ६१ ॥ होता
यक्षत्प्रजापतिꣳ सोमस्य महिम्नः । जुषतां पिबतु सोमꣳ होतर्यज ॥ ६४ ॥
प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परि ता बभूव । यत्कामास्ते जुहुम-
स्तन्नो अस्तु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम् ॥ ६५ ॥

॥ इति त्रयोविंशोऽध्यायः ॥

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ चतुर्विंशोऽध्यायः ॥

ऋषि—प्रजापतिः १—४० ।

देवता—प्रजापतिः १ सोमादयः २ अग्न्यादयः ३ मारुतादयः ४ विश्वेदेवाः ५ अग्न्यादयः ६, ९, १२, १४, १६, २३, ३४ इन्द्रादयः ७, १५ इन्द्राग्न्यादयः ८, १७ अन्तरिक्षादयः १० वसन्तादयः ११, २० विराजादयः १३ पितरः १८ वायुः १९ वरुणः २१ सोमादयः २२, २४, ३२ कालावयवाः २५ भूम्यादयः २६ वस्वादयः २७ ईशानादयः २८ प्रजापत्यादयः २९—३१ मित्रादयः ३३ चन्द्रादयः ३५ अग्न्यादयः ३६ अर्धमासादयः ३७ वर्षादयः ३८ आदित्यादयः ३९ विश्वेदेवादयः ४० ।

छन्दः—भुरिक्संकृतिः १ निचृत्संकृतिः २ निचृदतिजगती ३ विराडतिधृतिः ४ निचृद्बृहती ५, २७ विराडुष्णिक् ६, १५ अतिजगती ७ विराड्बृहती ८, ११, २२ निचृत्पंक्तिः ९ विराड्गायत्री १० विराडनुष्टुप् १२, २९ निचृदनुष्टुप् १३ भुरिगतिजगती १४, १८ शक्वरी १६, ४० भुरिग्गायत्री १७ निचृद्गायत्री १९ विराड्जगती २० विराट् २१ पंक्तिः २३ भुरिक् पंक्तिः २४ विराट्पंक्तिः २५ भुरिगनुष्टुप् २६ बृहती २८ निचृदतिधृतिः ३० स्वराट्त्रिष्टुप् ३१, ३९ भुरिग्जगती ३२, ३३, ३७ स्वराट् शक्वरी ३४ निचृत् शक्वरी ३५ निचृज्जगती ३६ स्वराड् जगती ३८ ।

स्वरः—गान्धारः १, २, १२, १३, २६, २९ निषादः ३, ७, १४, १८, २०, ३२, ३३, ३६, ३७, ३८ षड्जः ४, १०, १७, १९, ३० ऋषभः ६, १५ पंचमः ९, २३, २४, २५ धैवतः १६, ३१, ३४, ३५, ३९, ४० ॥ मध्यमः ५, ८, ११, २१, २२, २७, २८

अश्व॑स्तूप॒रो गो॑मृ॒गस्ते प्रा॑जाप॒त्याः कृ॒ष्णग्री॑व आग्ने॒यो र॒राटे॑ पु॒रस्ता॑त्सारस्व॒ती मे॒ष्यधस्ता॒द्धन्वो॑राश्वि॒नाव॒धोरा॑मौ बा॒ह्वोः सौ॑मापौ॒ष्णः श्या॒मो नाभ्या॑ं

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

सौर्ययामौ श्वेतश्च कृष्णश्च पार्श्वयोस्त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ सक्थ्योर्वायव्यः श्वेतः
पुच्छ इन्द्राय स्वपस्याय वेहद्वैष्णवो वामनः ॥ १ ॥ रोहितो धूम्ररोहितः
कर्कन्धुरोहितस्ते सौम्या बभ्रुररुणबभ्रुः शुकबभ्रुस्ते वारुणाः शितिरंध्रो
ऽन्यतः शितिरन्ध्रः समन्तशितिरंध्रस्ते सावित्राः शितिबाहुरन्यतः शितिबाहुः
समन्तशितिबाहुस्ते बार्हस्पत्याः पृषती क्षुद्रपृषती स्थूलपृषती ता मैत्रा-
वरुण्यः ॥ २ ॥ शुद्धवालः सर्वशुद्धवालो मणिवालस्त आश्विनाः श्येतः श्ये-
ताक्षोऽरुणस्ते रुद्राय पशुपतये कर्णा यामा अवलिप्ता रौद्रा नभोरूपाः
पर्जन्याः ॥ ३ ॥ पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूर्लोहितो-
र्णी पलक्षी ताः सारस्वत्यः प्लीहाकर्णः शुण्ठाकर्णो ऽध्यालोहकर्णस्ते त्वाष्ट्राः
कृष्णग्रीवः शितिकक्षो ऽञ्जिसक्थस्त ऐन्द्राग्नाः कृष्णाञ्जिरल्पाञ्जिर्महाञ्जिस्त
उषस्याः ॥ ४ ॥ शिल्पा वैश्वदेव्यो रोहिण्यस्त्र्यवयो वाचे ऽविज्ञाता अदित्यै
सरूपा धात्रे वत्सतर्यो देवानां पत्नीभ्यः ॥ ५ ॥ कृष्णग्रीवा आग्नेयाः शिति-
भ्रवो वसूनां रोहिता रुद्राणाꣳ श्वेता अवरोकिण आदित्यानां नभोरूपाः
पार्जन्याः ॥ ६ ॥ उन्नत ऋषभो वामनस्त ऐन्द्रावैष्णवा उन्नतः शितिबाहुः
शितिपृष्ठस्त ऐन्द्राबार्हस्पत्याः शुकरूपा वाजिनाः कल्माषा आग्निमारुताः
श्यामाः पौष्णाः ॥ ७ ॥ एता ऐन्द्राग्ना द्विरूपा अग्नीषोमीया वामना अन-
ड्वाह आग्नावैष्णवा वशा मैत्रावरुण्यो ऽन्यत एन्यो मैत्र्यः ॥ ८ ॥ कृष्णग्रीवा
आग्नेया बभ्रवः सौम्याः श्वेता वायव्या अविज्ञाता अदित्यै सरूपा धात्रे वत्स-
तर्यो देवानां पत्नीभ्यः ॥ ९ ॥ कृष्णा भौमा धूम्रा आन्तरिक्षा बृहन्तो दिव्याः
शबला वैद्युता सिध्मास्तारकाः ॥ १० ॥ धूम्रान् वसन्तायालभते श्वेतान्
ग्रीष्माय कृष्णान् वर्षाभ्यो ऽरुणाञ्छरदे पृषतो हेमन्ताय पिशङ्गाञ्छिशिराय
॥ ११ ॥ त्र्यवयो गायत्र्यै पञ्चावयस्त्रिष्टुभे दित्यवाहो जगत्यै त्रिवत्सा अनु-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ष्टुभे तुर्यवाह उष्णिहे ॥ १२ ॥ पष्ठवाहो विराज उक्षाणो बृहत्या ऋषभाः। ककुभे ऽनड्वाहः पङ्क्त्यै धेनवो ऽतिच्छन्दसे ॥ १३ ॥ कृष्णग्रीवा आग्नेया बभ्रवः सौम्या उपध्वस्ताः सावित्रा वत्सतर्यः सारस्वत्यः श्यामाः पौष्णाः पृश्नयो मारुता बहुरूपा वैश्वदेवा वशा द्यावापृथिवीयाः ॥ १४ ॥ उक्ताः सञ्चरा एता ऐन्द्राग्नाः कृष्णा वारुणाः पृश्नयो मारुताः कायास्तूपराः ॥ १५ ॥ अग्नये ऽनीकवते प्रथमजानालभते मरुद्भ्यः सान्तपनेभ्यः सवात्यान् मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यो बष्किहान् मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः सꣳसृष्टान् मरुद्भ्यः स्वतवद्भ्यो ऽनुसृष्टान् ॥ १६ ॥ उक्ताः सञ्चरा एता ऐन्द्राग्नाः प्राशृङ्गा माहेन्द्रा बहुरूपा वैश्वकर्मणाः ॥ १७ ॥ धूम्रा बभ्रुनीकाशाः पितॄणां सोमवतां बभ्रवो धूम्रनीकाशाः पितॄणां बर्हिषदां कृष्णा बभ्रुनीकाशाः पितॄणामग्निष्वात्तानां कृष्णाः पृषन्तस्त्रैयम्बकाः ॥ १८ ॥ उक्ताः सञ्चराः एताः शुनासीरीयाः श्वेता वायव्याः श्वेताः सौर्याः ॥ १९ ॥ वसन्ताय कपिञ्जलानालभते ग्रीष्माय कलविङ्कान् वर्षाभ्यस्तित्तिरीञ्छरदे वर्त्तिका हेमन्ताय ककराञ्छिशिराय विककरान् ॥ २० ॥ समुद्राय शिशुमारानालभते पर्जन्याय मण्डूकानद्भ्यो मत्स्यान् मित्राय कुलीपयान् वरुणाय नाक्रान् ॥ २१ ॥ सोमाय हꣳसानालभते वायवे बलाकाः इन्द्राग्निभ्यां क्रुञ्चान् मित्राय मद्गून् वरुणाय चक्रवाकान् ॥ २२ ॥ अग्नये कुटरूनालभते वनस्पतिभ्य उलूकानग्नीषोमाभ्यां चाषानश्विभ्यां मयूरान् मित्रावरुणाभ्यां कपोतान् ॥ २३ ॥ सोमाय लबानालभते त्वष्ट्रे कौलीकान् गोषादीर्देवानां पत्नीभ्यः कुलीका देवजामिभ्यो ऽग्नये गृहपतये पारुष्णान् ॥ २४ ॥ अह्ने पारावतानालभते रात्र्यै सीचापूरहोरात्रयोः सन्धिभ्यो जतूर्मासेभ्यो दात्यौहान्त्संवत्सराय महतः सुपर्णान् ॥ २५ ॥ भूम्या आखूनालभते ऽन्तरिक्षाय पाङ्क्तान् दिवे कशान् दिग्भ्यो नकुलान् बभ्रुकानवान्तरदिशाभ्यः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ २६ ॥ वसुभ्य ऋश्यानालभते रुद्रेभ्यो रुरूनादित्येभ्यो न्यङ्कून् विश्वेभ्यो देवेभ्यः पृषतान्त्साध्येभ्यः कुलुङ्गान् ॥ २७ ॥ ईशानाय परस्वत आलभते मित्राय गौरान् वरुणाय महिषान् बृहस्पतये गवयाँस्त्वष्ट्र उष्ट्रान् ॥ २८ ॥ प्रजापतये पुरुषान् हस्तिन आ लभते वाचे प्लुषींश्चक्षुषे मशकाञ्छ्रोत्राय भृङ्गाः ॥ २९ ॥ प्रजापतये च वायवे च गोमृगो वरुणायारण्यो मेषो यमाय कृष्णो मनुष्यराजाय मर्कटः शार्दूलाय रोहिदृषभाय गवयी क्षिप्रश्येनाय वर्त्तिका नीलङ्गोः कृमिः समुद्राय शिशुमारो हिमवते हस्ती ॥ ३० ॥ मयुः प्राजापत्य उलो हलिक्ष्णो वृषदꣳशस्ते धात्रे दिशां कङ्को धुङ्क्षाग्नेयी कलविङ्को लोहिताहिः पुष्करसादस्ते त्वाष्ट्रा वाचे क्रुञ्चः ॥ ३१ ॥ सोमाय कुलुङ्ग आरण्योऽजो नकुलः शका ते पौष्णाः क्रोष्टा मायोरिन्द्रस्य गौरमृगः पिद्वो न्यङ्कुः कक्कटस्तेऽनुमत्यै प्रतिश्रुत्कायै चक्रवाकः ॥ ३२ ॥ सौरी बलाका शार्गः सृजयः शयाण्डकस्ते मैत्राः सरस्वत्यै शारिः पुरुषवाक् श्वाविद्भौमी शार्दूलो वृकः पृदाकुस्ते मन्यवे सरस्वते शुकः पुरुषवाक् ॥ ३३ ॥ सुपर्णः पार्जन्य आतिर्वाहसो दर्विदा ते वायवे बृहस्पतये वाचस्पतये पैङ्गराजोऽलज आन्तरिक्षः प्लवो मद्गुर्मत्स्यस्ते नदीपतये द्यावापृथिवीयः कूर्मः ॥ ३४ ॥ पुरुषमृगश्चन्द्रमसो गोधा कालका दार्वाघाटस्ते वनस्पतीनां कृकवाकुः सावित्रो हꣳसो वातस्य नाक्रो मकरः कुलीपयस्तेऽकूपारस्य ह्रियै शल्यकः ॥ ३५ ॥ एण्यह्नो मण्डूको मूषिका तित्तिरिस्ते सर्पाणां लोपाश आश्विनः कृष्णो रात्र्या ऋक्षो जतूः सुषिलीका त इतरजनानां जहका वैष्णवी ॥ ३६ ॥ अन्यवापोऽर्द्धमासानामृश्यो मयूरः सुपर्णस्ते गन्धर्वाणामपामुद्रो मासान् कश्यपो रोहित्कुण्डृणाची गोलत्तिका तेऽप्सरसां मृत्यवेऽसितः ॥ ३७ ॥ वर्षाहूर्ऋतूनामाखुः कशो मान्थालस्ते पितॄणां बलायाजगरो वसूनां कपिञ्जलः कपोत उलूकः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

शशस्ते निर्ऋत्यै वरुणायारण्यो मेषः ॥ ३८ ॥ श्वित्र आदित्यानामुष्ट्रो घृणीवान् वार्ध्रीनसस्ते मत्या अरण्याय सृमरो रुरू रौद्रः क्वयिः कुटरुर्दात्यौहस्ते वाजिनां कामाय पिकः ॥ ३९ ॥ खड्गो वैश्वदेवः श्वा कृष्णः कर्णो गर्दभस्तरक्षुस्ते रक्षसामिन्द्राय सूकरः सिꣳहो मारुतः कृकलासः पिप्पका शकुनिस्ते शरव्यायै विश्वेषां देवानां पृषतः ॥ ४० ॥

॥ इति चतुर्विंशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ पञ्चविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १—१६, २३, २७ गोतमः १७—२२, २४—२६, २८—४८ ।

देवता—सरस्वत्यादय १ प्रणादयः २ इन्द्रादयः ३, ५, ८ अग्न्यादयः ४ मरुतादयः ६ पूषादयः ७, ९ हिरण्यगर्भः १० ईश्वरः ११, १२, १८ १९ परमात्मा १३ यज्ञः १४, २६—२९, ३१—३४, ३६, ३८, ४०, ४१ विद्वांसः १५, २०—२२, २५, ३०, ३७, ३९ विश्वे देवाः १६, ३५, ४६ वायुः १७ द्यौरित्यादयः २३ मित्रादयः २४ यजमानः ४२ आत्मा ४३, ४४ प्रजा ४५ अग्निः ४७ विद्वान् ४८ ।

छन्दः—भुरिक् शक्वरी १ ८, ४६ निचृदतिशक्वरी १ भुरिगतिशक्वरी २ भुरिक्कृतिः ३ स्वराड् धृतिः ४ स्वराड् विकृतिः ५ निचृदतिधृतिः ६ निचृदष्टिः ७ निचृदभिकृतिः ८ भुरिगत्यष्टिः ९ त्रिष्टुप् १०, ११, २२—२४, २७ ३०, ३१, ४१ स्वराट् पंक्तिः १२, ३७, ४२, ४४, ४५ निचृत्त्रिष्टुप् १३, २१, २५, २८, ३२, ३३, ४३ निचृज्जगती १४, २६ जगती १५, १६, २० भुरिक् त्रिष्टुप् १७, १८, २९, ३४, ४० स्वराड् बृहती १९ स्वराट् त्रिष्टुप् ३५ भुरिक् पंक्तिः ३६ विराट् पंक्तिः ३८, ३९ शक्वरी ४७ भुरिग्बृहती ४८ ।

स्वरः—धैवतः १, २, १०, ११, १३, १७, १८, २१—२५, २७—३५, ४०, ४१, ४३, ४६, ४७ निषादः ३, १४—१६, २०, २६ ऋषभः ४, ८ मध्यमः ५, ७, १९, ४८ षड्जः ६ गान्धारः ९ पञ्चमः १२, ३६—३९ ४२, ४४, ४५ ॥

[क] शादं दद्भिरवकां दन्तमूलैर्मृदं बस्वैंस्ते गां दंष्ट्राभ्याᳬ सरस्वत्या अग्रजिह्वं जिह्वाया उत्सादमवक्रन्देन तालु वाजᳬ हनुभ्यामप आस्येन वृष-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

णमाण्डाभ्याम् । आदित्यान् श्मश्रुभिः पन्थानं भ्रूभ्यां द्यावापृथिवी वर्त्तोभ्यां विद्युतं कनीनकाभ्याँ शुक्लाय स्वाहा कृष्णाय स्वाहा पार्याणि पक्ष्माण्यवार्या इक्षवो ऽवार्याणि पक्ष्माणि पार्या इक्षवः ॥ १ ॥ वातं प्राणेनापानेन नासिके उपयाममधरेणौष्ठेन सदुत्तरेण प्रकाशेनान्तरमनूकाशेन बाह्यं निवेष्यं मूर्ध्ना स्तनयित्नुं निर्बाधेनाशनिं मस्तिष्केण विद्युतं कनीनकाभ्यां कर्णाभ्याँ श्रोत्रँ श्रोत्राभ्यां कर्णौ तेदनीमधरकण्ठेनापः शुष्ककण्ठेन चित्तं मन्याभिरदितिँ शीर्ष्णा निर्ऋतिं निर्जर्जल्पेन शीर्ष्णा संक्रोशैः प्राणान् रेष्माणँ स्तुपेन ॥ २ ॥ मशकान् केशैरिन्द्रँ स्वपसा वहेन बृहस्पतिँ शकुनिसादेन कूर्मांछफैराक्रमणँ स्थूराभ्यामृक्षलाभिः कपिञ्जलान् जवं जङ्घाभ्यामध्वानं बाहुभ्यां जाम्बीलेनारण्यमग्निमतिरुग्भ्यां पूषणं दोर्भ्यामश्विनावँसाभ्याँ रुद्रँ रोराभ्याम् ॥ ३ ॥ अग्नेः पक्षतिर्वायोर्निपक्षतिरिन्द्रस्य तृतीया सोमस्य चतुर्थ्यदित्यै पञ्चमीन्द्राण्यै षष्ठी मरुताँ सप्तमी बृहस्पतेरष्टम्यर्यम्णो नवमी धातुर्दशमीन्द्रस्यैकादशी वरुणस्य द्वादशी यमस्य त्रयोदशी ॥ ४ ॥ इन्द्राग्न्योः पक्षतिः सरस्वत्यै निपक्षतिर्मित्रस्य तृतीयापां चतुर्थी निर्ऋत्यै पञ्चम्यग्नीषोमयोः षष्ठी सर्पाणाँ सप्तमी विष्णोरष्टमी पूष्णो नवमी त्वष्टुर्दशमीन्द्रस्यैकादशी वरुणस्य द्वादशी यम्यै त्रयोदशी द्यावापृथिव्योर्दक्षिणं पार्श्वं विश्वेषां देवानामुत्तरम् ॥ ५ ॥ मरुताँ स्कन्धा विश्वेषां देवानां प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां तृतीया वायोः पुच्छमग्नीषोमयोर्भासदौ क्रुञ्चौ श्रोणिभ्यामिन्द्राबृहस्पती ऊरुभ्यां मित्रावरुणावल्गाभ्यामाक्रमणँ स्थूराभ्यां बलं कुष्ठाभ्याम् ॥ ६ ॥ पूषणं वनिष्ठुनान्धाहीन्त्स्थूलगुदया सर्पान् गुदाभिर्विह्रुत आन्त्रैरपो वस्तिना वृषणमाण्डाभ्यां वाजिनँ शेपेन प्रजाँ रेतसा चाषान् पित्तेन प्रदरान् पायुना कूश्माञ्छकपिण्डैः ॥ ७ ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

क्रोडो ऽदित्यै पाजस्यं दिशां जत्रवो ऽदित्यै भसज्जीमूतान्हृदयौपशेनान्तरिक्षं
पुरीतता नभ उदर्येण चक्रवाकौ मतस्नाभ्यां दिवं वृक्काभ्यां गिरीन् प्लाशिभि-
रुपलान् प्लीह्ना वल्मीकान् क्लोमभिर्ग्लौभिर्गुल्मान्हिराभिः स्रवन्तीर्ह्रदान्
कुक्षिभ्याꣳ समुद्रमुदरेण वैश्वानरं भस्मना ॥ ८ ॥ विधृतिं नाभ्या घृतꣳ
रसेनापो यूष्णा मरीचीर्विप्रुड्भिर्नीहारमूष्मणा शीनं वसया प्रुष्वा अश्रुभिर्ह्रा-
दुनीर्दूषीकाभिरस्ना रक्षाꣳसि चित्राण्यङ्गैर्नक्षत्राणि रूपेण पृथिवीं त्वचा जुम्ब-
काय स्वाहा ॥ ९ ॥ हिरण्यगर्भः समवर्त्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत्।
स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १० ॥ यः प्राणतो
निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव । य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै
देवाय हविषा विधेम ॥ ११ ॥ यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रꣳ
रसया सहाहुः । यस्येमाः प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम
॥ १२ ॥ य आत्मदा बलदा यस्य विश्व उपासते प्रशिषं यस्य देवाः । यस्य
च्छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १३ ॥ आ नो भद्राः
क्रतवो यन्तु विश्वतो ऽदब्धासो अपरीतास उद्भिदः । देवा नो यथा सदमिद्वृधे
असन्नप्रायुवो रक्षितारो दिवे दिवे ॥ १४ ॥ देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजूयतां
देवानाꣳ रातिरभि नो निवर्त्तताम् । देवानाꣳ सख्यमुपसेदिमा वयं देवा
न आयुः प्रतिरन्तु जीवसे ॥ १५ ॥ तान् पूर्वया निविदा हूमहे वयं भगं मित्र-
मदितिं दक्षमस्रिधम् । अर्यमणं वरुणꣳ सोममश्विना सरस्वती नः सुभगा
मयस्करत् ॥ १६ ॥ तन्नो वातो मयोभु वातु भेषजं तन्माता पृथिवी तत्पिता
द्यौः । तद् ग्रावाणः सोमसुतो मयोभुवस्तदश्विना शृणुतं धिष्ण्या युवम् ॥ १७ ॥
तमीशानं जगतस्तस्थुषस्पतिं धियंजिन्वमवसे हूमहे वयम् । पूषा नो यथा
वेदसामसद्वृधे रक्षिता पायुरदब्धः स्वस्तये ॥ १८ ॥ स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः । स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृह-
स्पतिर्दधातु ॥ १९ ॥ पृषदश्वा मरुतः पृश्निमातरः शुभंयावानो विदथेषु
जग्मयः । अग्निजिह्वा मनवः सूरचक्षसो विश्वे नो देवा अवसागमन्निह
॥ २० ॥ भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः ।
स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाᳫंसस्तनूभिर्व्यशेमहि देवहितं यदायुः ॥ २१ ॥ शतमिन्नु
शरदो अन्ति देवा यत्रा नश्चक्रा जरसं तनूनाम् । पुत्रासो यत्र पितरो
भवन्ति मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्तोः ॥ २२ ॥ अदितिर्द्यौरदितिर-
न्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः । विश्वे देवा अदितिः पञ्च
जना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम् ॥ २३ ॥ मा नो मित्रो वरुणो
अर्य्यमायुरिन्द्र ऋभुक्षा मरुतः परिख्यन् । यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तेः प्र-
वक्ष्यामो विदथे वीर्याणि ॥ २४ ॥ यन्निर्णिजा रेक्णसा प्रावृतस्य रातिं
गृभीतां मुखतो नयन्ति । सुप्राङजो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति
पाथः ॥ २५ ॥ एष छागः पुरो अश्वेन वाजिना पूष्णो भागो नीयते विश्व-
देव्यः । अभिप्रियं यत्पुरोडाशमर्वता त्वष्टेदेनᳫं सौश्रवसाय जिन्वति ॥ २६ ॥
यद्धविष्यमृतुशो देवयानं त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति । अत्रा पूष्णः प्रथमो भाग
एति यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः ॥ २७ ॥ होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो
ग्रावग्राभ उत शᳫंस्ता सुविप्रः । तेन यज्ञेन स्वरङ्कृतेन स्विष्टेन वक्षणा आ
पृणध्वम् ॥ २८ ॥ यूपव्रस्का उत ये यूपवाहाश्चषालं ये अश्वयूपाय तक्षति ।
ये चार्वते पचनᳫं सम्भरन्त्युतो तेषामभिगूर्त्तिर्न इन्वतु ॥ २९ ॥
प्रागात्सुमन्मेऽधायि मन्म देवानामाशा उप वीतपृष्ठः । अन्वेनं विप्रा ऋषयो
मदन्ति देवानां पुष्टे चकृमा सुबन्धुम् ॥ ३० ॥ यद्वाजिनो दाम सन्दानमर्वतो या
शीर्षण्या रशना रज्जुरस्य । यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये तृणᳫं सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पाकं पचन्तु ॥ ३३ ॥ यत्ते गात्रादग्निना पच्यमानादभि शूलं निहतस्यावधा-
वति । मा तद्भूम्यामाश्रिषन्मा तृणेषु देवेभ्यस्तदुशद्भ्यो रातमस्तु ॥ ३४ ॥ ये
वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति । ये चार्वतो माꣳसभि-
क्षामुपासत उतो तेषामभिगूर्त्तिर्न इन्वतु ॥ ३५ ॥ यन्नीक्षणं माꣳस्पचन्या
उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि । ऊष्मण्यापिधाना चरूणामङ्काः
सूनाः परिभूषन्त्यश्वम् ॥ ३६ ॥ मा त्वाग्निर्ध्वनयीद्धूमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभि-
विक्त जघ्रिः । इष्टं वीतमभिगूर्त्तं वषट्कृतं तं देवासः प्रतिगृभ्णन्त्यश्वम्
॥ ३७ ॥ निक्रमणं निषदनं विवर्त्तनं यच्च पड्वीशमर्वतः । यच्च पपौ यच्च
घासिं जघास सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ॥ ३८ ॥ यदश्वाय वास उपस्तृणन्त्य-
धीवासं या हिरण्यान्यस्मै । संदानमर्वन्तं पड्वीशं प्रिया देवेष्वा यामयन्ति
॥ ३९ ॥ यत्ते सादे महसा शूकृतस्य पार्ष्ण्या वा कशया वा तुतोद । स्रुचेव
ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि ॥ ४० ॥ चतुस्त्रिꣳशद्वाजिनो
देवबन्धोर्वङ्क्रीरश्वस्य स्वधितिः समेति । अच्छिद्रा गात्रा वयुना कृणोतु परु-
ष्परुरनुघुष्या विशस्त ॥ ४१ ॥ एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशस्ता द्वा यन्तारा भवत-
स्तथ ऽऋतुः । या ते गात्राणामृतुथा कृणोमि ता-ता पिण्डानां प्रजुहोम्यग्नौ
॥ ४२ ॥ मा त्वा तपत् प्रिय आत्मापियन्तं मा स्वधितिस्तन्व आ तिष्ठिपत्ते ।
मा ते गृध्नुरविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः ॥ ४३ ॥ न वा
उ एतन्म्रियसे न रिष्यसि देवाँ २ ॥ इदेषि पथिभिः सुगेभिः । हरी ते
युञ्जा पृषती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य ॥ ४४ ॥ सुगव्यं नो वाजी
स्वश्व्यं पुंसः पुत्राँ २ ॥ उत विश्वापुषꣳ रयिम् । अनागास्त्वं नो अदितिः
कृणोतु क्षत्रं नो अश्वो वनताꣳ हविष्मान् ॥ ४५ ॥ इमा नु कं भुवना सीषधा-
मेन्द्रश्च विश्वे च देवाः । आदित्यैरिन्द्रः सगणो मरुद्भिरस्मभ्यं भेषजा करत् ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह सीषधाति ॥ ४६ ॥ अग्ने त्वं नो अन्तम उत त्राता शिवो भवा वरूथ्यः । वसुरग्निर्वसुश्रवा अच्छा नक्षि द्युमत्तमं रयिन्दाः ॥ ४७ ॥ तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः । स नो बोधि श्रुधी हवमुरुष्या णो अघायतः समस्मात् ॥ ४८ ॥

॥ इति पञ्चविंशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

॥ अथ षड्विंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—याज्ञवल्क्यः १ लौगाक्षिः २ गृत्समदः ३, २४ रम्याक्षी ४, ५ प्रादुराक्षिः ६ कुत्सः ७, ८, ९ वसिष्ठः १० नोधागोतमः ११, १२ भारद्वाजः १३, १४ वत्सः १५ मडोयवः १६—१८ मुद्गलः १९ मेधातिथिः २०—२३ मधुच्छन्दा २५, २६ ।

देवता—अग्न्यादयः १ ईश्वरः २, ३ इन्द्रः ४, १०, १७ सूर्यः ५ वैश्वानरः ६, ८, ९ वैश्वानरोऽग्निः ७ अग्निः ११—१३, १६, २६ संवत्सरः १४ विद्वान् १५, १८, २०, २१, २३, २४ विद्वांसः १९ सोमः २२, २५ ।

छन्दः—अभिकृतिः १ स्वराडत्यष्टिः २ भुरिगत्यष्टिः ३ स्वराड् जगती ४ भुरिक् त्रिष्टुप् ५ जगती ६—९, २४ निचृज्जगती १० विराडनुष्टुप् ११ विराड् गायत्री १२, १३, १५ भुरिग् बृहती १४ निचृद्गायत्री १६, १७, २५ स्वराड् गायत्री १८ त्रिष्टुप् १९ गायत्री २०—२२, २६ भुरिक् पंक्तिः २३ ।

स्वरः—ऋषभः १ गान्धारः २, ३, ११ निषादः ४, ६—१०, १४, २४ धैवतः ५, १९ षड्जः १२, १३, १५—१८, २०—२२, २५, २६ पञ्चमः २३ ॥

अग्निश्च पृथिवी च सन्नते ते मे सन्नमतामदो वायुश्चान्तरिक्षं च सन्नते ते
मे सन्नमतामद आदित्यश्च द्यौश्च सन्नते ते मे सन्नमतामद आपश्च वरुणश्च
सन्नते ते मे सन्नमतामदः । सप्त सꣳसदो अष्टमी भूतसाधनी । सकामाँ॥ २ ॥
अध्वनस्कुरु संज्ञानमस्तु मेऽमुना ॥ १ ॥ यथेमां वाचं कल्याणीमावदानि
जनेभ्यः । ब्रह्मराजन्याभ्याꣳ शूद्राय चार्य्याय च स्वाय चारणाय । प्रियो देवानां

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

दक्षिणायै दातुरिह भूयासमयं मे कामः समृध्यतामुप मादो नमतु ॥ २ ॥
बृहस्पते अति यदर्यो अर्हाद् द्युमद्विभाति क्रतुमज्जनेषु । यद्दीदयच्छवस ऋत-
प्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम् । उपयामगृहीतो ऽसि बृहस्पतये त्वैष
ते योनिर्बृहस्पतये त्वा ॥ ३ ॥ इन्द्र गोमन्निहा याहि पिबा सोमं शतक्रतो ।
विद्यद्भिर्ग्रावभिः सुतम् । उपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा गोमत एष ते योनिरि-
न्द्राय त्वा गोमते ॥ ४ ॥ इन्द्रायाहि वृत्रहन् पिबा सोमं शतक्रतो । गोमद्भि-
र्ग्रावभिः सुतम् । उपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा गोमत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
गोमते ॥ ५ ॥ ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम् । अजस्रं घर्ममीमहे ।
उपयामगृहीतो ऽसि वैश्वानराय त्वैष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा ॥ ६ ॥ वैश्वा-
नरस्य सुमतौ स्याम राजा हि कं भुवनानामभिश्रीः । इतो जातो विश्वमिदं
विचष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण । उपयामगृहीतो ऽसि वैश्वानराय त्वैष ते
योनिर्वैश्वानराय त्वा ॥ ७ ॥ वैश्वानरो न ऊतय आ प्रयातु परावतः । अग्निरुक्-
थेन वाहसा । उपयामगृहीतो ऽसि वैश्वानराय त्वैष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा
॥ ८ ॥ अग्निर्ऋषिः पवमानः पाञ्चजन्यः पुरोहितः । तमीमहे महागयम् ।
उपयामगृहीतो ऽस्यग्नये त्वा वर्चस एष ते योनिरग्नये त्वा वर्चसे ॥ ९ ॥ महाँ-
२ ॥ इन्द्रो वज्रहस्तः षोडशी शर्म यच्छतु हन्तु पाप्मानं यो ऽस्मान् द्वेष्टि ।
उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा ॥ १० ॥ तं वो
दस्ममृतीषहं वसोर्मन्दानमन्धसः । अभि वत्सन्न स्वसरेषु धेनव इन्द्रं गीर्भिर्नवामहे
॥ ११ ॥ यद्वाहिष्ठन्तदग्नये बृहदर्च विभावसो । महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा
उदीरते ॥ १२ ॥ एह्यू षु ब्रवाणि ते ऽग्न इत्थेतरा गिरः । एभिर्वर्द्धास इन्दुभिः
॥ १३ ॥ ऋतवस्ते यज्ञं वितन्वन्तु मासा रक्षन्तु ते हविः । संवत्सरस्ते यज्ञं दधातु
नः प्रजां च परिपातु नः ॥ १४ ॥ उपह्वरे गिरीणां सङ्गमे च नदीनाम् । धिया

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

विप्रो अजायत ॥ १५ ॥ उच्चा ते जातमन्धसो दिवि सद्भूम्याददे । उग्रꣳ शर्म महि
श्रवः ॥ १६ ॥ स न इन्द्राय यज्यवे वरुणाय मरुद्भ्यः । वरिवोवित्परिस्रव ॥ १७ ॥
एना विश्वान्यर्य आ द्युम्नानि मानुषाणाम् । सिषासन्तो वनामहे ॥ १८ ॥
अनु वीरैरनु पुष्यास्म गोभिरन्वश्वैरनु सर्वेण पुष्टैः । अनु द्विपदानु चतुष्पदा
वयन्देवा नो यज्ञमृतुथा नयन्तु ॥ १९ ॥ अग्ने पत्नीरिहा वह देवानामुशती-
रुप । त्वष्टारꣳ सोमपीतये ॥ २० ॥ अभि यज्ञं गृणीहि नो ग्नावो नेष्टः पिब
ऋतुना । त्वꣳ हि रत्नधा असि ॥ २१ ॥ द्रविणोदाः पिपीषति जुहोत प्र च
तिष्ठत । नेष्ट्रादृतुभिरिष्यत ॥ २२ ॥ तवायं सोमस्त्वमेह्यर्वाङ् शश्वत्तमꣳ सुमना
अस्य पाहि । अस्मिन्यज्ञे बर्हिष्या निषद्या दधिष्वेमं जठर इन्दुमिन्द्र ॥ २३ ॥
अमेव नः सुहवा आ हि गन्तन नि बर्हिषि सदतना रणिष्टन । अथा मदस्व
जुजुषाणो अन्धसस्त्वष्टर्देवेभिर्जनिभिः सुमद्गणः ॥ २४ ॥ स्वादिष्ठया मदिष्ठया
पवस्व सोम धारया । इन्द्राय पातवे सुतः ॥ २५ ॥ रक्षोहा विश्वचर्षणिरभि
योनिमयोहते । द्रोणे सधस्थमासदत् ॥ २६ ॥

॥ इति षड्विंशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ सप्तविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—अग्निः १—७, १०—२० प्रजापतिः ८, ९, २१, २२ वसिष्ठः २३, २४, २७, २८, ३५ हिरण्यगर्भः २५, २६ गृत्समदः २९, ३२, ३३ पुरुमीढः ३०, अजमीढः ३१ आङ्गिरसः ३४ शंयुर्बार्हस्पत्यः ३६—३८ वामदेवः ३९—४१ शंयुः ४२, ४४, ४५ भार्गवः ४३ ।

देवता—अग्निः १, ३—७, ११, १८, २९, ४३, ४५ सामिधेन्यः २ विश्वेदेवाः ८, १२ अग्न्यादयः ९ सूर्यः १० यज्ञः १३, १७, ४२ वह्निः १४ वायुः १५, २३, २४, २७—३५, ४४ देव्यः १६ इडादयो लिंगोक्ताः १९ त्वष्टा २० विद्वांसः २१ इन्द्रः २२, ३७, ३८, ४०, ४१ प्रजापतिः २५, २६ परमेश्वरः ३६ ।

छन्दः—त्रिष्टुप् १, २, ८, ९, २४, २६, २८ विराट् त्रिष्टुप् ३ स्वराट् त्रिष्टुप् ४, २५ स्वराट् पंक्तिः ५, २७, ३६ भुरिग् बृहती ६ निचृज्जगती ७ विराडनुष्टुप् १० उष्णिक् ११, १२ निचृदुष्णिक् १३, १६, २०, २३ भुरिगुष्णिक् १४ स्वराडुष्णिक् १५ विराडुष्णिक् १७, २१ भुरिग्गायत्री १८ गायत्री १९, ३१, ३२, ३९ निचृत्त्रिष्टुप् २२, ३३ निचृद्गायत्री २९, ३४, ४० अनुष्टुप् ३० स्वराडनुष्टुप् ३५, ४३ निचृदनुष्टुप् ३७ स्वराड् बृहती ३८, ४४ पादनिचृद्गायत्री ४१ बृहती ४२ निचृदभिजगतिः ४५ ।

स्वरः—धैवतः १—४, ८, ९, २४—२६, २८, ३३ पञ्चमः ५, २७, ३६ मध्यमः ६, ४२, ४४ निषादः ७ गान्धारः १०, ३०, ३५, ३७, ४३ ऋषभः ११—१७, २०—२२, ४५ षड्जः १८, १९, २९, ३१, ३२, ३४, ३९, ४०, ४१ निषादः ३८ ॥

समास्त्वाग्न ऋतवो वर्द्धयन्तु संवत्सरा ऋषयो यानि सत्या । सं दिव्येन
दीदिहि रोचनेन विश्वा आभाहि प्रदिशश्चतस्रः ॥ १ ॥ सं चेध्यस्वाग्ने प्र

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

बोधयैनमुच्च तिष्ठ महते सौभगाय । मा च रिषदुपसत्ता ते अग्ने ब्रह्माणस्ते
यशसः सन्तु मान्ये ॥ २ ॥ त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने संवरणे
भवा नः । सपत्नहा नो अभिमातिजिच्च स्वे गये जागृह्यप्रयुच्छन् ॥ ३ ॥ इहै-
वाग्ने अधि धारया रयिं मा त्वा निक्रन् पूर्वचितो निकारिणः । क्षत्रमग्ने
सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्द्धतां ते अनिष्टृतः ॥ ४ ॥ क्षत्रेणाग्ने स्वायुः सꣳ-
रभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधेये यतस्व । सजातानां मध्यमस्था एधि राज्ञामग्ने
विहव्यो दीदिहीह ॥ ५ ॥ अति निहो अति स्रिधोऽत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने ।
विश्वा ह्यग्ने दुरिता सहस्वाथास्मभ्यꣳ सहवीराꣳ रयिन्दाः ॥ ६ ॥ अना-
धृष्यो जातवेदा अनिष्टृतो विराडग्ने क्षत्रभृद्दीदिहीह । विश्वा आशाः प्रमुञ्चन्मा-
नुषीर्भियः शिवेभिरद्य परि पाहि नो वृधे ॥ ७ ॥ बृहस्पते सवितर्बोधयैनꣳ
सꣳशितं चित्सन्तराꣳ सꣳशिशाधि । वर्धयैनं महते सौभगाय विश्व एनमनु
मदन्तु देवाः ॥ ८ ॥ अमुत्रभूयादध यद्यमस्य बृहस्पते अभिशस्तेरमुञ्चः । प्रत्यौ-
हतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानामग्ने भिषजा शचीभिः ॥ ९ ॥ उद्वयन्तमसस्परि
स्वः पश्यन्त उत्तरम् । देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥ १० ॥ ऊर्ध्वा
अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचीꣳष्यग्नेः । द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः
॥ ११ ॥ तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो देवेषु देवः । पथो अनक्तु मध्वा घृतेन
॥ १२ ॥ मध्वा यज्ञं नक्षसे प्रीणानो नराशꣳसो अग्ने । सुकृद्देवः सविता
विश्ववारः ॥ १३ ॥ अच्छायमेति शवसा घृतेनेडानो वह्निर्नमसा । अग्निꣳ
स्रुचो अध्वरेषु प्रयत्सु ॥ १४ ॥ स यक्षदस्य महिमानमग्नेः स ईं मन्द्रा सुप्र-
यसः । वसुश्चेतिष्ठो वसुधातमश्च ॥ १५ ॥ द्वारो देवीरन्वस्य विश्वे व्रता ददन्ते
अग्नेः । उरुव्यचसो धाम्ना पत्यमानाः ॥ १६ ॥ ते अस्य योषणे दिव्ये न
योना उषासानक्ता । इमं यज्ञमवतामध्वरं नः ॥ १७ ॥ दैव्या होतारा ऊर्ध्व-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

मध्वरं नो ऽ ग्नेर्जिह्वामभि गृणीतम् । कृणुतं नः स्विष्टिम् ॥ १८ ॥ ति
देवीर्बर्हिरेदꣳ सदन्त्विडा सरस्वती भारती । मही गृणाना ॥ १९ ॥ तन्
रीपमद्भुतं पुरुक्षु त्वष्टा सुवीर्यम् । रायस्पोषं विष्यतु नाभिमस्मे ॥ २० ॥ व
स्पते ऽ वसृजा रराणस्त्मना देवेषु । अग्निर्हव्यꣳ शमिता सूदयाति ॥ २१
अग्ने स्वाहा कृणुहि जातवेद इन्द्राय हव्यम् । विश्वे देवा हविरिदं जुषन्
॥ २२ ॥ पीवो अन्ना रयिवृधः सुमेधाः श्वेतः सिषक्ति नियुतामभिश्रीः ।
वायवे समनसो वितस्थुर्विश्वेन्नरः स्वपत्यानि चक्रुः ॥ २३ ॥ राये नु यं ज
रोदसीमे राये देवी धिषणा धाति देवम् । अध वायुं नियुतः सश्चत स्वा
उत श्वेतं वसुधितिं निरेके ॥ २४ ॥ आपो ह यद्बृहतीर्विश्वमायन् गर्भं दधाना
जनयन्तीरग्निम् । ततो देवानाꣳ समवर्त्ततासुरेकः कस्मै देवाय हवि
विधेम ॥ २५ ॥ यश्चिदापो महिना पर्यपश्यद्दक्षं दधाना जनयन्तीर्यज्ञम् ।
देवेष्वधि देव एक आसीत्कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ २६ ॥ प्र याभिर्या
दाश्वाꣳसमच्छा नियुद्भिर्वायविष्टये दुरोणे । नि नो रयिꣳ सुभोजसं युवस्व
वीरं गव्यमश्व्यं च राधः ॥ २७ ॥ आ नो नियुद्भिः शतिनीभिरध्वरꣳ स
स्रिणीभिरुप याहि यज्ञम् । वायो अस्मिन्त्सवने मादयस्व यूयं पा
स्वस्तिभिः सदा नः ॥ २८ ॥ नियुत्वान् वायवागह्ययꣳ शुक्रो अयामि ते
गन्तासि सुन्वतो गृहम् ॥ २९ ॥ वायो शुक्रो अयामि ते मध्वो अग्रं दि
ष्टिषु । आयाहि सोमपीतये स्पार्हो देव नियुत्वता ॥ ३० ॥ वायुरग्रे
यज्ञप्रीः साकं गन्मनसा यज्ञम् । शिवो नियुद्भिः शिवाभिः ॥ ३१ ॥ वा
ये ते सहस्रिणो रथासस्तेभिरागहि । नियुत्वान्त्सोमपीतये ॥ ३२ ॥ एक
च दशभिश्च स्वभूते द्वाभ्यामिष्टये विꣳशती च । तिसृभिश्च वहसे त्रिꣳशता
नियुद्भिर्वायविह ता विमुञ्च ॥ ३३ ॥ तव वायवृतस्पते त्वष्टुर्जामातरद्भुत

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अवाऽस्या वृणीमहे ॥ ३४ ॥ अभि त्वा शूर नोनुमो ऽ दुग्धा इव धेनवः । ईशा नमस्य जगतः स्वर्दृशमीशानमिन्द्र तस्थुषः ॥ ३५ ॥ न त्वावाँ २ ॥ अन्यो दिव्यो न पार्थिवो न जातो न जनिष्यते । अश्वायन्तो मघवन्निन्द्र वाजिनो गव्यन्तस्त्वा हवामहे ॥ ३६ ॥ त्वामिद्धि हवामहे सातौ वाजस्य कारवः । त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां काष्ठास्वर्वतः ॥ ३७ ॥ स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त धृष्णुया मह स्तवानो अद्रिवः । गामश्वऽ रथ्यमिन्द्र संकिर सत्रा वाजं न जिग्युषे ॥ ३८ ॥ कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृधः सखा । कया शचिष्ठया वृता ॥ ३९ ॥ कस्त्वा सत्यो मदानां मऽहिष्ठो मत्सदन्धसः । दृढा चिदारुजे वसु ॥ ४० ॥ अभी षु णः सखीनामविता जरितॄणाम् । शतं भवास्यूतये ॥ ४१ ॥ यज्ञायज्ञा वो अग्नये गिरागिरा च दक्षसे । प्रप्र वयममृतं जातवेदसं प्रियं मित्रं न शंसिषम् ॥ ४२ ॥ पाहि नो अग्न एकया पाह्युत द्वितीयया । पाहि गीर्भिस्तिसृभिरूर्जां पते पाहि चतसृभिर्वसो ॥ ४३ ॥ ऊर्जो नपातऽ स हिनायमस्मयुर्दाशेम हव्यदातये । भुवद्वाजेष्वविता भुवद्वृध उत त्राता तनूनाम् ॥ ४४ ॥ संवत्सरो ऽसि परिवत्सरो ऽसीदावत्सरो ऽसीद्वत्सरो ऽसि वत्सरो ऽसि । उषसस्ते कल्पन्तामहोरात्रास्ते कल्पन्तामर्द्धमासास्ते कल्पन्तां मासास्ते कल्पन्तामृतवस्ते कल्पन्ताऽ संवत्सरस्ते कल्पताम् । प्रेत्या एत्यै सं चाञ्च प्र च सारय । सुपर्णचिदसि तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवः सीद ॥ ४५ ॥

॥ इति सप्तविंशो ऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

॥ अथ अष्टाविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—बृहदुक्थो वामदेवः १—६, ८ गोतमः ७ प्रजापतिः ९—११ अश्विनौ १२—२३ सरस्वती २४—४६ ।

देवता—इन्द्रः १—३, ५, ६, ८, ९, ११—१३, १५, १६, १८—२१, २५—२८, ३२, ३३, ३५—४६ रुद्रः ४ अश्विनौ ७, १७, ३० बृहस्पतिः १० अहोरात्रे १४, २९ अग्निः २२—२४, ३४ वायुः ३१ ।

छन्दः—निचृत् त्रिष्टुप् १, २२ निचृज्जगती २, ५, ८, ९, १२ स्वराट् पंक्तिः ३, १४ त्रिष्टुप् ४, ६, २१ जगती ७ स्वराडतिजगती १०, २७, ४५ निचृच्छक्वरी ११, २६, ३९ भुरिक्शक्वरी १३, ३१, ३२ भुरिगति-जगती १५, २५, ३७, ३८, ४४ भुरिगाकृतिः १६ भुरिग्जगती १७, ४१ अतिजगती १८, ४० कृतिः १९, २३ निचृदतिशक्वरी २०, २९, ३० स्वराड्जगती २४ स्वराट्शक्वरी २८ निचृदत्यष्टिः ३३ अतिशक्वरी ३४ भुरिक् त्रिष्टुप् ३५, ३६ निचृदतिजगती ४२, ४३ आकृतिः ४६ ।

स्वरः—धैवतः १, ४, ६, ११, २१, २२, २६, २८, ३१, ३२, ३५, ३६, ३९ निषादः २, ५, ७—१०, १२, १५—१९, २३—२५, २७, ३७, ३८, ४०—४५ पञ्चमः ३, १३, १४, २०, २९, ३०, ३४, ४६ गान्धारः ३३ ।

होता यक्षत्समिधेन्द्रमिडस्पदे नाभा पृथिव्या अधि । दिवो वर्ष्मन्त्समिध्यत ओजिष्ठश्चर्षणीसहां वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ १ ॥ होता यक्षत्तनूनपातमूतिभिर्जेतारमपराजितम् । इन्द्रं देवꣳ स्वर्विदं पथिभिर्मधुमत्तमैर्नराशꣳसेन तेजसा वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ २ ॥ होता यक्षदिडाभिरिन्द्रमीडितमाजुह्वानं

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

मर्मर्त्यम् । देवो देवैः सवीर्यो वज्रहस्तः पुरन्दरो वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३ ॥
होता यक्षद्बर्हिषीन्द्रं निषद्वरं वृषभं नर्यापसम् । वसुभी रुद्रैरादित्यैः सयुग्भिर्ब-
र्हिरासदद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ४ ॥ होता यक्षदोजो न वीर्यꣳ सहो द्वार
इन्द्रमवर्द्धयन् । सुप्रायणा अस्मिन्यज्ञे विश्रयन्तामृतावृधो द्वार इन्द्राय मीढुषे
व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ५ ॥ होता यक्षदुषे इन्द्रस्य धेनू सुदुघे मातरा मही ।
सवातरौ न तेजसा वत्समिन्द्रमवर्द्धतां वीतामाज्यस्य होतर्यज ॥ ६ ॥ होता
यक्षद्दैव्या होतारा भिषजा सखाया हविषेन्द्रं भिषज्यतः । कवी देवौ प्रचेतसा-
विन्द्राय धत्त इन्द्रियं वीतामाज्यस्य होतर्यज ॥ ७ ॥ होता यक्षत्तिस्रो देवीर्न
भेषजं त्रयस्त्रिधातवोऽपस इडा सरस्वती भारती महीः । इन्द्रपत्नीर्हविष्मती-
र्व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ८ ॥ होता यक्षत्त्वष्टारमिन्द्रं देवं भिषजꣳ सुयजं
घृतश्रियम् । पुरुरूपꣳ सुरेतसं मघोनमिन्द्राय त्वष्टा दधदिन्द्रियाणि वेत्वाज्यस्य
होतर्यज ॥ ९ ॥ होता यक्षद्वनस्पतिꣳ शमितारꣳ शतक्रतुं धियो जोष्टार-
मिन्द्रियम् । मध्वा समञ्जन् पथिभिः सुगेभिः स्वदाति यज्ञं मधुना घृतेन वेत्वा-
ज्यस्य होतर्यज ॥ १० ॥ होता यक्षदिन्द्रꣳ स्वाहाज्यस्य स्वाहा मेदसः स्वाहा
स्तोकानाꣳ स्वाहा स्वाहाकृतीनाꣳ स्वाहा हव्यसूक्तीनाम् । स्वाहा देवा
आज्यपा जुषाणा इन्द्र आज्यस्य व्यन्तु होतर्यज ॥ ११ ॥ देवं बर्हिरिन्द्रꣳ
सुदेवं देवैर्वीरवत् स्तीर्णं वेद्यामवर्द्धयत् । वस्तोर्वृतं प्राक्तोर्भृतꣳ राया । बर्हिष्म-
तोऽत्यगाद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ १२ ॥ देवीर्द्वार इन्द्रꣳ सङ्घाते वीड्वी-
र्यामन्नवर्द्धयन् । आ वत्सेन तरुणेन कुमारेण च मीवतापार्वाणꣳ रेणुककाटं
नुदन्तां वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ १३ ॥ देवी उषासानक्तेन्द्रं यज्ञे प्रय-
त्यह्वेताम् । दैवीर्विशः प्रायासिष्टाꣳ सुप्रीते सुधिते वसुवने वसुधेयस्य वीतां
यज ॥ १४ ॥ देवी जोष्ट्री वसुधिती देवमिन्द्रमवर्द्धताम् । अयाव्यन्याघा द्वेषाꣳ-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

त्वान्या वक्षद्वसु वार्याणि यजमानाय शिक्षिते वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज
॥ १५ ॥ देवी ऊर्जाहुती दुघे सुदुघे पयसेन्द्रमवर्द्धताम् । इषमूर्जमन्या वक्ष-
त्सग्धिꣳ सपीतिमन्या नवेन पूर्वं दयमाने पुराणेन नवमधातामूर्जमूर्जाहुती
ऊर्जयमाने वसु वार्याणि यजमानाय शिक्षिते वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज
॥ १६ ॥ देवा दैव्या होतारा देवमिन्द्रमवर्द्धताम् । हताघशꣳसावाभार्ष्टां
वसु वार्याणि यजमानाय शिक्षितौ वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥ १७ ॥ देवी-
स्तिस्रस्तिस्रो देवीः पतिमिन्द्रमवर्द्धयन् । अस्पृक्षद्भारती दिवꣳ रुद्रैर्यज्ञꣳ
सरस्वतीडा वसुमती गृहान्वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ १८ ॥ देव इन्द्रो
नराशꣳसस्त्रिवरूथस्त्रिबन्धुरो देवमिन्द्रमवर्द्धयत् । शतेन शितिपृष्ठानामाहितः
सहस्रेण प्रवर्त्तते मित्रावरुणेदस्य होत्रमर्हतो बृहस्पतिः स्तोत्रमश्विनाध्वर्यवं
वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ १९ ॥ देवो देवैर्वनस्पतिर्हिरण्यपर्णो मधुशाखः
सुपिप्पलो देवमिन्द्रमवर्द्धयत् । दिवमग्रेणास्पृक्षदान्तरिक्षं पृथिवीमदृꣳहीद्वसु-
वने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ २० ॥ देवं बर्हिर्वारितीनां देवमिन्द्रमवर्द्धयत् । स्वास-
स्थमिन्द्रेणासन्नमन्या बर्हीꣳष्यभ्यभूद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ २१ ॥ देवो
अग्निः स्विष्टकृद्देवमिन्द्रमवर्द्धयत् । स्विष्टं कुर्वन्त्स्विष्टकृत् स्विष्टमद्य करोतु नो
वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ २२ ॥ अग्निमद्य होतारमवृणीतायं यजमानः
पचन् पक्तीः पचन् पुरोडाशं बध्नन्निन्द्राय छागम् । सूपस्था अद्य देवो वनस्पति-
रभवदिन्द्राय छागेन । अघत्तं मेदस्तः प्रति पचताग्रभीदवीवृधत्पुरोडाशेन
त्वामद्य ऋषे ॥ २३ ॥ होता यक्षत्समिधानं महद्यशः सुसमिद्धं वरेण्यमग्नि-
मिन्द्रं वयोधसम् । गायत्रीं छन्द इन्द्रियं त्र्यविं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य
होतर्यज ॥ २४ ॥ होता यक्षत्तनूनपातमुद्भिदं यं गर्भमदितिर्दधे शुचिमिन्द्रं
वयोधसम् । उष्णिहं छन्द इन्द्रियं दित्यवाहं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ २५ ॥ होता यक्षदीडेन्यमीडितं वृत्रहन्तममिडाभिरीड्यꣳ सहः सोममिन्द्रं
वयोधसम् । अनुष्टुभं छन्द इन्द्रियं पञ्चाविं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज
॥ २६ ॥ होता यक्षत्सुबर्हिषं पूषण्वन्तममर्त्यꣳ सीदन्तं बर्हिषि प्रिये ऽ मृ-
तेन्द्रं वयोधसम् । बृहतीं छन्द इन्द्रियं त्रिवत्सं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज
॥ २७ ॥ होता यक्षद्व्यचस्वतीः सुप्रायणा ऋतावृधो द्वारो देवीर्हिरण्ययीर्ब्र-
ह्माणमिन्द्रं वयोधसम् । पङ्क्तिं छन्द इहेन्द्रियं तुर्यवाहं गां वयो दधद्व्यन्त्वा-
ज्यस्य होतर्यज ॥ २८ ॥ होता यक्षत्सुपेशसा सुशिल्पे बृहती उभे नक्तोषासा
न दर्शते विश्वमिन्द्रं वयोधसम् । त्रिष्टुभं छन्द इहेन्द्रियं पष्ठवाहं गां वयो दध-
द्वीतामाज्यस्य होतर्यज ॥ २९ ॥ होता यक्षत्प्रचेतसा देवानामुत्तमं यशो
होतारा दैव्या कवी सयुजेन्द्रं वयोधसम् । जगतीं छन्द इन्द्रियमनड्वाहं गां
वयो दधद्वीतामाज्यस्य होतर्यज ॥ ३० ॥ होता यक्षत्पेशस्वतीस्तिस्रो देवी-
र्हिरण्ययीर्भारतीर्बृहतीर्महीः पतिमिन्द्रं वयोधसम् । विराजं छन्द इहेन्द्रियं धेनुं
गां न वयो दधद्व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३१ ॥ होता यक्षत्सुरेतसं त्वष्टारं
पुष्टिवर्द्धनं रूपाणि बिभ्रतं पृथक् पुष्टिमिन्द्रं वयोधसम् । द्विपदं छन्द इन्द्रि-
यमुक्षाणं गां न वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३२ ॥ होता यक्षद्वनस्पतिꣳ
शमितारꣳ शतक्रतुꣳ हिरण्यपर्णमुक्थिनꣳ रशनां बिभ्रतं वशिं भगमिन्द्रं
वयोधसम् । ककुभं छन्द इहेन्द्रियं वशां वेहतं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होत-
र्यज ॥ ३३ ॥ होता यक्षत् स्वाहाकृतीरग्निं गृहपतिं पृथग्वरुणं भेषजं कविं
क्षत्रमिन्द्रं वयोधसम् । अतिछन्दसं छन्द इन्द्रियं बृहदृषभं गां वयो दधद्व्य-
न्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३४ ॥ देवं बर्हिर्वयोधसं देवमिन्द्रमवर्द्धयत् । गायत्र्या
छन्दसेन्द्रियं चक्षुरिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ ३५ ॥ देवी-
र्द्वारो वयोधसꣳ शुचिमिन्द्रमवर्द्धयन् । उष्णिहा छन्दसेन्द्रियं प्राणमिन्द्रे वयो

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

दधद्वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ३६ ॥ देवी उषासानक्ता देवमिन्द्रं वयो
धसं देवी देवमवर्द्धताम् । अनुष्टुभा छन्दसेन्द्रियं बलमिन्द्रे वयो दधद्वसु
वसुधेयस्य वीतां यज ॥ ३७ ॥ देवी जोष्ट्री वसुधिती देवमिन्द्रं वयोधसं दे
देवमवर्द्धताम् । बृहत्या छन्दसेन्द्रियꣳ श्रोत्रमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेय
वीतां यज ॥ ३८ ॥ देवी ऊर्जाहुती दुघे सुदुघे पयसेन्द्रं वयोधसं देवी दे
मवर्द्धताम् । पङ्क्त्या छन्दसेन्द्रियꣳ शुक्रमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वी
यज ॥ ३९ ॥ देवा दैव्या होतारा देवमिन्द्रं वयोधसं देवौ देवमवर्द्धताम्
त्रिष्टुभा छन्दसेन्द्रियं त्विषिमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥ ४०
देवीस्तिस्रस्तिस्रो देवीर्वयोधसं पतिमिन्द्रमवर्द्धयन् । जगत्या छन्दसेन्द्रियꣳ
शूषमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ४१ ॥ देवो नराशꣳ
देवमिन्द्रं वयोधसं देवो देवमवर्द्धयत् । विराजा छन्दसेन्द्रियꣳ रूपमिन्द्रे व
दधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ ४२ ॥ देवो वनस्पतिर्देवमिन्द्रं वयोधसं दे
देवमवर्द्धयत् । द्विपदा छन्दसेन्द्रियं भगमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य
यज ॥ ४३ ॥ देवं बर्हिर्वारितीनां देवमिन्द्रं वयोधसं देवं देवमवर्द्धयत्
ककुभा छन्दसेन्द्रियं यश इन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ ४४
देवो अग्निः स्विष्टकृद्देवमिन्द्रं वयोधसं देवो देवमवर्द्धयत् । अतिछन्दसा छन्द
सेन्द्रियं क्षत्रमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ ४५ ॥ अग्निम
होतारमवृणीतायं यजमानः पचन् पक्तीः पचन् पुरोडाशं बध्नन्निन्द्राय वयो
छागम् । सूपस्था अद्य देवो वनस्पतिरभवदिन्द्राय वयोधसे छागेन अघ
मेदस्तः प्रतिपचताग्रभीदवीवृधत्पुरोडाशेन त्वामद्य ऋषे ॥ ४६ ॥

॥ इति अष्टाविंशोऽध्यायः ॥

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ एकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—बृहदुक्थो वामदेव्यः १—११ भार्गवोजमदग्निः १२—२४ जमदग्निः २५—३६ मधुच्छन्दा ३७ भारद्वाजः ३८—६० ।

देवता—अग्निः १—५, ११, १३,—१८, २०, २८, ३५ मनुष्याः ६, २१, २३ अश्विनौ ७ सरस्वती ८ त्वष्टा ९ सूर्यः १० यजमानः १२ मनुष्यः १९, २४ वायवः २२ विद्वान् २५—२७, ३४, ३८ अन्तरिक्षं २९ स्त्रियः ३०, ३१ विद्वांसः ३२, ३६, ३७, ५८ वाग् ३३ वीरः ३९—४६, ४८—५०, ५५ धनुर्वेदाध्यापकाः ४७ महावीरः सेनापतिः ५१ सुवीरः ५२ वीरः ५२, ५३ वादयितारोवीराः ५६, ५७ अग्न्यादयः ५९, ६० ।

छन्दः—त्रिष्टुप् १, ५—९, ११, १२, १७, १८, २७, ३१, ३४, ३९, ४१, ४२, ४४—४६, ४८, ५१ विराट्त्रिष्टुप् २ पंक्तिः ३ निचृत् पंक्तिः ४ निचृत्त्रिष्टुप् १०, १६, २०, २४, २५, २६, ३०, ३५, ३६, ३८, ४०, ५४ भुरिक् त्रिष्टुप् १३, ५५, ५६ विराट् त्रिष्टुप् १४, २२ भुरिक्पंक्तिः १५, २१, २३, २९, ३२, ५२, ५७ विराट् त्रिष्टुप् १९ स्वराड् बृहती २८ आर्षीत्रिष्टुप् ३२ गायत्री ३७ जगती ४३ विराड् जगती ४७, ५३ विराडनुष्टुप् ४९, ५० भुरिगत्यष्टिः ५८ भुरिगतिशक्वरी ५९ विराट् प्रकृतिः ६०* प्रकृति ६० र ।

स्वरः—धैवतः १, २, ५—१४, १६—२०, २२, २४—२७, ३०—३२, ३४—३६, ३८—४२, ४४—४६, ४८, ५१, ५४—५६, ६० पंचमः ३, ४, १५, २१, २३, २९, ३३, ५२, ५७, ५९ मध्यमः २८ षड्जः ३७ निषादः ४३, ४७, ५३ गान्धारः ४९, ५०, ५८ ॥

समिद्धो अ॒ञ्जन् कृद॑रं मती॒नां घृ॒तम॑ग्ने॒ मधु॑म॒त् पिन्व॑मानः । वा॒जी व॒हन्वा॒जिनं॑ जातवेदो दे॒वानां॑ वक्षि प्रि॒यमा स॒धस्थ॑म् ॥ १ ॥ घृ॒तेना॒ञ्जन्त्स

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पथो देवयानान् प्रजानन्वाजर्य्येतु देवान् । अनु त्वा सप्त प्रदिशः सच
न्ताᳪ स्वधामस्मै यजमानाय धेहि ॥ २ ॥ ईड्यश्चासि वन्द्यश्च वाजिन्ना
श्चासि मेध्यश्च सप्ते । अग्निष्ट्वा देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जात
वेदाः ॥ ३ ॥ स्तीर्णं बर्हिः सुष्टरीमा जुषाणोरु पृथु प्रथमानं पृथिव्याम्
देवेभिर्युक्तमदितिः सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु ॥ ४ ॥ एता
वः सुभगा विश्वरूपा विपक्षोभिः श्रयमाणा उदातैः । ऋष्वाः सतीः कव
शुम्भमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा भवन्तु ॥ ५ ॥ अन्तरा मित्रावरुणा चरन्
मुखं यज्ञानामभि संविदाने । उषासा वाᳪ सुहिरण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योना
विह सादयामि ॥ ६ ॥ प्रथमा वाᳪ सरथिना सुवर्णा देवौ पश्यन्तौ भुव
नानि विश्वा । अपिप्रयं चोदना वां मिमाना होतारा ज्योतिः प्रदिशा दि
शन्ता ॥ ७ ॥ आदित्यैर्नो भारती वष्टु यज्ञᳪ सरस्वती सह रुद्रैर्न आवीत्
इडोपहूता वसुभिः सजोषा यज्ञं नो देवीरमृतेषु धत्त ॥ ८ ॥ त्वष्टा वी
देवकामं जजान त्वष्टुरर्वा जायत आशुरश्वः । त्वष्टेदं विश्वं भुवनं जजा
बहोः कर्त्तारमिह यक्षि होतः ॥ ९ ॥ अश्वो घृतेन त्मन्या समक्त उप देव
२॥ ऋतुशः पाथ एतु । वनस्पतिर्देवलोकं प्रजानन्नग्निना हव्या स्वदिता
वक्षत् ॥ १० ॥ प्रजापतेस्तपसा वावृधानः सद्यो जातो दधिषे यज्ञमग्
स्वाहाकृतेन हविषा पुरोगा याहि साध्या हविरदन्तु देवाः ॥ ११ ॥
क्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात् । श्येनस्य पक्षा हरि
बाहू उपस्तुत्यं महि जातं ते अर्वन् ॥ १२ ॥ यमेन दत्तं त्रित एनमायुनग्
एणं प्रथमो अध्यतिष्ठत् । गन्धर्वो अस्य रशनामगृभ्णात्सूरादश्वं
निरतष्ट ॥ १३ ॥ असि यमो अस्यादित्यो अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रते
असि सोमेन समया विपृक्त आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि ॥ १४ ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

त आहुर्दिवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे । उतेव मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन्यत्रा त आहुः परमं जनित्रम् ॥ १५ ॥ इमा ते वाजिन्नवमार्जनानीमा शफानाꣳ सनितुर्निधाना । अत्रा ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य या अभिरक्षन्ति गोपाः ॥ १६ ॥ आत्मानं ते मनसारादजानामवो दिवा पतयन्तं पतंगम् । शिरो अपश्यम्पथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहमानं पतत्रि ॥ १७ ॥ अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः । यदा ते मर्त्तो अनु भोगमानडादिद्ग्रसिष्ठ ओषधीरजीगः ॥ १८ ॥ अनु त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम् । अनु व्रातासस्तव सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यन्ते ॥ १९ ॥ हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर इन्द्र आसीत् । देवा इदस्य हविरद्यमायन्यो अर्वन्तं प्रथमो अध्यतिष्ठत् ॥ २० ॥ ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सꣳ शूरणासो दिव्यासो अत्याः । हꣳसा इव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः ॥ २१ ॥ तव शरीरं पतयिष्ण्वर्वन्तव चित्तं वात इव ध्रजीमान् । तव शृङ्गाणि विष्ठिता पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति ॥ २२ ॥ उप प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः । अजः पुरो नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः ॥ २३ ॥ उप प्रागात्परमं यत्सधस्थमर्वाँ२ ॥ अच्छा पितरं मातरं च । अद्या देवाञ्जुष्टतमो हि गम्या अथाशास्ते दाशुषे वार्याणि ॥ २४ ॥ समिद्धो अद्य मनुषो दुरोणे देवो देवान्यजसि जातवेदः । आ च वह मित्रमहश्चिकित्वान्त्वं दूतः कविरसि प्रचेताः ॥ २५ ॥ तनूनपात्पथ ऋतस्य यानान्मध्वा समञ्जन्त्स्वदया सुजिह्व । मन्मानि धीभिरुत यज्ञमृन्धन्देवत्रा च कृणुह्यध्वरं नः ॥ २६ ॥ नराशꣳसस्य महिमानमेषामुप स्तोषाम यजतस्य यज्ञैः । ये सुक्रतवः शुचयो धियन्धाः स्वदन्ति देवा उभयानि हव्या ॥ २७ ॥ आजुह्वान ईड्यो वन्द्यश्चायाह्यग्ने वसुभिः सजोषाः । त्वं देवा-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

नामासि यह्व होता स एनान्यक्षीषितो यजीयान् ॥ २८ ॥ प्राचीनं बर्हिः
प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यते अग्रे अह्नाम्। व्यु प्रथते वितरं वरीयो
देवेभ्यो अदितये स्योनम् ॥ २९ ॥ व्यचस्वतीरुर्विया विश्रयन्तां पतिभ्यो न
जनयः शुम्भमानाः। देवीर्द्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः
॥ ३० ॥ आ सुष्वयन्ती यजते उपाके उषासानक्ता सदतां नि योनौ। दिव्ये
योषणे बृहती सुरुक्मे अधि श्रियꣳ शुक्रपिशं दधाने ॥ ३१ ॥ दैव्या होतारा
प्रथमा सुवाचा मिमाना यज्ञं मनुषो यजध्यै। प्रचोदयन्ता विदथेषु कारू
प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता ॥ ३२ ॥ आ नो यज्ञं भारती तूयमेत्विडा
मनुष्वदिह चेतयन्ती। तिस्रो देवीर्बर्हिरेदꣳ स्योनꣳ सरस्वती स्वपसः
सदन्तु ॥ ३३ ॥ य इमे द्यावापृथिवी जनित्री रूपैरपिꣳशद्भुवनानि विश्वा।
तमद्य होतरिषितो यजीयान्देवं त्वष्टारमिह यक्षि विद्वान् ॥ ३४ ॥ उपावसृज
त्मन्या समञ्जन्देवानां पाथ ऋतुथा हवीꣳषि। वनस्पतिः शमिता देवो अग्निः
स्वदन्तु हव्यं मधुना घृतेन ॥ ३५ ॥ सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञमग्निर्देवा-
नामभवत्पुरोगाः। अस्य होतुः प्रदिश्यृतस्य वाचि स्वाहाकृतꣳ हविरदन्तु
देवाः ॥ ३६ ॥ केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे। समुषद्भिरजायथाः
॥ ३७ ॥ जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थे। अना-
विद्धया तन्वा जय त्वꣳ स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्त्तु ॥ ३८ ॥ धन्वना गा
धन्वनाजिं जयेम धन्वना तीव्राः समदो जयेम। धनुः शत्रोरपकामं कृणोति
धन्वना सर्वाः प्रदिशो जयेम ॥ ३९ ॥ वक्ष्यन्तीवेदा गनीगन्ति कर्णं प्रियꣳ
सखायं परिषस्वजाना। योषेव शिङ्क्ते वितताधि धन्वन् ज्या इयꣳ समने
पारयन्ती ॥ ४० ॥ ते आचरन्ती समनेव योषा मातेव पुत्रं बिभृतामुपस्थे।
अप शत्रून्विध्यताꣳ संविदाने आर्त्नी इमे विष्फुरन्ती अमित्रान् ॥ ४१ ॥ बह्वी

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति समनावगत्य । इषुधिः सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः
पृष्ठे निनद्धो जयति प्रसूतः ॥ ४२ ॥ रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र
कामयते सुषारथिः । अभीशूनां महिमानं पनायत मनः पश्चादनु यच्छन्ति
रश्मयः ॥ ४३ ॥ तीव्रान् घोषान् कृण्वते वृषपाणयोऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्तः ।
अवक्रामन्तः प्रपदैरमित्रान् क्षिणन्ति शत्रूँ१ ॥ रनपव्ययन्तः ॥ ४४ ॥ रथवाह-
नꣳ हविरस्य नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म । तत्रा रथमुप शग्मꣳ सदेम
विश्वाहा वयꣳ सुमनस्यमानाः ॥ ४५ ॥ स्वादुषꣳसदः पितरो वयोधाः कृच्छ्रे-
श्रितः शक्तीवन्तो गभीराः । चित्रसेना इषुबला अमृध्राः सतोवीरा उरवो व्रात-
साहाः ॥ ४६ ॥ ब्राह्मणासः पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा ।
पूषा नः पातु दुरितादृतावृधो रक्षा माकिर्नो अघशꣳस ईशत ॥ ४७ ॥ सुपर्णं
वस्ते मृगो अस्या दन्तो गोभिः संनद्धा पतति प्रसूता । यत्रा नरः सं च वि च
द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यꣳसन् ॥ ४८ ॥ ऋजीते परि वृङ्धि नोऽश्मा
भवतु नस्तनूः । सोमो अधि ब्रवीतु नोऽदितिः शर्म यच्छतु ॥ ४९ ॥ आ जङ्घन्ति
सान्वेषां जघनाँ२॥ उप जिघ्नते । अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वान्त्समत्सु चोदय
॥ ५० ॥ अहिरिव भोगैः पर्येति बाहुं ज्याया हेतिं परिबाधमानः । हस्तघ्नो
विश्वा वयुनानि विद्वान् पुमान् पुमाꣳसं परिपातु विश्वतः ॥ ५१ ॥ वनस्पते
वीड्वङ्गो हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः । गोभिः सन्नद्धो असि वीडय-
स्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि ॥ ५२ ॥ दिवः पृथिव्याः पर्योज उद्भृतं वनस्प-
तिभ्यः पर्याभृतꣳ सहः । अपामोज्मानं परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रꣳ
हविषा रथं यज ॥ ५३ ॥ इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य
नाभिः । सेमां नो हव्यदातिं जुषाणो देव रथ प्रति हव्या गृभाय ॥ ५४ ॥
उप श्वासय पृथिवीमुत द्यां पुरुत्रा ते मनुतां विष्ठितञ्जगत् । स दुन्दुभे सजूरि-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

न्द्रेण देवैर्दूराद्दवीयो अप सेध शत्रून् ॥ ५५ ॥ आ क्रन्दय बलमोजो न आ
धा निष्टनिहि दुरिता बाधमानः । अप प्रोथ दुन्दुभे दुच्छुना इत इन्द्रस्य मुष्टि
रसि वीडयस्व ॥ ५६ ॥ आमूरज प्रत्यावर्त्तयेमाः केतुमद्दुन्दुभिर्वावदीति ।
समश्वपर्णाश्चरन्ति नो नरोऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु ॥ ५७ ॥ आग्नेयः
कृष्णग्रीवः सारस्वती मेषी बभ्रुः सौम्यः पौष्णः श्यामः शितिपृष्ठो बार्हस्पत्यः
शिल्पो वैश्वदेव ऐन्द्रोऽरुणो मारुतः कल्माष ऐन्द्राग्नः संहितोऽधोरामः
सावित्रो वारुणः कृष्ण एकशितिपात्पेत्वः ॥ ५८ ॥ अग्नयेऽनीकवते रोहिता-
ञ्जिरनड्वानधोरामौ सावित्रौ पौष्णौ रजतनाभी वैश्वदेवौ पिशङ्गौ तूपरौ मारुतः
कल्माष आग्नेयः कृष्णोऽजः सारस्वती मेषी वारुणः पेत्वः ॥ ५९ ॥ अग्नये
गायत्राय त्रिवृते राथन्तरायाष्टाकपाल इन्द्राय त्रैष्टुभाय पञ्चदशाय बार्हताये
कादशकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्यो जागतेभ्यः सप्तदशेभ्यो वैरूपेभ्यो द्वादशक
पालो मित्रावरुणाभ्यामानुष्टुभाभ्यामेकविंशाभ्यां वैराजाभ्यां पयस्या बृह
स्पतये पाङ्क्ताय त्रिणवाय शाक्वराय चरुः सवित्र औष्णिहाय त्रयस्त्रिंशाय
रैवताय द्वादशकपालः प्राजापत्यश्चरुरदित्यै विष्णुपत्न्यै चरुरग्नये वैश्वानराय
द्वादशकपालोऽनुमत्या अष्टाकपालः ॥ ६० ॥

॥ इति एकत्रिंशो ऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ त्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—नारायणः १—३, ५—२२ मेधातिथिः ४ । देवता—सविता १—४ परमेश्वरः ५, ६ विद्वांसः ७, ८ विद्वान् ९—१२ ईश्वरः १३ राजेश्वरौ १४—२२ । छन्दः—त्रिष्टुप् १ निचृद्गायत्री २ गायत्री ३, ४ स्वराडतिशक्वरी ५, ११ निचृदष्टिः ६, ७ कृतिः ८, १३ भुरिगत्यष्टिः ९, १०, २१ विराट् संकृतिः १२ निचृदत्यष्टिः १४ विराट कृतिः १५, १६ विराड् धृतिः १७ निचृत्प्रकृतिः १८ भुरिग् धृतिः १९ भुरिगतिजगती २० निचृत्कृतिः २२ । स्वरः—धैवतः १, १८ षड्जः २—४ पञ्चमः ५, ७, ११ मध्यमः ६, ९ निषादः ८, १३, १५, १६, २२ गान्धारः १०, १२, १४, २१ ऋषभः १७, १९, २० ॥

देव सवितः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय । दिव्यो गन्धर्वः केतपूः
केतन्नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचन्नः स्वदतु ॥ १ ॥ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य
धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ २ ॥ विश्वानि देव सवितर्दुरितानि
परासुव । यद्भद्रं तन्न आसुव ॥ ३ ॥ विभक्तारꣳ हवामहे वसोश्चित्रस्य राधसः ।
सवितारं नृचक्षसम् ॥ ४ ॥ ब्रह्मणे ब्राह्मणं क्षत्राय राजन्यं मरुद्भ्यो वैश्यं
तपसे शूद्रं तमसे तस्करं नारकाय वीरहणं पाप्मने क्लीवमाक्रयाया अयोगूं
कामाय पुंश्चलूमतिक्रुष्टाय मागधम् ॥ ५ ॥ नृत्ताय सूतं गीताय शैलूषं
धर्माय सभाचरं नरिष्ठायै भीमलं नर्माय रेभꣳ हसाय कारिमानन्दाय स्त्रीषखं
प्रमदे कुमारीपुत्रं मेधायै रथकारं धैर्याय तक्षाणम् ॥ ६ ॥ तपसे कौलालं

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

मायायै कर्मारꣳ रूपाय मणिकारꣳ शुभे वपꣳ शरव्याया इषुकारꣳ हेत्यै
धनुष्कारं कर्मणे ज्याकारं दिष्टाय रज्जुसर्जं मृत्यवे मृगयुमन्तकाय श्वनिनम्
॥ ७ ॥ नदीभ्यः पौञ्जिष्ठमृक्षीकाभ्यो नैषादं पुरुषव्याघ्राय दुर्मदं गन्धर्वाप्स-
रोभ्यो व्रात्यं प्रयुग्भ्य उन्मत्तꣳ सर्पदेवजनेभ्योऽप्रतिपदमयेभ्यः कितवमीर्य-
ताया अकितवं पिशाचेभ्यो विदलकारीं यातुधानेभ्यः कण्टकीकारीम् ॥ ८ ॥
संधये जारं गेहायोपपतिमार्त्यै परिवित्तं निर्ऋत्यै परिविविदानमराध्या
एदिधिषुःपतिं निष्कृत्यै पेशस्कारीꣳ संज्ञानाय स्मरकारीं प्रकामोद्यायोपसदं
वर्णायानुरुधं बलायोपदाम् ॥ ९ ॥ उत्सादेभ्यः कुब्जं प्रमुदे वामनं द्वार्भ्यः
स्रामꣳ स्वप्नायान्धमधर्माय बधिरं पवित्राय भिषजं प्रज्ञानाय नक्षत्रदर्शमाशि-
क्षायै प्रश्निनमुपशिक्षाया अभिप्रश्निनं मर्यादायै प्रश्नविवाकम् ॥ १० ॥ अर्मेभ्यो
हस्तिपं जवायाश्वपं पुष्ट्यै गोपालं वीर्यायाविपालं तेजसेऽजपालमिरायै
कीनाशं कीलालाय सुराकारं भद्राय गृहपꣳ श्रेयसे वित्तधमाध्यक्ष्यायानुक्ष-
त्तारम् ॥ ११ ॥ भायै दार्वाहारं प्रभाया अग्न्येधं ब्रध्नस्य विष्टपायाभिषेक्तारं
वर्षिष्ठाय नाकाय परिवेष्टारं देवलोकाय पेशितारं मनुष्यलोकाय प्रकरितारं
सर्वेभ्यो लोकेभ्य उपसेक्तारमव ऋत्यै बधायोपमन्थितारं मेधाय वासःपल्पूलीं
प्रकामाय रजयित्रीम् ॥ १२ ॥ ऋतये स्तेनहृदयं वैरहत्याय पिशुनं विविक्त्यै
क्षत्तारमौपद्रष्ट्र्यायानुक्षत्तारं बलायानुचरं भूम्ने परिष्कन्दं प्रियाय प्रियवा-
दिनमरिष्ट्या अश्वसादꣳ स्वर्गाय लोकाय भागदुघं वर्षिष्ठाय नाकाय परिवे-
ष्टारम् ॥ १३ ॥ मन्यवेऽयस्तापं क्रोधाय निसरं योगाय योक्तारꣳ शोकाया-
भिसर्त्तारं क्षेमाय विमोक्तारमुत्कूलनिकूलेभ्यस्त्रिष्ठिनं वपुषे मानस्कृतꣳ शीला-
याञ्जनीकारीं निर्ऋत्यै कोशकारीं यमायासूम् ॥ १४ ॥ यमाय यमसूमथ-
र्वभ्योऽवतोकाꣳ संवत्सराय पर्यायिणीं परिवत्सरायाविजातामिदावत्सराया-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

तीत्वरीमिद्वत्सरायातिष्कद्वरीं वत्सराय विजर्जराᳫं संवत्सराय पलिक्नीमृभुभ्यो
ऽजिनसंधᳫं साध्येभ्यश्चर्मम्नम् ॥ १५ ॥ सरोभ्यो धैवरमुपस्थावराभ्यो दाशं
वैशन्ताभ्यो बैन्दं नड्वलाभ्यः शौष्कलं पाराय मार्गारमवाराय कैवर्त्तं तीर्थेभ्य
आन्दं विषमेभ्यो मैनालᳫं स्वनेभ्यः पर्णकं गुहाभ्यः किरातᳫं सानुभ्यो जम्भकं
पर्वतेभ्यः किम्पूरुषम् ॥ १६ ॥ बीभत्सायै पौल्कसं वर्णाय हिरण्यकारं तुलायै
वाणिजं पश्चादोषाय ग्लाविनं विश्वेभ्यो भूतेभ्यः सिध्मलं भूत्यै जागरणमभूत्यै
स्वपनमार्त्यै जनवादिनं व्यृद्ध्या अपगल्भᳫं सᳫंशराय प्रच्छिदम् ॥ १७ ॥ अक्ष
राजाय कितवं कृताय्यादिनवदर्शं त्रेतायै कल्पिनं द्वापरायाधिकल्पिनमास्कन्दाय
सभास्थाणुं मृत्यवे गोव्यच्छमन्तकाय गोघातं क्षुधे यो गां विकृन्तन्तं भिक्षमाण
उपतिष्ठति दुष्कृताय चरकाचार्यं पाप्मने सैलगम् ॥ १८ ॥ प्रतिश्रुत्काया
अर्त्तनं घोषाय भषमन्ताय बहुवादिनमनन्ताय मूकᳫं शब्दायाडम्बराघातं महसे
वीणावादं क्रोशाय तूणवध्ममवरस्पराय शङ्खध्मं वनाय वनपमन्यतोऽरण्याय
दावपम् ॥ १९ ॥ नर्माय पुंश्चलूᳫं हसाय कारिं यादसे शाबल्यां ग्रामण्यं
गणकमभिक्रोशकं तान्महसे वीणावादं पाणिघ्नं तूणवध्मं तान्नृत्तायानन्दाय
तलवम् ॥ २० ॥ अग्नये पीवानं पृथिव्यै पीठसर्पिणं वायवे चाण्डालमन्त-
रिक्षाय वᳫंशनर्तिनं दिवे खलतिᳫं सूर्याय हर्यक्षं नक्षत्रेभ्यः किर्मिरं चन्द्रमसे
किलासमह्ने शुक्लं पिङ्गाक्षᳫं रात्र्यै कृष्णं पिङ्गाक्षम् ॥ २१ ॥ अथैतानष्टौ
विरूपानालभतेऽतिदीर्घं चातिह्रस्वं चातिस्थूलं चातिकृशं चातिशुक्लं चाति-
कृष्णं चातिकुल्वं चातिलोमशं च । अशूद्रा अब्राह्मणास्ते प्राजापत्याः । मागधः
पुंश्चली कितवः क्लीबोऽशूद्रा अब्राह्मणास्ते प्राजापत्याः ॥ २२ ॥

॥ इति त्रिंशोऽध्यायः ॥

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ एकत्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—नारायणः १—१६ उत्तरनारायणः १७—२२ । देवता—पुरुषः १, ३, ४, ६, ८—१६ ईशानः २ स्रष्टा ५ स्रष्टेश्वरः ७ आदित्यः १७—१९, २२ सूर्यः २० विश्वेदेवाः २१ । छन्दः—निचृदनुष्टुप् १—३, ८—११, १४ अनुष्टुप् ४, ५, ७, १२, १३, १५, २०, २१ विराडनुष्टुप् ६ विराट् त्रिष्टुप् १६ भुरिक् त्रिष्टुप् १७, १९ निचृत् त्रिष्टुप् १८ निचृदार्षी त्रिष्टुप् २२ । स्वरः—गान्धारः १—१५, २०, २१ धैवतः १६—१९, २२ ॥

सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् । स भूमिꣳ सर्वत स्पृत्वात्यति-
ष्ठद्दशाङ्गुलम् ॥ १ ॥ पुरुष एवेदꣳ सर्वं यद्भूतं यच्च भाव्यम् । उतामृतत्वस्ये-
शानो यदन्नेनातिरोहति ॥ २ ॥ एतावानस्य महिमातो ज्यायाँश्च पूरुषः ।
पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥ ३ ॥ त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः
पादोऽस्येहाभवत्पुनः । ततो विष्वङ् व्यक्रामत्साशनानशने अभि ॥ ४ ॥ ततो
विराडजायत विराजो अधि पूरुषः । स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिमथो पुरः
॥ ५ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः सम्भृतं पृषदाज्यम् । पशूँस्ताँश्चक्रे वायव्यानारण्या
ग्राम्याश्च ये ॥ ६ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे । छन्दाꣳसि
जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥ ७ ॥ तस्मादश्वा अजायन्त ये के चोभयादतः ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाता अजावयः ॥ ८ ॥ तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन्
पुरुषं जातमग्रतः । तेन देवा अयजन्त साध्या ऋषयश्च ये ॥ ९ ॥ यत्पुरुषं
व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् । मुखं किमस्यासीत्किं बाहू किमूरू पादा उच्येते
॥ १० ॥ ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्बाहू राजन्यः कृतः । ऊरू तदस्य यद्वैश्यः
पद्भ्याᳬं शूद्रो अजायत ॥ ११ ॥ चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत ।
श्रोत्राद्वायुश्च प्राणश्च मुखादग्निरजायत ॥ १२ ॥ नाभ्या आसीदन्तरिक्षᳬं
शीर्ष्णो द्यौः समवर्त्तत । पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाँ२ ॥
अकल्पयन् ॥ १३ ॥ यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत । वसन्तो
ऽस्यासीदाज्यं ग्रीष्म इध्मः शरद्धविः ॥ १४ ॥ सप्तास्यासन् परिधयस्त्रिः सप्त
समिधः कृताः । देवा यद्यज्ञं तन्वाना अबध्नन् पुरुषं पशुम् ॥ १५ ॥ यज्ञेन
यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् । ते ह नाकं महिमानः
सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥ १६ ॥ अद्भ्यः सम्भृतः पृथिव्यै
रसाच्च विश्वकर्मणः समवर्त्तताग्रे । तस्य त्वष्टा विदधद्रूपमेति तन्मर्त्यस्य
देवत्वमाजानमग्रे ॥ १७ ॥ वेदाहमेतं पुरुषं महान्तमादित्यवर्णं तमसः
परस्तात् । तमेव विदित्वाति मृत्युमेति नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय ॥ १८ ॥
प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तरजायमानो बहुधा विजायते । तस्य योनिं परि-
पश्यन्ति धीरास्तस्मिन्ह तस्थुर्भुवनानि विश्वा ॥ १९ ॥ यो देवेभ्य आतपति
यो देवानां पुरोहितः । पूर्वो यो देवेभ्यो जातो नमो रुचाय ब्राह्मये ॥ २० ॥
रुचं ब्राह्मं जनयन्तो देवा अग्रे तदब्रुवन् । यस्त्वैवं ब्राह्मणो विद्यात्तस्य
देवा असन्वशे ॥ २१ ॥ श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यावहोरात्रे पार्श्वे नक्षत्राणि
रूपमश्विनौ व्यात्तम् । इष्णन्निषाणामुं म इषाण सर्वलोकं म इषाण ॥ २२ ॥

॥ इति एकत्रिंशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—स्वयम्भु ब्रह्म १—१२ मेधाकामः १३—१५ श्रीकामः १६। देवता—परमात्मा १, २, ६—८, १०—१२, १४ हिरण्यगर्भः परमात्मा ३ आत्मा ४ परमेश्वरः ५ विद्वान् ९ इन्द्रः १३ परमेश्वरविद्वांसौ १५ विद्वद्राजानौ १६। छन्दः—अनुष्टुप् १, २, १६ निचृत् पंक्तिः ३ भुरिक्त्रिष्टुप् ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् ६, ८—१२ स्वराडतिजगती ७ भुरिग्गायत्री १३ निचृदनुष्टुप् १४ निचृद् बृहती १५। स्वरः—गान्धारः १, २, १४, १६ पञ्चमः ३ धैवतः ४—६, ८—१२ निषादः ७ षड्जः १३ मध्यमः १५॥

तदेवाग्निस्तदादित्यस्तद्वायुस्तदु चन्द्रमाः। तदेव शुक्रं तद्ब्रह्म ता आपः
स प्रजापतिः ॥ १ ॥ सर्वे निमेषा जज्ञिरे विद्युतः पुरुषादधि। नैनमूर्ध्वं
न तिर्यञ्चं न मध्ये परिजग्रभत् ॥ २ ॥ न तस्य प्रतिमा अस्ति यस्य नाम
महद्यशः। हिरण्यगर्भ इत्येषः। मा मा हिंसीदित्येषा। यस्मान्न जात
इत्येषः ॥ ३ ॥ एषो ह देवः प्रदिशोऽनु सर्वाः पूर्वो ह जातः स उ गर्भे अन्तः।
स एव जातः स जनिष्यमाणः प्रत्यङ् जनास्तिष्ठति सर्वतोमुखः ॥ ४ ॥
यस्माज्जातं न पुरा किञ्चनैव य आबभूव भुवनानि विश्वा। प्रजापतिः प्रजया
संरराणस्त्रीणि ज्योतींषि सचते स षोडशी ॥ ५ ॥ येन द्यौरुग्रा पृथिवी
च दृढा येन स्वः स्तभितं येन नाकः। यो अन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै
देवाय हविषा विधेम ॥ ६ ॥ यं क्रन्दसी अवसा तस्तभाने अभ्यैक्षेतां मनसा
रेजमाने। यत्राधि सूर उदितो विभाति कस्मै देवाय हविषा विधेम। आपो

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ह यद्दहृतीर्यश्चिदापः ॥ ७ ॥ वेनस्तत्पश्यन्निहितं गुहा सद्यत्र विश्वं भवत्ये-
कनीडम् । तस्मिन्निदꣳ सञ्च वि चैति सर्वꣳ स ओतः प्रोतश्च विभूः
प्रजासु ॥ ८ ॥ प्र तद्वोचेदमृतं नु विद्वान् गन्धर्वो धाम विभृतं गुहा सत् ।
त्रीणि पदानि निहिता गुहास्य यस्तानि वेद स पितुः पितासत् ॥ ९ ॥ स
नो बन्धुर्जनिता स विधाता धामानि वेद भुवनानि विश्वा । यत्र देवा अमृत-
मानशानास्तृतीये धामन्नध्यैरयन्त ॥ १० ॥ परीत्य भूतानि परीत्य लोकान्
परीत्य सर्वाः प्रदिशो दिशश्च । उपस्थाय प्रथमजामृतस्यात्मनात्मानमभि सं वि-
वेश ॥ ११ ॥ परि द्यावापृथिवी सद्य इत्वा परि लोकान् परि दिशः परि स्वः ।
ऋतस्य तन्तुं विततं विचृत्य तदपश्यत्तदभवत्तदासीत् ॥ १२ ॥ सदसस्पति-
मद्भुतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् । सनिं मेधामयासिषꣳ स्वाहा ॥ १३ ॥ यां
मेधां देवगणाः पितरश्चोपासते । तया मामद्य मेधयाग्ने मेधाविनं कुरु स्वाहा
॥ १४ ॥ मेधां मे वरुणो ददातु मेधामग्निः प्रजापतिः । मेधामिन्द्रश्च वायुश्च
मेधां धाता ददातु मे स्वाहा ॥ १५ ॥ इदं मे ब्रह्म च क्षत्रं चोभे श्रियमश्नु-
ताम् । मयि देवा दधतु श्रियमुत्तमां तस्यै ते स्वाहा ॥ १६ ॥

॥ इति द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—वत्सप्रीः १ विश्वरूपः २, ४ गोतमः ३, १६ कुत्सः ५, ६, २८, ३७, ३८, ४२, ६८ विश्वामित्रः ७, ८, २२, २६, ६०, ६३, ७५ भरद्वाजः ९, १३, ६१, ६९, ८४ मेधातिथिः १०, ४५, ४६, ८१—८३, ९७ पराशरः ११ विश्ववारा १२ वसिष्ठः १४, १८, २०, ४४, ७०, ७१, ७६, ८८ प्रस्कण्वः १५, ३१—३३, ३६ सुग्रोधानाकः १७ पुरुमीढाजमीढौ २९ सुनीतिः २१ सुचीकः २३ निशोकः २४ मधुच्छन्दा २५, ५६—५८ अगस्त्यः २७, ३४, ७८, ७९ विभ्राट् ३० गोरीवितिः २८, ६४ श्रुतकक्षसुकक्षौ ३५ जमदग्निः ३९, ४०, ८५, ८७ नृमेधः ४१, ६६, ६७, ९५, ९६ हिरण्यस्तूपः ४३ कुसीदिः ४७ प्रतिक्षत्रः ४८ वत्सारः ४९ प्रगाथः ५० कूर्मः ५१ लुशः ५२ सुहोत्रः ५३, ७७, ९३ वामदेवः ५४, ६५ ऋजिश्वः ५५ कुशिकः ५९ देवश्रवाः ६२ दक्षः ७२, ७३ प्रजापतिः ७४ बृहद्दिवः ८० तापसः ८६ कण्वः ८९ त्रितः ९० मनुः ९१, ९४ मेधः ९२ ।

देवता—अग्नयः १, २ अग्निः ३—६, ९—१२, १५, १६ विद्वांसः ७, ८, १४ विश्वे देवाः १३, ३९, ४७—४९, ५१—५४, ७७, ८१—८३, ८९, ९१, ९४ सविता १७, २०, ३४, ६९, ८४ इन्द्रः १८, २२—२८, ५९, ६३—६७, ७९, ९०, ९५, ९६ इन्द्रवायू १९, ४५, ५६, ८६ वेनः २१ सूर्यः ३०—३२, ३५—३८, ४०—४३, ७४ विद्वान् ३३, ७२, ७५ वायुः ४४, ५५, ७०, ८५ वरुणः ४६ महेन्द्रः ५०, ८०, ९७ मित्रा- वरुणौ ५७, ७१, ८७ अश्विनौ ५८, ८८ वैश्वानरः ६०, ९२ इन्द्राग्नी ६१, ७६, ९३ सोमः ६२ आदित्याः ६८ अध्वर्यू ७३ इन्द्रामरुतौ ७८

छन्दः—स्वराट् पंक्तिः १, ५, ७, १६, १८ गायत्री २, ९, १४ ... ४५, ४६, ५६—५८, ६५, ७१, ७६ निचृद् गायत्री ३, ४, २०, २१ ... २४, २५, ३१—३३, ६१, ६२, ७२, ७३, ७७ भुरिक् पंक्तिः ६, १३ ...

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

२६, २८, ५९ भुरिक् त्रिष्टुप् ८, १७, २२, २३, ६० विराड् गायत्री २० विराट् त्रिष्टुप् ११, २७, ४३, ७०, ७८ निचृत्त्रिष्टुप् १२, ४२, ४४, ४८, ५२, ५४, अनुष्टुप् १४ बृहती १५, ३९ जगती २९ विराड् जगती ३० त्रिष्टुप् ३४, ३७, ३८, ५०, ५१, ५३, ५५, ६३, ६४, ७४, ७९ निचृदनुष्टुप् ३६ निचृज्जगती ४९, ६८, ६९, ७५, ८४ भुरिक् पङ्क्तिः ५९ भुरिगनुष्टुप् ६६, ८९, ९३ पङ्क्तिः ६७, ८०, ९४ निचृद्बृहती ४१, ८१, ८२, ८६—८८, ९०, ९२, ९६ विराड् बृहती ८५, ९१ भुरिग् बृहती ४०, ९४, ९५ स्वराट्सतो बृहती ९७ ।

स्वरः—पञ्चमः १, ५—७, १३, १६, १८, २६, २८, ५९, ६७, ८०, ८४, ९४ षड्जः २—४, ९, १०, १९—२१, २४, २५, ३१—३३, ३५, ४५—४७, ५६—५८, ६१, ६२, ६५, ७१—७३, ७६, ७७ धैवतः ८, ११, १२, १७, २२, २३, २७, ३४, ३७, ३८, ४२—४४, ४८, ५०—५५, ६०, ६३, ६४, ७०, ७४, ७८, ७९ गान्धारः १४, ३६, ६६, ६७, ८९, ९३ मध्यमः १५, ३९, ४०, ४१, ८१—८३, ८५—८८, ९०—९२, ९५—९७ निषादः २९, ३०, ४९, ६८, ६९, ७५, ८४ ॥

अस्याजरासो दमामरित्रा अर्चद्धूमासो अग्नयः पावकाः । श्वितीचयः श्वात्रासो भुरण्यवो वनर्षदो वायवो न सोमाः ॥ १ ॥ हरयो धूमकेतवो वातजूता उप द्यवि । यतन्ते वृथगग्नयः ॥ २ ॥ यजा नो मित्रावरुणा यजा देवाँ२ ॥ ऋतं बृहत् । अग्ने यक्षि स्वं दमम् ॥ ३ ॥ युक्ष्वा हि देवहूतमाँ२ ॥ अश्वाँ२ ॥ अग्ने रथीरिव । नि होता पूर्व्यः सदः ॥ ४ ॥ द्वे विरूपे चरतः स्वर्थे अन्यान्या वत्समुपधापयेते । हरिरन्यस्यां भवति स्वधावाञ्छुक्रो अन्यस्यां ददृशे सुवर्चाः ॥ ५ ॥ अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यः । यमप्नवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं विशेविशे ॥ ६ ॥ त्रीणि शता त्री सहस्राण्यग्निं त्रिꣳशच्च देवा नव चासपर्यन् । औक्षन् घृतैरस्तृणन् बर्हिरस्मा आदिद्धोतारं न्यसादयन्त ॥ ७ ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

मूर्द्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृत आ जातमग्निम् । कविꣳ सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः ॥ ८ ॥ अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्द्रविणस्युर्विपन्यया । समिद्धः शुक्र आहुतः ॥ ९ ॥ विश्वेभिः सोम्यं मध्वग्न इन्द्रेण वायुना । पिबा मित्रस्य धामभिः ॥ १० ॥ आ यदिषे नृपतिं तेज आनट् शुचि रेतो निषिक्तं द्यौरभीके । अग्निः शर्द्धमनवद्यं युवानꣳ स्वाध्यं जनयत्सूदयच्च ॥ ११ ॥ अग्ने शर्द्ध महते सौभगाय तव द्युम्नान्युत्तमानि सन्तु । सं जास्पत्यꣳ सुयममाकृणुष्व शत्रूयतामभितिष्ठा महाꣳसि ॥ १२ ॥ त्वाꣳ हि मन्द्रतममर्कशोकैर्ववृमहे महि नः श्रोष्यग्ने । इन्द्रं न त्वा शवसा देवता वायुं पृणन्ति राधसा नृतमाः ॥ १३ ॥ त्वे अग्ने स्वाहुत प्रियासः सन्तु सूरयः । यन्तारो ये मघवानो जनानामूर्वान्दयन्त गोनाम् ॥ १४ ॥ श्रुधि श्रुत्कर्ण वह्निभिर्देवैरग्ने सयावभिः । आ सीदन्तु बर्हिषि मित्रो अर्य्यमा प्रातर्य्यावाणो अध्वरम् ॥ १५ ॥ विश्वेषामदितिर्यज्ञियानां विश्वेषामतिथिर्मानुषाणाम् । अग्निर्देवानामव आ वृणानः सुमृडीको भवतु जातवेदाः ॥ १६ ॥ महो अग्नेः समिधानस्य शर्मण्यनागा मित्रे वरुणे स्वस्तये । श्रेष्ठे स्याम सवितुः सवीमनि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ १७ ॥ आपश्चित्पिप्युस्तर्यो न गावो नक्षन्नृतं जरितारस्त इन्द्र । याहि वायुर्न नियुतो नो अच्छा त्वꣳ हि धीभिर्दयसे वि वाजान् ॥ १८ ॥ गाव उपावतावतं मही यज्ञस्य रप्सुदा । उभा कर्णा हिरण्यया ॥ १९ ॥ यदद्य सूर उदितेऽनागा मित्रो अर्य्यमा । सुवाति सविता भगः ॥ २० ॥ आ सुते सिञ्चत श्रियꣳ रोदस्योरभिश्रियम् । रसा दधीत वृषभम् । * तं प्रत्नथा अयं वेनः ॥ २१ ॥ आ तिष्ठन्तं परि विश्वे अभूषञ्छ्रियो वसानश्चरति स्वरोचिः । महत्तद्वृष्णो असुरस्य नामा वि

* अ० ७ मं० १२, १६

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

रूपो अमृतानि तस्थौ ॥ २२ ॥ प्र वो महे मन्दमानायान्धसोऽर्चा विश्वानराय
विश्वाभुवे। इन्द्रस्य यस्य सुमखꣳ सहो महि श्रवो नृम्णञ्च रोदसी सपर्य्यतः
॥ २३ ॥ बृहन्निदिध्म एषां भूरि शस्तं पृथुः स्वरुः। येषामिन्द्रो युवा सखा
॥ २४ ॥ इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोमपर्वभिः। महाँ२ ॥ अभिष्टि-
रोजसा ॥ २५ ॥ इन्द्रो वृत्रमवृणोच्छर्द्धनीतिः प्र मायिनाममिनाद्वर्पणीतिः।
अहन् व्यꣳसमुशधग्वनेष्वाविर्धेना अकृणोद्राम्याणाम् ॥ २६ ॥ कुतस्त्वमिन्द्र
माहिनः सन्नेको यासि सत्पते किन्त इत्था। सम्पृच्छसे समराणः शुभानैर्वोचे-
स्तन्नो हरिवो यत्ते अस्मे ॥ *महाँ२ ॥ इन्द्रो य ओजसा। कदा चन स्तरीरसि।
कदा चन प्रयुच्छसि ॥ २७ ॥ आ तत्त इन्द्रायवः पनन्ताभि य ऊर्वं गोमन्तं
तितृत्सान्। सकृत् स्वं ये पुरुपुत्रां महीꣳ सहस्रधारां बृहतीं दुदुक्षन् ॥ २८ ॥
इमान्ते धियं प्र भरे महो महीमस्य स्तोत्रे धिषणा यत्त आनजे। तमुत्सवे च
प्रसवे च सासहिमिन्द्रं देवासः शवसामदन्ननु ॥ २९ ॥ विभ्राड् बृहत्पिबतु
सोम्यं मध्वायुर्दधद्यज्ञपतावविह्रुतम्। वातजूतो यो अभि रक्षति त्मना प्रजाः
पुपोष पुरुधा वि राजति ॥ ३० ॥ उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः।
दृशे विश्वाय सूर्य्यम् ॥ ३१ ॥ येना पावक चक्षसा भुरण्यन्तं जनाँ२ ॥ अनु।
त्वं वरुण पश्यसि ॥ ३२ ॥ दैव्यावध्वर्यू आ गतꣳ रथेन सूर्य्यत्वचा। मध्वा
यज्ञꣳ समञ्जाथे ॥ † तं प्रत्नथा। अयं वेनः। चित्रं देवानाम् ॥ ३३ ॥ आ न
इडाभिर्विदथे सुशस्ति विश्वानरः सविता देव एतु। अपि यथा युवानो मत्सथा
नो विश्वं जगदभिपित्वे मनीषा ॥ ३४ ॥ यदद्य कच्च वृत्रहन्नुदगा अभि सूर्य्य
सर्वं तदिन्द्र ते वशे ॥ ३५ ॥ तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य्य। विश्व-
माभासि रोचनम् ॥ ३६ ॥ तत्सूर्य्यस्य देवत्वं तन्महित्वं मध्या कर्त्तोर्विततꣳ

* अ० ७। मं० ४० ॥ अ० ८। मं० २. ३ ॥ † अ० ७। मं० १२. १६. ४२ ॥

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

सं जभार। यदेदयुक्त हरितः सधस्थादाद्रात्री वासस्तनुते सिमस्मै ॥ ३७ ॥
तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्यो रूपं कृणुते द्योरुपस्थे। अनन्तमन्यद्रुशदस्य
पाजः कृष्णमन्यद्धरितः सम्भरन्ति ॥ ३८ ॥ बण्महाँ२॥ असि सूर्य बडादित्य
महाँ२ ॥ असि। महस्ते सतो महिमा पनस्यतेऽद्धा देव महाँ२ ॥ असि
॥ ३९ ॥ बट् सूर्य श्रवसा महाँ२ ॥ असि सत्रा देव महाँ२ ॥ असि
मह्ना देवानामसुर्यः पुरोहितो विभु ज्योतिरदाभ्यम् ॥ ४० ॥ श्रायन्त इव
सूर्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत। वसूनि जाते जनमान ओजसा प्रति भागं न
दीधिम ॥ ४१ ॥ अद्या देवा उदिता सूर्यस्य निरꣳहसः पिपृता निरवद्यात्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ४२ ॥ आ
कृष्णेन रजसा वर्त्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता रथेना
देवो याति भुवनानि पश्यन् ॥ ४३ ॥ प्र वावृजे सुप्रया बर्हिरेषामा वि
पतीव बीरिट इयाते। विशामक्तोरुषसः पूर्वहूतौ वायुः पूषा स्वस्तये नियुत्वान्
॥ ४४ ॥ इन्द्रवायू बृहस्पतिं मित्राग्निं पूषणं भगम्। आदित्यान्मारुतं गणम्
॥ ४५ ॥ वरुणः प्राविता भुवन्मित्रो विश्वाभिरूतिभिः। करतां नः सुराधसः
॥ ४६ ॥ अधि न इन्द्रैषां विष्णो सजात्यानाम्। इता मरुतो अश्विना
* तम्प्रत्नथा। अयं वेनः। ये देवासः। आ न इडाभिः। विश्वेभिः सोम्यं मधु
ओमासश्चर्षणीधृतः ॥ ४७ ॥ अग्न इन्द्र वरुण मित्र देवाः शर्द्धः प्र यन्त मारुतोत
विष्णो। उभा नासत्या रुद्रो अध ग्नाः पूषा भगः सरस्वती जुषन्त ॥ ४८ ॥ इन्द्रा
मित्रावरुणादितिꣳ स्वः पृथिवीं द्यां मरुतः पर्वताँ२॥ अपः। हुवे विष्णुं पूषणं
ब्रह्मणस्पतिं भगं नु शꣳसꣳ सवितारमूतये ॥ ४९ ॥ अस्मे रुद्रा मेहना प
तासो वृत्रहत्ये भरहूतौ सजोषाः। यः शꣳसते स्तुवते धायि पज्र इन्द्रज्ये

* अ० ७। मं० १२. १६. १९. ॥ अ० ३३। ३४। १०॥ अ० ७। मं० ३३॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

अस्माँ२ ॥ अवन्तु देवाः ॥ ५० ॥ अर्वाञ्चो अद्या भवता यजत्रा आ वो हार्दि
भयमानो व्ययेयम् । त्राध्वं नो देवा निजुरो वृकस्य त्राध्वं कर्त्तादवपदो यजत्राः
॥ ५१ ॥ विश्वे अद्य मरुतो विश्व ऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः । विश्वे
नो देवा अवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे ॥ ५२ ॥ विश्वे देवाः
शृणुतेमꣳ हवं मे ये अन्तरिक्षे य उप द्यवि ष्ठ । ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा
आसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयध्वम् ॥ ५३ ॥ देवेभ्यो हि प्रथमं यज्ञियेभ्यो
ऽमृतत्वꣳ सुवसि भागमुत्तमम् । आदिद्दामानꣳ सवितर्व्यूर्णुषे ऽनूचीना
जीविता मानुषेभ्यः ॥ ५४ ॥ प्र वायुमच्छा बृहती मनीषा बृहद्रयिं विश्ववारꣳ
रथप्राम् । द्युतद्यामा नियुतः पत्यमानः कविः कविमियक्षसि प्रयज्यो ॥ ५५ ॥
इन्द्रवायू इमे सुता उप प्रयोभिरा गतम् । इन्दवो वामुशन्ति हि ॥ ५६ ॥
मित्रꣳ हुवे पूतदक्षं वरुणं च रिशादसम् । धियं घृताचीꣳ साधन्ता ॥ ५७ ॥
दस्रा युवाकवः सुता नासत्या वृक्तबर्हिषः आयातꣳ रुद्रवर्त्तनी ॥ * तम्प्रत्नथा ।
अयं वेनः ॥ ५८ ॥ विदद्यदी सरमा रुग्णमद्रेर्महि पाथः पूर्व्यꣳ सध्र्यक्कः ।
अग्रं नयत्सुपद्यक्षराणामच्छा रवं प्रथमा जानती गात् ॥ ५९ ॥ नहि स्पश-
मविदन्नन्यमस्माद्वैश्वानरात्पुरएतारमग्नेः । एमेनमवृधन्नमृता अमर्त्यं वैश्वानरं
क्षैत्रजित्याय देवाः ॥ ६० ॥ उग्रा विघनिना मृध इन्द्राग्नी हवामहे । ता नो
मृडात ईदृशे ॥ ६१ ॥ उपास्मै गायता नरः पवमानायेन्दवे । अभि देवाँ२ ॥
इयक्षते ॥ ६२ ॥ ये त्वाहिहत्ये मघवन्नवर्द्धन्ये शाम्बरे हरिवो ये गविष्टौ ।
ये त्वा नूनमनुमदन्ति विप्राः पिबेन्द्र सोमꣳ सगणो मरुद्भिः ॥ ६३ ॥
जनिष्ठा उग्रः सहसे तुराय मन्द्र ओजिष्ठो बहुलाभिमानः । अवर्द्धन्निन्द्रं मरुत-
श्चिदत्र माता यद्वीरं दधनद्धनिष्ठा ॥ ६४ ॥ आ तू न इन्द्र वृत्रहन्नस्माकम-

इमा गहि । महाँ महीभिरूतिभिः ॥ ६५ ॥ त्वमिन्द्र प्रतूर्त्तिष्वभि विश्वा असि
स्पृधः । अशस्तिहा जनिता विश्वतूरसि त्वं तूर्य्य तरुष्यतः ॥ ६६ ॥ अनु ते शुष्मं
तुरयन्तमीयतुः क्षोणी शिशुं न मातरा । विश्वास्ते स्पृधः श्नथयन्त मन्यवे वृत्रं
यदिन्द्र तूर्वसि ॥ ६७ ॥ यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता
मृडयन्तः । आ वोऽर्वाची सुमतिर्ववृत्यादꣳहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासत्
॥ ६८ ॥ अदब्धेभिः सवितः पायुभिष्ट्वꣳ शिवेभिरद्य परि पाहि नो गयम् ।
हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नो अघशꣳस ईशत ॥ ६९ ॥ प्र
वीरया शुचयो दद्रिरे वामध्वर्युभिर्मधुमन्तः सुतासः । वह वायो नियुतो याह्यच्छा
पिबा सुतस्यान्धसो मदाय ॥ ७० ॥ गाव उपावतावतं मही यज्ञस्य रप्सुदा ।
उभा कर्णा हिरण्यया ॥ ७१ ॥ काव्ययोराजानेषु क्रत्वा दक्षस्य दुरोणे । रिशा-
दसा सधस्थ आ ॥ ७२ ॥ दैव्यावध्वर्यू आ गतꣳ रथेन सूर्यत्वचा । मध्वा यज्ञꣳ
समञ्जाथे ॥ * तं प्रत्नथा । अयं वेनः ॥ ७३ ॥ तिरश्चीनो विततो रश्मिरेषामधः
स्विदासी३दुपरि स्विदासी३त् । रेतोधा आसन्महिमान आसन्त्स्वधा अव-
स्तात्प्रयतिः परस्तात् ॥ ७४ ॥ आ रोदसी अपृणदा स्वर्महज्जातं यदे-
नमपसो अधारयन् । सो अध्वराय परि णीयते कविरत्यो न वाजसातये चनो-
हितः ॥ ७५ ॥ उक्थेभिर्वृत्रहन्तमा या मन्दाना चिदा गिरा । आङ्गू-
षैराविवासतः ॥ ७६ ॥ उप नः सूनवो गिरः शृण्वन्त्वमृतस्य ये । सुमृ-
डीका भवन्तु नः ॥ ७७ ॥ ब्रह्माणि मे मतयः शꣳ सुतासः शुष्म इयर्त्ति
प्रभृतो मे अद्रिः । आ शासते प्रति हर्यन्त्युक्थेमा हरी वहतस्ता नो अच्छ
॥ ७८ ॥ अनुत्तमा ते मघवन्नकिर्नु न त्वावाँ२ ॥ अस्ति देवता विदानः ।
न जायमानो नशते न जातो यानि करिष्या कृणुहि प्रवृद्ध ॥ ७९ ॥ तदि

* अ० ७ । मं० १२ . १६ ॥

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

दास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेषनृम्णः । सद्यो जज्ञानो निरिणाति
शत्रूननु यं विश्वे मदन्त्यूमाः ॥ ८० ॥ इमा उ त्वा पुरूवसो गिरो वर्द्धन्तु या
मम । पावकवर्णाः शुचयो विपश्चितोऽभि स्तोमैरनूषत ॥ ८१ ॥ यस्यायं विश्व
आर्यो दासः शेवधिपा अरिः । तिरश्चिदर्य्ये रुशमे पवीरवि तुभ्येत्सो अज्यते
रयिः ॥ ८२ ॥ अयꣳ सहस्रमृषिभिः सहस्कृतः समुद्र इव पप्रथे । सत्यः सो
अस्य महिमा गृणे शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये ॥ ८३ ॥ अदब्धेभिः सवितः पायु-
भिष्ट्वꣳ शिवेभिरद्य परि पाहि नो गयम् । हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा
माकिर्नो अघशꣳस ईशत ॥ ८४ ॥ आ नो यज्ञं दिविस्पृशं वायो याहि सुम
न्मभिः । अन्तः पवित्र उपरि श्रीणानोऽयꣳ शुक्रो अयामि ते ॥ ८५ ॥ इन्द्र-
वायू सुसंदृशा सुहवेह हवामहे । यथा नः सर्व इज्जनोऽनमीवः सङ्गमे सुमना
असत् ॥ ८६ ॥ ऋधगित्था स मर्त्यः शशमे देवतातये । यो नूनं मित्रावरुणा-
वभिष्टय आचक्रे हव्यदातये ॥ ८७ ॥ आ यातमुप भूषतं मध्वः पिबतमश्विना ।
दुग्धं पयो वृषणा जेन्यावसू मा नो मर्धिष्टमा गतम् ॥ ८८ ॥ प्रैतु ब्रह्म-
णस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता । अच्छा वीरं नर्य्यं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः
॥ ८९ ॥ चन्द्रमा अप्स्वन्तरा सुपर्णो धावते दिवि । रयिं पिशङ्गं बहुलं पुरु-
स्पृहꣳ हरिरेति कनिक्रदत् ॥ ९० ॥ देवंदेवं वोऽवसे देवंदेवमभिष्टये ।
देवंदेवꣳ हुवेम वाजसातये गृणन्तो देव्या धिया ॥ ९१ ॥ दिवि पृष्टो अरो-
चताग्निर्वैश्वानरो बृहत् । क्ष्मया वृधान ओजसा चनोहितो ज्योतिषा बाधते
तमः ॥ ९२ ॥ इन्द्राग्नी अपादियम्पूर्वागात्पद्वतीभ्यः । हित्वी शिरो जिह्वया
वावदच्चरत्त्रिꣳशत्पदा न्यक्रमीत् ॥ ९३ ॥ देवासो हि ष्मा मनवे समन्यवो
विश्वे साकꣳ सरातयः । ते नो अद्य ते अपरन्तुचे तु नो भवन्तु वरिवोविदः
॥ ९४ ॥ अपाधमदभिशस्तीरशस्तिहाथेन्द्रो द्युम्न्याभवत् । देवास्त इन्द्र सख्याय

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

येभिरे बृहद्भानो मरुद्गण ॥ ९५ ॥ प्र व इन्द्राय बृहते मरुतो ब्रह्मार्चत ।
वृत्रꣳ हनति वृत्रहा शतक्रतुर्वज्रेण शतपर्वणा ॥ ९६ ॥ अस्येदिन्द्रो वावृधे
वृष्ण्यꣳ शवो मदे सुतस्य विष्णवि । अद्या तमस्य महिमानमायवोऽनु
ष्टुवन्ति पूर्वथा ॥ * इमा उ त्वा । यस्यायम् । अयꣳ सहस्रम् । ऊर्ध्व ऊ षु णः
॥ ९७ ॥

* अ० ३३ । मं० ८१—८३ ॥ अ० ११ । मं० ४२ ॥

॥ इति त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—शिवसङ्कल्पः १—६ अगस्त्यः ७—९, ४८ गृत्समदः १०, ११, ५८ हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः १२, १३ देवश्रवदेववातौ भारतौ १४, १५, १८, १९ नोधा १६, १७ गोतमः २०—२२, २३ आङ्गिरसो हिरण्यस्तूपः २४—२७ प्रस्कण्वः २८ कुत्सः २९, ३०, ३२ हिरण्यस्तूपः ३१, ४७ वसिष्ठः ३४—४० सुहोत्रः ४१ ऋजिश्वः ४२, ५३ मेधातिथिः ४३, ४४ भरद्वाजः ४५ विहव्यः ४६ प्राजापत्यो यज्ञः ४९ दक्षः ५०—५२ कूर्मगार्त्समदः ५४ कण्वः ५५—५७ ।

देवता—मनः १—६ अग्निः ७ अनुमतिः ८, ९ सिनीवाली १० सरस्वती ११ अग्निः १२—१५ इन्द्रः १६—१९ सोमः २०—२२ सविता २४—२७ अश्विनौ २८—३०, ४७ सूर्यः ३१ रात्रिः ३२ उषः ३३ अग्न्यादयो लिंगोक्ताः ३४ भगः ३५, ३७, ३९ भगवान् ३६, ३८ उषा ४० पूषा ४१, ४२ विष्णुः ४३, ४४ द्यावापृथिव्यौ ४५ लिङ्गोक्ताः ४६, ५३ मरुतः ४८ ऋषयः ४९ हिरण्यन्तेजः ५०—५२ आदित्याः ५४ अध्यात्मं प्राणाः ५५ ब्रह्मणस्पतिः ५६—५८ ।

छन्दः—विराट् त्रिष्टुप् १, १६, २६, २७, २९, ३१, ४२ त्रिष्टुप् २, ४, ५, १३, १४, ३०, ३९, ४९, ५४ स्वराट् त्रिष्टुप् ३, ६ उष्णिक् ७ निचृदनुष्टुप् ८, ९, ११ अनुष्टुप् १० विराड् जगती १२ विराडनुष्टुप् १५ निचृत्त्रिष्टुप् १७—२०, २२, २३, ३५, ३६, ३८, ४०, ५२, ५८ भुरिक् पंक्तिः २१, २४, ५३ निचृज्जगती २५, ३४, ४५ निचृद् गायत्री २८, ४३ पथ्या बृहती ३२ निचृत्पुरोष्णिक् ३३ पंक्तिः ३७, ४८ गायत्री ४१, ४४ भुरिक् त्रिष्टुप् ४६ जगती ४७ भुरिगुष्णिक् ५० भुरिक् ककुप् ५१ भुरिग् जगती ५५ निचृद्बृहती ५६ विराड् बृहती ५७ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

स्वरः—धैवतः १—६, ११, १३—२३, २६, २७, २९—३१, ३५, ३६, ३८—४०, ४२, ४६, ४९, ५१, ५२, ५४, ५८ ऋषभः ७, ३३, ५० गान्धारः ८, १० निषादः १२, ३४, ४५, ४७, ५५ पंचमः २४, २५, ३७, ४८, ५३ षड्जः २८, ४१, ४३, ४४, मध्यमः ३२, ५६, ५७ ॥

यज्जाग्रतो दूरमुदैति दैवं तदु सुप्तस्य तथैवैति । दूरङ्गमं ज्योति
ज्योतिरेकन्तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ १ ॥ येन कर्माण्यपसो मनीषि
यज्ञे कृण्वन्ति विदथेषु धीराः । यदपूर्वं यक्षमन्तः प्रजानां तन्मे मनः शिव
ङ्कल्पमस्तु ॥ २ ॥ यत्प्रज्ञानमुत चेतो धृतिश्च यज्ज्योतिरन्तरमृतम्प्रजासु । यस्मा
ऋते किञ्चन कर्म क्रियते तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ३ ॥ येनेदं भू
भुवनं भविष्यत्परिगृहीतममृतेन सर्वम् । येन यज्ञस्तायते सप्तहोता तन्मे मन
शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ४ ॥ यस्मिन्नृचः साम यजूꣳषि यस्मिन् प्रतिष्ठिता रथना
भाविवाराः । यस्मिꣳश्चित्तꣳ सर्वमोतं प्रजानां तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥
सुषारथिरश्वानिव यन्मनुष्यान्नेनीयते ऽभीशुभिर्वाजिन इव । हृत्प्रतिष्ठं यदजि
जविष्ठं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ६ ॥ पितुं नु स्तोषं महो धर्मा
तविषीम् । यस्य त्रितो व्योजसा वृत्रं विपर्वमर्दयत् ॥ ७ ॥ अन्विदनुमते त
मन्यासै शं च नस्कृधि । क्रत्वे दक्षाय नो हिनु प्र ण आयूꣳषि तारिषः ॥ ८
अनु नो ऽद्यानुमतिर्यज्ञन्देवेषु मन्यताम् । अग्निश्च हव्यवाहनो भवतं दाशु
मयः ॥ ९ ॥ सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि स्वसा । जुषस्व हव्यमाहु
प्रजां देवि दिदिड्ढि नः ॥ १० ॥ पञ्च नद्यः सरस्वतीमपि यन्ति सस्रोतस
सरस्वती तु पञ्चधा सो देशे ऽभवत्सरित् ॥ ११ ॥ त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरा ऋषि
देवो देवानामभवः शिवः सखा । तव व्रते कवयो विद्मनापसो ऽजायन्त मरु
भ्राजदृष्टयः ॥ १२ ॥ त्वन्नो अग्ने तव देव पायुभिर्मघोनो रक्ष तन्वश्च वन्द्य
त्राता तोकस्य तनये गवामस्यनिमेषꣳ रक्षमाणस्तव व्रते ॥ १३ ॥ उत्ता

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

नायामव भरा चिकित्वान्त्सद्यः प्रवीता वृषणं जजान । अरुषस्तूपो रुश-
दस्य पाज इडायास्पुत्रो वयुनेऽजनिष्ट ॥ १४ ॥ इडायास्त्वा पदे वयं नाभा
पृथिव्या अधि । जातवेदो निधीमह्यग्ने हव्याय वोढवे ॥ १५ ॥ प्रमन्महे
शवसानाय शूषमाङ्गूषं गिर्वणसे अङ्गिरस्वत् । सुवृक्तिभिः स्तुवत ऋग्मियाया-
र्चामार्कं नरे विश्रुताय ॥ १६ ॥ प्र वो महे महि नमो भरध्वमाङ्गूष्यꣳ शवसा-
नाय साम । येना नः पूर्वे पितरः पदज्ञा अर्चन्तो अङ्गिरसो गा अविन्दन्
॥ १७ ॥ इच्छन्ति त्वा सोम्यासः सखायः सुन्वन्ति सोमं दधति प्रयाꣳसि ।
तितिक्षन्ते अभिशस्तिं जनानामिन्द्र त्वदा कश्चन हि प्रकेतः ॥ १८ ॥ न ते
दूरे परमा चिद्रजाꣳस्या तु प्र याहि हरिवो हरिभ्याम् । स्थिराय वृष्णे
सवना कृतेमा युक्ता ग्रावाणः समिधाने अग्नौ ॥ १९ ॥ अषाढं युत्सु पृतनासु
पप्रिꣳ स्वर्षामप्सां वृजनस्य गोपाम् । भरेषुजाꣳ सुक्षितिꣳ सुश्रवसं जयन्तं
त्वामनु मदेम सोम ॥ २० ॥ सोमो धेनुꣳ सोमो अर्वन्तमाशुꣳ सोमो
वीरं कर्मण्यं ददाति । सादन्यं विदथ्यꣳ सभेयं पितृश्रवणं यो ददाशदस्मै
॥ २१ ॥ त्वमिमा ओषधीः सोम विश्वास्त्वमपो अजनयस्त्वं गाः । त्वमा
ततन्थोर्वन्तरिक्षं त्वं ज्योतिषा वि तमो ववर्थ ॥ २२ ॥ देवेन नो मनसा
देव सोम रायो भागꣳ सहसावन्नभि युध्य । मा त्वा तनदीशिषे वीर्यस्योभयेभ्यः
प्र चिकित्सा गविष्टौ ॥ २३ ॥ अष्टौ व्यख्यत्ककुभः पृथिव्यास्त्री धन्व योजना
सप्त सिन्धून् । हिरण्याक्षः सविता देव आगाद्दधद्रत्ना दाशुषे वार्याणि ॥ २४ ॥
हिरण्यपाणिः सविता विचर्षणिरुभे द्यावापृथिवी अन्तरीयते । अपामीवां बाधते
वेति सूर्यमभि कृष्णेन रजसा द्यामृणोति ॥ २५ ॥ हिरण्यहस्तो असुरः सुनीथः
सुमृडीकः स्ववाँ यात्वर्वाङ् । अपसेधन्रक्षसो यातुधानानस्थाद्देवः प्रतिदोषं
गृणानः ॥ २६ ॥ ये ते पन्थाः सवितः पूर्व्यासोऽरेणवः सुकृता अन्तरिक्षे ।

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

तेभिर्नो अद्य पथिभिः सुगेभी रक्षा च नो अधि च ब्रूहि देव ॥ २७ ॥ उभा
पिबतमश्विनोभा नः शर्म यच्छतम्। अविद्रियाभिरूतिभिः ॥ २८ ॥ अप्नस्व
तीमश्विना वाचमस्मे कृतं नो दस्रा वृषणा मनीषाम्। अद्यूत्येऽवसे नि ह्वये
वां वृधे च नो भवतं वाजसातौ ॥ २९ ॥ द्युभिरक्तुभिः परिपातमस्मानरि
ष्टेभिरश्विना सौभगेभिः। तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी
उत द्यौः ॥ ३० ॥ आ कृष्णेन रजसा वर्त्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च। हिर
ण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन् ॥ ३१ ॥ आ रात्रि पार्थि
वꣳ रजः पितुरप्रायि धामभिः। दिवः सदाꣳसि बृहती वि तिष्ठस आ त्वे
षं वर्त्तते तमः ॥ ३२ ॥ उषस्तच्चित्रमा भरास्मभ्यं वाजिनीवति। येन तोकं च
तनयं च धामहे ॥ ३३ ॥ प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रꣳ हवामहे प्रातर्मित्रावरुणा
प्रातरश्विना। प्रातर्भगं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं प्रातः सोममुत रुद्रꣳ हुवेम ॥ ३४ ॥
प्रातर्जितं भगमुग्रꣳ हुवेम वयं पुत्रमदितेर्यो विधर्त्ता। आध्रश्चिद्यं मन्य
मानस्तुरश्चिद्राजा चिद्यं भगं भक्षीत्याह ॥ ३५ ॥ भग प्रणेतर्भग सत्यराधो
भगेमां धियमुदवा ददन्नः। भग प्र णो जनय गोभिरश्वैर्भग प्र नृभिर्नृ
वन्तः स्याम ॥ ३६ ॥ उतेदानीं भगवन्तः स्यामोत प्रपित्व उत मध्ये
अह्नाम्। उतोदिता मघवन्त्सूर्यस्य वयं देवानाꣳ सुमतौ स्याम ॥ ३७ ॥
भग एव भगवाँ२ऽ अस्तु देवास्तेन वयं भगवन्तः स्याम। तं त्वा
भग सर्व इज्जोहवीति स नो भग पुरएता भवेह ॥ ३८ ॥ समध्वरायो
षसो नमन्त दधिक्रावेव शुचये पदाय। अर्वाचीनं वसुविदं भगं नो रथमि
वाश्वा वाजिन आवहन्तु ॥ ३९ ॥ अश्वावतीर्गोमतीर्न उषासो वीरवतीः
सदमुच्छन्तु भद्राः। घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्वस्तिभिः सदा
नः ॥ ४० ॥ पूषन्तव व्रते वयं न रिष्येम कदा चन। स्तोतारस्त इह

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

स्मसि ॥ ४१ ॥ पथस्पथः परिपतिं वचस्या कामेन कृतो अभ्यानडर्कम् ।
स नो रासच्छुरुधश्चन्द्राग्रा धियंधियं सीषधाति प्र पूषा ॥ ४२ ॥ त्रीणि
पदा विचक्रमे विष्णुर्गोपा अदाभ्यः । अतो धर्माणि धारयन् ॥ ४३ ॥
तद्विप्रासो विपन्यवो जागृवांसः समिन्धते । विष्णोर्यत्परमं पदम् ॥ ४४ ॥
घृतवती भुवनानामभिश्रियोर्वी पृथ्वी मधुदुघे सुपेशसा । द्यावापृथिवी वरुणस्य
धर्मणा विष्कभिते अजरे भूरिरेतसा ॥ ४५ ॥ ये नः सपत्ना अप ते भवन्त्वि-
न्द्राग्निभ्यामवबाधामहे तान् । वसवो रुद्रा आदित्या उपरिस्पृशं मोग्रं चेत्ता-
रमधिराजमक्रन् ॥ ४६ ॥ आ नासत्या त्रिभिरेकादशैरिह देवेभिर्यातं मधु-
पेयमश्विना । प्रायुस्तारिष्टं नी रपांसि मृक्षतं सेधतं द्वेषो भवतं सचा-
भुवा ॥ ४७ ॥ एष व स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः ।
एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ४८ ॥ सहस्तोमाः
सहछन्दस आवृतः सहप्रमा ऋषयः सप्त दैव्याः । पूर्वेषां पन्थामनुदृश्य धीरा
अन्वालेभिरे रथ्यो न रश्मीन् ॥ ४९ ॥ आयुष्यं वर्चस्यं रायस्पोषमौ-
द्भिदम् । इदं हिरण्यं वर्चस्वज्जैत्रायाविशतादु माम् ॥ ५० ॥ न तद्र-
क्षांसि न पिशाचास्तरन्ति देवानामोजः प्रथमजं ह्येतत् । यो बिभर्त्ति
दाक्षायणं हिरण्यं स देवेषु कृणुते दीर्घमायुः स मनुष्येषु कृणुते दीर्घ-
मायुः ॥ ५१ ॥ यदाबध्नन्दाक्षायणा हिरण्यं शतानीकाय सुमनस्यमानाः ।
तन्म आबध्नामि शतशारदायायुष्माञ्जरदष्टिर्यथासम् ॥ ५२ ॥ उत नोऽहि-
र्बुध्न्यः शृणोत्वज एकपात्पृथिवी समुद्रः । विश्वे देवा ऋतावृधो हुवाना
स्तुता मन्त्राः कविशस्ता अवन्तु ॥ ५३ ॥ इमा गिर आदित्येभ्यो घृतस्नूः
सनाद्राजभ्यो जुह्वा जुहोमि । शृणोतु मित्रो अर्यमा भगो नस्तुविजातो वरुणो
दक्षो अंशः ॥ ५४ ॥ सप्त ऋषयः प्रतिहिताः शरीरे सप्त रक्षन्ति सदमप्र-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

सादम् । सप्तापः स्वपतो लोकमीयुस्तत्र जागृतो अस्वप्नजौ सत्रसदौ च देवौ
॥ ५५ ॥ उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्तस्त्वेमहे । उप प्रयन्तु मरुतः सुदानव
इन्द्र प्राशूर्भवा सचा ॥ ५६ ॥ प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिर्मन्त्रं वदत्युक्थ्यम् । यस्मि
न्निन्द्रो वरुणो मित्रो अर्य्यमा देवा ओकाᳪसि चक्रिरे ॥ ५७ ॥ ब्रह्मणस्पते
त्वमस्य यन्ता सूक्तस्य बोधि तनयं च जिन्व । विश्वन्तद्भद्रं यदवन्ति देवा बृहद्
देम विदथे सुवीराः ॥ * य इमा विश्वा ॥ विश्वकर्म्मा । यो नः पिता । अन्नप
ऽन्नस्य नो देहि ॥ ५८ ॥

॥ इति चतुस्त्रिंशो ऽध्यायः ॥

* अ० १७ । मं० १७. २६. २७. ॥ अ० ११ । मं० ८३ ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ पञ्चत्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—आदित्या देवा वा १, ३, ५, ८ आदित्या देवा २, ४, ६, ९, १२—१४, १६, २०, २२ सङ्कसुकः ७, १५ सुचीकः १० शुनःशेपः ११ वैखानसः १७ भरद्वाजःशिरम्बिठः १८ दमनः १९ मेधातिथिः २१ ।

देवता—पितरः १ सविता २, ३ वायुःसविता ४, ५ प्रजापतिः ६ यमः ७ विश्वेदेवाः ८—१० आपः ११, १२ लक्ष्मीवला १३ सूर्यः १४ ईश्वरः १५ अग्निः १६, १७, १९, २२ इन्द्रः १८ जातवेदाः २० पृथिवी २१ ।

छन्दः—पिपीलिकामध्यागायत्री १ [अ] प्राजापत्याबृहती १ [र] गायत्री २, १६ उष्णिक् ३, ६ अनुष्टुप् ४, ५, ८ त्रिष्टुप् ७, १५, १९ विराड् बृहती ९ निचृत्त्रिष्टुप् १० विराडनुष्टुप् ११, १४, १८ निचृदनुष्टुप् १२ स्वराडनुष्टुप् १३ स्वराट्त्रिष्टुप् १७, २० निचृद् गायत्री २१ [अ] प्राजापत्या गायत्री २१ [र] स्वराड् गायत्री २२ ।

स्वरः—षड्जः १ [अ], २, १६, २१, २२ मध्यमः १ [र], ९ ऋषभः ३, ६, १२ गान्धारः ४, ५, ८, ११, १३, १४, १८ धैवतः ७, १०, १५, १९, २० ॥

[अ]अपेतो यन्तु पणयोऽसुम्ना देवपीयवः। अस्य लोकः सुतावतः। [र]द्युभि-
रहोभिरक्तुभिर्व्यक्तं यमो ददात्ववसानमस्मै ॥ १ ॥ सविता ते शरीरेभ्यः पृथिव्यां
लोकमिच्छतु । तस्मै युज्यन्तामुस्रियाः ॥ २ ॥ वायुः पुनातु सविता
पुनात्वग्नेर्भ्राजसा सूर्यस्य वर्चसा । विमुच्यन्तामुस्रियाः ॥ ३ ॥ अश्वत्थे वो
निषदनं पर्णे वो वसतिष्कृता । गोभाज इत्किलासथ यत्सनवथ पूरुषम् ॥ ४ ॥
सविता ते शरीराणि मातुरुपस्थ आ वपतु । तस्मै पृथिवि शं भव ॥ ५ ॥ प्रजा-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पतौ त्वा देवतायामुपोदकी लोके निदधाम्यसौ । अप नः शोशुचदघम् ॥ ६ ॥
परं मृत्यो अनु परेहि पन्थां यस्ते अन्य इतरो देवयानात् । चक्षुष्मते शृण्वते ते
ब्रवीमि मा नः प्रजाᳬं रीरिषो मोत वीरान् ॥ ७ ॥ शं वातः शᳬं हि ते घृणिः
शं ते भवन्त्विष्टकाः । शं ते भवन्त्वग्नयः पार्थिवासो मा त्वाभि शूशुचन् ॥ ८ ॥
कल्पन्तां ते दिशस्तुभ्यमापः शिवतमास्तुभ्यं भवन्तु सिन्धवः । अन्तरिक्षᳬं शि
तुभ्यं कल्पन्तां ते दिशः सर्वाः ॥ ९ ॥ अश्मन्वती रीयते सᳬं रभध्वमुत्तिष्ठ
प्र तरता सखायः । अत्रा जहीमोऽशिवा ये असञ्छिवान्वयमुत्तरेमाभि वाजान्
॥ १० ॥ अपाघमप किल्बिषमप कृत्यामपो रपः । अपामार्ग त्वमस्मद
दुःष्वप्न्यᳬं सुव ॥ ११ ॥ सुमित्रिया न आप ओषधयः सन्तु दुर्मित्रिया
स्तस्मै सन्तु योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः ॥ १२ ॥ अनड्वाहमन्वारभाम
सौरभेयᳬं स्वस्तये । स न इन्द्र इव देवेभ्यो वह्निः सन्तरणो भव ॥ १३ ॥ उ
द्वयं तमसस्परि स्वः पश्यन्त उत्तरम् । देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तम
॥ १४ ॥ इमं जीवेभ्यः परिधिं दधामि मैषां नु गादपरो अर्थमेतम् । शतं जीव
शरदः पुरूचीरन्तर्मृत्युं दधतां पर्वतेन ॥ १५ ॥ अग्न आयूᳬंषि पवस आ सु
र्जमिषं च नः । आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥ १६ ॥ आयुष्मानग्ने हवि
वृधानो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि । घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पु
मभि रक्षतादिमान्त्स्वाहा ॥ १७ ॥ परीमे गामनेषत पर्यग्निमहृषत । दे
ष्वक्रत श्रवः * इमाँ २ आ दधर्षति ॥ १८ ॥ क्रव्यादमग्निं प्र हिणो
दूरं यमराज्यं गच्छतु रिप्रवाहः । इहैवायमितरो जातवेदा देवेभ्यो हव्यं व
प्रजानन् ॥ १९ ॥ वह वपां जातवेदः पितृभ्यो यत्रैनान्वेत्थ निहिता
पराके । मेदसः कुल्या उप तान्त्स्रवन्तु सत्या एषामाशिषः संनमन्तां
स्वाहा ॥ २० ॥ * स्योना पृथिवि नो भवानृक्षरा निवेशनी । यच्छा नः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

सप्रथाः । अप नः शोशुचदघम् ॥ २१ ॥ अस्मात्त्वमधि जातोऽसि त्वदयं जायतां पुनः । असौ स्वर्गाय लोकाय स्वाहा ॥ २२ ॥

॥ इति पञ्चत्रिंशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ षट्त्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—दध्यङ्ङाथर्वणः १, २, ७—१२, १७—१९, २१—२४ विश्वामित्रः ३ वामदेवः ४—६ मेधातिथिः १३ सिंधुद्वीपः १४—१६ लोपामुद्रा २० ।

देवता—अग्निः १, २० बृहस्पतिः २ सविता ३ इन्द्रः ४—८ मित्रादयो लिंगोक्ताः ९ वातादयः १० लिंगोक्ताः ११ आपः १२, १४—१६ पृथिवी १३ ईश्वरः १७—१९, २१, २२ सोमः २३ सूर्यः २४ ।

छन्दः—पंक्तिः १ निचृत्पंक्तिः २ दैवी बृहती ३ गायत्री ४, १२, १४—१६ निचृद् गायत्री ५ पादनिचृद् गायत्री ६, १९ वर्द्धमाना गायत्री ७ द्विपाद्विराड् गायत्री ८ निचृदनुष्टुप् ९ विराडनुष्टुप् १०, २३ अतिशक्वरी ११ पिपीलिकामध्यानिचृद् गायत्री १३ भुरिक् शक्वरी १७ भुरिग् जगती १८ भुरिग् बृहती २० अनुष्टुप् २१ भुरिगुष्णिक् २२ भुरिग् ब्राह्मी त्रिष्टुप् २४ ।

स्वरः—पंचमः १, २, ११ मध्यमः ३, २० षड्जः ४—८, १२—१६, १९ गान्धारः ९, १०, २१, २३ धैवतः १७, २४ निषादः १८ ऋषभः २२ ॥

ऋचं वाचं प्र पद्ये मनो यजुः प्र पद्ये साम प्राणं प्र पद्ये चक्षुः श्रोत्रं प्र पद्ये । वागोजः सहौजो मयि प्राणापानौ ॥ १ ॥ यन्मे छिद्रं चक्षुषो हृदयस्य मनसो वातितृण्णं बृहस्पतिर्मे तद्दधातु । शं नो भवतु भुवनस्य यस्पतिः ॥ २ ॥ भूर्भुवः स्वः । तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ ३ ॥ कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृधः सखा । कया शचि

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ष्ठया वृता ॥ ४ ॥ कस्त्वा सत्यो मदानां मᳪंहिष्ठो मत्सदन्धसः । दृढा चिदा-
रुजे वसु ॥ ५ ॥ अभी षु णः सखीनामविता जरितॄणाम् । शतम्भवास्यूतिभिः
॥ ६ ॥ कया त्वं न ऊत्याभि प्र मन्दसे वृषन् । कया स्तोतृभ्य आ भर ॥ ७ ॥
इन्द्रो विश्वस्य राजति । शन्नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ ८ ॥ शन्नो मित्रः शं
वरुणः शन्नो भवत्वर्य्यमा । शन्न इन्द्रो बृहस्पतिः शन्नो विष्णुरुरुक्रमः ॥ ९ ॥
शन्नो वातः पवताᳪं शन्नस्तपतु सूर्य्यः । शन्नः कनिक्रदद्देवः पर्जन्यो अभि
वर्षतु ॥ १० ॥ अहानि शं भवन्तु नः शᳪं रात्रीः प्रति धीयताम् । शन्न
इन्द्राग्नी भवतामवोभिः शन्न इन्द्रावरुणा रातहव्या । शन्न इन्द्रापूषणा वाज-
सातौ शमिन्द्रासोमा सुविताय शंयोः ॥ ११ ॥ शन्नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु
पीतये । शंयोरभि स्रवन्तु नः ॥ १२ ॥ स्योना पृथिवि नो भवानृक्षरा
निवेशनी । यच्छा नः शर्म सप्रथाः ॥ १३ ॥ आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता
न ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे ॥ १४ ॥ यो वः शिवतमो रसस्तस्य
भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः ॥ १५ ॥ तस्मा अरङ्गमाम वो यस्य
क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः ॥ १६ ॥ द्यौः शान्तिरन्तरिक्षᳪं
शान्तिः पृथिवी शान्तिरापः शान्तिरोषधयः शान्तिः । वनस्पतयः शान्तिर्विश्वे
देवाः शान्तिर्ब्रह्म शान्तिः सर्वᳪं शान्तिः शान्तिरेव शान्तिः सा मा शान्तिरेधि
॥ १७ ॥ दृते दृᳪंह मा मित्रस्य मा चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षन्ताम् ।
मित्रस्याहं चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षे । मित्रस्य चक्षुषा समीक्षामहे
॥ १८ ॥ दृते दृᳪंह मा ज्योक्ते संदृशि जीव्यासं ज्योक्ते । संदृशि जीव्यासम्
॥ १९ ॥ नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे । अन्याऽस्ते अस्मत्तपन्तु
हेतयः पावको अस्मभ्यᳪं शिवो भव ॥ २० ॥ नमस्ते अस्तु विद्युते नमस्ते
स्तनयित्नवे । नमस्ते भगवन्नस्तु यतः स्वः समीहसे ॥ २१ ॥ यतोयतः समी-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ख्ये ततो नो अभयं कुरु । शं नः कुरु प्रजाभ्योऽभयं नः पशुभ्यः ॥ २२ ॥
सुमित्रिया न आप ओषधयः सन्तु दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु । योऽस्मान् द्वेष्टि
यं च वयं द्विष्मः ॥ २३ ॥ तच्चक्षुर्देवहितं पुरस्ताच्छुक्रमुच्चरत् । पश्येम
शरदः शतं जीवेम शरदः शतꣳ शृणुयाम शरदः शतं प्र ब्रवाम शरदः शतम-
दीनाः स्याम शरदः शतं भूयश्च शरदः शतात् ॥ २४ ॥

॥ इति षट्त्रिंशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—दध्यङ्डाथर्वणः १, ३—६, ८—१६, १८ श्यावाश्वः २ कण्वः ७ दीर्घतमा १७ आथर्वणः १९—२१ ।

देवता—सविता १, २, ११ द्यावापृथिव्यौ ३ यज्ञः ४—६, ८ ईश्वरः ७, १४—२१ विद्वान् ९, १३ विद्वांसः १० पृथिवी १२ अग्निः १५ ।

छन्दः—निचृदुष्णिक् १ जगती २ ब्राह्मीगायत्री ३ निचृत्पङ्क्तिः ४ स्वराड् ब्राह्मी गायत्री ५ भुरिगतिजगती ६ निचृदष्टिः ७ स्वराडतिधृतिः ८ अतिशक्वरी ९ स्वराट् पंक्तिः १० त्रिष्टुप् ११ स्वराडुत्कृतिः १२ निचृद् गायत्री १३ भुरिगनुष्टुप् १४ निचृद् ब्राह्म्यनुष्टुप् १५ भुरिग् बृहती १६ निचृत्त्रिष्टुप् १७ अत्यष्टिः १८ विराडुष्णिक् १९ निचृदति जगती २० अनुष्टुप् २१ । स्वरः—ऋषभः १, १९ निषादः २, ६, २० षड्जः ३, ५, १२, १३ पञ्चमः ४, ९, १० मध्यमः ७, ८, १६ धैवतः ११, १७ गान्धारः १४, १५, १८, २१ ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । आ ददे
नारिरसि ॥ १ ॥ युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विप-
श्चितः । वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः ॥ २ ॥
देवी द्यावापृथिवी मखस्य वामद्य शिरो राध्यासं देवयजने पृथिव्याः । मखाय
त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ ३ ॥ देव्यो वम्र्यो भूतस्य प्रथमजा मखस्य वोऽद्य
शिरो राध्यासं देवयजने पृथिव्याः । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ ४ ॥
इयत्यग्र आसीन्मखस्य तेऽद्य शिरो राध्यासं देवयजने पृथिव्याः । मखाय त्वा
मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ ५ ॥ इन्द्रस्यौजः स्थ मखस्य वोऽद्य शिरो राध्यासं

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

देवयजने पृथिव्याः । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा
शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ ६ ॥ प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु
सूनृता । अच्छा वीरं नर्यं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः । मखाय त्वा मखस्य
त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे
॥ ७ ॥ मखस्य शिरोऽसि मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखस्य शिरोऽसि
मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखस्य शिरोऽसि मखाय त्वा मखस्य त्वा
शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ।
मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ ८ ॥ अश्वस्य त्वा वृष्णः शक्ना धूपयामि
देवयजने पृथिव्याः । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । अश्वस्य त्वा वृष्णः
शक्ना धूपयामि देवयजने पृथिव्याः । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । अश्वस्य
त्वा वृष्णः शक्ना धूपयामि देवयजने पृथिव्याः । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ।
मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य
त्वा शीर्ष्णे ॥ ९ ॥ ऋजवे त्वा साधवे त्वा सुक्षित्यै त्वा । मखाय त्वा मखस्य
त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ १० ॥
यमाय त्वा मखाय त्वा सूर्यस्य त्वा तपसे । देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु पृथिव्याः
सꣳस्पृशस्पाहि । अर्चिरसि शोचिरसि तपोऽसि ॥ ११ ॥ अनाधृष्टा पुरस्तादग्ने-
राधिपत्य आयुर्मे दाः । पुत्रवती दक्षिणत इन्द्रस्याधिपत्ये प्रजां मे दाः ।
सुषदा पश्चाद्देवस्य सवितुराधिपत्ये चक्षुर्मे दाः । आश्रुतिरुत्तरतो धातुराधि-
पत्ये रायस्पोषं मे दाः । विधृतिरुपरिष्टाद्बृहस्पतेराधिपत्य ओजो मे दाः ।
विश्वाभ्यो मा नाष्ट्राभ्यस्पाहि मनोरश्वासि ॥ १२ ॥ स्वाहा मरुद्भिः परि
श्रीयस्व । दिवः सꣳस्पृशस्पाहि मधु मधु मधु ॥ १३ ॥ गर्भो देवानां पिता
मतीनां पतिः प्रजानाम् । सं देवो देवेन सवित्रा गत सꣳ सूर्येण रोचते

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

॥ १४ ॥ समग्निरग्निना गत सं दैवेन सवित्रा सꣳ सूर्येणारोचिष्ट ।
स्वाहा समग्निस्तपसा गत सं दैव्येन सवित्रा सꣳ सूर्येणारूरुचत ॥ १५ ॥
धर्ता दिवो वि भाति तपसस्पृथिव्यां धर्ता देवो देवानाममर्त्यस्तपोजाः ।
वाचमस्मे नियच्छ देवायुवम् ॥ १६ ॥ अपश्यं गोपामनिपद्यमानमा च
परा च पथिभिश्चरन्तम् । स सध्रीचीः स विषूचीर्वसान आ वरीवर्त्ति भुवनेष्वन्तः
॥ १७ ॥ विश्वासां भुवां पते विश्वस्य मनसस्पते विश्वस्य वचसस्पते सर्वस्य
वचसस्पते देवश्रुत्त्वं देव घर्म देवो देवान् पाह्यत्र प्रावीरनु वां देववीतये । मधु
माध्वीभ्यां मधु माधूचीभ्याम् ॥ १८ ॥ हृदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय
त्वा । ऊर्ध्वो अध्वरं दिवि देवेषु धेहि ॥ १९ ॥ पिता नोऽसि पिता नो बोधि
नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीः । त्वष्टृमन्तस्त्वा सपेम पुत्रान् पशून्मयि धेहि
प्रजामस्मासु धेह्यरिष्टाहꣳ सहपत्या भूयासम् ॥ २० ॥ अहः केतुना
जुषताꣳ सुज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा । रात्रिः केतुना जुषताꣳ सुज्योतिर्ज्यो-
तिषा स्वाहा ॥ २१ ॥

॥ इति सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथाष्टात्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—अथर्वणः २—४ दीर्घतमा ५—२८ । देवता—सविता १, २४ सरस्वती २, ४ पूषा ३ वाक् ५ अश्विनौ ६, १०, १२, १३ वातः ७ इन्द्रः ८, २६ वायुः ९ यज्ञः ११, १८—२२, २७, २८ द्यावापृथिवी १४ पूषादयो-लिंगोक्ताः १५ रुद्रादयः १६ अग्निः १७ आपः २३ ईश्वरः २५ ।

छन्दः—निचृत्त्रिष्टुप् १, २० निचृद्गायत्री २ भुरिक्साम्नी बृहती ३ आर्चीपंक्तिः ४, १२ निचृदति जगती ५ निचृदत्यष्टिः ६ भुरिगष्टिः ७ अष्टिः ८ भुरिग्गायत्री ९ अनुष्टुप् १०, २१ विराडुष्णिक् ११ निचृदुष्णिक् १३ अतिशक्वरी १४ स्वराड् जगती १५ भुरिगतिधृतिः १६ निचृदतिशक्वरी १७ भुरिगाकृतिः १८ निचृदुपरिष्टाद्बृहती १९ परोष्णिक् २२ निचृदनुष्टुप् २३ विराडनुष्टुप् २४ साम्नीपंक्तिः २५ स्वराट् पंक्तिः २६ पंक्तिः २७ स्वराड्धृतिः २८ । स्वरः—धैवतः १, २० षड्जः २, ९, १६ मध्यमः ३, ७, ८, १९ पंचमः ४, १२, १४, १७, १८, २५—२८ निषादः ५, १५ गान्धारः ६, १०, २१, २३, २४ ऋषभः ११, १३, २२ ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । आददेऽदित्यै
रास्नासि ॥ १ ॥ इड एह्यदित एहि सरस्वत्येहि । असावेह्यसावेह्यसावेहि
॥ २ ॥ अदित्यै रास्नासीन्द्राण्या उष्णीषः । पूषासि घर्माय दीष्व ॥ ३ ॥
अश्विभ्यां पिन्वस्व सरस्वत्यै पिन्वस्वेन्द्राय पिन्वस्व । स्वाहेन्द्रवत् स्वाहेन्द्रवत्
स्वाहेन्द्रवत् ॥ ४ ॥ यस्ते स्तनः शशयो यो मयोभूर्यो रत्नधा वसुविद्यः
सुदत्रः । येन विश्वा पुष्यसि वार्य्याणि सरस्वति तमिह धातवेऽकः । उर्वन्

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

रश्मिमन्वेमि ॥ ५ ॥ गायत्रं छन्दोऽसि त्रैष्टुभं छन्दोऽसि द्यावापृथिवीभ्यां त्वा
परिगृह्णाम्यन्तरिक्षेणोपयच्छामि । इन्द्राश्विना मधुनः सारघस्य घर्मं पात
वसवो यजत वाट् । स्वाहा सूर्यस्य रश्मये वृष्टिवनये ॥ ६ ॥ समुद्राय
त्वा वाताय स्वाहा । सरिराय त्वा वाताय स्वाहा । अनाधृष्याय त्वा वाताय
स्वाहा । अप्रतिधृष्याय त्वा वाताय स्वाहा । अवस्यवे त्वा वाताय स्वाहा ।
अशिमिदाय त्वा वाताय स्वाहा ॥ ७ ॥ इन्द्राय त्वा वसुमते रुद्रवते स्वाहे-
न्द्राय त्वादित्यवते स्वाहेन्द्राय त्वाभिमातिघ्ने स्वाहा । सवित्रे त्व ऋभुमते
विभुमते वाजवते स्वाहा बृहस्पतये त्वा विश्वदेव्यावते स्वाहा ॥ ८ ॥ यमाय
त्वाङ्गिरस्वते पितृमते स्वाहा । स्वाहा घर्माय । स्वाहा घर्मः पित्रे ॥ ९ ॥
विश्वा आशा दक्षिणसद्विश्वान्देवानयाडिह । स्वाहाकृतस्य घर्मस्य । मधोः
पिबतमश्विना ॥ १० ॥ दिवि धा इमं यज्ञमिमं यज्ञं दिवि धाः । स्वाहा-
ग्नये यज्ञियाय शं यजुर्भ्यः ॥ ११ ॥ अश्विना घर्मं पातꣳ हार्द्वानमहर्दि-
वाभिरूतिभिः । तन्त्रायिणे नमो द्यावापृथिवीभ्याम् ॥ १२ ॥ अपाताम-
श्विना घर्ममनु द्यावापृथिवी अमꣳसाताम् । इहैव रातयः सन्तु ॥ १३ ॥
इषे पिन्वस्वोर्जे पिन्वस्व ब्रह्मणे पिन्वस्व क्षत्राय पिन्वस्व द्यावापृथिवीभ्यां
पिन्वस्व । धर्मासि सुधर्मामेन्यस्मे नृम्णानि धारय ब्रह्म धारय क्षत्रं धारय विशं
धारय ॥ १४ ॥ स्वाहा पूष्णे शरसे स्वाहा ग्रावभ्यः स्वाहा प्रतिरवेभ्यः । स्वाहा
पितृभ्य ऊर्ध्वबर्हिर्भ्यो घर्मपावभ्यः स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याꣳ स्वाहा विश्वेभ्यो
देवेभ्यः ॥ १५ ॥ स्वाहा रुद्राय रुद्रहूतये स्वाहा सं ज्योतिषा ज्योतिः । अहः
केतुना जुषताꣳ सुज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा । रात्रिः केतुना जुषताꣳ सुज्योति-
र्ज्योतिषा स्वाहा । मधु हुतमिन्द्रतमे अग्नावश्याम ते देव घर्म नमस्ते अस्तु
मा मा हिꣳसीः ॥ १६ ॥ अभीमं महिमा दिवं विप्रो बभूव सप्रथाः । उत

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अवसा पृथिवीꣳ सꣳ सीदस्व महाँ२ असि रोचस्व देववीतमः। वि धूम-
मग्ने अरुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम् ॥ १७ ॥ या ते घर्म दिव्या शुग्या
गायत्र्याꣳ हविर्धाने। सा त आप्यायतां निष्ट्यायतां तस्यै ते स्वाहा। या ते
घर्मान्तरिक्षे शुग्या त्रिष्टुभ्याग्नीध्रे। सा त आ प्यायतां निष्ट्यायतां तस्यै
ते स्वाहा। या ते घर्म पृथिव्याꣳ शुग्या जगत्याꣳ सदस्या। सा त आ प्यायतां
निष्ट्यायतां तस्यै ते स्वाहा ॥ १८ ॥ क्षत्रस्य त्वा परस्पाय ब्रह्मणस्तन्वं पाहि।
विशस्त्वा धर्मणा वयमनु क्रामाम सुविताय नव्यसे ॥ १९ ॥ चतुःस्रक्तिर्ना-
भिर्ऋतस्य सप्रथाः स नो विश्वायुः सप्रथाः स नः सर्वायुः सप्रथाः। अप द्वेषो
अप ह्वरोऽन्यव्रतस्य सश्चिम ॥ २० ॥ घर्मैतत्ते पुरीषं तेन वर्धस्व चा च
प्यायस्व। वर्धिषीमहि च वयमा च प्यासिषीमहि ॥ २१ ॥ अचिक्रदद्वृषा
हरिर्महान्मित्रो न दर्शतः। सꣳ सूर्येण दिद्युतदुदधिर्निधिः ॥ २२ ॥ सुमि-
त्रिया न आप ओषधयः सन्तु दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु योऽस्मान् द्वेष्टि यं च व-
द्विष्मः ॥ २३ ॥ उद्वयन्तमसस्परि स्वः पश्यन्त उत्तरम्। देवं देवत्रा सूर्यम-
गन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥ २४ ॥ एधोऽस्येधिषीमहि समिदसि तेजोऽसि
तेजो मयि धेहि ॥ २५ ॥ यावती द्यावापृथिवी यावच्च सप्त सिन्धवो वित-
स्थिरे। तावन्तमिन्द्र ते ग्रहमूर्जा गृह्णाम्यक्षितं मयि गृह्णाम्यक्षितम् ॥ २६ ॥
मयि त्यदिन्द्रियं बृहन्मयि दक्षो मयि क्रतुः। घर्मस्त्रिशुग्विराजति विराजा
ज्योतिषा सह ब्रह्मणा तेजसा सह ॥ २७ ॥ पयसो रेत आभृतं तस्य दोह-
मशीमह्युत्तरामुत्तराꣳ समाम्। त्विषः संवृक् क्रत्वे दक्षस्य ते सुषुम्णस्य ते
सुषुम्णाग्निहुतः। इन्द्रपीतस्य प्रजापतिभक्षितस्य मधुमत उपहूत उपहूतस्य
भक्षयामि ॥ २८ ॥

॥ इति अष्टात्रिंशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथैकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—दीर्घतमा १—१३ । देवता—प्राणादयो लिंगोक्ताः १ दिगादयो लिंगोक्ताः २ वागादयो लिंगोक्ताः ३ श्रीः ४ प्रजापतिः ५ सवित्रादयः ६ मरुतः ७ अग्न्यादयो लिंगोक्ताः ८ उग्रादयो लिंगोक्ताः ९ अग्निः १०—१३ । छन्दः—पंक्तिः १ भुरिगनुष्टुप् २ स्वराडनुष्टुप् ३ निचृद्बृहती ४ कृतिः ५ विराड्धृतिः ६ भुरिग्गायत्री ७ निचृदत्यष्टिः ८ भुरिगष्टिः ९ आकृतिः १० स्वराड्जगती ११ त्रिष्टुप् १२ निचृत्त्रिष्टुप् १३ ।
स्वरः—पंचमः १, १० गान्धारः २, ३, ८ मध्यमः ४, ९ निषादः ५, ११ धैवतः ६, १२, १३, १६ षड्जः ७ ॥

स्वाहा प्राणेभ्यः साधिपतिकेभ्यः । पृथिव्यै स्वाहाग्नये स्वाहान्तरिक्षाय
स्वाहा वायवे स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्याय स्वाहा ॥ १ ॥ दिग्भ्यः स्वाहा चन्द्राय
स्वाहा नक्षत्रेभ्यः स्वाहाद्भ्यः स्वाहा वरुणाय स्वाहा नाभ्यै स्वाहा पूताय स्वाहा
॥ २ ॥ वाचे स्वाहा प्राणाय स्वाहा प्राणाय स्वाहा चक्षुषे स्वाहा चक्षुषे स्वाहा
श्रोत्राय स्वाहा श्रोत्राय स्वाहा ॥ ३ ॥ मनसः काममाकूतिं वाचः सत्यमशीय ।
पशूनांꣳ रूपमन्नस्य रसो यशः श्रीः श्रयतां मयि स्वाहा ॥ ४ ॥ प्रजापतिः
संभ्रियमाणः सम्राट् सम्भृतो वैश्वदेवः सꣳसन्नो घर्मः प्रवृक्तस्तेज उद्यत
आश्विनः पयस्यानीयमाने पौष्णो विष्यन्दमाने मारुतः क्लथन् । मैत्रः शरसि

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

सन्ताप्यमानो वायव्यो ह्रियमाण आग्नेयो हूयमानो वाग्घुतः ॥ ५ ॥ सविता
प्रथमेऽहन्नग्निर्द्वितीये वायुस्तृतीय आदित्यश्चतुर्थे चन्द्रमाः पञ्चम ऋतुः षष्ठे
मरुतः सप्तमे बृहस्पतिरष्टमे । मित्रो नवमे वरुणो दशम इन्द्र एकादशे विश्वे
देवा द्वादशे ॥ ६ ॥ उग्रश्च भीमश्च ध्वान्तश्च धुनिश्च । सासह्वाँश्चाभियुग्वा
च विक्षिपः स्वाहा ॥ ७ ॥ अग्निꣳ हृदयेनाशनिꣳ हृदयाग्रेण पशुपतिं
कृत्स्नहृदयेन भवं यक्ना । शर्वं मतस्नाभ्यामीशानं मन्युना महादेवमन्तःपर्श-
व्येनोग्रं देवं वनिष्ठुना वसिष्ठहनुः शिङ्गीनि कोश्याभ्याम् ॥ ८ ॥ उग्रं लोहि-
तेन मित्रꣳ सौव्रत्येन रुद्रं दौर्व्रत्येनेन्द्रं प्रक्रीडेन मरुतो बलेन साध्यान्
प्रमुदा । भवस्य कण्ठ्यꣳ रुद्रस्यान्तःपार्श्व्यं महादेवस्य यकृच्छर्वस्य वनिष्ठुः
पशुपतेः पुरीतत् ॥ ९ ॥ लोमभ्यः स्वाहा लोमभ्यः स्वाहा त्वचे स्वाहा त्वचे
स्वाहा लोहिताय स्वाहा लोहिताय स्वाहा मेदोभ्यः स्वाहा मेदोभ्यः स्वाहा माꣳ-
सेभ्यः स्वाहा माꣳसेभ्यः स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहास्थभ्यः स्वाहा-
स्थभ्यः स्वाहा मज्जभ्यः स्वाहा मज्जभ्यः स्वाहा । रेतसे स्वाहा पायवे स्वाहा
॥ १० ॥ आयासाय स्वाहा प्रायासाय स्वाहा संयासाय स्वाहा वियासाय
स्वाहोद्यासाय स्वाहा । शुचे स्वाहा शोचते स्वाहा शोचमानाय स्वाहा शोकाय
स्वाहा ॥ ११ ॥ तपसे स्वाहा तप्यते स्वाहा तप्यमानाय स्वाहा तप्ताय स्वाहा
घर्माय स्वाहा । निष्कृत्यै स्वाहा प्रायश्चित्यै स्वाहा भेषजाय स्वाहा ॥ १२ ॥
यमाय स्वाहान्तकाय स्वाहा मृत्यवे स्वाहा । ब्रह्मणे स्वाहा ब्रह्महत्यायै स्वाहा
विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याꣳ स्वाहा ॥ १३ ॥

॥ इति एकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ चत्वारिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—दीर्घतमा १—१७। देवता—आत्मा १—३, ५—१७ ब्रह्म ४। छन्दः—अनुष्टुप् १, ३, ८—११ १३, १७ भुरिगनुष्टुप् २ स्वराड् जगती ८ निचृदनुष्टुप् १२ स्वराडुष्णिक् १४, १५ निचृत्त्रिष्टुप् ४—७ १६। स्वरः—धैवतः १, २, ४, १६ गांधारः ३, ५, ६, ७, ८—१३, १७ निषादः ८ ऋषभः १४, १५ ॥

ईशा वास्यमिदꣳ सर्वं यत्किञ्च जगत्यां जगत्। तेन त्यक्तेन भुञ्जीथा मा गृधः कस्य स्विद्धनम् ॥ १ ॥ कुर्वन्नेवेह कर्माणि जिजीविषेच्छतꣳ समाः। एवं त्वयि नान्यथेतोऽस्ति न कर्म लिप्यते नरे ॥ २ ॥ असुर्या नाम ते लोका अन्धेन तमसावृताः। ताꣳस्ते प्रेत्यापि गच्छन्ति ये के चात्महनो जनाः ॥ ३ ॥ अनेजदेकं मनसो जवीयो नैनद्देवा आप्नुवन् पूर्वमर्षत्। तद्धावतोऽन्यानत्येति तिष्ठत्तस्मिन्नपो मातरिश्वा दधाति ॥ ४ ॥ तदेजति तन्नैजति तद्दूरे तद्वन्तिके। तदन्तरस्य सर्वस्य तदु सर्वस्यास्य बाह्यतः ॥ ५ ॥ यस्तु सर्वाणि भूतान्यात्मन्नेवानुपश्यति। सर्वभूतेषु चात्मानं ततो न वि चिकित्सति ॥ ६ ॥ यस्मिन्त्सर्वाणि भूतान्यात्मैवाभूद्विजानतः। तत्र को मोहः कः शोक एकत्वमनुपश्यतः ॥ ७ ॥ स पर्यगाच्छुक्रमकायमव्रणमस्नाविरꣳ शुद्धमपापविद्धम्। कविर्मनीषी परिभूः स्वयम्भूर्याथातथ्यतोऽर्थान् व्यदधाच्छाश्वतीभ्यः समाभ्यः ॥ ८ ॥ अन्धन्तमः प्र विशन्ति येऽसंभूतिमुपासते। ततो भूय इव ते तमो य उ सम्भूत्याꣳ रताः ॥ ९ ॥ अन्यदेवाहुः सम्भवादन्यदाहुरसम्भवात्।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

इति शुश्रुम धीराणां ये नस्तद्विचचक्षिरे ॥ १० ॥ सम्भूतिं च विनाशं च
यस्तद्वेदोभयꣳ सह । विनाशेन मृत्युं तीर्त्वा सम्भूत्यामृतमश्नुते ॥ ११ ॥
अन्धन्तमः प्र विशन्ति येऽविद्यामुपासते । ततो भूय इव ते तमो य उ
विद्यायाꣳ रताः ॥ १२ ॥ अन्यदेवाहुर्विद्याया अन्यदाहुरविद्यायाः । इति
शुश्रुम धीराणां ये नस्तद्विचचक्षिरे ॥ १३ ॥ विद्यां चाविद्यां च यस्तद्वेदो-
भयꣳ सह । अविद्यया मृत्युं तीर्त्वा विद्ययामृतमश्नुते ॥ १४ ॥ वायुरनि-
लममृतमथेदं भस्मान्तꣳ शरीरम् । ओ३म् क्रतो स्मर क्लिबे स्मर कृतꣳ स्मर
॥ १५ ॥ अग्ने नय सुपथा राये अस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् । युयो-
ध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेम ॥ १६ ॥ हिरण्मयेन पात्रेण
सत्यस्यापिहितं मुखम् । योऽसावादित्ये पुरुषः सोऽसावहम् । ओ३म् खं
ब्रह्म ॥ १७ ॥

॥ इति चत्वारिंशोऽध्यायः ॥

॥ समाप्तो यजुर्वेदः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

गुरुकुल कांगड़ी पुस्तकालय
कांगड़ी — हरिद्वार

अथ

सामवेद संहिता

ऋषि देवता छन्दः स्वर पूर्व्विका

श्रीयुत पण्डित गुरुदत्त एम ए उपाधिधारिणा संस्कृता

लवपुरे

विरजानन्द यन्त्रालये

१९४६ विक्रमाब्दे

मुद्रिता

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ओ३म्

सामवेद संहिता

गायत्री छन्दः । अग्निर्देवता । ऋषयः, भरद्वाजः १,२,४,७,९, मेधातिथिः ३, उशनः ५, सुदीति-पुरुमीढौ ६, वत्सः ८, वामदेवः १०.

अग्न आ याहि वीतये गृणानो हव्यदातये । नि होता सत्सि बर्हिषि ॥ १ ॥
त्वमग्ने यज्ञानाꣳ होता विश्वेषाꣳ हितः । देवेभिर्मानुषे जने ॥ २ ॥ अग्निं दूतं
वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् ॥ ३ ॥ अग्निर्वृत्राणि
जङ्घनद् द्रविणस्युर्विपन्यया । समिद्धः शुक्र आहुतः ॥ ४ ॥ प्रेष्ठं वो अतिथिꣳ
स्तुषे मित्रमिव प्रियम् । अग्ने रथं न वेद्यम् ॥ ५ ॥ त्वं नो अग्ने महोभिः पाहि
विश्वस्या अरातेः । उत द्विषो मर्त्यस्य ॥ ६ ॥ एह्यू षु ब्रवाणि तेऽग्न इत्थेतरा
गिरः । एभिर्वर्द्धास इन्दुभिः ॥ ७ ॥ आ ते वत्सो मनो यमत्परमाच्चित्सधस्थात् ।
अग्ने त्वां कामये गिरा ॥ ८ ॥ त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो
विश्वस्य वाघतः ॥ ९ ॥ अग्ने विवस्वदा भरास्मभ्यमूतये महे । देवो ह्यसि नो
दृशे ॥ १० ॥ ॥ १ ॥

गायत्री छन्दः । अग्निर्देवता । आयुङ्क्ष्वाहिः १, वामदेवः २, प्रयोग : ३,८,९, मधुच्छन्दः ४, शुनःशेपः ५,७, मेधातिथिः ६, वत्सः १०.

नमस्ते अग्न ओजसे गृणन्ति देव कृष्टयः । अमैरमित्रमर्दय ॥ १ ॥
दूतं वो विश्ववेदसꣳ हव्यवाहममर्त्यम् । यजिष्ठमृञ्जसे गिरा ॥ २ ॥ उप त्वा-
जामयो गिरो देदिशतीर्हविष्कृतः । वायोरनीके अस्थिरन् ॥ ३ ॥ उप त्वाग्ने

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

दिवे दिवे दोषा वस्तर्धिया वयम्। नमो भरन्त एमसि ॥ ४ ॥ जराबोध तद्विवि-
ड्ढि विशे विशे यज्ञियाय। स्तोमꣳरुद्राय दृशीकम् ॥ ५ ॥ प्रति त्यं चारुमध्वरं
गोपीथाय प्रहूयसे। मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ६ ॥ अश्वं न त्वा वारवन्तं
वन्दध्या अग्निं नमोभिः। सम्राजन्तमध्वराणाम् ॥ ७ ॥ और्वभृगुवच्छुचिमप्नवान-
वदाहुवे। अग्निꣳसमुद्रवाससम् ॥ ८ ॥ अग्निमिन्धानो मनसा धियꣳसचेत
मर्त्यः। अग्निमिन्धे विवस्वभिः ॥ ९ ॥ आदित्प्रत्नस्य रेतसो ज्योतिः पश्यन्ति
वासरम्। परो यदिध्यते दिवि ॥ १० ॥ ॥ २ ॥

गायत्री छन्दः। अग्निर्देवता। प्रयोगः १, भरद्वाजः २,५, ८, वामदेवः ३,१० वसिष्ठः ४,६, विरूपः ७, शुनःशेपः ८, गोपवनः ९, कामदेवः १०, कण्वः ११, मेधातिथिः १२, सिन्धुद्वीप अम्बरीष वृतवाजः १३, उशना १४,

९१ अग्निं वोवृधन्तमध्वराणां पुरूतमम्। अच्छा नप्त्रे सहस्वते ॥ १ ॥ अग्नि-
स्तिग्मेन शोचिषा यꣳसद्विश्वं न्यऽत्रिणम्। अग्निर्नो वꣳसते रयिं ॥ २ ॥ अग्ने
मृड महाꣳअस्ययआ देव युञ्जनम्। इयेथ बर्हिरासदम् ॥ ३ ॥ अग्ने रक्षा
णोअꣳहसः प्रति स्म देव रीषतः। तपिष्टै रजरो दह ॥ ४ ॥ अग्ने युङ्क्ष्वा
हि ये तवाश्वासो देव साधवः। अरं वहन्त्याशवः ॥ ५ ॥ नि त्वा नक्ष्य विश्पते
द्युमन्तं धीमहे वयम्। सुवीरमग्न आहुत ॥ ६ ॥ अग्निर्मूर्द्धा दिवः ककुत्पतिः
पृथिव्या अयम्। अपाꣳरेताꣳसि जिन्वति ॥ ७ ॥ इममू षु त्वमस्माकꣳसनिं
गायत्रं नव्याꣳसम्। अग्ने देवेषु प्र वोचः ॥ ८ ॥ तं त्वा गोपवनो गिरा
जनिष्ठदग्ने अङ्गिरः। स पावक श्रुधी हवम् ॥ ९ ॥ परि वाजपतिः कविरग्नि-
र्हव्यान्यक्रमीत्। दधद्रत्नानि दाशुषे ॥ १० ॥ उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति
केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम् ॥ ११ ॥ कविमग्निमुप स्तुहि सत्यधर्माणमध्वरे

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri
CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

देवसमीवचातनम् ॥ १२ ॥ शन्नोदेवीरभिष्टये शन्नोभवन्तु पीतये । शंयोरभि-
स्रवन्तुनः ॥ १३ ॥ कस्य नूनं परीणसि धियोजिन्वसि सत्पते । गोषाता यस्य
ते गिरः ॥ १४ ॥ ॥ ३ ॥

बृहतीछन्दः । अग्निर्देवता । शंयुः १,३, भर्गः २, वसिष्ठः ४,
भारद्वाजः ५, प्रस्कण्वः ६, दृढपाणिः ७, विरूपः ८,
शुनः शेपः ९, सोभरिः १०

यज्ञा यज्ञा वो अग्नये गिरा गिरा च दक्षसे । प्र प्र वयममृतं जातवेदसं
प्रियं मित्रं न शꣳसिषम् ॥ १ ॥ पाहि नो अग्नएकया पाह्यू३त द्वितीयया ।
पाहि गीर्भिस्तिसृभिरूर्जाम्पतेपाहि चतसृभिर्वसो ॥ २ ॥ बृहद्भिरग्ने अर्चिभिः
शुक्रेण देव शोचिषा । भरद्वाजे समिधानोयविष्ठ रेवत्पावक दीदिहि ॥ ३ ॥
त्वे अग्ने स्वाहुत: प्रियासः सन्तु सूरयः । यन्तारोये मघवानो जनानामूर्वं
दयन्त गोनाम् ॥ ४ ॥ अग्ने जरितर्विश्पतिस्तपानोदेव रक्षसः । अप्रोषिवान्
गृहपते महाꣳअसि दिवस्पायुर्दुरोणयुः ॥ ५ ॥ अग्ने विवस्वदुषसश्चित्रꣳ
राधो अमर्त्य । आदाशुषे जातवेदोवहा त्वमद्या देवाꣳउषर्बुधः ॥ ६ ॥
त्वन्नश्चित्र ऊत्या वसोराधाꣳसि चोदय । अस्य रायस्त्वमग्नेरथीरसि विदा
गाधन्तु चे तु नः ॥ ७ ॥ त्वमित्सप्रथा अस्यग्ने त्रातर्ऋतः कविः । त्वां
विप्रासः समिधान दीदिव आ विवासन्ति वेधसः ॥ ८ ॥ आ नो अग्ने वयोवृधꣳ
रयिम्पावकशꣳस्यम् । रास्वा चन उपमाते पुरुस्पृहꣳसुनीती सुयशस्तरम् ॥ ९ ॥
योविश्वादयतेवसुहोतार्मन्द्रोजनानाम् । मधोर्न पात्रा प्रथमान्यस्मै प्रस्तोमाय
न्त्वग्नये ॥ १० ॥ ॥ ४ ॥

बृहतीछन्दः । अग्निर्देवता १…७, ९,१० इन्द्रोदेवता । ८ वामदेवः १
भर्गः २, सौभरिः ३,७, मनुः ४, सुदीति पुरुमीढ स्कन्धाः ५,
प्रस्कण्वः ६, मेधातिथिर्मेध्यातिथिश्च ८,
विश्वामित्रः ९, कण्वः १०,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

एनावो अग्निन्नमसोर्जोनपातमाहुवे । प्रियं चेतिष्ठमरतिꣳस्वध्वरं विश्वस्य
दूतमम्रृतम् ॥ १ ॥ शेषे वनेषु मातृषु सन्त्वा मर्त्तासइन्धते । अतन्द्रो हव्यं
वहसि हविष्कृत आदिद्देवेषु राजसि ॥ २ ॥ अदर्शि गातुवित्तमोयस्मिन्
व्रतान्यादधुः । उपोषु जातमार्यस्य वर्द्धनमग्निं नचन्तुनोगिरः ॥ ३ ॥ अग्निरुक्थे
पुरोहितोग्रावाणोबर्हिरध्वरे । ऋचा यामि मरुतो ब्रह्मणस्पते देवाअवोवरेण्यम्
॥ ४ ॥ अग्निमीडिष्वावसे गाथाभिः शीरशोचिषम् । अग्निꣳ राये पुरुमीढ
श्रुतन्नरोग्निः सुदीतयेछर्दिः ॥ ५ ॥ श्रुधि श्रुत्कर्ण वह्निभिर्देवैरग्ने सयावभिः ।
आ सीदतुबर्हिषिमित्रो अर्यमाप्रातर्यावभिरध्वरे ॥ ६ ॥ प्रदैवोदासो अग्निर्दे
वइन्द्रोन मज्मना । अनु मातरं पृथिवीं वि वावृते तस्थौनाकस्य शर्मणि ॥ ७ ॥
अध ज्मो अधवा दिवोबृहतोरोचनादधि । अया वर्द्धस्व तन्वा गिरा ममा जाता
सुक्रतो पृण ॥ ८ ॥ कायमानोवना त्वं यन्मातृरजगन्नपः । न तत्ते अग्ने प्र
मृषे निवर्त्तनं यद्दूरे सन्निहा भुवः ॥ ९ ॥ नि त्वामग्ने मनुर्दधे ज्योतिर्जनाय
शश्वते । दीदेथ कण्वऋतजातउक्षितोयं नमस्यन्ति कृष्टयः ॥ १० ॥ ॥ ५ ॥

बृहतीछन्दः । अग्निर्देवता १,४...८, ब्रह्मणस्पतिर्देवता २ यूपो
देवता ३ । वसिष्ठः १,७, कण्वः २,३,५, सौभरिः ४,
आतुकीलः ६, विश्वामित्रः ८,

देवो वो द्रविणोदाः पूर्णां विवष्ट्वासिचम् । उद्वा सिञ्चध्वमुप वा पृणध्वमादिद्वो
देव ओहते ॥ १ ॥ प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता । अच्छा वीरं नर्यं पङ्क्तिरा
धसं देवा यज्ञं नयन्तु नः ॥ २ ॥ ऊर्ध्व ऊषुण ऊतये तिष्ठा देवो न सविता । ऊर्ध्वो
वाजस्य सनिता यदञ्जिभिर्वाघद्भिर्वि ह्वयामहे ॥ ३ ॥ प्र योराये निनीषति
मर्त्तो यस्ते वसो दाशत् । स वीरन्धत्ते अग्न उक्थशꣳसिनं त्मना सहस्रपोषिणम्
॥ ४ ॥ प्र वोयह्वं पुरूणां विशां देवयतीनाम् । अग्निꣳ सूक्तेभिर्वचोभिर्वृणीमहे
यꣳसमिदन्य इन्धते ॥ ५ ॥ अयमग्निः सुवीर्यस्येशे हि सौभगस्य । राय ईशे
स्वपत्यस्य गोमत ईशे वृत्रहथानाम् ॥ ६ ॥ त्वमग्ने गृहपतिस्त्वꣳ होता

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

नीथ्रधूर्वे। त्वम्मोता विश्ववार प्रचेता यक्षि यासि च वार्यम् ॥ ७ ॥ सखायस्त्वा
ववृमहे देवं मर्त्तास ऊतये । अपां नपातꣳ सुभगꣳ सुदꣳससꣳ सुप्रतूर्त्ति-
मनेहसम् ॥ ८ ॥ ६ ॥

त्रिष्टुप्छन्दः १,३,५—१०, जगतीछन्दः २,४. विराट्छन्दः १०।
अग्निर्देवता । श्यावाश्व वामदेवौ १, वाष्टहव्यः २,
बृहदुक्थः ३, कुत्सः ४, भारद्वाजः ५, ६,
वामदेवः ७, वसिष्टः ८,१०,
त्रिशिरास्त्वाष्ट्रः ९,

आ जुहोता हविषा मर्जयध्वं निहोतारं गृहपतिं दधिध्वम् । इडस्पदे
नमसा रातहव्यꣳ सपर्यता यजतम्पस्त्यानाम् ॥ १ ॥ चित्र इच्छिशोस्तरुणस्य
वक्षथो न यो मातरावन्वेति धातवे । अनूधा यदजीजनदधाचिदा ववक्षत्सद्यो
महि दूत्यं चरन् ॥ २ ॥ इदन्त एकं पर ऊत एकं तृतीयेन ज्योतिषा
संविशस्व । संवेशनस्तन्वे३चारुरेधि प्रियो देवानां परमे जनित्रे ॥ ३ ॥
इमꣳ स्तोममर्हते जातवेदसे रथमिव सम्महेमा मनीषया । भद्रा हि नः प्रमति-
रस्य सꣳसद्यग्ने सख्ये मारिषामा वयंतव ॥ ४ ॥ मूर्द्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या
वैश्वानरमृत आजातमग्निं । कविꣳ सम्राजमतिथिं जनानामासन्नः पात्रं
जनयंत देवाः ॥ ५ ॥ वि त्वदापो न पर्वतस्य पृष्ठादुक्थेभिरग्ने जनयंत देवाः ।
तं त्वा गिरः सुष्टुतयो वाजयंत्याजिन्नगिर्ववाहो जिग्युरश्वाः ॥ ६ ॥ आ वो
राजानमध्वरस्य रुद्रꣳ होतारꣳ सत्ययजꣳ रोदस्योः । अग्निं पुरा तनयित्नोरचि-
त्ताद्धिरण्यरूपमवसे कृणुध्वं ॥ ७ ॥ इन्धे राजा समर्यो नमोभिर्यस्य प्रतीकमाहुतं
घृतेन । नरो हव्येभिरीडते सबाध अग्निरग्रमुषसामशोचि ॥ ८ ॥ प्र केतुना
बृहता यात्यग्निरारोदसी वृषभो रोरवीति । दिवश्चिदन्तादुपमामुदानडपामुपस्थे
महिषो ववर्द्ध ॥ ९ ॥ अग्निं नरो दीधितिभिररण्योर्हस्तच्युतं जनयत प्रशस्तं ।
दूरेदृशं गृहपतिमथव्युम् ॥ १० ॥ ७ ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

त्रिष्टुप्छन्दः । अग्निर्देवता १-२,४-८ सूर्यो देवता ३ । बुध
गविष्ठिरौ १, वत्सप्रिः २,५, भारद्वाजः ३,
विश्वामित्रः ४,७, वसिष्ठः ६, पायुः ८,

अबोध्यग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुमिवायतीमुषासं । यह्वा इव प्रवयामुज्जिहानाः प्र भानवः सस्रते नाकमच्छ ॥ १ ॥ प्र भूर्जयन्तं महां विपोधां मूरैरमूरं पुरान्दर्माणं । नयन्तं गीर्भिर्वना धियं धा हरिश्मश्रुन्नवर्मणा धनर्चिं ॥ २ ॥ शुक्रं ते अन्यद्यजतं ते अन्यद्विषुरूपे अहनी द्यौरिवासि । विश्वा हि माया अवसि स्वधावन् भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु ॥ ३ ॥ इडामग्ने पुरुदꣳसꣳ सनिं गोः शश्वत्तमꣳ हवमानाय साधः । स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥ ४ ॥ प्र होता जातो महान्नभोविन्नृषद्मा सीददपां विवर्ते । दधद्यो धायि सुते वयाꣳसि यन्ता वसूनि विधते तनूपाः ॥ ५ ॥ प्र सम्राजमसुरस्य प्रशस्तं पुꣳसः कृष्टीनामनुमाद्यस्य । इन्द्रस्येव प्र तवसस्कृतानि वन्दद्वारा वन्दमाना विवष्टु ॥ ६ ॥ अरण्योर्निहितो जातवेदा गर्भ इवेत्सुभृतो गर्भिणीभिः । दिवेदिव ईड्यो जागृवद्भिर्हविष्मद्भिर्मनुष्येभिरग्निः ॥ ७ ॥ सनादग्ने मृणसि यातुधानान्न त्वा रक्षांसि पृतनासु जिग्युः । अनु दह सहमूरान् क्रव्यादो मा ते हेत्या मुक्षत दैव्यायाः ॥ ८ ॥ ॥ ८ ॥

अनुष्टुप्छन्दः । अग्निर्देवता । गयत्रिः १, वामदेवः २, भरद्वाजः ३,४,
सुक्तवाहाहितः ५, वसूयव आत्रेयाः ६, गोपवनः ७,९,
पुरुरात्रेयः ८, वामदेवः कश्यपो मरीचो
मनुर्वा वैवस्वत उभौ वा १०,

अग्न ओजिष्ठमा भर द्युम्नमस्मभ्यमध्रिगो । प्र नो राये पनीयसे रत्सि वाजाय पंथां ॥ १ ॥ यदि वीरो अनु ष्यादग्निमिंधीत मर्त्यः । आजुह्वद्धव्यमानुषक् शर्म भक्षीत दैव्यं ॥ २ ॥ त्वेषस्ते धूम ऋण्वति दिवि संच्छुक्र आततः । सूरो नहि द्युता त्वं कृपा पावक रोचसे ॥ ३ ॥ त्वꣳ हि क्षैतवद्यशोऽग्ने मित्रो

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

यत्यसे । त्वं विचर्षणे श्रवो वसो पुष्टिन्न पुष्यसि ॥ ४ ॥ प्रातरग्निः पुरुप्रियो
विशस्तवेतातिथिः । विश्वे यस्मिन्नमर्त्ये हव्यं मर्त्तास इंधते ॥ ५ ॥ यद्वाहिष्ठं
तदग्नये बृहदर्चविभावसो । महिषीवत्वद्रयिस्त्वद्वाजा उदीरते ॥ ६ ॥ विशो विशो
वो अतिथिं वाजयंतः पुरुप्रियं । अग्निं वो दुर्यं वचः स्तुषे शूषस्यमन्मभिः ॥ ७ ॥
बृहद्वयो हि भानवेर्चादेवायाग्नये । यम्मित्रन्नप्रशस्तये मर्तासो दधिरे पुरः ॥ ८ ॥
अगन्म वृत्रहंतमं ज्येष्ठमग्निमानवं । यः स्म श्रुतर्वन्नार्क्षे बृहदनीक इध्यते ॥ ९ ॥
जातः परेण धर्मणा यत्सवृद्भिः सहाभुवः । पिता यत्कश्यपस्याग्निः श्रद्धा माता
मनुः कविः ॥ १० ॥ ॥ ८ ॥

अनुष्टुप्छन्दः । अग्निर्देवता ३-६ विश्वेदेवादेवता १, अंगिरोदेवता २।
अग्निस्तापसः १, वामदेवः २, वामदेवः कश्यपः असितो देवलो
भार्मेहुतिः सौमोवा ४, पायुः ५, प्रस्कण्वः ६,

सोमꣳ राजानं वरुणमग्निमन्वारभामहे । आदित्यं विष्णुꣳ सूर्यं ब्रह्माणं
च बृहस्पतिं ॥ १ ॥ इत एत उदारुहन्दिवः पृष्ठान्यारुहन् । प्रभूर्जयो यथापथो
द्यामंगिरसो ययुः ॥ २ ॥ राये अग्ने महे त्वा दानाय समिधीमहि । ईडिष्वाहि
महे वृषन् द्यावा होत्राय पृथिवी ॥ ३ ॥ दधन्वे वा यदीमनुवोचद्ब्रह्मेति वेरु तत् ।
परि विश्वानि काव्या नेमिश्चक्रमिवाभुवत् ॥ ४ ॥ प्रत्यग्ने हरसा हरः शृणाहि
विश्वतस्परि । यातुधानस्य रक्षसो बलं न्युब्जवीर्यं ॥ ५ ॥ त्वमग्ने वसूꣳ
रिहरुद्राꣳ आदित्याꣳउत । यजा स्वध्वरं जनं मनुजातं घृतप्रुषं ॥ ६ ॥ ॥ १० ॥

उष्णिक् छन्दः । पवमानोदेवता ५, अदितिर्देवता ६, अग्निर्देवता १…४,
७…१० । दीर्घतमा १, विश्वामित्रः २,४, गोतमः ३, त्रितः ५,
इरिम्बिठिः ६, विश्वमना १०, विश्वमना वैयश्वः ७,८, भारद्वाजः ९,

पुरु त्वा दाशिवां वोचेऽरिरग्ने तव स्विदा । तोदस्येव शरण आ महस्य ॥ १
महो ने पूर्व्यं वचोग्नये भरता बृहत् । विपां ज्योतीꣳषि बिभ्रते न वेधसे ॥ २ ॥
अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः सहसो यहो । अस्मे देहि जातवेदो महिश्रवः ॥ ३

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अग्ने यजिष्ठो अध्वरे देवान् देवयते यज । होता मन्द्रो विराजस्यति स्निधः ॥ ४ ॥
जज्ञानः सप्त मातृभिर्मेधामाशासत श्रिये । अयं ध्रुवो रयीणां चिकेतदा ॥ ५ ॥
उत स्या नो दिवा मतिरदितिरूत्यागमत् । सा शंताता मयस्करदप स्निधः ॥ ६ ॥
ईडिष्वा हि प्रतीव्या३ं यजस्व जातवेदसं । चरिष्णुधूममगृभीतशोचिषं ॥ ७ ॥
न तस्य मायया च न रिपुरीशीत मर्त्यः । यो अग्नये ददाश हव्यदातये ॥ ८ ॥
अप त्यं वृजिनं रिपुꣳ स्तेनमग्ने दुराध्यं । दविष्ठमस्य सत्पते कृधी सुगं ॥ ९ ॥
श्रुष्ट्यग्ने नवस्य मे स्तोमस्य वीर विश्पते । नि मायिनस्तपसा रक्षसो दह ॥ १० ॥

ककुप्छन्दः, । अग्निर्देवता । प्रयोगोभार्गवः १,४, सौभरिः २,३, सोभरिकाखोवा, ४, सोभरिः ५,६,७, विश्वमना ८,

प्रमꣳहिष्ठाय गायत ऋताव्ने बृहते शुक्रशोचिषे । उपस्तुतासो अग्नये ॥ १ ॥ प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तरति वाजकर्मभिः । यस्य त्वं सख्यमाविथ ॥ २ ॥ तं गूर्धया स्वर्णरं देवासो देवमरतिं दधन्विरे । देवत्रा हव्यमूहिषे ॥ ३ ॥ मा नो हृणीथा अतिथिं वसुरग्निः पुरुप्रशस्त एषः । यः सुहोता स्वध्वरः ॥ ४ ॥ भद्रो नो अग्निराहुतो भद्रा रातिः सुभग भद्रो अध्वरः । भद्रा उत प्रशस्तयः ॥ ५ ॥ यजिष्ठं त्वा ववृमहे देवं देवत्रा होतारममर्त्यं । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुं ॥ ६ ॥ तदग्ने द्युम्नमाभर यत्सासाहा सदने कंचिदत्रिणं । मन्युं जनस्य दूढ्यं ॥ ७ ॥ यद्वा उ विश्पतिः शितः सुप्रीतो मनुषो विशि । विश्वेदग्निः प्रति रक्षाꣳसि सेधति ॥ ८ ॥ ॥ १२ ॥

समाप्तमाग्नेयं पर्व । इति प्रथम पर्व

इति प्रथमाध्यायः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ द्वितीयोऽध्यायः

इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः । शंयुर्बार्हस्पत्यः १, श्रुतकक्षः २, हर्यतः प्रगाथः ३, श्रुतकक्षः ४,५, इन्द्रमातरो देवजामय ऋषिकाः ६, गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ ७,८, मेधातिथिराङ्गिरसः ९, काण्वः प्रियमेधः १०,

तद्वो गाय सुते सचा पुरुहूताय सत्वने । शंयद्गवे न शाकिने ॥ १ ॥ यस्ते नूनꣳ शतक्रतविन्द्र द्युम्नितमो मदः । तेन नूनं मदे मदेः ॥ २ ॥ गाव उपवदावटे मही यज्ञस्य रप्सुदा । उभा कर्णा हिरण्यया ॥ ३ ॥ अरमश्वाय गायत श्रुतकक्षारं गवे । अरमिन्द्रस्य धाम्ने ॥ ४ ॥ तमिन्द्रं वाजयामसि महे वृत्राय हन्तवे । स वृषा वृषभो भुवत् ॥ ५ ॥ त्वमिन्द्र बलादधि सहसो जात ओजसः । त्वꣳ सन् वृषन्वृषेदसि ॥ ६ ॥ यज्ञ इन्द्रमवर्धयद्यद्भूमिं व्यवर्तयत् । चक्राण ओपशं दिवि ॥ ७ ॥ यदिन्द्राहं यथा त्वमीशीय वस्व एक इत् । स्तोता मे गोसखा स्यात् ॥ ८ ॥ पन्यं पन्यमित्सोतार आधावत मद्याय । सोमं वीराय शूराय ॥ ९ ॥ इदं वसो सुतमन्धः पिबा सुपूर्णमुदरं । अनाभयिन् ररिमा ते ॥ १० ॥ ॥ १ ॥

इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः । सूतकक्ष श्रुतकक्षौ १,२, भारद्वाजः ३, मधुच्छन्दा ५,६, श्रुतकक्षः ४, निध्रोकः ७,९,१०, वसिष्ठः ८,

उद्घेदभि श्रुतामघं वृषभन्नर्यापसं । अस्तारमेषि सूर्य ॥ १ ॥ यदद्य कच्च वृत्रहन्नुदगा अभि सूर्य । सर्वं तदिन्द्र ते वशे ॥ २ ॥ य आनयत्परावतः सुनीती तुर्वशं यदुं । इन्द्रः स नो युवा सखा ॥ ३ ॥ मा न इन्द्राभ्या३दिशः सूरो अक्तुष्वायमत् । त्वा युजा वनेम तत् ॥ ४ ॥ एन्द्र सानसिꣳ रयिꣳ सजित्वानꣳ सदासहं । वर्षिष्ठमूतये भर ॥ ५ ॥ इन्द्रं वयं महाधन इन्द्रमर्भे हवामहे । युजं वृत्रेषु वज्रिणं ॥ ६ ॥ अपिबत्कद्रुवः सुतमिन्द्रः सहस्रबाह्वे । तत्राददिष्ट पौꣳस्यं ७ अयमिन्द्र त्वायवो ऽभिप्रणोनुमो वृषन् । विद्धी त्वा३स्य नो वसो ॥ ८ ॥ आधायै

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अग्निमिंधते स्तृणंति बर्हिरानुषक् । येषामिन्द्रो युवा सखा ॥ ९ ॥ भिंधि
विश्वा अपद्विषः परिबाधो जही मृधः । वसु स्पार्हं तदाभर ॥ १० ॥ ॥ २ ॥

इंद्रोदेवता । गायत्री छन्दः । कण्वोघौरः १, त्रिशोकः २,३, कुसीदी
काण्वः ४, मेधातिथिः ५, श्रुतकक्षः ६, श्यावाश्वः ७, प्रगाथः
काण्वः ८, वत्सः ९, इरिमिठः १०,

इहेव शृण्व एषां कशा हस्तेषु यद्वदान् । नियामं चित्रमृंजते ॥ १॥
इम उ त्वा विचक्षते सखाय इंद्र सोमिनः । पुष्टावंतो यथा पशुं ॥ २ ॥ समस्य
मन्यवे विशो विश्वा नमंत कृष्टयः । समुद्रायेव सिंधवः ॥ ३ ॥ देवानामिदवो
महत्तदावृणीमहे वयं । वृष्णामस्मभ्यमूतये ॥ ४ ॥ सोमानाᳫ स्वरणं कृणुहि
ब्रह्मणस्पते । कक्षीवंतं य औशिजः ॥ ५ ॥ बोधन्मना इदस्तु नो वृत्रहा
भूर्यासुतिः । शृणोतु शक्र आशिषं ॥ ६ ॥ अद्य नो देव सवितः प्रजावत्सावीः
सौभगं । परा दुष्वप्न्यᳫ सुव ॥ ७ ॥ क्वाऽस्य वृषभो युवा तुविग्रीवो अनानतः
ब्रह्मा कस्तᳫ सपर्य्यति ॥ ८ ॥ उपह्वरे गिरीणाᳫ संगमे च नदीनां । धिया
विप्रो अजायत ॥ ९ ॥ प्रसम्राजं चर्षणीनामिंद्रᳫ स्तोता नव्यं गीर्भिः
नरं नृषाहं मंᳫहिष्ठं ॥ १० ॥ ॥ ३ ॥

इंद्रोदेवता । गायत्री छन्दः । श्रुतकक्षः १, मेधातिथिः २, गोतमः ३
भरद्वाजः ४, बिन्दुः पूतदक्षो वा ५, श्रुतकक्षः सुकक्षोवा ६,७, वत्सः
काण्वः ८, शुनःशेपः ९, शुनःशेपो वामदेवो वा १०,

अपादु शिप्र्यंधसः सुदक्षस्य प्रहोषिणः । इन्दोरिंद्रो यवाशिरः ॥ १
इमा उ त्वा पुरूवसोऽभिप्रनोनवुर्गिरः । गावो वत्सं न धेनवः ॥ २ ॥ अत्र
गोरमन्वत नाम त्वष्टुरपीच्यं । इत्था चंद्रमसो गृहे ॥ ३ ॥ यदिंद्रो अनयद्
तो महीरपो वृषन्तमः । तत्र पूषा भुवत्सचा ॥ ४ ॥ गौर्धयति मरुताᳫ
स्युर्माता मघोनाम् । युक्ता वन्ही रथानां ॥ ५ ॥ उप नो हरिभिः सुतं याहि मदा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

प्रते। उप नो हरिभिः सुतं ॥ ६ ॥ इष्टा होत्रा असृक्षतेन्द्रं वृधंतो अध्वरे।
अच्छावभृथमोजसा ॥ ७ ॥ अहमिद्धि पितुः परिमेधामृतस्य जग्रह। अहं
सूर्य इवाजनि ॥ ८ ॥ रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे संतु तुविवाजाः। क्षुमंतो या-
भिर्मदेम ॥ ९ ॥ सोमः पूषा च चेततुर्विश्वासां सुक्षितीनां। देवत्रा रथ्यो-
र्हिता ॥ १० ॥ ॥ ४ ॥

इन्द्रो देवता। गायत्री छन्दः। श्रुतकक्षः १,४, वसिष्ठः २, मेधातिथिप्रियमेधौ ३, इरिमिठः ५, मधुच्छन्दा ६,१०, त्रिशोकः ७, कुसीदः ८, शुनः शेपः ९,

पान्तमावो अंधस इंद्रमभिप्रगायत। विश्वासाहं शतक्रतुं मंहिष्ठं
चर्षणीनां ॥ १ ॥ प्रव इंद्राय मादनं हर्यश्वाय गायत। सखायः
सोमपाव्ने ॥ २ ॥ वयमु त्वा तदिदर्था इंद्र त्वायंतः सखायः। कण्वा
उक्थेभिर्जरंते ॥ ३ ॥ इंद्राय मद्वने सुतं परिष्टोभंतु नो गिरः। अर्कमर्चंतु
कारवः ॥ ४ ॥ अयं त इंद्र सोमो निपूतो अधिबर्हिषि। एहीमस्य द्रवा
पिब ॥ ५ ॥ सुरूपकृत्नुमूतये सुदुघामिव गोदुहे। जुहूमसि द्यविद्यवि ॥ ६ ॥
अभि त्वा वृषभा सुते सुतं सृजामि पीतये। तृम्पा व्यश्नुही मदं ॥ ७ ॥
य इंद्र चमसेष्वा सोमश्चमूषु ते सुतः। पिबेदस्य त्वमीशिषे ॥ ८ ॥ योगेयोगे
तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे। सखाय इन्द्रमूतये ॥ ९ ॥ आ त्वेता निषीदतें-
द्रमभिप्रगायत। सखायः स्तोमवाहसः ॥ १० ॥ ॥ ५ ॥

इन्द्रो देवता। गायत्री छन्दः। विश्वामित्रः १, मधुच्छन्दा २, कुसीदः काण्वः ३, प्रियमेधः ४, वामदेवः ५, ८, श्रुतकक्षः ६, ९, मेधातिथिः ७, बिन्दुः १०,

इदं ह्यन्वोजसा सुतं राधानां पते। पिबा त्वा३स्य गिर्वणः ॥ १ ॥
महां इन्द्रः पुरश्च नो महित्वमस्तु वज्रिणे। द्यौर्न प्रथिना शवः ॥ २ ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

आ तू न इन्द्र क्षुमंतं चित्रं ग्राभꣳ संगृभाय । महा हस्ती दक्षिणेन ॥ ३ ॥
अभि प्र गोपतिं गिरेंद्रमर्च यथा विदे । सूनुꣳ सत्यस्य सत्पतिं ॥ ४ ॥ कया
नश्चित्र आभुवदूती सदावृधः सखा । कया शचिष्ठया वृता ॥ ५ ॥ त्यमु
सत्रासाहं विश्वासु गीर्ष्वायतं । आच्यावयस्यूतये ॥ ६ ॥ सदसस्पतिमद्भुतं
प्रियमिंद्रस्य काम्यं । सनिं मेधामयासिषं ॥ ७ ॥ ये ते पंथा अधो दिवो
येभिर्व्यश्वमैरयः । उत श्रोषंतु नो भुवः ॥ ८ ॥ भद्रम् भद्रन्न आभरेषमूर्जꣳ
शतक्रतो यदिंद्र मृडयासि नः ॥ ९ ॥ अस्ति सोमो अयꣳ सुतः पिबंत्यस्य
मरुतः । उत स्वराजो अश्विना ॥ १० ॥ ॥ ६ ॥

इंद्रोदेवता । गायत्री छन्दः । इन्द्रमातरो देवजामय ऋषिकाः १,
गोधा २, दध्यङ्ङाथर्वणः ३, प्रस्कण्वः ४, गोतमः ५, मधुच्छन्दा ६,
वामदेवः ७, वत्सः ८, शुनःशेपः ९, वातायन उलः १०,

ईंखयंतीरपस्युव इन्द्रं जातमुपासते । वन्वानासः सुवीर्यं ॥ १ ॥ नकि
देवा इनीमसि नक्यायोपयामसि । मंत्रश्रुत्यं चरामसि ॥ २ ॥ दोषो आगा
दृहद्गाय द्युमद्गामन्नाथर्वण । स्तुहि देवꣳ सवितारं ॥ ३ ॥ एषो उषा अपूर्व्या
व्युच्छति प्रिया दिवः । स्तुषे वामश्विना बृहत् ॥ ४ ॥ इन्द्रो दधीचो अस्थभि
र्वृत्राण्यप्रतिष्कुतः । जघान नवतीर्नव ॥ ५ ॥ इंद्रेहि मत्स्यंधसो विश्वेभिः
सोमपर्वभिः । महाꣳ अभिष्टिरोजसा ॥ ६ ॥ आतू न इन्द्र वृत्रहन्नस्माक
मर्धमागहि । महान्महीभिरूतिभिः ॥ ७ ॥ ओजस्तदस्य तित्विष उभे यत्स
वर्तयत् । इन्द्रश्चर्मेव रोदसी ॥ ८ ॥ अयमु ते समतसि कपोत इव गर्भधिं
वचस्तच्चिन्न ओहसे ॥ ९ ॥ वात आवातु भेषजꣳ शंभु मयोभु नो हृदे ।
आयूꣳषि तारिषत् ॥ १० ॥ ॥ ७ ॥

इंद्रोदेवता गायत्रीछन्दः । कण्वः १, वत्सः २, ३, ८, शुनःशेपः ४, मधुच्छन्दाः ५,
वामदेवः ६, इरिम्बिठः ७, वाकयिः सत्यधृतिः ८, ९,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

यꣳ रक्षंति प्रचेतसो वरुणो मित्रो अर्यमा । नकिः स दभ्यते जनः
॥ १ ॥ गव्योषुणो यथा पुराश्वयोत रथया । वरिवस्या महोनां ॥ २ ॥ इमास्त
इन्द्र पृश्नयो घृतं दुहत आशिरं । एनामृतस्य पिप्युषीः ॥ ३ ॥ अया धिया च
गव्यया पुरुणामन्पुरुष्टुत । यत्सोमेसोम आभुवः ॥ ४ ॥ पावका नः सरस्वती
वाजेभि र्वाजिनीवती । यज्ञं वष्टु धियावसुः ॥ ५ ॥ क इमन्नाहुषीष्वा इन्द्रꣳ
सोमस्य तर्पयात् । स नो वसून्याभरात् ॥ ६ ॥ आयाहि सुषुमाहित इन्द्र सोमं
पिबा इमं । एदं बर्हिः सदो मम ॥ ७ ॥ महित्रीणामवरस्तु द्युक्षं मित्रस्यार्यम्णः
दुराधर्षं वरुणस्य ॥ ८ ॥ त्वावतः पुरूवसो वयमिन्द्र प्रणेतः । स्मसि स्थातर्हरीणां
॥ ९ ॥ ॥ ८ ॥

इन्द्रोदेवता, गायत्रीछन्दः । प्रगाथः १, विश्वामित्रः २, वामदेवः ३, १०,
श्रुतकक्षः ४, ६, मधुच्छन्दा ५,
गृत्समदः ७, भरद्वाजः ८, ९,

उ त्वा मंदंतु सोमाः कृणुष्व राधो अद्रिवः । अव ब्रह्मद्विषो जहि ॥ १ ॥
गिर्वणः पाहि नः सुतं मधोर्धाराभिरज्यसे । इन्द्र त्वादातमिद्यशः ॥ २ ॥ सदा
व इन्द्रश्चर्कृषदा उपोनु स सपर्यन् । न देवो वृतः शूर इन्द्रः ॥ ३ ॥ आ त्वा
विशंत्विंदवस्समुद्रमिव सिंधवः । न त्वामिंद्रातिरिच्यते ॥ ४ ॥ इन्द्रमिद्गाथिनो
बृहदिंद्रमर्केभिरर्किणः । इन्द्रं वाणीरनूषत ॥ ५ ॥ इन्द्र इषे ददातु न ऋभु-
क्षणमृभुꣳ रयिं । वाजी ददातु वाजिनं ॥ ६ ॥ इन्द्रो अंग महद्भयमभीषदप
चुच्यवत् । स हि स्थिरो विचर्षणिः ॥ ७ ॥ इमा उ त्वा सुतेसुते नक्षंते गिर्वणो
गिरः । गावो वत्सन्न धेनवः ॥ ८ ॥ इन्द्रानुपूषणा वयꣳ सख्याय स्वस्तये ।
हुवेम वाजसातये ॥ ९ ॥ नकि इन्द्र त्वदुत्तरं न ज्यायो अस्ति वृत्रहन् । नक्येवं
यथा त्वं ॥ १० ॥ ॥ ९ ॥

इन्द्रोदेवता । गायत्री छन्दः । त्रिशोकः १, ४, मधुच्छन्दा २, वत्सः ३, श्रुतकक्षः ५
वामदेवः ६, ९, विश्वामित्रः ७, गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ ८ श्रुतकक्षः १०,

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri
CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

तरणिं वो जनानां त्रदं वाजस्य गोमतः। समानमुप्रशंऽ सिषं ॥ १॥
असृग्रमिंद्र ते गिरः प्रति त्वामुदहासत। सजोषा वृषभं पतिं ॥ २॥ सुनीथो घा
स मर्त्यो यं मरुतो यमर्यमा। मित्रास्पांत्यद्रुहः ॥ ३॥ यद्वीडाविंद्र यत्स्थिरे
यत्पर्शाने पराभृतं। वसु स्पार्हं तदाभर ॥ ४॥ श्रुतं वो वृत्रहंतमं प्रशर्धं चर्ष-
णीनां। आशिषे राधसेमहे ॥ ५॥ अरं त इन्द्र श्रवसे गमेम शूर त्वावतः।
अरंऽ शक्र परेमणि ॥ ६॥ धानावंतं करंभिणमपूपवंतमुक्थिनं। इन्द्र प्रातर्जु-
षस्व नः ॥ ७॥ अपां फेनेन नमुचेः शिर इन्द्रोदवर्तयः। विश्वा यदजय स्पृधः
॥ ८॥ इमे त इन्द्र सोमाः सुतासो ये च सोत्वाः। तेषां मत्स्व प्रभूवसो ॥ ९॥
तुभ्यंऽ सुतासः सोमाः स्तीर्णं वर्हिर्विभावसो। स्तोतृभ्य इन्द्र मृडय
॥ १०॥ ॥ १०॥

इंद्रोदेवता। गायत्री छन्दः। शुनःशेपः १, श्रुतकक्षः २, त्रिशोकः ३,
मेधातिथिः ४,९, गोतमः ५, ब्रह्मातिथिः ६,
विश्वामित्रो जमदग्निर्वा ७,
प्रस्कण्वः ८,

आ व इन्द्रं क्रिविं यथा वाजयंतः शतक्रतुं। मंऽ हिष्ठंऽ सिंच इन्दुभिः
॥ १॥ अतश्चिदिंद्र न उपायाहि शतवाजया। इषा सहस्रवाजया ॥ २॥
आबुंदं वृत्रहा ददे जातः पृच्छाद्विमातरं। क उग्राः के ह शृण्विरे ॥ ३॥
बृबदुक्थं हवामहे सृप्रकरस्नमूतये। साधः कृण्वन्तमवसे ॥ ४॥ ऋजु नीती
नो वरुणो मित्रो नयति विद्वान्। अर्यमा देवैः सजोषाः ॥ ५॥ दूरा-
दिहेव यत्सतो रुणप्सुरशिश्वितत्। विभानुं विश्वथातनत् ॥ ६॥
आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतं। मध्वा रजाऽ सि सुक्रतू ॥ ७॥ उदु त्ये
सूनवो गिरः काष्ठा यज्ञेष्वत्नत। वाश्रा अभिज्ञु यातवे ॥ ८॥ इदं विष्णुर्विचक्रमे
त्रेधा निदधे पदं। समूढमस्य पाऽ सुले ॥ ९॥ ॥ ११॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

इन्द्रोदेवता। गायत्री छन्दः। मेधातिथिः १, ७, ८, वामदेवः २, मेधातिथिप्रियमेधौ३, ५, विश्वामित्रः ४, कौत्सो दुर्मित्रः ६, विश्वामित्रो गाथिनोऽभीपाद उदलो वा ९, श्रुतकक्षः १०.

अतोहि मन्यु षाविणꣳ सुषुवाꣳ समुपेरय। अस्य रातौ सुतं पिब ॥ १ ॥
कदु प्रचेतसे महे वचो देवाय शस्यते। तदिध्यस्य वर्धनं ॥ २ ॥ उक्थं च न शस्यमानं नागो रयिराचिकेत। न गायत्रं गीयमानं ॥ ३ ॥ इन्द्र उक्थेभिर्मन्दिष्ठो वाजानां च वाजपतिः। हरिवाꣳत्सुतानां सखा ॥ ४ ॥ आयाह्यु प नः सुतं वाजेभिर्माहृणीयथाः। महाꣳ इव युवजानिः ॥ ५ ॥ कदा वसो स्तोत्रꣳ हर्यत आ अव श्मशारुधद्वाः। दीर्घꣳ सुतं वाताप्याय ॥ ६ ॥ ब्राह्मणादिन्द्र राधसः पिबासोममृतूꣳरनु। तवेदꣳ सख्यमस्तृतं ॥ ७ ॥ वयं घा ते अपि स्मसि स्तोतार इन्द्र गिर्वणः। त्वन्नोजिन्व सोमपाः ॥ ८ ॥ एन्द्र पृक्षु कासु चिन्नृम्णं तनूषु धेहि नः। सत्राजिदुग्रपौꣳस्यम् ॥ ९ ॥ एवाह्यसि वीरयुरेवाशूर उत स्थिरः। एवा ते राध्यं मनः ॥ १० ॥ ॥ १२ ॥

इति द्वितीयाध्यायः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ तृतीयाध्यायः

:o:

इन्द्रोदेवता १-८, १०, मरुतोदेवता ९ । बृहतीछन्दः । वसिष्ठः १,६,९, भरद्वाजः २, वालखिल्याः ३, नोधा ४, कलिः प्रगाथः ५, मेधातिथिः ७, भर्गः ८, प्रगाथः काण्वः १०.

अभि त्वा शूर नोनुमो ऽदुग्धा इव धेनवः । ईशानमस्य जगतः स्वर्दृशमीशानमिंद्र तस्थुषः ॥ १ ॥ त्वामिद्धि हवामहे सातौ वाजस्य कारवः । त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिन्नरस्त्वां काष्ठास्वर्वतः ॥ २ ॥ अभि प्र वः सुराधसमिंद्रमर्च यथा विदे । यो जरितृभ्यो मघवा पुरूवसुः सहस्रेणेव शिक्षति ॥ ३ ॥ तं वो दस्ममृतीषहं वसोर्मंदानमन्धसः । अभि वत्सन्न स्वसरेषु धेनव इन्द्रं गीर्भिर्नवामहे ॥ ४ ॥ तरोभिर्वो विदद्वसुमिंद्रꣳ सबाध ऊतये । बृहद्गायंतः सुतसोमे अध्वरे हुवे भरन्न कारिणं ॥ ५ ॥ तरणिरित्सिषासति वाजं पुरंध्या युजा । आ व इन्द्रं पुरुहूतन्नमे गिरा नेमिं तष्टेव सुद्र्वं ॥ ६ ॥ पिबा सुतस्य रसिनो मत्स्वा न इन्द्र गोमतः । आपिर्नो बोधि सधमाद्ये वृधे३स्माꣳ अवंतु ते धियः ॥ ७ ॥ त्वꣳ ह्येहि चेरवे विदा भगं वसुत्तये । उद्वावृषस्व मघवन् गविष्टय उदिंद्राश्वमिष्टये ॥ ८ ॥ न हि वश्चरमं च न वसिष्ठः परिमꣳसते । अस्माकमद्य मरुतः सुते सचा विश्वे पिबंतु कामिनः ॥ ९ ॥ माचिदन्यद्विशꣳसत सखायो मा रिषण्यत । इन्द्रमित्स्तोता वृषणꣳ सचा सुते मुहुरुक्था च शꣳसत ॥ १० ॥ ॥ १ ॥

इन्द्रोदेवता । बृहतीछन्दः । आङ्गिरसः पुरुहन्मा १, मेधातिथिः मेध्यातिथिः २,३, विश्वामित्रः ४, गौतमः ५, नृमेधपुरुमेधौ ६, मेध्यातिथिः ७,८,९, देवातिथिः काण्वः १०.

नकिष्टं कर्मणा नशद्यश्चकार सदावृधं । इन्द्रन्न यज्ञैर्विश्वगूर्तमृभ्वसमधृष्टं धृष्णुमोजसा ॥ १ ॥ य ऋतेचिदभिश्रिषः पुरा जत्रुभ्य आतृदः । संधाता संधि

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

मघवा पुरूवसुरिष्कर्ता विह्रुतं पुनः ॥ २ ॥ आ त्वा सहस्रमाशतं युक्ता रथे
हिरण्यये । ब्रह्मयुजो हरय इन्द्र केशिनो वहंतु सोमपीतये ॥ ३ ॥ आ मंद्रैरिंद्र
हरिभिर्याहि मयूररोमभिः । मा त्वा केचिन्नियेमुरिन्न पाशिनोति धन्वे व ताꣳ
इहि ॥ ४ ॥ त्वमंग प्रशꣳसिषो देवः शविष्ठ मर्त्यं । न त्वदन्यो मघवन्नस्ति-
मर्डितेंद्र ब्रवीमि ते वचः ॥ ५ ॥ त्वमिंद्र यशा अस्यृजीषी शवसस्पतिः ।
त्वं वृत्राणि हꣳस्यप्रतीन्येक इत्पुर्वनुत्तश्चर्षणी धृतिः ॥ ६ ॥ इन्द्रमि-
द्देवतातय इन्द्रं प्रयत्यध्वरे । इन्द्रꣳ समीके वनिनो हवामह इन्द्रं धन-
स्य सातये ॥ ७ ॥ इमा उ त्वा पुरूवसो गिरो वर्धन्तु या मम । पावकवर्णाः
शुचयो विपश्चितोऽभिस्तोमैरनूषत ॥ ८ ॥ उदुत्ये मधुमत्तमा गिरःस्तोमास
ईरते । सत्राजितो धनसा अक्षितोतयो वाजयंतो रथा इव ॥ ९ ॥ यथा गौरो
अपाकृतं तृष्यन्नेत्यवेरिणम् । आपित्वे नःप्रपित्वे तूयमागहि कण्वेषु सुसचा पिब
॥ १० ॥ ॥ २ ॥

इन्द्रोदेवता १,२,४—१०. आदित्योदेवता ३ । बृहती छन्दः । भर्गः १.
रेभः २,८. जमदग्निः ३. मेधातिथिः ४,९. नृमेधपुरुमेधौ ५,६.
वसिष्ठः ७. भरद्वाजः १०.

शग्ध्यू३षु शचीपत इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः । भगन्न हि त्वा यशसं वसुवि-
दमनु शूर चरामसि ॥ १ ॥ या इन्द्र भुज आभरः सर्वाꣳ असुरेभ्यः । स्तोतार-
मिन्मघवन्नस्य वर्धय ये च त्वे वृक्तवर्हिषः ॥ २ ॥ प्र मित्राय प्रार्यम्णे सचथ्यमृ-
तावसो । वरूथ्ये३ वरुणे छंद्यं वचः स्तोत्रꣳ राजसु गायत ॥ ३ ॥ अभि त्वा
पूर्वपीतय इन्द्रस्तोमेभिरायवः । समीचीनास ऋभवः समस्वरन्रुद्रा गृणंत पूर्व्यं
॥ ४ ॥ प्र व इन्द्राय बृहते मरुतो ब्रह्मार्चत । वृत्रꣳ हनति वृत्रहा शतक्रतुर्व-
ज्रेण शतपर्वणा ॥ ५ ॥ बृहदिंद्राय गायत मरुतो वृत्रहंतमं । येन ज्योतिरजन-
यन्नृतावृधो देवं देवाय जागृवि ॥ ६ ॥ इन्द्र क्रतुन्न आभर पिता पुत्रेभ्यो यथा ।
शिक्षा णो अस्मिन्पुरुहूतयामनिजीवा ज्योतिरशीमहि ॥ ७ ॥ मा न इन्द्र

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

परावृणग्भवा नः सधमाद्ये । त्वन्न ऊतीतुमिन्न आप्यं मा न इन्द्र परावृणक्
॥ ८ ॥ वयं घ त्वा सुतावंत आपो न वृक्तबर्हिषः । पवित्रस्य प्रस्त्रवणेषु वृत्रहन्
परिस्तोतार आसते ॥ ९ ॥ यदिंद्र नाहुषीष्वा ओजो नृम्णं च कृष्टिषु । यद्वा
पंचक्षितीनां द्युम्नमाभर सत्रा विश्वानि पौंस्या ॥ १० ॥ ॥ ३ ॥

इन्द्रोदेवता । बृहती छन्दः । मेधातिथिः १, रेभः २, वत्सः ३, भरद्वाजः ४, नृमेधः ५, पुरुहन्मा ६, नृमेध पुरुमेधौ ७, वसिष्ठः ८, मेधातिथि-मेधातिथिश्च ९, कलिः १०.

सत्यमित्था वृषेदसि वृषजूतिर्नोऽविता । वृषाह्युग्र शृण्विषे परावति वृषो
अर्वावति श्रुतः ॥ १ ॥ यच्छक्रासि परावति यदर्वावति वृत्रहन् । अतस्त्वा
गीर्भिर्द्युगदिंद्र केशिभिः सुतावांऽ आविवासति ॥ २ ॥ अभि वो वीरमंधसो
मदेषु गाय गिरा महाविचेतसं । इन्द्रन्नाम श्रुत्यं शाकिनं वचो यथा ॥ ३ ॥
इन्द्र त्रिधातु शरणं त्रिवरूथं स्वस्तये । छर्दिर्यच्छ मघवद्भ्यश्च मह्यं च यावया
दिद्युमेभ्यः ॥ ४ ॥ श्रायंत इव सूर्यं विश्वेदिंद्रस्य भक्षत । वसूनि जातो जनिमा
न्योजसा प्रतिभागन्न दीधिमः ॥ ५ ॥ न सीमदेव आपतदिषं दीर्घायो मर्त्यः ।
एतग्वाचिद्य एतशो युयोजत इन्द्रोहरी युयोजते ॥ ६ ॥ आ नो विश्वासु
हव्यमिंद्रं समत्सु भूषत । उप ब्रह्माणि सवनानि वृत्रहन् परमज्या ऋचीषम
॥ ७ ॥ तवेदिंद्रावमं वसु त्वं पुष्यसि मध्यमं । सत्रा विश्वस्य परमस्य राजसि
नकिष्ट्वा गोषु वृण्वते ॥ ८ ॥ क्वेयथ क्वेदसि पुरुत्रा चिद्धि ते मनः । अलर्षि
युध्म खजकृत्पुरंदर प्रगायत्रा अगासिषुः ॥ ९ ॥ वयमेनमिदा ह्योऽपीपेम
वज्रिणं । तस्मा उ अद्य सवने सुतं भरा नूनं भूषत श्रुते ॥ १० ॥

इन्द्रोदेवता । १—३, ५—७, १०, इन्द्राग्नीदेवते ८, सूर्योदेवता ४ ।
बृहती छन्दः । पुरुहन्मा १, ६, भर्गः २, इरिमिठः ३

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

जमदग्निः ४, देवातिथिः ५,७, वसिष्ठः ८
भरद्वाजः ९, वालखिल्याः १०

यो राजा चर्षणीनां याता रथेभिरध्रिगुः । विश्वासां तरुता पृतनानां
ज्येष्ठं यो वृत्रहा गृणे ॥ १ ॥ यत इंद्र भयामहे ततो नो अभयं कृधि ।
मघवञ्छग्धि तव तन्न ऊतये विद्विषो विमृधो जहि ॥ २ ॥ वास्तोष्पते
ध्रुवा स्थूणाꣳ सत्रꣳ सोम्यानाꣳ । द्रप्सः पुरां भेत्ता शश्वतीनामिंद्रो मुनीनाꣳ
सखा ॥ ३ ॥ बण्महाꣳ असि सूर्य बडादित्य महाꣳ असि । महस्ते
सतो महिमा पनिष्टम मह्ना देव महाꣳ असि ॥ ४ ॥ अश्वी रथी सुरूप
इद्गोमाꣳ यदिंद्र ते सखा । श्वात्रभाजा वयसा सचते सदा चन्द्रैर्याति सभामुप
॥ ५ ॥ यद्द्याव इंद्र ते शतꣳ शतं भूमीरुत स्युः । न त्वा वज्रिन् सहस्रꣳ सूर्या
अनु न जातमष्ट रोदसी ॥ ६ ॥ यदिंद्र प्रागपागुदङ् न्यग्वा हूयसे नृभिः ।
सिमा पुरू नृषूतो अस्यानवेसि प्रशर्ध तुर्वशे ॥ ७ ॥ कस्तमिंद्र त्वावसवामर्त्यो
दधर्षति । श्रद्धा हि ते मघवान् पार्ये दिवि वाजी वाजꣳ सिषासति ॥ ८ ॥
इन्द्राग्नी अपादियं पूर्वागात्पद्वतीभ्यः । हित्वा शिरो जिह्वया रारपच्चरत्त्रिꣳशत्प
दान्यक्रमीत् ॥ ९ ॥ इंद्र नेदीय एदिहि मितमेधाभिरूतिभिः । आ शंतम शन्त
माभिरभिष्टिभिरा स्वापे स्वापिभिः ॥ १० ॥ ॥ ५ ॥

इंद्रो देवता १—४, ७—१०, अग्निर्देवता ५ । वरुणो देवता ६, बृहती
छन्दः । नृमेधः १, वसिष्ठः २,३, भरद्वाजः ४, पुरुच्छेपः ५, वामदेवः ६,
मेधातिथिः ७, भर्गः ८, मेधातिथिमेध्यातिथी ९,१०.

इत ऊती वो अजरं प्रहेतारमप्रहितं । आशुं जेतारꣳ होतारꣳ रथीत
ममतूर्तं तुग्रिया वृधम् ॥ १ ॥ मो षु त्वा वाघतश्च नारे अस्मन्निरीरमन् । आरा-
त्ताद्वा सधमादं न आगहीह वा सन्नुप श्रुधि ॥ २ ॥ सुनोत सोमपाव्ने सोममिं-
द्राय वज्रिणे । पचता पक्तीरवसे कृणुध्वमित्पृणन्नित्पृणते मयः ॥ ३ ॥ यः सत्राहा

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

विचर्षणिरिंद्रं तं हूमहे वयं । सहस्रमन्यो तुविनृम्ण सत्पते भवा समत्सु नो
वृधे ॥ ४ ॥ शचीभिर्नः शचीवसू दिवानक्तं दिशस्यतं । मा वां रातिरुप
दसत्कदाचनास्मद्रातिः कदाचन ॥ ५ ॥ यदा कदा च मीढुषे स्तोता जरेत
मर्त्यः । आदिद्वंदेत वरुणं विपा गिरा धर्त्तारं विव्रतानां ॥ ६ ॥ पाहि गा
अंधसो मद इंद्राय मेध्यातिथे । यः संमिश्लो हर्योर्यो हिरण्यय इंद्रो वज्री
हिरण्ययः ॥ ७ ॥ उभयं शृणवच्च न इंद्रो अर्वागिदं वचः । सत्राच्या मघ
वान्त्सोमपीतये धिया शविष्ठ आगमत् ॥ ८ ॥ महे च न त्वाद्रिवः परा
शुल्काय दीयसे । न सहस्राय नायुताय वज्रिवो न शताय शतामघ ॥ ९
वस्यां इंद्रासि मे पितुरुत भ्रातुरभुंजतः । माता च मे छदयथः समावसु
वसुत्वनाय राधसे ॥ १० ॥ ॥ ६ ॥

इंद्रोदेवता १—६,८—१०, बहुदेवता ७। बृहती छन्दः। वसिष्ठः १, वामदेवः २,६,७, मेधातिथिर्मेध्रातिथी विश्वामित्र इत्येके ३, नोधा ४, मेधातिथिः ५, वालखिल्याः ८, मेध्रातिथिः ९, नृमेधः १०,

इम इंद्राय सुन्विरे सोमासो दध्याशिरः । तां आमदाय वज्रहस्त
पीतये हरिभ्यां याह्योक आ ॥ १ ॥ इम इंद्र मदाय ते सोमाश्चिकित्र
उक्थिनः । मधोः पपान उप नो गिरः शृणु रास्व स्तोत्राय गिर्वणः ॥ २
आ त्वा३द्य सबर्दुघां हुवे गायत्रवेपसं । इंद्रं धेनुं सुदुघामन्यामिषमुरुधारा
मरंकृतं । ३ । न त्वा बृहंतो अद्रयो वरंत इंद्र वीडवः । यच्छिक्षसि स्तु
मावते वसु न किष्टदामिनाति ते ॥ ४ ॥ क ईं वेदसुते सचा पिबन्तं कद्वयो
दधे । अयं यः पुरो विभिनत्त्योजसा मन्दानः शिप्र्यन्धसः ॥ ५ ॥ यदिंद्र शासो
अव्रतं च्यावया सदसस्परि । अस्माकमांशुं मघवन्पुरुस्पृहं वसव्ये अधिबर्हय
॥ ६ ॥ त्वष्टा नो दैव्यं वच पर्जन्यो ब्रह्मणस्पतिः । पुत्रैर्भ्रातृभिरदितिर्नु

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पातु नो दुष्टरं त्वामर्त्यं वचः ॥ ७ ॥ कदाचन स्तरीरसि नेंद्र सश्चसि दाशुषे ।
उपोपेन्नु मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते ॥ ८ ॥ युक्ष्वा हि वृत्रहं-
तम हरी इंद्र परावतः । अर्वाचीनो मघवन्त्सोमपीतय उग्र ऋष्वेभिरागहि
॥ ९ ॥ त्वामिदाह्यो नरोऽपीप्यन् वज्रिन् भूर्णयः । स इंद्र स्तोमवाहस इह
श्रुध्युपस्वसरमागहि ॥ १० ॥　　॥ ७ ॥

इंद्रोदेवता ४-१०, उषोदेवता १, अश्विनौदेवते २,३ । बृहतीछन्दः ।
वसिष्ठः १,२,७,८, अश्विनौ वैवस्वतौ ३, प्रस्कण्वः ४,
मेधातिथिर्मेध्यातिथी ५, देवातिथिः ६,
नृमेधः ९, नोधा १०,

प्रत्यु अदर्श्यायत्यु३च्छंती दुहिता दिवः । अपो मह्री वृणुते चक्षुषा तमो
ज्योतिष्कृणोति सूनरी ॥ १ ॥ इमा उ वां दिविष्टय उस्रा हवंते अश्विना ।
अयं वामह्वे ऽवसे शचीवसू विशंविशंᳫ हि गच्छथः ॥ २ ॥ कुष्ठः कोवामश्विना
तपानो देवा मर्त्यः । घ्नता वामश्मया क्षपमाणोᳫंशुनेत्थमु आद्वन्यथा ॥ ३ ॥
अयं वां मधुमत्तमः सुतः सोमो दिविष्टिषु । तमश्विना पिबतं तिरो अह्न्य
धत्तᳫं रत्नानि दाशुषे ॥ ४ ॥ आ त्वा सोमस्य गल्दया सदा याचन्नहं ज्या ।
भूर्णिं मृगं न सवनेषु चुक्रुधं क ईशानन्न याचिषत् ॥ ५ ॥ अध्वर्यो द्रावया
त्वᳫं सोममिंद्रः पिपासति । उपो नूनं युयुजे वृषणा हरी आ च जगाम वृत्रहा
॥ ६ ॥ अभीषतस्तदाभरेंद्र ज्यायः कनीयसः । पुरूवसुर्हि मघवन् बभूविथ भरे
भरे च हव्यः ॥ ७ ॥ यदिंद्र यावतस्त्वमेतावदहमीशीय । स्तोतारमिद्दधिषे
रदावसो न पापत्वाय रᳫंसिषं ॥ ८ ॥ त्वमिंद्र प्रतूर्तिष्वभि विश्वा असि
स्पृधः । अशस्तिहा जनिता वृत्रतूरसि त्वं तूर्य तरुष्यतः ॥ ९ ॥ प्रयो रिरिक्ष
ओजसा दिवः सदोभ्यस्परि । न त्वा विव्याच रज इन्द्र पार्थिवमति विश्वं
ववक्षिथ ॥ १० ॥　　॥ ८ ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

इंद्रोदेवता । त्रिष्टुप्छन्दः । वसिष्ठः १,२,६. गातुः ३. पृथुर्वैन्यः ४
सप्तगुः ५. गौरिवीतिः ७. वेना भार्गवः ८. बृहस्पति-
र्नकुलो वा ९. सुहोत्रः १०.

असावि देवं गोऋजीकमंधो न्यस्मिन्निंद्रो जनुषेमुवोच । बोधामसि त्वा
हर्यश्व यज्ञैर्बोधा नः स्तोममंधसो मदेषु ॥ १ ॥ योनिष्ट इंद्र सदने अकारि तमा
नृभिः पुरुहूत प्रयाहि । असो यथा नोऽविता वृधश्चिद्ददो वसूनि ममदश्च सोमैः
॥ २ ॥ अदर्दरुत्समसृजो विखानि त्वमर्णवान्बद्बधानाꣳ अरम्णाः । महां-
तमिंद्र पर्वतं वि यद्वः सृजद्धारा अव यद्दानवान्हन् ॥ ३ ॥ सुष्वाणास इन्द्र स्तु-
मसि त्वा सनिष्यंतश्चित्तुविनृम्ण वाजं । आ नो भर सुवितं यस्य कोना तना
त्मना सह्यामात्वोताः ॥ ४ ॥ जगृह्मा ते दक्षिणमिन्द्र हस्तं वसूयवो वसुपते
वसूनां । विद्मा हि त्वा गोपतिꣳ शूर गोनामस्मभ्यं चित्रं वृषणꣳ रयिं दाः ॥ ५ ॥
इंद्रं नरो नेमधिता हवंते यत्पार्या युनजते धियस्ताः । शूरो नृषाता अवसश्च का-
म आ गोमति व्रजे भजा त्वं नः ॥ ६ ॥ वयः सुपर्णा उप सेदुरिंद्रं प्रियमेधा
ऋषयो नाधमानाः । अप ध्वांतमूर्णुहि पूर्धि चक्षुर्मुमुग्ध्यऽस्मान्निधयेव बद्धान्
॥ ७ ॥ नाके सुपर्णमुप यत्पतंतं हृदा वेनंतो अभ्यचक्षत त्वा । हिरण्यपक्षं वरु-
णस्य दूतं यमस्य योनौ शकुनं भुरण्युम् ॥ ८ ॥ ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि
सीमतः सुरुचो वेन आवः । स बुध्न्या उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च
विवः ॥ ९ ॥ अपूर्व्या पुरुतमान्यस्मै महे वीराय तवसे तुराय । विरप्शिने
वज्रिणे शंतमानि वचाꣳसि आस्मै स्थविराय तक्षुः ॥ १० ॥ ॥ ९ ॥

इंद्रोदेवता । त्रिष्टुप् छन्दः १-५,७-९. विराट् छन्दः ६ ।
द्युतानः १,२,४. बृहदुक्थः ३. वामदेवः ५.
वसिष्ठः ६,८. विश्वामित्रः ७. गौरिवीतिः ९.

अव द्रप्सो अꣳशुमतीमतिष्ठदीयानः कृष्णो दशभिः सहस्रैः । आवत्तमिंद्रः
शच्या धमंतमप स्नीहितिं नृमणा अधद्राः । ॥ १ ॥ वृत्रस्य त्वा श्वसथादीषमा-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

या विश्वे देवा अजहुर्ये सखायः। मरुद्भिरिंद्र सख्यं ते अस्त्वथेमा विश्वाः पृत-
ना जयासि॥ २ ॥ विधुं दद्राणं समने बहूनां युवानꣳसन्तं पलितो जगार।
देवस्य पश्य काव्यं महित्वाद्यामसार स ह्यः समान॥ ३ ॥ त्वꣳ ह त्यत्सप्तभ्यो
जायमानो शत्रुभ्यो अभवः शत्रुरिंद्र। गूढे द्यावापृथिवी अन्वविंदो विभुमद्भ्यो
भुवनेभ्यो रणंधाः॥ ४ ॥ मेडिन्नत्वा वज्रिणं भृष्टि मन्तं पुरुधस्मानं वृषभं स्थिर
प्स्नुम्। करोष्यर्यस्तरुषीर्दुवस्युरिंद्र द्युक्षं वृत्रहणं गृणीषे॥ ५ ॥ प्र वो
महेमहे वृधे भरध्वं प्रचेतसे प्रसुमतिं कृणुध्वम्। विशः पूर्वीः प्रचरचर्षणि प्राः
॥ ६ ॥ शुनꣳ हुवेम मघवानमिंद्रमस्मिन् भरे नृतमं वाजसातौ। शृण्वंतमुग्र-
मूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानि॥ ७ ॥ उदु ब्रह्माण्यैरत श्रव-
स्येंद्रꣳ समर्ये महयावसिष्ट। आ यो विश्वानि श्रवसाततानोपश्रोता म ईवतो
वचाꣳसि॥ ८ ॥ चक्रं यदस्याप्स्वानिषत्तमुतो तदस्मै मध्विच्छद्यात्। पृथि-
व्यामतिषितं यदूधः पयो गोष्वदधा ओषधीषु॥ ९ ॥　　॥ १० ॥

इंद्रोदेवता १-६,९,१०. पर्वतेंद्रौदेवते ७,८. त्रिष्टुप्छन्दः। अरिष्टनेमि
तार्क्ष्यः १. भरद्वाजः २. वसुकोविमदो वा ३. वामदेवः ४-६,९.
विश्वामित्रः ७. रेणुः ८. गोतमः १०.

त्यमू षु वाजिनं देवजूतꣳसहोवानंतरुतारꣳ रथानां। अरिष्टनेमिं पृतना-
जमाशुꣳ स्वस्तये तार्क्ष्यमिहा हुवेम॥ १ ॥ त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रꣳ
हवेहवे सुहवꣳ शूरमिंद्रं। हुवे नु शक्रं पुरुहूतमिन्द्रमिदꣳ हविर्मघवा
वेत्विन्द्रः॥ २ ॥ यजामह इंद्रं वज्रदक्षिणꣳ हरीणाꣳ रथ्यंऽविव्रतानाम्।
प्र श्मश्रुभिर्दोधुवदूर्ध्वधा भुवद्वि सेनाभिर्भयमानो विराधसा॥ ३ ॥ सत्राहणं
दाधृषिं तुम्रमिंद्रं महामपारं वृषभꣳ सुवज्रं। हंता यो वृत्रꣳ सनितोतवाजं
दाता मघानि मघवा सुराधाः॥ ४ ॥ यो नो वनुष्यन्नभिदाति मर्त्त उगणा
वा मन्यमानस्तुरो वा। क्षिधी युधा शवसा वा तमिंद्राभीष्याम वृषमणस्त्वोताः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ ५ ॥ यं वृत्रेषु क्षितयः स्पर्धमाना यं युक्तेषु तुरयन्तो हवन्ते । यꣳ शूरसातौ
यमपामुपज्मन् यं विप्रासो वाजयंते स इंद्रः ॥ ६ ॥ इंद्रापर्वता बृहता रथेन
वामीरिष आवहतꣳ सुवीराः । वीतꣳहव्यान्यध्वरेषु देवा वर्धेथां गीर्भिरिडया
मदंता ॥ ७ ॥ इंद्राय गिरो अनिशितसर्गा अपः प्रैरयत्सगरस्य बुध्नात् ।
यो अक्षेणेव चक्रियौ शचीभिर्विष्वक्तस्तंभ पृथिवीमुत द्यां ॥ ८ ॥ आ त्वा
सखायःसख्या ववृत्यु स्तिरः पुरूचिदर्णवान्जगम्याः । पितुर्नपातमादधीत वेधा
अस्मिन् क्षये प्रतरां दीद्यानः ॥ ९ ॥ को अद्य युंक्ते धुरि गा ऋतस्य शिमी-
वतो भामिनो दुर्हृणायून् । आसन्नेषामप्सु वाहो मयोभून् य एषां भृत्यामृण-
धत्सजीवात् ॥ १० ॥ ॥ ११ ॥

इंद्रोदेवता । अनुष्टुप् छन्दः । मधुछन्दा १, जेता २, गौतमः ३,६,
अत्रिः ४, तिरश्ची ५,८, कण्वोमेधातिथिः ७, तिरश्ची
विश्वामित्रो १०, शंयुर्बार्हस्पत्यः ११,

गायन्ति त्वा गायत्रिणोऽर्चंत्यर्कमर्किणः । ब्रह्माणस्त्वा शतक्रत उद्वꣳ
शमिव येमिरे ॥ १ ॥ इंद्रं विश्वा अवीवृधन् समुद्रव्यचसं गिरः । रथीतमꣳ
रथीनां वाजानाꣳ सत्पतिं पतिं ॥ २ ॥ इममिंद्रसुतं पिब ज्येष्ठममर्त्यं मदं ।
शुक्रस्य त्वाभ्यक्षरन् धारा ऋतस्य सादने ॥ ३ ॥ यदिंद्र चित्र म इह नास्ति
त्वादातमद्रिवः । राधस्तन्नो विदद्वस उभया हस्त्याभर ॥ ४ ॥ श्रुधी हवं
तिरश्च्या इंद्र यस्त्वा सपर्यति । सुवीर्यस्य गोमतो रायस्पूर्धि महाꣳ असि
॥ ५ ॥ असावि सोम इंद्र ते शविष्ठ धृष्णवागहि । आ त्वा पृणक्त्विंद्रियꣳ
रजः सूर्यो न रश्मिभिः ॥ ६ ॥ एंद्र याहि हरिभिरुप कण्वस्य सुष्टुतिं । दिवो
अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ७ ॥ आ त्वा गिरो रथीरिवास्थुः सुतेषु
गिर्वणः । अभि त्वा समनूषत गावो वत्सन्न धेनवः ॥ ८ ॥ एतोन्विंद्रꣳ
स्तवाम शुद्धꣳ शुद्धेन साम्ना । शुद्धैरुक्थैर्वावृध्वाꣳसꣳ शुद्धै राशीर्वान् ममत्तु

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ ८ ॥ यो रयिं वो रयिंतमो यो द्युम्नैर्द्युम्नवत्तमः । सोमः सुतः स इंद्र तेऽस्ति स्वधापते मदः ॥ १० ॥   ॥ १२ ॥

इति तृतीयाध्यायः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ चतुर्थाध्याय:

मरुतोदेवता ५, दधिक्रावादेवता ७, इंद्रोदेवता १,४,६,८।
अनुष्टुप् छन्दः। भरद्वाज: १, वामदेव: शाकपूतो वा २,
प्रियमेध: ३, प्रगाथ: ४, श्यावाश्व आत्रेय: ५,
शंयु: ६, वामदेव: ७, जेता
माधुच्छन्दस: ८,

प्रत्यस्मै पिपीषते विश्वानि विदुषे भर। अरंगमाय जग्मयेऽपश्चादध्वने ना
॥ १ ॥ आ नो वयोवय: शयं महान्तं गह्वरेष्ठां। महान्तं पूर्विनेष्ठामुग्रं वचो
अपाव्धी: ॥ २ ॥ आ त्वा रथं यथोतये सुम्नाय वर्तयामसि । तुविकूर्मिमृती
षहमिंद्रꣳशविष्ठसत्पतिं ॥ ३ ॥ स पूर्व्यो महोनां वेन: क्रतुभिरानजे । यस्य
द्वारा मनु: पिता देवेषु धिय आनजे ॥ ४ ॥ यदी वहंत्याशवो भ्राजमाना
रथेष्वा। पिबंतो मदिरंमधु तत्र श्रवाꣳसि कृण्वते ॥ ५ ॥ त्यमु वो अप्रह
णꣳगृणीषे शवसस्पतिं। इंद्रं विश्वासाहन्नरꣳशचिष्ठं विश्ववेदसं ॥ ६ ॥ दधिक्रा
व्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिन: । सुरभि नो मुखाकरत्प्रण आयूꣳषि
तारिषत् ॥ ७ ॥ पुरां भिंदुर्युवा कविरमितौजा अजायत । इंद्रो विश्वस्य
कर्मणो धर्ता वज्री पुरुष्टुत: ॥ ८ ॥ ॥ १ ॥

उषा देवता ८, विश्वे देवा देवता ६, ऋक् सामी देवते १०,
इंद्रो देवता १—७,। अनुष्टुप् छन्द:। प्रियमेधा १,
वामदेव: २,१०, प्रियमेध: ३,५, मधुच्छन्दा ४,
भरद्वाज: ६, अत्रि: ७, प्रस्कण्व ८,
आत्मश्चित: ९,

प्र प्र वस्त्रिष्टुभमिषं वंदद्वीरायेंदवे। धिया वो मेधसातये पुरंध्यावि
सति ॥ १ ॥ कश्यपस्य स्वर्विदो यावाहु: सयुजाविति । ययोर्विश्वमपि

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

यज्ञं धीरा निचाय्य ॥ २ ॥ अर्चत प्रार्चता नरः प्रियमेधासो अर्चत । अर्चंतु
पुत्रका उत पुरमिद्धृष्ण्वर्चत ॥ ३ ॥ उक्थमिंद्राय शꣳस्यं वर्द्धनं पुरुनिष्
षिधे । शक्रो यथा सुतेषु नो रारणत्सख्येषु च ॥ ४ ॥ विश्वानरस्य वस्पति-
मनानतस्य शवसः । एवैश्च चर्षणीनामूती हुवे रथानाम् ॥ ५ ॥ स घा यस्ते
दिवो नरो धिया मर्त्तस्य शमतः । ऊती स बृहतो दिवो द्विषो अꣳहो न
तरति ॥ ६ ॥ विभोष्ट इंद्र राधसो विभ्वी रातिः शतक्रतो । अथा नो विश्व-
चर्षणे द्युम्नꣳ सुदत्र मꣳहय ॥ ७ ॥ वयश्चित्ते पतत्रिणो द्विपाच्चतुष्पा-
दर्जुनि । उषः प्रारन्नृतूꣳरनु दिवो अंतेभ्यस्परि ॥ ८ ॥ अमी ये देवा स्थन-
मध्य आरोचने दिवः । कद्व ऋतं कदमृतं का प्रत्ना व आहुतिः ॥ ९ ॥ ऋचꣳ
साम यजामहे याभ्यां कर्माणि कृण्वते । वि ते सदसि राजतो यज्ञं देवेषु वक्षतः
॥ १० ॥ ॥ २ ॥

इंद्रो देवता १-८,१०,११. द्यावा पृथिवी देवते ९ । महापंक्ति छन्दः १०,
जगती छन्दः १-९,११ । रेभः १, सुवेदः शैलूषिः २, वामदेवः ३,
सव्यः आङ्गिरसः ४,७,८, विश्वामित्रः ५, कृष्णः आङ्गिरसः ६,
भरद्वाजः ९, मेधातिथिः १०, कुत्सः ११.

विश्वाः पृतना अभिभूतरन्नरः सजूस्ततक्षुरिंद्रं जजनुश्च राजसे । क्रत्वे
वरे स्थे मन्यामुरीमुतोग्रमोजिष्ठं तरसं तरस्विनं ॥ १ ॥ श्रत्ते दधामि प्रथमाय
मन्यवेऽहन्यद्दस्युं नर्यं विवेरपः । उभे यत्त्वा रोदसी धावतामनुभ्यसात्ते शुष्मात्पृ-
थिवीचिदद्रिवः ॥ २ ॥ समेत विश्वा ओजसा पतिं दिवो य एक इद्भूरतिथि-
र्जनानां । स पूर्व्यो नूतनमाजिगीषन् तं वर्त्तनीरनुवावृत एक इत् ॥ ३ ॥ इमे
त इंद्र ते वयं पुरुष्टुत ये त्वारभ्य चरामसि प्रभूवसो । नहि त्वदन्यो गिर्वणो
गिरः सघत्क्षोणीरिव प्रतितद्धर्य नो वचः ॥ ४ ॥ चर्षणीधृतं मघवानमुक्थ्या३
मिंद्रं गिरो बृहतीरभ्यनूषत । वावृधानं पुरुहूतꣳ सुवृक्तिभिरमर्त्यं जरमाणं
दिवेदिवे ॥ ५ ॥ अच्छा व इंद्रं मतयः स्वर्युवः सध्रीचीर्विश्वा उशतीरनूषत ।

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri
CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

परिष्वुजंत जनयो यथा पतिं मर्यन्न शुंध्युं मघवानमूतये ॥ ६ ॥ अभि त्वं मेषं
पुरुहूतमृग्मियमिंद्रं गीर्भिर्मदता वस्वो अर्णवं । यस्य द्यावो न विचरंति मानुषं
भुजे मꣳहिष्ठमभिविप्रमर्चत ॥ ७ ॥ त्यꣳ सुमेषं महया स्वर्विदꣳ शतं यस्य सुभुवः
साकमीरते । अत्यन्न वाजꣳ हवनस्यदꣳ रथमेंद्रं ववृत्यामवसे सुवृक्तिभिः
॥ ८ ॥ घृतवती भुवनानामभिश्रियोर्वी पृथ्वी मधुदुघे सुपेशसा । द्यावापृथिवी
वरुणस्य धर्मणा विष्कभिते अजरे भूरिरेतसा ॥ ९ ॥ उभे यदिंद्ररोदसी आप
प्राथोषा इव । महान्तं त्वा महीनाꣳसंम्राजं चर्षणीनाम् । देवी जनित्र्यजीज
नद्भद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ १० ॥ प्रमंदिने पितुमदर्चता वचो यः कृष्णगर्भा
निरहन्नृजिश्वना । अवस्यवो वृषणं वज्रदक्षिणं मरुत्वन्तꣳ सख्याय हुवेमहि ।
॥ ११ ॥ ॥ ३ ॥

इंद्रोदेवता । उष्णिक् छन्दः । नारदः १, गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ २,३,
पर्वतः ४, विश्वमना वैयश्वः ५—७,१०,
नृमेधः ८, गोतमः ९,

इन्द्र सुतेषु सोमेषु क्रतुं पुनीष उक्थ्यम् । विदे वृधस्य दक्षस्य महाꣳ हि
षः ॥ १ ॥ तमु अभिप्रगायत पुरुहूतं पुरुष्टुतम् । इन्द्रं गीर्भिस्तविषमाविवा
सत ॥ २ ॥ तं ते मदं गृणीमसि वृषणं पृक्षु सासहिम् । उ लोककृत्नुमद्रिवो
हरिश्रियम् ॥ ३ ॥ यत्सोममिन्द्र विष्णवि यद्वा घ त्रित आप्त्ये । यद्वा मरुत्सु
मन्दसे समिन्दुभिः ॥ ४ ॥ एदु मधोर्मदिन्तरꣳ सिंचाध्वर्यो अन्धसः । एवाहि
वीरस्तवते सदावृधः ॥ ५ ॥ एन्दुमिंद्राय सिञ्चत पिवातिसोम्यं मधु । प्रराधाꣳसि
चोदयते महित्वना ॥ ६ ॥ एतोन्विंद्रꣳ स्तवाम सखायःस्तोम्यं नरम्
कृष्टीर्योविश्वा अभ्यस्त्येक इत् ॥ ७ ॥ इंद्राय साम गायत विप्राय बृहते बृहत्
ब्रह्मकृते विपश्चिते पनस्यवे ॥ ८ ॥ य एक इद्विदयते वसु मर्ताय दाशुषे
ईशानो अप्रतिष्कुत इन्द्रो अङ्ग ॥ ९ ॥ सखाय आशिषामहे ब्रह्मेन्द्राय
वज्रिणे । स्तुष ऊषु वो नृतमाय धृष्णवे ॥ १० ॥ ॥ ४ ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

इन्द्रो देवता १—४,८. आदित्यो देवता ५—७। उष्णिक् छन्दः १—७,
विराट् छन्दः ८। प्रगाथः १. भरद्वाजः २. नृमेधाः ३. पर्वतः ४.
इरिमिठः ५,७. विश्वमना ६. वसिष्ठः ८.

गृणे तदिन्द्र ते शव उपमां देवतातये। यद्धꣳसि वृत्रमोजसा शचीपते ॥ १
यस्य त्यच्छम्बरं मदे दिवोदासाय रन्धयन्। अयꣳ स सोम इन्द्र ते सुतः पिब
॥ २ ॥ एन्द्र नो गधि प्रिय सत्राजिदगोह्य। गिरिर्न विश्वतः पृथुः पतिर्दिवः
॥ ३ ॥ य इन्द्र सोमपातमो मदः शविष्ठ चेतति। येना हꣳसि न्यत्रिणम्
तमीमहे ॥ ४ ॥ तुचे तुनाय तत्सु नो द्राघीय आयुर्जीवसे। आदित्यासः
समहसः कृणोतन ॥ ५ ॥ वेत्था हि निरृतीनां वज्रहस्त परिवृजं। अहरहः
शुन्ध्युः परिपदामिव ॥ ६ ॥ अपामीवामप स्रिधमप सेधत दुर्मतिम्। आदित्यासो
युयोतना नो अꣳहसः ॥ ७ ॥ पिबा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुषाव हर्य-
श्वाद्रिः। सोतुर्बाहुभ्याꣳ सुयतो नार्वा ॥ ८ ॥ ॥ ५ ॥

इन्द्रो देवता १,२,४,५,७-१०. मरुतो देवता ३,६। ककुप् छन्दः।
सौभरिः १-६,९,१०. नृमेधः ७,८.

अभ्रातृव्यो अना त्वमनापिरिन्द्र जनुषा सनादसि। युधेदापित्वमिच्छसे
॥ १ ॥ यो न इदमिदं पुरा प्र वस्य आनिनाय तमु व स्तुषे। सखाय इन्द्रमूतये
॥ २ ॥ आ गन्ता मा रिषण्यत प्रस्थावानो माप स्थात समन्यवः। दृढा चिद्य-
मयिष्णवः ॥ ३ ॥ आ याह्ययमिन्दवेऽश्वपते गोपत उर्वरापते। सोमꣳ सोमपते
पिब ॥ ४ ॥ त्वया ह स्विद्युजा वयं प्रति श्वसन्तं वृषभ ब्रुवीमहि। सꣳस्थे
जनस्य गोमतः ॥ ५ ॥ गावश्चिद्घा समन्यवः सजात्येन मरुतः सबन्धवः।
रिहते ककुभो मिथः ॥ ६ ॥ त्वं न इन्द्रा भर ओजो नृम्णꣳ शतक्रतो विचर्षणे।
आ वीरं पृतनासहं ॥ ७ ॥ अधा हीन्द्र गिर्वण उप त्वा काम ईमहे ससृग्महे।
उदेव ग्मन्त उदभिः ॥ ८ ॥ सीदन्तस्ते वयो यथा गोश्रीते मधौ मदिरे विवक्ष-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

णो । अभि त्वामिन्द्र नोनुमः ॥ ९ ॥ वयमु त्वामपूर्व्य स्थूरन्नकच्चिद्भरन्तोऽव-
स्यवः । वज्रिन् चित्रꣳ हवामहे ॥ १० ॥　　॥ ६ ॥

इन्द्रो देवता १-८, विश्वे देवा देवता ९, अग्नि देवता १० ।
पंक्ति छन्दः । गोतमः १-८, त्रितः ९,
अवस्युः १०,

स्वादोरित्था विषुवतो मधोः पिबन्ति गौर्यः । या इन्द्रेण सयावरि वृष्णा
मदन्ति शोभथा वस्वीरनु स्वराज्यं ॥ १ ॥ इत्था हि सोम इन्मदो ब्रह्म चकार
वर्धनम् । शविष्ठ वज्रिन्नोजसा पृथिव्या निःशशा अहिमर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ २ ॥
इन्द्रो मदाय वावृधे शवसे वृत्रहा नृभिः । तमिन्महत्स्वाजिषूतिमर्भे हवामहे स
वाजेषु प्रनोऽविषत् ॥ ३ ॥ इन्द्र तुभ्यमिदद्रिवोऽनुत्तं वज्रिन्वीर्यम् । यद्ध त्यं
मायिनं मृगं तव त्यन्मायया वधीरर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ४ ॥ प्रेह्यभीहि धृष्णुहि
न ते वज्रो नियꣳसते । इन्द्र नृम्णꣳ हि ते शवो हनो वृत्रं जया अपोऽर्चन्ननु
स्वराज्यम् ॥ ५ ॥ यदुदीरत आजयो धृष्णवे धीयते धनम् । युङ्क्ष्वा मदच्युता
हरी कꣳ हनः कं वसौ दधो स्माꣳ इन्द्र वसौ दधः ॥ ६ ॥ अक्षन्नमीमदन्त
ह्यवप्रिया अधूषत । अस्तोषत स्वभानवो विप्रा नविष्ठया मती योजान्विन्द्र
ते हरी ॥ ७ ॥ उपोषु शृणुही गिरो मघवन्मातथा इव । कदा नः सूनृतावतः
कर इदर्थयास इद्योजान्विन्द्र ते हरी ॥ ८ ॥ चन्द्रमा अप्स्वन्तरा सुपर्णो धावते
दिवि । न वो हिरण्यनेमयः पदं विन्दन्ति विद्युतो वित्तं मे अस्य रोदसी
॥ ९ ॥ प्रति प्रियतमꣳ रथं वृषणं वसुवाहनम् । स्तोता वामश्विना वृषि
स्तोमेभिर्भूषति प्रतिमाध्वी मम श्रुतꣳ हवम् ॥ १० ॥　　॥ ७ ॥

इन्द्रो देवता ५,६,८, अग्निर्देवता १,२,७, उषो देवता ३, सोमो देवता ४,
विश्वे देवा ९ । पंक्तिछन्दः १-७, बृहतीछन्दः ८ । वसुश्रुतः १,७,
विमदः २,४, सत्यश्रवा ३, गोतमः ५,६, शंयोर्बु-
बार्हस्पत्यः ८,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

आ ते अग्न इधीमहि द्युमन्तं देवाजरं । यद्ध स्या ते पनीयसी समिद्दीदयति द्यवीषꣳ स्तोतृभ्य आभर ॥ १ ॥ आग्निन्नस्ववृक्तिभिर्होतारं त्वा वृणीमहे । शीरं पावकशोचिषं वि वो मदे यज्ञेषु स्तीर्णबर्हिषं विवक्षसे ॥ २ ॥ महे नो अद्य बोधयोषो राये दिवित्मती । यथाचिन्नो अबोधयः सत्यश्रवसि वाय्ये सुजाते अश्वसूनृते ॥ ३ ॥ भद्रन्नो अपि वातय मनो दक्षमुत क्रतुम् । अथा ते सख्ये अन्धसो वि वो मदे रणा गावो न यवसे विवक्षसे ॥ ४ ॥ क्रत्वा महाꣳ अनुष्वधं भीम आ वावृते शवः । श्रिय ऋष्व उपाकयोर्निशिप्री हरिवां दधे हस्तयोर्वज्रमायसं ॥ ५ ॥ स घा तं वृषणꣳ रथमधितिष्ठाति गोविदम् । यः पात्रꣳ हरियोजनम् पूर्णमिन्द्र चिकेतति योजान्विन्द्र ते हरी ॥ ६ ॥ अग्निं तं मन्ये यो वसुरस्तं यं यन्ति धेनवः । अस्तमर्वन्त आशवो ऽस्तं नित्यासो वाजिन इषꣳ स्तोतृभ्य आभर ॥ ७ ॥ न तमꣳहो न दुरितं देवासो अष्ट मर्त्यम् । सजोषसो यमर्यमा मित्रो नयति वरुणो अतिद्विषः ॥ ८ ॥ ॥ ८ ॥

पवमानो देवता १-६,१०, मरुतो देवता ७, अग्निर्देवता ८, अग्नि-
देवता ९ । द्विपदापंक्ति छन्दः १,२,४,५,७,१०, पदपंक्तिछन्दः ८,९,
अनुष्टुप्छन्दः ३,६ । ऋण-त्रसदस्यू १-६, वसिष्ठः ७,
वामदेवः ८, पुरुउष्णिक् ९, गोत्र-
ययोर्भिशाना: १०,

परि प्रधन्वेन्द्राय सोमस्वादुर्मित्राय पूष्णे भगाय ॥ १ ॥ पर्यू षु प्रधन्व वाजसातये परि वृत्राणि सक्षणिः । द्विषस्तरध्या ऋणया न ईरसे ॥ २ ॥ पवस्व सोम महाꣳ त्समुद्रः पिता देवानां विश्वाभि धाम ॥ ३ ॥ पवस्व सोम महे दक्षायाश्वो न निक्तो वाजीधनाय ॥ ४ ॥ इन्दुः पविष्ट चारुर्मदायापामुपस्थे कविर्भगाय ॥ ५ ॥ अनु हि त्वा सुतꣳ सोम मदामसि महे समर्यराज्ये । वाजाꣳ अभि पवमान प्रगाहसे ॥ ६ ॥ क ईं व्यक्ता नरः सनीडा रुद्रस्य मर्या अथा स्वश्वाः ॥ ७ ॥ अग्ने तमद्याश्वन्न स्तोमैः क्रतुन्न भद्रꣳ हृदिस्पृशम् ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ऋधग्रामा त ओहैः ॥ ८ ॥ आविर्मर्या आवाजं वाजिनो अग्मं देवस्य सवितुः सवम्। स्वर्गं अर्वन्तो जयत ॥ ९ ॥ पवस्व सोम द्युम्नी सुधारो महाँ अवीनामनुपूर्व्यः ॥ १० ॥ ॥ ९ ॥

इन्द्रो देवता १-५,८-१०. विश्वे देवा देवता ६. उषो देवता ७।
पंक्तिश्छन्दः। वसूयवः ३. सम्पातः ७. *

विश्वतोदावन्विश्वतो न आभर यं त्वा शविष्ठमीमहे ॥ १ ॥ एष ब्रह्मा य ऋत्विय इन्द्रो नाम श्रुतो गृणे ॥ २ ॥ ब्रह्माण इन्द्रं महयन्तो अर्कैरवर्धयन्नहये हन्तवा उ ॥ ३ ॥ अनवस्ते रथमश्वाय तक्षुस्त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम् ॥ ४ ॥ शं पदं मघं रयीषिणे न काममव्रतो हिनोति न स्पृशद्रयिम् ॥ ५ ॥ सदा गावः शुचयो विश्वधायसः सदा देवा अरेपसः ॥ ६ ॥ आ याहि वनसा सह गावः सचन्त वर्तनिं यदूधभिः ॥ ७ ॥ उप प्रक्षे मधुमति क्षियन्तः पुष्येम रयिं धीमहे त इन्द्र ॥ ८ ॥ अर्चन्त्यर्कं मरुतः स्वर्का आ स्तोभति श्रुतो युवा स इन्द्रः ॥ ९ ॥ प्र व इन्द्राय वृत्रहन्तमाय विप्राय गाथं गायत यं जुजोषते ॥ १० ॥ ॥ १० ॥

इन्द्रो देवता १,४,६,८,१०. अग्निर्देवता २,३. उषो देवता ५. विश्वे देवा
देवता ७,९। पंक्ति छन्दः ५,८. एकपदागायत्रिच्छन्दः १०।
बन्धुः २. सम्वर्तः ५. भौवन आप्त्यः ६. कवषऐलूषः ७.
भरद्वाजः ८. आत्रेयः ९. वसिष्ठः १०.

अचेत्यग्निश्चिकितिर्हव्यवाड् सुमद्रथः ॥ १ ॥ अग्ने त्वं नो अन्तम उत त्राता शिवो भुवो वरूथ्यः ॥ २ ॥ भगो न चित्रो अग्निर्महोनां दधाति रत्नम् ॥ ३ ॥ विश्वस्य प्रस्तोभ पुरो वा सन्यदि वेह नूनं ॥ ४ ॥ उषा अप स्वसुष्टमः संवर्त्तयति वर्तनिं सुजातता ॥ ५ ॥ इमा नु कं भुवना सीषधेमेन्द्रश्च विश्वे च

* अन्य पुस्तकेषु नोपलभ्यन्ते

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

देवा: ॥ ६ ॥ विस्रुतयो यथापथा इन्द्र त्वद्यन्तु रातय: ॥ ७ ॥ अया वाजं
देवहितं सनेम मदेम शतहिमा: सुवीरा: ॥ ८ ॥ ऊर्जा मित्रो वरुण:पिन्वतेडा:
पीवरीमिषं कृणुही न इन्द्र ॥ ९ ॥ इन्द्रो विश्वस्य राजति ॥ १० ॥ ॥ ११ ॥

इन्द्रो देवता १,३,४,१०, सूर्यो देवता २, विश्वे देवा देवता ५,
मरुतो देवता ६, पवमानो देवता ७, सविता देवता ८,
अग्निर्देवता ९ । अष्टिश्छन्द: १,३,५,७,९, जगती
छन्द: २, अतिजगती छन्द: ४,६, अतिशक्वरी
छन्द: ८,१०, गृत्समद: १,१०, गौराङ्गिरस: २,
परुच्छेप: ३,५,९, रेभा ४, एवयामरुत ६,
अनानत: पारुच्छेपि: ७,
नकुल: ८,

त्रिकद्रुकेषु महिषो यवाशिरं तुविशुष्मस्तृम्पत्सोममपिबद्विष्णुना सुतं यथा-
वशत् । स ईं ममाद महिकर्म कर्तवे महामुरुꣳ सैनꣳ सश्चद्देवो देवꣳ सत्य
इन्दु:सत्यमिन्द्रम् ॥ १ ॥ अयꣳसहस्रमानवो दृश: कवीनांमतिर्ज्योतिर्विधर्म ।
ब्रध्न:समीचीरुषस:समैरयदरेपस: सचेतस:स्वसरे मन्युमन्तश्चिता गो: ॥ २ ॥
इन्द्र याह्युप न:परावतो नायमच्छा विदथानीव सत्पतिरस्ता राजेव सत्पति: ।
हवामहे त्वा प्रयस्वन्त:सुतेष्वापुत्रासो न पीतरं वाजसातये मꣳहिष्ठं वाज-
सातये ॥ ३ ॥ तमिन्द्रं जोहवीमि मघवानमुग्रꣳ सत्रा दधानमप्रतिष्कुतꣳ
श्रवाꣳसि भूरि । मꣳहिष्ठो गीर्भिराच यज्ञियो ववर्त राये नो विश्वा सुपथा
कृणोतु वज्री ॥ ४ ॥ अस्तु श्रौषट् पुरो अग्निं धिया दध आनु त्यच्छर्धो दिव्यं
वृणीमह इन्द्रवायू वृणीमहे । यद्ध क्राणाविवस्वते नाभा सन्दाय नव्यसे । अध
प्र नूनमुपयन्ति धीतयो देवाꣳ अच्छा न धीतय: ॥ ५ ॥ प्र वो महे मतयोयन्तु
विष्णवे मरुत्वते गिरिजा एवया मरुत् । प्र शर्धाय प्र यज्यवे सुखादये तवसे

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

मन्द्रदिष्टये धुनिव्रताय शवसे ॥ ६ ॥ अया रुचा हरिण्या पुनानो विश्वा द्वेषांꣳसि तरति सयुग्वभिः सूरो न सयुग्वभिः । धारापृष्ठस्य रोचते पुनानो अरुषो हरिः । विश्वा यद्रूपा परियास्यृक्वभिः सप्तास्येभिर्ऋक्वभिः ॥ ७ ॥ अभि त्यं देवꣳ सवितारमोण्योः कविक्रतुमर्चामि सत्यसवꣳ रत्नधामभि प्रियं मतिम् । ऊर्ध्वा यस्यामतिर्भा अदिद्युतत्सवीमनि हिरण्यपाणिरमिमीत सुक्रतुः कृपास्वः ॥ ८ ॥ अग्निꣳ होतारं मन्ये दास्वन्तं वसोः सूनुꣳ सहसो जातवेदसम् विप्रन्न जातवेदसम् । य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा । घृतस्य विभ्राष्टिमनु शुक्रशोचिष आजुह्वानस्य सर्पिषः ॥ ९ ॥ तव त्यन्नर्यं नृतोप इन्द्र प्रथमं पूर्व्यं दिवि प्रवाच्यं कृतम् । यो देवस्य शवसा प्रारिणा असु रिणन्नपः । भुवो विश्वमभ्यदेवमोजसा विदेदूर्जꣳ शतक्रतुर्विदेदिषम् ॥ १० ॥ ॥ १२ ॥

॥ समाप्तश्चतुर्थोऽध्यायः ॥

॥ समाप्तं ऐन्द्रं पर्व ऐन्द्रकाण्डं वा ॥

॥ इति द्वितीयं पर्व ॥

*

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ पञ्चमाध्याय: ॥

पवमानो देवता । गायत्री छन्दः । अमहीयुः १,४. मधुच्छन्दाः २.
भृगुर्वारुणिः ३. त्रितः ५. काश्यपः ६. जमदग्निः ७.
दृढच्युत आगस्त्यः ८. काश्यपोऽसितः ९,१०.

उच्चा ते जातमन्धसो दिवि सद्भूम्याददे । उग्रꣳ शर्म महि श्रवः ॥ १ ॥
स्वादिष्ठया मदिष्ठया पवस्व सोमधारया । इन्द्राय पातवे सुतः ॥ २ ॥ वृषा पवस्व
धारया मरुत्वते च मत्सरः । विश्वा दधान ओजसा ॥ ३ ॥ यस्ते मदो वरेण्यो
तेना पवस्वान्धसा । देवावीरघशꣳसहा ॥ ४ ॥ तिस्रो वाच उदीरते गावो-
मिमन्ति धेनवः । हरिरेति कनिक्रदत् ॥ ५ ॥ इन्द्रायेन्दो मरुत्वते पवस्व मधु
मत्तमः । अर्कस्य योनिमासदम् ॥ ६ ॥ असाव्यꣳशुर्मदायाप्सु दक्षो गिरिष्ठाः ।
श्येनो न योनिमासदत् ॥ ७ ॥ पवस्व दक्षसाधनो देवेभ्यः पीतये हरे :
मरुद्भ्यो वायवे मदः ॥ ८ ॥ परि स्वानो गिरिष्ठाः पवित्रे सोमो अक्षरत् ।
मदेषु सर्वधा असि ॥ ९ ॥ परि प्रिया दिवः कविर्वयाꣳसि नप्त्योर्हितः । स्वानै-
र्याति कविक्रतुः ॥ १० ॥ ॥ १ ॥

पवमानो देवता । गायत्री छन्दः । कविर्मेधावी १. श्यावाश्वः २.
त्रितः ३. अमहीयुः ४,८. भृगुः ५. कश्यपः ६. निध्रुविः
काश्यपः ७. काश्यपो
ऽसितः ९,१०.

प्र सोमासो मदच्युतः श्रवसे नो मघोनाम् । सुता विदथे अक्रमुः ॥ १ ॥
प्र सोमासो विपश्चितोऽपो नयन्त ऊर्मयः । वनानि महिषा इव ॥ २ ॥ पव-
स्वेन्दो वृषा सुतः कृधी नो यशसो जने । विश्वा अप द्विषो जहि ॥ ३ ॥ वृषा-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ह्यसि भानुना द्युमन्तं त्वा हवामहे । पवमान स्वर्दृशम् ॥ ४ ॥ इन्दुः पवि-
ष्टचेतनः प्रियः कवीनां मतिः । सृजदश्वꣳ रथीरिव ॥ ५ ॥ असृक्षत प्र वाजि-
नो गव्या सोमासो अश्वया । शुक्रासो वीरयाशवः ॥ ६ ॥ पवस्व देव आयुष-
गिन्द्रं गच्छतु ते मदः । वायुमारोह धर्मणा ॥ ७ ॥ पवमानो अजीजनद्दिव-
श्चित्रं न तन्यतुम् । ज्योतिर्वैश्वानरं बृहत् ॥ ८ ॥ परि स्वानास इन्दवो मदाय
बर्हणा गिरा । मधो अर्षन्ति धारया ॥ ९ ॥ परिप्रासिष्यदत्कविः सिन्धोरूर्मा-
वधिश्रितः । कारुं बिभ्रत्पुरुस्पृहम् ॥ १० ॥ ॥ २ ॥

पवमानो देवता । गायत्री छन्दः । अमहीयुः १,८,९. बृहन्मतिः आङ्गिरसः २. काश्यपोऽसितः ३. प्रभूवसुः ४. मेध्यातिथिः ५. निध्रुविः काश्यपः ६,७. उचथ्यः १०.

उपोषु जातमप्तुरं गोभिर्भङ्गं परिष्कृतम् । इन्दुं देवा अयासिषुः ॥ १ ॥
पुनानो अक्रमीदभि विश्वा मृधो विचर्षणिः । शुम्भन्ति विप्रं धीतिभिः ॥ २ ॥ आवि-
शन्कलशꣳ सुतो विश्वा अर्षन्नभि श्रियः । इन्दुरिन्द्राय धीयते ॥ ३ ॥ असर्जि रथ्यो
यथा पवित्रे चम्वोः सुतः । कार्ष्मन्वाजी न्यक्रमीत् ॥ ४ ॥ प्रयद्गावो न भूर्णयस्त्वे-
षा अयासो अक्रमुः । घ्नन्तः कृष्णामप त्वचम् ॥ ५ ॥ अपघ्नन्पवसे मृधः क्रतुवित्सोम
मत्सरः । नुदस्वादेवयुं जनम् ॥ ६ ॥ अया पवस्व धारया यया सूर्यमरोचयः ।
हिन्वानो मानुषीरपः ॥ ७ ॥ स पवस्व य आविथेन्द्रं वृत्राय हन्तवे । वव्रिवाꣳसं
महीरपः ॥ ८ ॥ अया वीती परिस्रव यस्त इन्दो मदेष्वा । अवाहन्नवतीर्नव
॥ ९ ॥ परि द्युक्षꣳ सनद्रयिं भरद्वाजं नो अन्धसा । स्वानो अर्ष पवित्र आ
॥ १० ॥ ॥ ३ ॥

पवमानो देवता । गायत्री छन्दः । मेध्यातिथिः १. भृगुः २,७. उचथ्यः ३. अवत्सारः ४. निध्रुविः काश्यपः ५,६. काश्यपः मारीचः ८,९. असितः १०. कविः ११. जमदग्निः १२. अयास्यः आङ्गिरसः १३. अमहीयुः १४.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अचिक्रदद् वृषा हरिर्महान्मित्रो न दर्शतः । सꣳसूर्येण दिद्युते ॥ १ ॥ आ
ते दक्षं मयोभुवं वह्निमद्या वृणीमहे । पान्तमा पुरुस्पृहम् ॥ २ ॥ अध्वर्यो अद्रिभिः
सुतꣳ सोमं पवित्र आनय । पुनाहीन्द्राय पातवे ॥ ३ ॥ तरत्स मन्दी धावति
धारा सुतस्यान्धसः । तरत्स मन्दी धावति ॥ ४ ॥ आ पवस्व सहस्रिणꣳ रयिꣳ सोम
सुवीर्यम् । अस्मे श्रवाꣳसि धारय ॥ ५ ॥ अनु प्रत्नास आयवः पदं नवीयो अक्रमुः ।
रुचे जनन्त सूर्यम् ॥ ६ ॥ अर्षा सोम द्युमत्तमोऽभि द्रोणानि रोरुवत् । सीदन्यो
नी वनेष्वा ॥ ७ ॥ वृषा सोम द्युमाꣳ असि वृषा देव वृषव्रतः । वृषा धर्माणि
दधिषे ॥ ८ ॥ इषे पवस्व धारया मृज्यमानो मनीषिभिः । इन्दो रुचाभि गा
इहि ॥ ९ ॥ मन्द्रया सोम धारया वृषा पवस्व देवयुः । अव्या वारेभिरस्मयुः
॥ १० ॥ अया सोम सुकृत्यया महान्त्सन्नभ्यवर्धथाः । मन्दान इद् वृषायसे
॥ ११ ॥ अयं विचर्षणिर्हितः पवमानः स चेतति । हिन्वान आप्यं बृहत्
॥ १२ ॥ प्र न इन्दो महे तु न ऊर्मिं न बिभ्रदर्षसि । अभि देवाꣳ अयास्यः
॥ १३ ॥ अपघ्नन्पवते मृधोऽप सोमो अराव्णः । गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम्
॥ १४ ॥ ॥ ४ ॥

पवमानो देवता । बृहती छन्दः । भरद्वाजः काश्यपो गोतमो-
ऽत्रिर्विश्वामित्रो जमदग्निर्वसिष्ठः १-१२.

पुनानः सोम धारयापो वसानो अर्षसि । आ रत्नधा योनिमृतस्य सीद-
स्युत्सो देवो हिरण्ययः ॥ १ ॥ परीतो षिञ्चता सुतꣳ सोमो य उत्तमꣳ
हविः । दधन्वाꣳ यो नर्यो अप्स्वन्तरा सुषाव सोममद्रिभिः ॥ २ ॥ आ सोम
स्वानो अद्रिभिस्तिरो वाराण्यव्यया । जनो न पुरि चम्वोर्विशद्धरिः सदो वनेषु
दध्रिषे ॥ ३ ॥ प्र सोम देववीतये सिन्धुर्न पिप्ये अर्णसा । अꣳशोः पयसा
मदिरो न जागृविरच्छा कोशं मधुश्चुतम् ॥ ४ ॥ सोम उ ष्वाणः सोतृभिरधि ष्णु-
भिरवीनाम् । अश्वयेव हरिता याति धारया मन्द्रया याति धारया ॥ ५ ॥ तवा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

इहि सोम रारणसख्य इन्दो दिवेदिवे । पुरूणि बभ्रो निचरन्ति मामवपरिधीँ
रतिताँ इहि ॥ ६ ॥ मृज्यमानः सुहस्त्या समुद्रे वाचमिन्वसि । रयिं
पिशङ्गं बहुलं पुरुस्पृहं पवमानाभ्यर्षसि ॥ ७ ॥ अभि सोमास आयवः पवन्ते
मद्यं मदम् । समुद्रस्याधिविष्टपे मनीषिणो मत्सरासो मदच्युतः ॥ ८ ॥
पुनानः सोमजागृविरव्या वारैः परि प्रियः । त्वं विप्रो अभवोंगिरस्तम मधु
यज्ञं मिमिक्ष णः ॥ ९ ॥ इन्द्राय पवते मदः सोमो मरुत्वते सुतः । सहस्र
धारो अत्यव्यमर्षति तमी मृजन्त्यायवः ॥ १० ॥ पवस्व वाजसातमोऽभिवि
श्वानि वार्या । त्वँ समुद्रः प्रथमे विधर्मं देवेभ्यः सोम मत्सरः ॥ ११ ॥ पव-
मान अस्क्षत पवित्रमतिधारया । मरुत्वन्तो मत्सरा इन्द्रिया हया मेधामभि-
प्रयाँसिच ॥ १२ ॥ ॥ ५ ॥

पवमानो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः । उशना काव्यः १,८, वृषगणो
वासिष्ठः २, पराशरः शाक्त्यः ३,७, वसिष्ठः मैत्रा-
वरुणः ४,६, प्रतर्दनः दैवोदासिः ५, १०,
प्रस्कण्वः काण्वः ९.

प्र तु द्रव परि कोशं नि षीद नृभिः पुनानो अभि वाजमर्ष । अश्वं न
त्वा वाजिनं मर्जयन्तोऽच्छा बर्हिरशनाभिर्नयन्ति ॥ १ ॥ प्रकाव्यमुशनेव
ब्रुवाणो देवो देवानां जनिमाविवक्ति । महिव्रतः शुचिबन्धुः पावकः पदा
वराहो अभ्येति रेभन् पू०।६।४२॥ तिस्रो वाच ईरयति प्रवह्निर्ऋतस्य
धीतिं ब्रह्मणो मनीषाम् । गावो यन्ति गोपतिं पृच्छमानाः सोमं यन्ति मतयो
वावशानाः ॥ ३ ॥ अस्य प्रेषा हेमना पूयमानो देवो देवेभिः समपृक्त रसम् ।
सुतः पवित्रं पर्येति रेभन् मितेव सद्म पशुमन्ति होता ॥ ४ ॥ सोमः पवते
जनिता मतीनां जनिता दिवो जनिता पृथिव्याः । जनिताग्नेर्जनिता सूर्यस्य
जनितेन्द्रस्य जनितोत विष्णोः ॥ ५ ॥ अभि त्रिपृष्ठं वृषणं वयोधामाङ्गोषि-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

समवावशं त वाणीः । वनावसानो वरुणो न सिन्धुर्वि रत्नधा दयते वार्याणि
॥ ६ ॥ अक्रान्त्समुद्रः प्रथमे विधर्मन् जनयन् प्रजा भुवनस्य गोपाः । वृषा
पवित्रे अधिसानो अव्ये बृहत्सोमो वावृधे स्वानो अद्रिः ॥ ७ ॥ कनिक्रन्ति
हरिरासृज्यमानः सीदन्वनस्य जठरे पुनानः । नृभिर्यतः कृणुते निर्णिजं गामतो
मतिं जनयत स्वधाभिः ॥ ८ ॥ एष स्य ते मधुमाँ इन्द्र सोमो वृषा वृष्णः
परि पवित्रे अक्षाः । सहस्रदाः शतदा भूरिदावा शश्वत्तमं बर्हिरावाज्यस्थात्
॥ ९ ॥ पवस्व सोम मधुमाँ ऋतावापो वसानो अधिसानो अव्ये । अव
द्रोणानि घृतवन्ति रोह मदिन्तमो मत्सर इन्द्रपानः ॥ १० ॥ ॥ ६ ॥

[illegible]नो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः । प्रतर्दनः १, पराशरः शाक्त्यः २,१०, इन्द्र-
प्रमतिर्वासिष्ठः ३, वसिष्ठः मैत्रावरुणः ४, मृडीको वासिष्ठः ५,
नोधा गौतमः ६, कण्वो घौरः ७, मन्युर्वासिष्ठः ८, कुत्स आङ्गि-
रसः ९, कश्यपः मारीचः ११, प्रस्कण्वः काण्वः १२.

प्र सेनानीः शूरो अग्रे रथानां गव्यन्नेति हर्षते अस्य सेना । भद्रान्
कृण्वन्निन्द्रहवान्त्सखिभ्य आ सोमो वस्त्रा रभसानि दत्ते ॥ १ ॥ प्र ते धारा
मधुमतीरसृग्रन्वारं यत्पूतो अत्येष्यव्यं । पवमान पवसे धाम गोनां जनयन्त्
सूर्यमपिन्वो अर्कैः ॥ २ ॥ प्र गायताभ्यर्चाम देवान्त्सोमं हिनोत महते
धनाय । स्वादुः पवतामतिवारमव्यमासीदतु कलशं देव इन्दुः ॥ ३ ॥ प्रहि-
न्वानो जनिता रोदस्यो रथो न वाजं सनिषन्नयासीत् । इन्द्रं गच्छन्नायुधा
संशिशानो विश्वा वसु हस्तयोरादधानः ॥ ४ ॥ तक्षद्यदी मनसो वेनतो
वाग् ज्येष्ठस्य धर्मं द्युक्षोरनीके । आदीमायन्वरमावावशाना जुष्टं पतिं कलशे
गाव इन्दुम् ॥ ५ ॥ साकमुक्षो मर्जयन्त स्वसारो दश धीरस्य धीतयो धनुत्रीः ।
हरिः पर्यद्रवज्जाः सूर्यस्य द्रोणन्ननक्षे अत्यो न वाजी ॥ ६ ॥ अधि यदस्मि-
न्वाजिनीव शुभः स्पर्धन्ते धियः सूरे न विशः । अपो वृणानः पवते कवीयान्व्र-
जं न पशुवर्धनाय मन्म ॥ ७ ॥ इन्दुर्वाजी पवते गोन्योघा इन्द्रे सोमः सह

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

इन्दवमदाय । हन्ति रक्षो बाधते पर्यरातिं वरिवस्कृण्वन्वृजनस्य राजा ॥ ८ ॥
अया पवा पवस्वैना वसूनि माँश्चत्व इन्दो सरसि प्रधन्व । ब्रध्नश्चिद्यस्य वातो
न जूतिं पुरुमेधाश्चित्तकवे नरं धात् ॥ ९ ॥ महत्तत्सोमो महिषश्चकारापां
यद्गर्भोऽवृणीत देवान् । अदधादिन्द्रे पवमान ओजोऽजनयत्सूर्ये ज्योतिरिन्दुः
॥ १० ॥ असर्जि वक्वा रथ्ये यथाजौ धिया मनोता प्रथमा मनीषा । दश स्वसारो
अधि सानो अव्ये मृजन्ति वह्निँ सदनेष्वच्छ ॥ ११ ॥ अपामिवेदूर्मयस्त-
र्तुराणाः प्र मनीषा ईरते सोममच्छ । नमस्यन्तीरुपचयन्ति सञ्चाचविशन्त्यु-
शतीरुशन्तम् ॥ १२ ॥ ॥ ७ ॥

पवमानो देवता । अनुष्टुप् छन्दः १-६,८,९. बृहती छन्दः ७।
आन्धीगुः श्यावाश्विः १. ययातिर्नाहुषः २,३. मनुः सांवरणः ४.
अम्बरीष ऋजिश्वानौ ५,८. ऋभसूनू काश्यपौ ६,७.
प्रजापतिर्वाश्वः ९.

पुरोजितीवो अन्धसः सुताय मादयित्नवे । अप श्वानँ श्नथिष्ट न सखायो
दीर्घजिह्व्यं ॥ १ ॥ अयं पूषा रयिर्भगः सोमः पुनानो अर्षति । पतिर्विश्वस्य
भूमनो व्यख्यद्रोदसी उभे ॥ २ ॥ सुतासो मधुमत्तमाः सोमा इन्द्राय मन्दिनः ।
पवित्रवन्तो अक्षरन् देवान् गच्छन्तु वो मदाः ॥ ३ ॥ सोमाः पवन्त इन्दवो
ऽस्मभ्यं गातुवित्तमाः । मित्राः स्वाना अरेपसः स्वाध्यः स्वर्विदः ॥ ४ ॥ अभी
नो वाजसातमँ रयिमर्षशतस्पृहं । इन्दो सहस्रभर्णसं तुविद्युम्नं विभासहं
॥ ५ ॥ अभी नवन्ते अद्रुहः प्रियमिन्द्रस्य काम्यं । वत्सन्न पूर्व आयुनि
जातँ रिहन्ति मातरः ॥ ६ ॥ आ हर्यताय धृष्णवे धनुष्टन्वन्ति पौंस्यं ।
शुक्रा वियन्त्यसुराय निर्णिजे विपामग्रे महीयुवः ॥ ७ ॥ परि त्यँ हर्यतँ
हरिं बभ्रुं पुनन्ति वारेण । यो देवान्विश्वाँ इत्परि मदेन सह गच्छति ॥ ८ ॥
प्र सुन्वानायान्धसो मर्तो न वष्ट तद्वचः । अप श्वानमराधसँ हता मखं न
भृगवः ॥ ९ ॥ ॥ ८ ॥

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पवमानो देवता । जगती छन्दः । कविर्भार्गवः १-३,५, ऋषिगणः ४,
ऋषिगणः ६, रेणुर्वैश्वामित्रः ७, वेनोभार्गवः ८, भरद्वाजोवसुः ९,
वत्सः १०, अत्रिर्भौमः ११, पवित्रः
आङ्गिरसः १२ ॥

अभिप्रियाणि पवते च नो हितो नामानि यह्वो अधि येषु वर्द्धते ।
आ सूर्यस्य बृहतो बृहन्नधिरथं विष्वञ्चमरुहद्विचक्षणः ॥ १ ॥ अचोदसो नो
धन्वन्त्विन्दवः प्रस्वानासो बृहद्देवेषु हरयः । विचिदश्नाना इषयो अरातयोऽर्यो
नः सन्तु सनिषन्तु नो धियः ॥ २ ॥ एष प्रकोशे मधुमाँ अचिक्रददि-
न्द्रस्य वज्रो वपुषो वपुष्टमः । अभ्यृ३तस्य सुदुघा घृतश्चुतो वाश्रा अर्षन्ति
पयसा च धेनवः ॥ ३ ॥ प्रो अयासीदिन्दुरिन्द्रस्य निष्कृतँ सखा सख्युर्न
प्रमिनाति सङ्गिरम् । मर्य इव युवतिभिः समर्षति सोमः कलशे शतयामना पथा
॥ ४ ॥ धर्त्ता दिवः पवते कृत्व्यो रसो दक्षो देवानामनुमाद्यो नृभिः ।
हरिः सृजानो अत्यो न सत्वभिर्वृथा पाजाँसि कृणुषे नदीष्वा ॥ ५ ॥ वृषा
मतीनां पवते विचक्षणः सोमो अह्नां प्रतरीतोषसां दिवः । प्राणा सिन्धूनां
कलशाँ अचिक्रददिन्द्रस्य हार्द्याविशन्मनीषिभिः ॥ ६ ॥ त्रिरस्मै सप्तधेनवो
दुदुह्रिरे सत्यामाशिरं परमे व्योमनि । चत्वार्यन्या भुवनानि निर्णिजे चारूणि
चक्रे यदृतैरवर्द्धत ॥ ७ ॥ इन्द्राय सोम सुषुतः परिस्रवापामीवाभवतु रक्षसा
सह । मा ते रसस्य मत्सत द्वयाविनो द्रविणस्वन्त इह सन्त्विन्दवः ॥ ८ ॥
असावि सोमो अरुषो वृषा हरी राजेव दस्मो अभि गा अचिक्रदत् । पुनानो
वारमत्येष्यव्ययँ श्येनो न योनिं घृतवन्तमासदत् ॥ ९ ॥ प्र देवमच्छा
मधुमन्त इन्दवोऽसिष्यदन्त गाव आ न धेनवः । बर्हिषदो वचनवन्त ऊधभिः
परिस्रुतमुस्रिया निर्णिजं धिरे ॥ १० ॥ अञ्जते व्यञ्जते समञ्जते क्रतुँ
रिहन्ति मध्वाभ्यञ्जते । सिन्धोरुच्छ्वासे पतयन्तमुक्षणँ हिरण्यपावाः पशुमप्सु

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

गृभ्णते ॥ ११ ॥ पवित्रं ते विततम् ब्रह्मणस्पते प्रभुर्गात्राणि पर्येषि विश्वतः ।
अतप्ततनूर्न तदामो अश्नुते शृतास इद्वहन्तः सन्तदाशत ॥ १२ ॥ ॥ ९ ॥

इन्द्रो देवता । उष्णिक् छन्दः । अग्निश्चाक्षुषः १,७,११. चक्षुर्मानवः २.
पर्वत नारदौ ३,४,९,१०. त्रितः आप्त्यः ५. मनुराप्सवः ६.
द्वितो आप्त्यः ८,१२.

इन्द्रमच्छसुता इमे वृषणं यन्तु हरयः । श्रुष्टे जातास इन्दवः स्वर्विदः ॥ १ ॥
प्र धन्वा सोम जागृविरिन्द्रायेन्दो परिस्रव । द्युमन्तꣳ शुष्ममाभर स्वर्विदम् ॥ २ ॥
सखाय आनिषीदत पुनानाय प्रगायत । शिशुन्न यज्ञैः परिभूषत श्रिये ॥ ३ ॥
तं वः सखायो मदाय पुनानमभिगायत । शिशुन्न हव्यैः स्वदयन्त गूर्त्तिभिः ॥ ४ ॥
प्राणा शिशुर्महीनाꣳ हिन्वन्नृतस्य दीधितिं । विश्वा परिप्रिया भुवदध द्विता
॥ ५ ॥ पवस्व देववीतय इन्दो धाराभिरोजसा । आ कलशं मधुमान्त्सोम नः
सदः ॥ ६ ॥ सोमः पुनान ऊर्मिणाव्यं वारं विधावति । अग्रे वाचः पवमानः
कनिक्रदत् ॥ ७ ॥ प्र पुनानाय वेधसे सोमाय वच उच्यते । भृतिन्न भरा मति
भिर्जुजोषते ॥ ८ ॥ गोमन्न इन्दो अश्ववत्सुतः सुदक्ष धनिव । शुचिं च वर्ण
मधि गोषु धारय ॥ ९ ॥ अस्मभ्यं त्वा वसुविदमभि वाणीरनूषत । गोभिष्टे
वर्णमभिवासयामसि ॥ १० ॥ पवते हर्यतो हरिरतिह्वराꣳसि रꣳह्या । अभ्यर्ष
स्तोतृभ्यो वीरवद्यशः ॥ ११ ॥ परि कोशं मधुश्चुतꣳ सोमः पुनानो अर्षति ।
अभिवाणीर्ऋषीणाꣳ सप्तानूषत ॥ १२ ॥ ॥ १० ॥

इन्द्रो देवता । ककुप् छन्दः १—४,६,८. यवमध्या गायत्री छन्दः ५.
प्रगाथः छन्दः ७। गौरिवीतिः शाक्त्यः १. ऊर्ध्वसद्मा आङ्गिरसः २.
ऋजिश्वा भारद्वाजः ३,८. कृतयशा आङ्गिरसः ४. ऋणचः
आङ्गिरसः ५. शक्तिर्वासिष्ठः ६. उरुराङ्गिरसः ७.

पवस्व मधुमत्तम इन्द्राय सोम क्रतुवित्तमो मदः । महि द्युक्षतमो मदः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

॥ १ ॥ अभिद्युम्नं बृहद्यश इषस्पते दिदीहि देव देवयुम् । वि कोशं मध्यमं
युव ॥ २ ॥ आसोतापरिषिंचताश्वं न स्तोममप्तुरꣳ रजस्तुरम् । वनप्रक्षमुदप्रुतम्
॥ ३ ॥ एतमु त्यं मदच्युतꣳ सहस्रधारं वृषभं दिवोदुहम् । विश्वा वसूनि
बिभ्रतम् ॥ ४ ॥ स सुन्वे यो वसूनां यो रायामानेता य इडानाम् । सोमो यः
सुक्षितीनां ॥ ५ ॥ त्वꣳ ह्यंऽ३ग दैव्यं पवमान जनिमानि द्युमत्तमः । अमृत-
त्वाय घोषयन् ॥ ६ ॥ एषस्य धारया सुतो व्यावारेभिः पवते मदिंतमः । क्रीड-
न्नूर्मिरपामिव ॥ ७ ॥ य उस्रिया अपि या अंतरश्मनि निर्गा अकृन्तदोजसा ।
अभि व्रजं तत्निषे गव्यमश्व्यं वर्मीव धृष्णवारुज ॥ ८ ॥

॥ सौम्यं पवमानं वा पर्व काण्डं वा समाप्तम् ॥

॥ इति तृतीयं पर्व ॥

॥ इति पञ्चमाध्यायः ॥

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri
CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ षष्ठाध्यायः *

इन्द्रो देवता १—३, वरुणो देवता ४, पवमानो देवता ५,८, विश्वे देवा देवता ६, अन्नो देवता ९। बृहती छन्दः १, त्रिष्टुप् छन्दः २,९, गायत्री छन्दः ३,७,८, चतुष्पाद छन्दः ४,५, एकपाद छन्दः ६। भरद्वाजः १, वसिष्ठः २, वामदेवः ३,६, शुनःशेपः ४, गृत्समदः ५, अमहीयुः ७,८, आत्मा ९,

इन्द्र ज्येष्ठन्न आभर ओजिष्ठम् पुपुरि श्रवः। यद्दिधृक्षेम वज्रहस्त रोदसी उभे
सुशिप्र पप्राः॥ १ ॥ इन्द्रो राजा जगतश्चर्षणीनामधिक्षमा विश्वरूपं यदस्य।
ततो ददाति दाशुषे वसूनि चोदद्राध उपस्तुतश्चिदर्वाक्॥ २ ॥ यस्येदमा रजो-
युजस्तुजे जने वनꣳ स्वः। इन्द्रस्य रन्त्यम् बृहत् ॥ ३ ॥ उदुत्तमं वरुण पाशम-
स्मदवाधमं विमध्यमꣳ श्रथाय। अथादित्य व्रते वयन्तवानागसो अदितयेस्याम।
॥ ४ ॥ त्वया वयम्पवमानेन सोम भरे कृतं विचिनुयाम शश्वत्। तन्नो मित्रो
वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ५ ॥ इमं वृषणङ्
कृणुतैकमिन्माम् ॥ ६ ॥ स न इन्द्राय यज्यवे वरुणाय मरुद्भ्यः। वरिवोवि-
त्परिस्रव ॥ ७ ॥ एना विश्वान्यर्य आ द्युम्नानि मानुषाणाम्। सिषासन्तो
वनामहे ॥ ८ ॥ अहमस्मि प्रथमजा ऋतस्य पूर्वन्देवेभ्यो अमृतस्य नाम।
यो मा ददाति स इदेव मावदहमन्नमन्नमदन्तमद्मि ॥ ९ ॥

इन्द्रो देवता १,३,४,७, पवमानो देवता २, विश्वे देवा देवता ५, वायुर्देवता ६। गायत्री छन्दः १,३,४,६, जगती छन्दः २, त्रिष्टुप् छन्दः ५,

* केषुचित्पुस्तकेष्वत्रैव पूर्वार्चिकसमाप्तिः॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अनुष्टुप् छन्दः ७। श्रुतकक्षः १, पवित्रः २, मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः ३,४, प्रयः ५, गृत्समदः ६, नृमेध पुरुमेधौ ७,

त्वमेतदधारयः कृष्णासु रोहिणीषु च। परुष्णीषु रुशत्पयः ॥ १ ॥ अरूरुचदुषसः पृश्निरग्रिय उक्षा मिमेति भुवनेषु वाजयुः। मायाविनो ममिरे अस्य मायया नृचक्षसः पितरो गर्भमादधुः ॥ २ ॥ इन्द्र इद्धर्योः सचा सम्मिश्ल आ वचोयुजा। इन्द्रो वज्री हिरण्ययः ॥ ३ ॥ इन्द्र वाजेषु नोऽव सहस्रप्रधनेषु च उग्र उग्राभिरूतिभिः ॥ ४ ॥ प्रथश्च यस्य सप्रथश्च नामानुष्टुभस्य हविषो हविर्यत्। धातुर्द्युतानात्सवितुश्च विष्णो रथन्तरमाजभारावसिष्ठः ॥ ५ ॥ नियुत्वान्वायवागह्ययꣳ शुक्रो अयामि ते। गन्तासि सुन्वतो गृहम् ॥ ६ ॥ यज्जायथा अपूर्व्य मघवन् वृत्रहत्याय तत् पृथिवीमप्रथयस्तदस्तभ्ना उतो दिवम् ॥ ७ ॥

प्रजापतिर्देवता १, पवमानो देवता २,३, अग्निर्देवता ४—६,११, रात्रिर्देवता ७, वैश्वानरो देवता ८, विश्वेदेवा देवता ९, लिङ्गोक्ता देवता १०, इन्द्रो देवता ११, सर्वात्मा देवता १२। अनुष्टुप्छन्दः १,७, त्रिष्टुप् छन्दः २,३,५,६,९,११—१३, गायत्री छन्दः ४, जगती छन्दः ८, महापंक्तिश् छन्दः १०। वामदेवः १,५,७,१०, गौतमः २,३, मधुच्छन्दा ४, गृत्समदः ६, भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ८,९, हिरण्यस्तूपः ११, विश्वामित्रः १२,१३,

मयि वर्चो अथो यशो थो यज्ञस्य यत्पयः। परमेष्ठी प्रजापतिर्दिवि द्यामिव दृꣳहतु ॥ १ ॥ सन्ते पयाꣳसि समु यन्तु वाजाः संवृष्ण्यान्यभिमातिषाहः। आप्यायमानो अमृताय सोम दिवि श्रवाꣳस्युत्तमानि धिष्व ॥ २ ॥ त्वमिमा ओषधीः सोम विश्वास्त्वमपो अजनयस्त्वङ्गाः। त्वमातनोरुर्वा३न्तरिक्ष-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

त्वज्ज्योतिषा वि तमो ववर्थ ॥ ३ ॥ अग्निमीडे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम्।
होतारꣳ रत्नधातमम् ॥ ४ ॥ ते मन्वत प्रथमं नाम गोनां त्रिः सप्त परमं नाम
जानन्। ता जानतीरभ्यनूषत क्षा आविर्भुवन्नरुणीर्यशसा गावः ॥ ५ ॥ समन्या
यन्त्युपयन्त्यन्याः समानमूर्वं नद्यस्पृणन्ति। तमूशुचिꣳ शुचयो दीदिवाꣳसमपा
न्नपातमुपयन्त्यापः ॥ ६ ॥ आ प्रागाद्भद्रा युवतिरह्नः केतून्त्समीर्त्सति। अभू
द्भद्रा निवेशनी विश्वस्य जगतो रात्री ॥ ७ ॥ प्रक्षस्य वृष्णो अरुषस्य नू मह
प्र नो वचो विदथा जातवेदसे। वैश्वानराय मतिर्नव्यसे शुचिः सोम इ
पवते चारुरग्नये ॥ ८ ॥ विश्वे देवा मम शृण्वन्तु यज्ञमुभे रोदसी अपा
पाच्च मन्म। मा वो वचाꣳसि परिचक्ष्याणि वोचꣳ सुम्नेष्विद्वो अन्तमा मदेम
॥ ९ ॥ यशो मा द्यावापृथिवी यशो मेन्द्रबृहस्पती। यशो भगस्य विन्दतु यशो
मा प्रतिमुच्यताम्। यशस्व३ः स्याः सꣳसदोऽहं प्रवदिता स्याम् ॥ १० ॥ इन्द्रस्य
नु वीर्याणि प्रवोचं यानि चकार प्रथमानि वज्री। अहन्नहिमन्वपस्ततर्द प्रवक्ष
णा अभिनत् पर्वतानाम् ॥ ११ ॥ अग्निरस्मि जन्मना जातवेदा घृतं मे चक्षु
रमृतं म आसन्। त्रिधातुरर्को रजसो विमानो ऽजस्रञ्ज्योतिर्हविरस्मि सर्वम्
॥ १२ ॥ पात्यग्निर्विपो अग्रं पदं वेः पाति यह्वश्चरणꣳ सूर्यस्य। पाति नाभा
सप्तशीर्षाणमग्निः पाति देवानामुपमादमृष्वः ॥ १३ ॥

अग्निर्देवता १, ऋतुर्देवता २, पुरुषोदेवता ३-६, रात्रिर्देवता ७
द्यावापृथिवी देवते ८, इन्द्रोदेवता ९,११, धात्रादेवता १०,
गौर्देवता १२। पंक्तिश्छन्दः १,२, अनुष्टुप्छन्दः ३-७,९,१०,
त्रिष्टुप् छन्दः ८,११,१२। वामदेवः १,२,८-१२
नारायणः ३-७,

भ्राजन्त्यग्ने समिधान दीदिवो जिह्वा चरत्यन्तरासनि। स त्वन्नो अग्ने
पयसा वसुविद्रयिं वर्चो दृशे दाः ॥ १ ॥ वसन्त इन्नु रन्त्यो ग्रीष्म इन्नु रन्त्यः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वर्षाण्यनुशरदो हेमन्तः शिशिर इन्नु रन्त्यः ॥ २ ॥ सहस्रशीर्षाः पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात्। स भूमिꣳ सर्वतो वृत्वात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम् ॥ ३ ॥ त्रिपादूर्ध्व उदैत् पुरुषः पादोऽस्येहाभवत्पुनः। तथा विष्वङ्व्यक्रामदशनानशने अभि ॥ ४ ॥ पुरुष एवेदꣳ सर्वं यद्भूतं यच्च भाव्यम्। पादोऽस्य सर्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतन्दिवि ॥ ५ ॥ तावानस्य महिमा ततो ज्यायाꣳश्च पुरुषः। उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥ ६ ॥ ततो विराडजायत विराजो अधि पूरुषः। स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिमथो पुरः ॥ ७ ॥ मन्ये वां द्यावापृथिवी सुभोजसौ ये अप्रथेथाममितमभियोजनम्। द्यावापृथिवी भवतꣳ स्योने ते नो मुञ्चतमꣳहसः ॥ ८ ॥ हरी त इन्द्र श्मश्रूण्युतो ते हरितौ हरी। तन्त्वा स्तुवन्ति कवयः पुरुषासो वनर्गवः ॥ ९ ॥ यद्वर्चो हिरण्यस्य यद्वा वर्चो गवामुत। सत्यस्य ब्रह्मणो वर्चस्तेन मा सꣳसृजामसि ॥ १० ॥ सहस्तन्न इन्द्र दद्ध्योज ईशे ह्यस्य महतो विरप्शिन्। क्रतुन्न नृम्णꣳ स्थविरञ्च वाजं वृत्रेषु शत्रून्त्सहना कृधी नः ॥ ११ ॥ सहर्षभाः सहवत्सा उदेत विश्वा रूपाणि बिभ्रतीर्द्व्यूध्नीः। उरुः पृथुरयं वो अस्तु लोक इमा आपस्सुप्रपाणा इह स्त ॥ १२ ॥

अग्निः पवमानो देवता १, सूर्यो देवता २—१४। जगती छन्दः १,
त्रिष्टुप् छन्दः ३, गायत्री छन्दः १,४—१४। वैखानसः १,
विभ्राट् सूर्य्य पुत्रः २, कुत्सः ३, सार्पराज्ञी ४—६,
प्रस्कण्वः काण्वः ७—१४,

अग्न आयूꣳषि पवस आसुवोर्जमिषञ्च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥ १ ॥ विभ्राड् बृहत्पिबतु सोम्यम्मध्वायुर्दधद्यज्ञपतावविह्रुतम्। वातजूतो यो अभिरक्षति त्मना प्रजाः पिपर्त्ति बहुधा विराजति ॥ २ ॥ चित्रन्देवानामुदगादनीकञ्चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षꣳ सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥ ३ ॥ आयङ्गौः पृश्निरक्रमीदसदन्मातरम्पुरः। पितरञ्च प्रयन्त्स्वः ॥ ४ ॥ अन्त-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

श्चरति रोचना स्यप्राणादपानती । व्यख्यन्महिषो दिवम् ॥ ५ ॥ त्रिꣳशद्धाम विरा-
जति वाक्पतङ्गाय धीयते । प्रति वस्तोरह द्युभिः ॥ ६ ॥ अप त्ये तायवो यथा नक्ष-
त्रा यन्त्यक्तुभिः । सूराय विश्वचक्षसे ॥ ७ ॥ अदृश्रन्नस्य केतवो वि रश्मयो जनाꣳ
अनु । भ्राजन्तो अग्नयो यथा ॥ ८ ॥ तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य । विश्व
माभासि रोचनम् ॥ ९ ॥ प्रत्यङ् देवानां विशः प्रत्यङ्ङुदेषि मानुषान् । प्रत्यङ्
विश्वꣳ स्वर्दृशे ॥ १० ॥ येना पावक चक्षसा भुरण्यन्तञ्जनाꣳ अनु । त्वं वरुण
पश्यसि ॥ ११ ॥ उद्यामेषि रजःपृथ्वहा मिमानो अक्तुभिः । पश्यञ्जन्मानि सूर्य
॥ १२ ॥ अयुक्त सप्त शुन्ध्युवः सूरो रथस्य नप्त्यः । ताभिर्याति स्वयुक्तिभिः ॥ १३
सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य । शोचिष्केशं विचक्षण ॥ १४ ॥

॥ समाप्तम् आरण्यम् पर्व आरण्यकाण्डं वा ॥

॥ इति चतुर्थम्पर्व ॥

॥ सामवेद संहितायां छन्द आर्चिकः समाप्तः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

महानाम्न्यार्च्चिकः

विदा मघवन् विदा गातुमनुशंसिषो दिशः*। शिक्षा शचीनाम्पते पूर्वीणाम्पु-
रूवसो॥१॥ आभिष्ट्वमभिष्टिभिः† स्वाऽ३र्न्नांशुः। प्रचेतन प्रचेतये‡न्द्र द्युम्नाय न
इषे॥२॥ एवा हि शक्रो¶ राये वाजाय वज्रिवः। शविष्ठ वज्रिन्नृञ्जसे मंहिष्ठ वज्रि
न्नृञ्जस§ आयाहि पिब मत्स्व‖॥३॥

विदा राये सुवीर्यम्भवो वाजानाम्पतिर्वशाँ अनु। मंहिष्ठ वज्रिन्नृञ्जसे
यः शविष्ठः शूराणाम्॥४॥ यो मंहिष्ठो मघोनामंशुर्न्न शोचिः। चिकित्वो
अभि नो नयेन्द्रो विदे तमुस्तुहि॥५॥ ईशे हि शक्रस्तमूतये हवामहे जेतारमपरा-
जितम्। स नः स्वर्षदति द्विषः क्रतुश्छन्द ऋतम् बृहत्॥६॥ -।-

इन्द्रन्धनस्यसातये हवामहे जेतारमपराजितम्। स नः स्वर्षदति द्विषः स
नः स्वर्षदति द्विषः॥७॥ पूर्वस्य यत्ते अद्रिवोऽंशुर्म्मदाय। सुम्न आधेहि नो
वसो पूर्त्तिः शविष्ठ शस्यते॥ वशी हि शक्रो नूनन्तन्नव्यंसन्यसे॥८॥ प्रभोजनस्य
वृत्रहन्त्सम र्य्येषु ब्रवावहै। शूरो यो गोषु गच्छति सखा सुशेवो अद्वयुः॥९॥ ‡‡
एवाह्योऽ३ऽ३ऽ३वएवाँ ह्यग्ने एवाहीन्द्र। एवाहिपूषन्एवाहिदेवाः॥१०॥

* द्विपदा
† "शिक्षा" इत्यत आरभ्य तत्पर्यंतं शाक्वरभागमाह
‡ एतत्पर्यंतमुपसर्गभागमाह
¶ उभयभागमाह
§ शाक्वरम् पुनः
‖ पुनरुपसर्गमाह
-।- अस्मिन् तृचेऽपि पूर्ववत् छंदोभागविनयोगः॥
‡‡ छंदोभाग विनयोगः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

उत्तरार्चिकः

सोमोदेवता १—३,८-१०,१५-१८, अग्निर्देवता ४,२०,२१, मित्रावरुणौ देवते ५, इन्द्रोदेवता ६,११,१३,१४,२२,२३, इन्द्राग्नीदेवते ७, सर्वेदेवा देवता १२। गायत्रीछन्दः १-८,१२,१५,२१, वृहतीछन्दः ९,११,१३,१४,२० त्रिष्टुप्छन्दः १०, ककुप्छन्दः १६,२२,२३, उष्णिक्छन्दः १७, अनुष्टुप्छन्दः १८, जगती छन्दः १९। असितः काश्यपो देवलोवा ऋषिः १, कश्यपोमारीचः २, वैखानसा आङ्गिरसः ३, भरद्वाजः ४, विश्वामित्रोजमदग्निर्वा ५, इरिमिठः ६, विश्वामित्रो गाथिनः ७, अमहीयुः आङ्गिरसः ८-१०, वाशिष्ठः ११, वामदेवः १२, नोधाः काक्षीवतः १३, कलिः प्रगाथः १४, यक्षो ऽग्निः १५, संहितः १६, शफः १७, श्यावाश्व १८, आन्धीगवः १९, अग्निर्वैश्वानरः २०, सारुामक्षः २१, सौभरिः २२, नृमेधः २३,

उपास्मै गायता नरः पवमानायेन्दवे। अभि देवाँ इयक्षते॥ अभि ते मधुना पयोऽथर्वाणो अशिश्रयुः। देवं देवाय देवयुः॥ स नः पवस्व शं गवे जनाय शमर्वते। शꣳ राजन्नोषधीभ्यः॥ १ ॥ दविद्युतत्या रुचा परिष्टोभन्त्या कृपा। सोमः शुक्रा गवाशिरः॥ हिन्वानो हेतृभिर्हित आ वाजं वाज्यक्रमीत्। सीदंतो वनुषो यथा॥ ऋधक्सोम स्वस्तये संजग्मानो दिवा कवे। पवस्व सूर्यो दृशे
॥ २ ॥ पवमानस्य ते कवे वाजिंत्सर्गा असृक्षत। अर्वंतो न श्रवस्यवः॥ अच्छा कोशं मधुश्चुतमसृग्रं वारे अव्यये। अवावशंत धीतयः॥ अच्छा समुद्रमिंदवोऽस्तं गावो न धेनवः। अग्मन्नृतस्य योनिमा॥ ३ ॥ अग्न आयाहि वीतये गृणानो हव्यदातये। नि होता सत्सि बर्हिषि॥ तं त्वा समिद्भिरंगिरो घृतेन वर्धयामसि। बृहच्छोचायविष्ठ्य॥ स नः पृथु श्रवाय्यमच्छा देव विवाससि। बृहदग्ने सुवीर्यं॥ ४ ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

आनो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतं। मध्वा रजाꣳसि सुक्रतू॥ उरुशꣳसा नमोवृधा
मह्ना दक्षस्य राजथ: । द्राघिष्ठाभि: शुचिव्रता॥ गृणाना जमदग्निना योनावृतस्य
सीदतं। पातꣳ सोममृतावृधा ॥ ५ ॥　आयाहि सुषुमाहित इन्द्र सोमं पिबा
इमम्। एदं वर्हि: सदो मम॥ आ त्वा ब्रह्मयुजा हरी वहतामिन्द्रकेशिना। उप
ब्रह्माणि न: शृणु॥ ब्रह्माणस्त्वायुजा वयꣳ सोमपामिन्द्र सोमिन:। सुतावन्तो हवा-
महे ॥ ६ ॥　इन्द्राग्नी आगतं सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यं। अस्य पातं धियेषिता॥
इन्द्राग्नी जरितु: सचा यज्ञो जिगाति चेतन: । अया पातमिमꣳसुतं॥ इन्द्रमग्निं
कविच्छदा यज्ञस्य जूत्या वृणे। ता सोमस्येह तृंपतां ॥ ७ ॥　उच्चा ते जातमन्धसो
दिवि सद्भूम्यादद। उग्रꣳ शर्म महि श्रव:॥ स न इन्द्राय यज्यवे वरुणाय मरुद्भ्य:।
वरिवो वित्परिस्रव॥ एना विश्वान्यर्य आद्युम्नानि मानुषाणां। सिषासंतो वनामहे
॥ ८ ॥ पुनान: सोम धारयापो वसानो अर्षसि। आ रत्नधा योनिमृतस्य सीदस्यु-
त्सो देवो हिरण्यय:॥ दुहान ऊधर्दिव्यं मधुप्रियं प्रत्नꣳ सधस्थमासदत्। आपृच्छं
धरुणं वाज्यर्षसि नृभिर्धौतो विचक्षण: ॥ ९ ॥　प्र तु द्रव परिकोशं निषीद नृभि:
पुनानो अभिवाजमर्ष। अश्वं न त्वा वाजिनं मर्जयंतोच्छा वर्हिरशनाभिर्नयन्ति॥
स्वायुध: पवते देव इन्दुरशस्तिहा वृजना रक्षमाण:। पिता देवानां जनिता सु-
दक्षो विष्टंभो दिवो धरुण: पृथिव्या:॥ ऋषिर्विप्र: पुरएता जनानामृभुर्धीर
उशना काव्येन। स चिद्विवेद निहितं यदासामपीच्यं गुह्यं नाम गोनाम् ॥१०॥
अभि त्वा शूर नोनुमोऽदुग्धा इव धेनव:। ईशानमस्य जगत: स्वर्दृशमीशानमिन्द्र
तस्थुष: ॥ न त्वावाꣳ अन्यो दिव्यो न पार्थिवो न जातो न जनिष्यते। अश्वायंतो
मघवन्निन्द्र वाजिनो गव्यंतस्त्वा हवामहे ॥ ११ ॥　कया नश्चित्र आभुवदूती
सदावृध: सखा। कया शचिष्ठया वृता॥ कस्त्वा सत्यो मदानां मꣳहिष्ठो मत्सदन्धस:।
दृढा चिदारुजे वसु॥ अभीषुण: सखीनामविता जरितॄणाम्। शतम्भवास्यूतये ॥११
तं वो दस्ममृतीषहं वसोर्मंदानमन्धस:। अभि वत्सं न स्वसरेषु धेनव इन्द्रं गीर्भिर्नवा-
महे॥ द्युक्षꣳ सुदानुं तविषीभिरावृतं गिरिं न पुरुभोजसं। क्षुमंतं वाजाꣳ शतिनꣳ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

सहस्रिणं मच्चूगोमन्तमीमहे ॥ १३ ॥ तरोभिर्वो विदद्वसुमिन्द्रꣳ सबाध ऊतये
बृहद्गायंत: सुतसोमे अध्वरे हुवे भरं न कारिणम्॥ न यं दुध्रा वरंते न स्थिरा मुरो
मदेषु शिप्रमन्धस:॥ य आदृत्या शशमानाय सुन्वते दाता जरित्र उक्थ्यं ॥ १४॥
स्वादिष्ठया मदिष्ठया पवस्व सोम धारया। इन्द्राय पातवे सुत:॥रक्षोहा विश्वचर्ष-
णिरभियोनिमयोहते । द्रोणे सधस्थमासदत् ॥ वरिवो धातमो भुवो मꣳहिष्ठो
वृत्रहंतम:। पर्षिराधो मघोनाम् ॥ १५ ॥ पवस्व मधुमत्तम इन्द्राय सोम क्रतु-
वित्तमो मद: । महि द्युक्षतमो मद:॥यस्य ते पीत्वा वृषभो वृषायतेऽस्य पीत्वा
स्वर्विद:। स सुप्रकेतो अभ्यक्रमीदिषोऽच्छावाजं नैतश: ॥ १६ ॥ इन्द्रमच्छसुता इमे
वृषणं यंतु हरय:। श्रुष्टे जातास इन्दव स्वर्विद:॥अयं भराय सानसिरिन्द्राय पवते
सुत:। सोमो जैत्रस्य चेतति यथा विदे॥अस्येदिन्द्रो मदेष्वा ग्राभंगृभ्णाति सानसिं।
वज्रं च वृषणं भरत्समप्सुजित् ॥ १७ ॥ पुरो जितीवो अंधस: सुताय मादयि-
त्नवे। अप श्वानꣳ श्नथिष्टन सखायो दीर्घजिह्व्यम्॥ यो धारया पावकया परि-
प्रस्यंदते सुत: । इन्दुरश्वो न कृत्व्य: ॥ तं दुरोषमभीनर: सोमं विश्वाच्या धिया ।
यज्ञाय संत्वद्रय: ॥ १८ ॥ अभि प्रियाणि पवते चनोहितो नामानि
यह्वो अधि येषु वर्धते। आ सूर्यस्य बृहतो बृहन्नधि रथं विष्वंचमरुहद्विचक्षण: ॥
ऋतस्य जिह्वा पवते मधु प्रियं वक्ता पतिर्धियो अस्या अदाभ्य: । दधाति पुत्र:
पित्रोरपीच्या३न्नाम तृतीयमधिरोचनं दिव: ॥ अवद्युतान: कलशाꣳ अचिक्रद-
न्नृभिर्येमाण: कोश आ हिरण्यये। अभी ऋतस्य दोहना अनुषताधि त्रिपृष्ठ उषसो
विराजसि ॥ १९ ॥ यज्ञायज्ञा वो अग्नये गिरागिरा च दक्षसे। प्र प्रवयममृतं
जातवेदसं प्रियं मित्रं न शꣳसिषं॥ ऊर्जो नपातꣳ स हि नायमस्मयुर्दाशेम
हव्यदातये। भुवद्वाजेष्वविता भुवद्वृध उत त्राता तनूनाम् ॥ २० ॥ एह्यू षु
ब्रवाणि तेऽग्न इत्थेतरा गिर:। एभिर्वर्धास इन्दुभि:॥यत्र क्व च ते मनो दक्षन्दधस
उत्तरं। तत्र योनिं कृणवसे॥ न हि ते पूर्तमक्षिपद्भुवन्नेमानां पते॥अथा दुवो वन
वसे ॥ २१ ॥ वयमु त्वामपूर्व्य स्थूरं न कच्चिद्भरंतोऽवस्यव:। वज्रिञ्चित्रꣳ हवा-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

महे॥ उपत्वा कर्मन्नूतये स नो युवोग्रश्चक्राम यो धृषत्। त्वामिद्ध्यवितारं ववृमहे
सखाय इन्द्र सानसिम्॥ २२ ॥ अधा हींद्र गिर्वण: उप त्वा काम ईमहे स-
सृग्महे। उदेव ग्मंत उदभिः॥ वार्णत्वा यव्याभिर्वर्धंति शूर ब्रह्माणि। वावृध्वांसं
चिदद्रिवो दिवेदिवे॥ युंजंति हरी इषिरस्य गाथयोरौ रथ उरुयुगे वचोयुजा।
इन्द्रवाहा स्वर्विदा॥ २३ ॥

॥ इति प्रथमाध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ द्वितीयाध्यायः

इन्द्रोदेवता १–१२, अग्निर्देवता १३,१६, उषादेवता १४, अश्विनौदेवते १५, सोमोदेवता १७—२२। गायत्रीछन्दः १—११, १६—१९,२१, २२ प्रथममंत्रस्य ॥ उष्णिक्छन्दः १२,२२ द्वितीयमंत्रस्य। बृहतीछन्दः १३—१५,२०, अनुष्टुप्छन्दः २२, तृतीयमंत्रस्य॥ *श्रुतकक्षः १,४, वसिष्ठः२,१४,१५, मेधातिथिप्रियमेधौ ३, इरिम्बिठः ५, कुसीदःकाण्वः६ त्रिशोकः ७, काण्वः प्रियमेधः ८, विश्वामित्रः ९, मधुच्छन्दा १०, शुनःशेपः ११, नारदः १२, वामदेवः १३, वत्सः १६, असितः काश्यपो अमहीयुर्वा १७,१८, श्यावाश्वः १९,२१, भरद्वाजाद्यः सप्तऋषयः २०, श्यावाश्वः २२ द्वितीयमंत्रस्य, प्रजापतिः २२ तृतीयमंत्रस्य ॥

पांतमा वो अन्धस इन्द्रमभिप्रगायत । विश्वासाहꣳ शतक्रतुं मꣳहिष्ठं
चर्षणीनाम्॥पुरुहूतं पुरुष्टुतं गाथान्याऽ३ꣳसनश्रुतं। इन्द्र इति ब्रवीतन ॥ इन्द्र
इन्नो महोनां दाता वाजानां नृतुः । महाꣳ अभिज्ञ्वायमत् ॥ १ ॥ प्र व इन्द्राय
मादनꣳ हर्यश्वाय गायत । सखायः सोमपाव्ने ॥ शꣳसेदुक्थꣳ सुदानव उत द्युक्षं
यथा नरः । चकृमा सत्यराधसे ॥ त्वं न इन्द्र वाजयुस्त्वं गव्युः शतक्रतो । त्वꣳहिरण्य-
युर्वसो ॥ २ ॥ वयमु त्वा तदिदर्था इन्द्र त्वायंतः सखायः । कण्वा उक्थेभिर्जरन्ते ॥
न घेमन्यदापपन वज्रिन्नपसो नविष्टौ । तवेदु स्तोमैश्चिकेत ॥ इच्छन्ति देवाः सुन्व-
न्तम्न स्वप्नाय स्पृहयंति । यंति प्रमादमतन्द्राः ॥ ३ ॥ इन्द्राय मद्वने सुतं परिष्टोभन्तु
नो गिरः । अर्कमर्चन्तु कारवः ॥ यस्मिन्विश्वा अधिश्रियो रणन्ति सप्तसꣳसदः ।
इन्द्रꣳ सुते हवामहे ॥ त्रिकद्रुकेषु चेतनं देवासो यज्ञमत्नत । तमिद्वर्धन्तु नो गिरः
॥ ४ ॥ अयं त इन्द्र सोमो निपूतो अधि बर्हिषि । एहीमस्य द्रवा पिब ॥ प्राचि-

* मुख्य मंत्राधिकारादृषिलेखनं कृतम् ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

गो शाचिपूजनायꣳ रणाय ते सुतः । आखंडल प्रहूयसे ॥ यस्ते शृंगवृषो णपात्प्रण
पात्कुण्डपाय्यः । न्यस्मिं दध्र आ मनः ॥ ५ ॥ आ तू न इन्द्र क्षुमन्तं चित्रं ग्राभꣳ
संगृभाय । महाहस्ती दक्षिणेन ॥ विद्मा हि त्वा तुविकूर्मिं तुविदेष्णं तुवीमघं ।
तुविमात्रमवोभिः । न हि त्वा शूर देवा न मर्तासो दित्सन्तं । भीमं न गां वारयन्ते
॥ ६ ॥ अभि त्वा वृषभा सुते सुतꣳ सृजामि पीतये । तृम्पा व्यश्नुही मदं ॥ मा त्वा
मूरा अविष्यवो मोपहस्वान आदभन् । माकीं ब्रह्मद्विषं वनः ॥ इह त्वा गोपरी-
णसं महे मन्दन्तु राधसे । सरो गौरो यथा पिब ॥ ७ ॥ इदं वसो सुतमन्धः
पिबा सुपूर्णमुदरं । अनाभयिन् ररिमा ते ॥ नृभिर्धौतः सुतो अश्नै रव्यावारैः परिपूतः ।
अश्वो न निक्तो नदीषु ॥ तं ते यवं यथा गोभिः स्वादुमकर्म श्रीणन्तः । इन्द्र त्वास्मि-
न्त्सधमादे ॥ ८ ॥ इदꣳ ह्यन्वोजसा सुतꣳ राधानां पते । पिबा त्वाऽ३स्य गिर्वणः ॥
यस्ते अनुस्वधामसत्सुते नियच्छ तन्वं । स त्वा ममत्तु सोम्य ॥ प्र ते अश्नोतु कुक्ष्योः
प्रेन्द्र ब्रह्मणा शिरः । प्र बाहू शूर राधसा ॥ ९ ॥ आ त्वेता निषीदतेन्द्रमभि प्र-
गायत । सखाय स्तोमवाहसः ॥ पुरूतमं पुरूणामीशानं वार्याणां । इन्द्रꣳ सोमे सचा
सुते ॥ स घा नो योग आभुवत्स राये स पुरन्ध्या । गमद्वाजेभिरा स नः ॥ १० ॥ योगे
योगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे । सखाय इन्द्रमूतये ॥ अनु प्रत्नस्यौकसो हुवे तुविप्र
तिं नरं । यं ते पूर्वं पिता हुवे ॥ आ घा गमद्यदि श्रवत्सहस्रिणीभिरूतिभिः । वाजे-
भिरुप नो हवम् ॥ ११ ॥ इन्द्र सुतेषु सोमेषु क्रतुं पुनीष उक्थ्यं । विदे वृधस्य
दक्षस्य महाꣳहि षः ॥ स प्रथमे व्योमनि देवानाꣳ सदने वृधः । सुपारः सुश्रवस्त-
मः समप्सुजित् ॥ तमु हुवे वाजसातय इन्द्रं भराय शुष्मिणम् । भवा नः सुम्ने
अन्तमः सखा वृधे ॥ १२ ॥ एना वो अग्निं नमसोर्जो नपातमाहुवे । प्रियं
चेतिष्ठमरतिꣳ स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम् ॥ स योजते अरुषा विश्वभोजसा स
दुद्रवत्स्वाहुतः । सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी वसूनां देवꣳ राधो जनानां ॥ १३ ॥ प्रत्यु
अदर्श्यायत्यूऽ३ऽच्छन्ती दुहिता दिवः । अपो महीवृणुते चक्षुषा तमो ज्योतिष्कृणो-
ति सूनरी ॥ उदुस्रियाः सृजते सूर्यः सचा उद्यन्नक्षत्रमर्चिवत् । तवेदुषो व्युषि

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

सूर्यस्य च संभक्तेन गमेमहि ॥ १४ ॥ इमा उ वां दिविष्टय उस्रा हवन्ते
अश्विना । अयं वामह्वेऽवसे शचीवसू विशंविशꣳ हि गच्छथः ॥ युवं चित्रं ददथुर्भो-
जनं नरा चोदेथाꣳ सूनृतावते । अर्वाग्रथꣳ समनसा नियच्छतं पिबतꣳ सोम्यं
मधु ॥ १५ ॥ अस्यप्रत्नामनुद्युतꣳशुक्रं दुदुह्रे अह्रयः । पयः सहस्रसामृषिं ॥
अयꣳ सूर्य इवोपदृगयꣳ सराꣳसि धावति । सप्तप्रवत आदिवं ॥ अयं विश्वानि
तिष्ठति पुनानो भुवनोपरि । सोमो देवो न सूर्यः ॥ १६ ॥ एष प्रत्नेन जन्मना
देवो देवेभ्यः सुतः । हरिः पवित्रे अर्षति ॥ एष प्रत्नेन मन्मना देवो देवेभ्यस्परि ।
कविर्विप्रेण वावृधे ॥ दुहानः प्रत्नमित्पयः पवित्रे परिषिच्यसे । क्रन्दं देवाꣳ अजी-
जनः ॥ १७ ॥ उपशिक्षापतस्थुषोभियसमाधेहि शत्रवे । पवमान विदा रयिं ॥
उपोषु जातमप्तुरं गोभिर्भङ्गम्परिष्कृतम् । इन्दुन्देवा अयासिषुः ॥
उपास्मै गायता नरः पवमानायेन्दवे । अभिदेवाꣳ३ इयक्षते ॥ १८ ॥
प्र सोमासो विपश्चितोऽपो नयंत ऊर्मयः । वनानि महिषा इव ॥ अभि
द्रोणानि बभ्रवः शुक्रा ऋतस्य धारया । वाजं गोमन्तमक्षरन् ॥ सुता इन्द्राय
वायवे वरुणाय मरुद्भ्यः । सोमा अर्षन्तु विष्णवे ॥ १९ ॥ प्र सोम देववीतये
सिन्धुर्न पिप्ये अर्णसा । अꣳशोः पयसा मदिरो न जागृविरच्छाकोशं मधु-
श्चुतं ॥ आहर्यतो अर्जुनो अत्के अव्यतप्रियः सूनुर्न मर्ज्यः । तमीꣳ हिन्वन्त्यपसो
यथा रथं नदीष्वागभस्त्योः ॥ २० ॥ प्र सोमासो मदच्युतः श्रवसे नो मघोनां ।
सुता विदथे अक्रमुः ॥ आदीꣳ हꣳसो यथा गणं विश्वस्यावीवशन्मतिं । अत्यो न
गोभिरज्यते ॥ आदीं त्रितस्य योषणो हरिꣳ हिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्दुमिन्द्राय
पीतये ॥ २१ ॥ अया पवस्व देवयुरेभन् पवित्रं पर्येषि विश्वतः । मधोर्धारा
असृक्षत ॥ पवते हर्यतो हरिः रतिह्वराꣳसि रꣳह्या । अभ्यर्ष स्तोतृभ्यो वीर-
वद्यशः ॥ प्रसुन्वानायान्धसो मर्त्तो न वष्टतद्वचः । अपश्वानमराधसꣳ हता
मखन्न भृगवः ॥ २२ ॥

॥ इति द्वितीयाध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

अथ तृतीयाध्यायः

पवमानः सोमोदेवता १—५,१०,११,१५—१७. अग्निर्देवता ६. मित्रावरुणौ
देवते ७. इन्द्रोदेवता ८,१२—१४,१८,१९. इन्द्राग्नीदेवते ९। गायत्री
छन्दः १—१०,१५,१८. त्रिष्टुप्छन्दः ११. प्रागाथंछन्दः १२—१४, अनुष्टुप्
छन्दः १६,१९. जगती छन्दः १७। जमदग्निः १. अमहीयुः २,५,१५.
काश्यपः ३. भृगुर्वारुणिर्जमदग्निर्वा ४,१०. मेधातिथिः काण्वः ६,७.
मधुच्छन्दावैश्वामित्रः ८. वसिष्ठः ९. उपमन्युर्वासिष्ठः ११. शंयुर्बा-
र्हस्पत्यः १२. प्रस्कण्वः काण्वः १३. नृमेधा १४. नहुषोमानवः १६.
सिकतानिवावरीआद्ययोः द्वयोः पृश्नयोऽजाश्च-
रमस्य १७. श्रुतकक्षः सुकक्षोवा १८.
जेतामाधुच्छन्दसः १९,

पवस्व वाचो अग्रियः सोम चित्राभिरूतिभिः। अभि विश्वानि काव्या॥ त्वꣳ
समुद्रिया अपो ग्रियो वाच ईरयन्। पवस्व विश्वचर्षणे॥ तुभ्येमा भुवना कवे
महिम्ने सोम तस्थिरे। तुभ्यं धावन्ति धेनवः॥ १॥ पवस्वेन्दो वृषा सुतः कृधी
नो यशसो जने। विश्वा अप द्विषो जहि॥ यस्य ते सख्ये वयꣳ सासह्याम पृतन्यतः।
तवेन्दो द्युम्न उत्तमे॥ या ते भीमान्यायुधा तिग्मानि सन्ति धूर्वणे। रक्षा समस्य नो
निदः॥ २॥ वृषा सोम द्युमाꣳ असि वृषा देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि
दधिषे॥ वृष्णस्ते वृष्ण्यꣳ शवो वृषा वनं वृषा सुतः। स त्वं वृषन्वृषेदसि॥ अश्वो
न चक्रदो वृषा सं गा इन्दो समर्वतः। वि नो राये दुरो वृधि॥ ३॥ वृषा ह्यसि
भानुना द्युमन्तं त्वा हवामहे। पवमान स्वर्दृशं॥ यदद्भिः परिषिच्यसे मर्मृज्य-
मान आयुभिः। द्रोणे सधस्थमश्नुषे॥ आ पवस्व सुवीर्यं मन्दमानः स्वायुध। इहोष्वि-
न्दवागहि॥ ४॥ पवमानस्य ते वयं पवित्रमभ्युन्दतः। सखित्वमा वृणीमहे॥ ये

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ते पवित्रमूर्मयोऽभिक्षरन्ति धारया। तेभिर्नः सोम मृळय॥ स नः पुनान आ भर
रयिं वीरवतीमिषम्। ईशानः सोम विश्वतः॥ ५॥ अग्निं दूतं वृणीमहे होतारं
विश्ववेदसम्। अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम्॥ अग्निमग्निꣳ हवीमभिः सदा हवन्त विश्पतिम्।
हव्यवाहं पुरुप्रियम्॥ अग्ने देवाꣳ इहावह जज्ञानो वृक्तबर्हिषे। असि होता न
ईड्यः॥ ६॥ मित्रं वयꣳ हवामहे वरुणꣳ सोमपीतये। या जाता पूतदक्षसा॥
ऋतेन यावृतावृधा वृतस्य ज्योतिषस्पती। ता मित्रावरुणा हुवे॥ वरुणः
प्राविता भुवन्मित्रो विश्वाभिरूतिभिः। करतां नः सुराधसः॥ ७॥ इन्द्रमिद्गा-
थिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः। इन्द्रं वाणीरनूषत॥ इन्द्र इद्धर्योः सचा संमिश्ल आ
वचो युजा। इन्द्रो वज्री हिरण्ययः॥ इन्द्र वाजेषु नोऽव सहस्रप्रधनेषु च। उग्र
उग्राभिरूतिभिः॥ इन्द्रो दीर्घाय चक्षस आ सूर्यꣳ रोहयद्दिवि। वि गोभिरद्रिमैरयत्
॥ ८॥ इन्द्रे अग्ना नमो बृहत्सुवृक्तिमेरयामहे। धिया धेना अवस्यवः॥ ता
हि शश्वन्त ईडत इत्था विप्रास ऊतये। सबाधो वाजसातये॥ ता वां गीर्भिर्वि-
पन्यवः प्रयस्वन्तो हवामहे। मेधसाता सनिष्यवः॥ ९॥ वृषा पवस्व धारया
मरुत्वते च मत्सरः। विश्वा दधान ओजसा॥ तं त्वा धर्तारमोण्योः पवमान-
स्वर्दृशम्। हिन्वे वाजेषु वाजिनम्॥ अया चित्तो विपानया हरिः पवस्व धारया।
युजं वाजेषु चोदय॥ १०॥ वृषा शोणो अभिकनिक्रदद्गा नदयन्नेषि पृथिवी-
मुत द्याम्। इन्द्रस्येव वग्नुरा शृण्व आजौ प्रचोदयन्नर्षसि वाचमेमाम्॥ रसाय्यः
पयसा पिन्वमान ईरयन्नेषि मधुमन्तमꣳशुम्। पवमानः सन्तनिमेषि कृण्वन्निन्द्राय
सोम परिषिच्यमानः॥ एवा पवस्व मदिरो मदायोदग्राभस्य नमयन्वधस्नैः।
परि वर्णं भरमाणो रुशन्तं गव्युर्नो अर्ष परि सोम सिक्तः॥ ११॥ त्वामिद्धि
हवामहे सातौ वाजस्य कारवः। त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां काष्ठास्वर्वतः॥
स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त धृष्णुया मह स्तवानो अद्रिवः। गामश्वं रथ्यमिन्द्र संकिर
सत्रा वाजं न जिग्युषे॥ १२॥ अभि प्र वः सुराधसमिन्द्रमर्च यथा विदे।
यो जरितृभ्यो मघवा पुरूवसुः सहस्रेणेव शिक्षति॥ शतानीकेव प्रजिगाति

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

धृष्णुया हन्ति वृत्राणि दाशुषे । गिरेरिव प्र रसा अस्य पिन्विरे दत्राणि पुरुभो-
जसः ॥ १३ ॥ त्वामिदा ह्यो नरो ऽपीप्यन् वज्रिन् भूर्णयः । स इन्द्र स्तोम-
वाहस इह श्रुध्युप स्वसरमा गहि ॥ मत्स्वा सुशिप्रिन् हरिवस्तमीमहे त्वया
भूषन्ति वेधसः । तव श्रवांस्युपमान्युक्थ्या सुतेष्विन्द्र गिर्वणः ॥ १४ ॥ यस्ते
मदो वरेण्यस्तेना पवस्वान्धसा । देवावीरघशंसहा ॥ जघ्निर्वृत्रममित्रियं सस्नि-
र्वाजं दिवेदिवे । गोषातिरश्वसा असि ॥ संमिश्लो अरुषो भव सूपस्थाभिर्न धेनु-
भिः । सीदं छ्येनो न योनिमा ॥ १५ ॥ अयं पूषा रयिर्भगः सोमः पुनानो
अर्षति । पतिर्विश्वस्य भूमनो व्यख्यद्रोदसी उभे ॥ समु प्रिया अनूषत गावो
मदाय घृष्वयः । सोमासः कृण्वते पथः पवमानास इन्दवः ॥ य ओजिष्ठस्तमा-
भर पवमान श्रवाय्यम् । यः पंच चर्षणीरभि रयिं येन वनामहे ॥ १६ ॥ वृषा
मतीनां पवते विचक्षणः सोमो अह्नां प्रतरीतोषसां दिवः । प्राणा सिन्धूनां कल-
शां अचिक्रददिन्द्रस्य हार्द्याविशन्मनीषिभिः ॥ मनीषिभिः पवते पूर्व्यः कवि-
र्नृभिर्यतः परिकोशां असिष्यदत् । त्रितस्य नाम जनयन्मधु क्षरन्निन्द्रस्य वा-
योः सख्याय वर्धयन् ॥ अयं पुनान उषसो अरोचयदयं सिन्धुभ्यो अभवदु
लोककृत् । अयं त्रिः सप्त दुदुहान आशिरं सोमो हृदे पवते चारु मत्सरः
॥ १७ ॥ एवाह्यसि वीरयुरेवा शूर उत स्थिरः । एवा ते राध्यं मनः ॥ एवा
रातिस्तुविमघ विश्वेभिर्धायि धातृभिः । अधा चिदिन्द्र नः सचा ॥ मो षु ब्रह्मेव
तन्द्रयुर्भुवो वाजानां पते । मत्स्वा सुतस्य गोमतः ॥ १८ ॥ इन्द्रं विश्वा अवी-
वृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः । रथीतमं रथीनां वाजानां सत्पतिं पतिम् ॥ सख्ये त
इन्द्र वाजिनो मा भेम शवसस्पते । त्वामभि प्र णोनुमो जेतारमपराजितम् ॥ पूर्वी-
रिन्द्रस्य रातयो न वि दस्यन्त्यूतयः । यदा वाजस्य गोमतस्तोतृभ्यो मंहते
मघम् ॥ १९ ॥

॥ इति तृतीयाध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ चतुर्थाध्यायः

पवमानः सोमो देवता १—४,९,१०,१४—१६. अग्निर्देवता ५,१७. मित्रावरुणौ देवते ६. मरुतः इन्द्रश्च देवता ७. इन्द्राग्नी देवते ८. इन्द्रो देवता ११—१३,१८,१९। गायत्री छन्दः १—८,१४, बृहती सतो बृहती द्विपदा क्रमेण ९. त्रिष्टुप्छन्दः १०. प्रगाथं छन्दः ११,१३, बृहती छन्दः १२. अनुष्टुप्छन्दः १५,१९. जगती छन्दः १६. ककुप् छन्दः सतो बृहती च क्रमेण १७। उष्णिक् छन्दः १८. जमदग्निः १. भृगुर्वारुणिर्जमदग्निर्वा २. कविर्भार्गवः ३. कश्यपः ४. मेधातिथिः काण्वः ५. मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः ६, ७. भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ८. सप्तर्षयः ९, पराशरः १०. पुरुहन्मा ११. मेधातिथिः काण्वः १२, वसिष्ठः १३. त्रितः १४. ययातिर्नाहुषः १५. पवित्रः १६. सोभरिः काण्वः १७. गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ काण्वायनौ १८. तिरश्चीः १९.

एते असृग्रमिन्दवस्तिरः पवित्रमाशवः। विश्वान्यभिसौभगा॥ विघ्नन्तो
दुरिता पुरु सुगा तोकाय वाजिनः। त्मना कृण्वन्तो अर्वतः॥ कृण्वन्तो वरि
गवेऽभ्यर्षन्ति सुष्टुतिम्। इडामस्मभ्यꣳ संयतं॥ १॥ राजा मेधाभिरीयते प
मानो मनावधि। अन्तरिक्षेण यातवे॥ आ नः सोम सहो जुवो रूपं न व
भर। सुष्वाणो देववीतये॥ आ न इन्दो शातग्विनं गवां पोषꣳ स्वश्व्यं। व
भगत्तिमूतये॥ २॥ तं त्वा नृम्णानि बिभ्रतꣳ सधस्थेषु महो दिवः। चा
सुकृत्यये महे॥ संवृक्तधृष्णुमुक्थ्यं महामहिव्रतं मदम्। शतं पुरो रुरुक्षणिं॥
त्वा रयिरभ्ययद्राजानꣳ सुक्रतो दिवः। सुपर्णो अव्यथी भरत्॥ अधा हिन्वा
इन्द्रियं ज्यायो महित्वमानशे। अभिष्टिकृद्विचर्षणिः॥ विश्वस्मा इत् स्वर्दृशे

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

धारयाꣳ रजस्तुरं । गोपामृतस्य विर्भरत् ॥ ३ ॥ इषे पवस्व धारया मृज्यमानो
मनीषिभिः । इन्दो रुचाभिगा इहि ॥ पुनानो वरिवस्कृध्यूर्जं जनाय गिर्वणः ।
हरे सृजान आशिरम् ॥ पुनानो देववीतय इन्द्रस्य याहि निष्कृतम् । द्युतानो
वाजिभिर्हितः ॥ ४ ॥ अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा । हव्यवाड्
जुह्वास्यः ॥ यस्त्वामग्ने हविष्पतिर्दूतम् देव सपर्यति । तस्य स्म प्राविता भव ॥
यो अग्निं देववीतये हविष्माꣳ आविवासति । तस्मै पावक मृडय ॥ ५ ॥
मित्रꣳ हुवे पूतदक्षम् वरुणं च रिशादसम् । धियं घृताचीꣳ साधन्ता ॥ ऋतेन
मित्रावरुणावृतावृधावृतस्पृशा । क्रतुं बृहन्तमाशाथे ॥ कवी नो मित्रा-
वरुणा तुविजाता उरुक्षया । दक्षम् दधाते अपसम् ॥ ६ ॥ इन्द्रेण सꣳ हि
दृक्षसे संजग्मानो अबिभ्युषा । मन्दू समानवर्चसा ॥ आदह स्वधामनु पुन-
र्गर्भत्वमेरिरे । दधाना नाम यज्ञियं ॥ वीळु चिदारुजत्नुभिर्गुहा चिदिन्द्र वह्निभिः
अविन्द उस्रिया अनु ॥ ७ ॥ ता हुवे ययोरिदम् पप्ने विश्वं पुराकृतम् ।
इन्द्राग्नी न मर्धतः ॥ उग्रा विघनिना मृध इन्द्राग्नी हवामहे । ता नो मृळात
ईदृशे ॥ हथो वृत्राण्यार्या हथो दासानि सत्पती । हथो विश्वा अप द्विषः ॥ ८ ॥
अभि सोमास आयवः पवन्ते मद्यं मदम् । समुद्रस्याधिविष्टपे मनीषिणो
मत्सरासो मदच्युतः ॥ तरत्समुद्रम् पवमान ऊर्मिणा राजा देव ऋतं बृहत् ।
अर्षा मित्रस्य वरुणस्य धर्मणा प्रहिन्वान ऋतं बृहत् ॥ नृभिर्येमाणो हर्यतो
विचक्षणो राजा देवः समुद्र्यः ॥ ९ ॥ तिस्रो वाच ईरयति प्रवह्निर्ऋतस्य
धीतिं ब्रह्मणो मनीषाम् । गावो यन्ति गोपतिं पृच्छमानाः सोमम् यन्ति मतयो
वावशानाः ॥ सोमम् गावो धेनवो वावशानाः सोमम् विप्रा मतिभिः पृच्छ-
मानाः । सोमः सुत ऋच्यते पूयमानः सोमे अर्कास्त्रिष्टुभः सन्नवन्ते ॥
एवा नः सोम परिषिच्यमान आपवस्व पूयमानः स्वस्ति । इन्द्रमाविश बृहता
मदेन वर्धया वाचं जनया पुरन्धिम् ॥ १० ॥ यद्याव इन्द्र ते शतꣳ शतं भूमी-
रुत स्युः । न त्वा वज्रिन् सहस्रꣳ सूर्या अनु न जातमष्टरोदसी ॥ आ पप्राथ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

महिना वृष्णया वृषन्त्विश्वा शविष्ठ शवसा । अस्माꣳ अव मघवन्गोमति व्रजे
वज्रिं चित्राभिरूतिभिः ॥ ११ ॥ वयं घ त्वा सुतावन्त आपो न वृक्तबर्हिषः ।
पवित्रस्य प्रस्रवणेषु वृत्रहन् परिस्तोतार आसते ॥ स्वरन्ति त्वा सुते नरो वसो
निरेक उक्थिनः । कदा सुतं तृषाण ओक आगमदिन्द्र स्वब्दीव वंसगः ॥
कण्वेभिर्धृष्णवा धृषद्वाजं दर्षि सहस्रिणं । पिशङ्गरूपं मघवन्विचर्षणे मक्षू
गोमन्तमीमहे ॥ १२ ॥ तरणिरित्सिषासति वाजं पुरन्ध्या युजा । आ व
इन्द्रं पुरुहूतन्नमे गिरा नेमिं तष्टेव सुद्र्वम् ॥ न दुष्टुतिर्द्रविणोदेषु शस्यते
न स्रेधन्तꣳ रयिर्नशत् । सुशक्तिरिन्मघवं तुभ्यम् मावते देष्णम् यत्पार्ये दिवि
॥ १३ ॥ तिस्रो वाच उदीरते गावो मिमन्ति धेनवः । हरिरेति कनिक्रदत् ॥
अभि ब्रह्मीरनूषत यह्वीर्ऋतस्य मातरः । मर्जयन्तीर्दिवः शिशुम् ॥ रायः समुद्राꣳ
श्चतुरोऽस्मभ्यꣳ सोम विश्वतः । आपवस्व सहस्रिणः ॥ १४ ॥ सुतासो मधु-
मत्तमाः सोमा इन्द्राय मन्दिनः । पवित्रवन्तो अक्षरं देवान् गच्छन्तु वो मदाः ॥
इन्दुरिन्द्राय पवत इति देवासो अब्रुवन् । वाचस्पतिर्मखस्यते विश्वस्येशान
ओजसः ॥ सहस्रधारः पवते समुद्रो वाचमीङ्खयः । सोमस्पती रयीणाꣳ सखे-
न्द्रस्य दिवेदिवे ॥ १५ ॥ पवित्रं ते विततम् ब्रह्मणस्पते प्रभुर्गात्राणि पर्येषि
विश्वतः । अतप्ततनूर्न तदामो अश्नुते शृतास इद्वहन्तः सन्तदाशत ॥ तपोष्प-
वित्रं विततम् दिवस्पदेऽर्चन्तो अस्य तन्तवो व्यस्थिरन् । अवन्त्यस्य पवितार-
माशवो दिवः पृष्ठमधिरोहन्ति तेजसा ॥ अरूरुचदुषसः पृश्निरग्रिय उक्षा
मिमेति भुवनेषु वाजयुः । मायाविनो ममिरे अस्य मायया नृचक्षसः पितरो
गर्भमादधुः ॥ १६ ॥ प्र मꣳहिष्ठाय गायत ऋताव्ने बृहते शुक्रशोचिषे ।
उपस्तुतासो अग्नये ॥ आ वꣳसते मघवा वीरवद्यशः समिद्धो द्युम्न्याहुतः ।
कुविन्नो अस्य सुमतिर्भवीयस्यच्छा वाजेभिरागमत् ॥ १७ ॥ तं ते मदं गृणी-
मसि वृषणं पृक्षु सासहिम् । उ लोककृत्नुमद्रिवो हरिश्रियम् ॥ येन ज्योतीꣳ
ष्यायवे मनवे च विवेदिथ । मन्दानो अस्य बर्हिषो विराजसि ॥ तदद्या चित्त

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

उक्थिनोऽनुष्टुवन्ति पूर्वथा। वृषपत्नीरपो जया दिवेदिवे ॥ १८ ॥ सुधी
वं तिरश्चया इन्द्र यस्त्वा सपर्यति। सुवीर्यस्य गोमतो रायस्पूर्धि महाँ
असि ॥ यस्त इन्द्र नवीयसीं गिरं मन्द्रामजीजनत्। चिकित्विन्मनसं धियं
प्रत्नामृतस्य पिप्युषीम् ॥ तमु ष्टवाम यं गिर इन्द्रमुक्थानि वावृधुः। पुरूण्यस्य
पौंस्या सिषासन्तो वनामहे ॥ १९ ॥

॥ इति चतुर्थाध्यायः ॥

*

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ पञ्चमाध्यायः

पवमानः सोमो देवता १—५, १०—१२, १६—१९, अग्निर्देवता ६,२०. मित्रावरुणौ देवते ७, इन्द्रो देवता ८, १३—१५,२१. इन्द्राग्नी देवते ९। जगतीछन्दः १,६, गायत्रीछन्दः २—५,७—१०,१२,१६,२०, बृहती सतोबृहती च छन्दः क्रमेण ११, विराट्छन्दः १३, अतिजगतीछन्दः १४, प्रागाथंछन्दः १५, ककुप् च सतोबृहती च छन्दः क्रमेण १७, उष्णिक् छन्दः १८, त्रिष्टुप्छन्दः १९, अनुष्टुप्छन्दः २१। आकृष्टा-भाषाः १, अमहीयुः २, मेध्यातिथिः ३, बृहन्मतिः ४,१२, भृगुर्वारुणिर्जमदग्निः ५, सुतंभरआत्रेयः ६, गृत्समदः ७, गोतमो राहूगणः ८,२१, वसिष्ठः ९,१३, दृळ्हच्युत आगस्त्यः १०, सप्तर्षयः ११, रेभःकाश्यपः १४, पुरु-हन्मा १५, असितः काश्यपोदेवलोवा १६, शक्तिरुरुश्च क्रमेण १७, अग्निः १८, प्रतर्दनो दैवोदासिः १९, प्रयोगो भार्गव अग्निर्वा पावको बार्हस्पत्यः अथर्वा-ग्नीगृहपतियविष्ठौ सहसः सुतौ तयोर्वान्यतरः २०,

प्र त आश्विनीः पवमान धेनवो दिव्या असृग्रन्पयसा धरीमणि। प्रान्तरिक्षात् स्थाविरीस्ते असृक्षत ये त्वा मृजन्त्यृषिषाण वेधसः॥ उभयतः पवमानस्य रश्मयो ध्रुवस्य सतः परियन्ति केतवः। यदी पवित्रे अधिमृज्यते हरिः सत्ता नि योनौ कलशेषु सीदति॥ विश्वा धामानि विश्वचक्ष ऋभ्वसः प्रभोष्टे सतः परियन्ति केतवः। व्यानशी पवसे सोम धर्मणा पतिर्विश्वस्य भुवनस्य राजसि॥ १॥ पवमानो अजीजनद्दिवश्चित्रन्न तन्यतुम्। ज्योतिर्वैश्वानरं बृहत्॥ पवमान रसस्तव मदो राजन्नदुच्छुनः। वि वारमव्यमर्षति॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पवमानस्य ते रसो दक्षो विराजति द्युमान् । ज्योतिर्विश्वꣳ स्वर्दृशे ॥ २ ॥
प्रयद्गावो न भूर्णयस्त्वेषा अयासो अक्रमुः । घ्नन्तः कृष्णामप त्वचम् ॥ सुवितस्य
वनामहेऽतिसेतुं दुराय्यम् । साह्याम दस्युमव्रतम् ॥ शृण्वे वृष्टेरिव स्वनः
पवमानस्य शुष्मिणः । चरन्ति विद्युतो दिवि ॥ आपवस्व महीमिषं गोमदिन्दो
हिरण्यवत् । अश्ववत्सोम वीरवत् ॥ पवस्व विश्वचर्षण आ मही रोदसी पृण ।
उषाः सूर्यो न रश्मिभिः ॥ परि नः शर्मयन्त्या धारया सोम विश्वतः । सरा रसेव
विष्टपम् ॥ ३ ॥ आशुरर्ष बृहन्मते परि प्रियेण धाम्ना । यत्र देवा इति ब्रुवन् ॥
परिष्कृण्वन्ननिष्कृतं जनाय यातयन्निषः । वृष्टिं दिवः परिस्रव ॥ अयꣳ स
यो दिवस्परि रघुयामा पवित्र आ । सिन्धोरूर्मा व्यक्षरत् ॥ सुत एति पवित्र
आ त्विषिं दधान ओजसा । विचक्षाणो विरोचयन् ॥ आविवासन् परावतो अथो
अर्वावतः सुतः । इन्द्राय सिच्यते मधु ॥ समीचीना अनूषत हरिꣳ हिन्वन्त्यद्रि-
भिः । इन्दुमिन्द्राय पीतये ॥ ४ ॥ हिन्वन्ति सूरमुस्रयः स्वसारो जामयस्पतिम् ।
महामिन्दुं महीयुवः ॥ पवमान रुचारुचा देवदेवेभ्यः सुतः । विश्वा वसून्याविश ॥
आ पवमान सुष्टुतिं वृष्टिं देवेभ्यो दुवः ॥ इषे पवस्व संयतम् ॥ ५ ॥ जनस्य
गोपा अजनिष्ट जागृविरग्निः सुदक्षः सुविताय नव्यसे । घृतप्रतीको बृहता
दिविस्पृशा द्युमद्विभाति भरतेभ्यः शुचिः ॥ त्वामग्ने अङ्गिरसो गुहाहित
मन्वविन्दञ्छिश्रियाणम् वने वने । स जायसे मथ्यमानः सहो महत्त्वामाहुः स-
हसस्पुत्रमङ्गिरः ॥ यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरोहितमग्निं नरस्त्रिषधस्थे समिन्धते ।
इन्द्रेण देवैः सरथꣳ स बर्हिषि सीदं नि होता यजथाय सुक्रतुः ॥ ६ ॥
अयं वां मित्रावरुणा सुतः सोम ऋतावृधा । ममेदिह श्रुतꣳ हवम् ॥ राजा-
नावनभिद्रुहा ध्रुवे सदस्युत्तमे । सहस्रस्थूण आशाते ॥ ता सम्राजा घृता-
सुती आदित्या दानुनस्पती । सचेते अनवह्वरम् ॥ ७ ॥ इन्द्रो दधीचो अस्थभि-
र्वृत्राण्यप्रतिष्कुतः । जघान नवतीर्नव ॥ इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः पर्वतेष्वपश्रितम् ।
तद्विदच्छर्यणावति ॥ अत्राह गोरमन्वत नाम त्वष्टुरपीच्यम् । इत्था चन्द्रमसो

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

गृहे ॥ ८ ॥ इयं वामस्य मन्मन इन्द्राग्नी पूर्व्यस्तुतिः । अभ्राद्वृष्टिरिवाजनि ॥
शृणुतं जरितुर्हवमिन्द्राग्नी वनतं गिरः । ईशाना पिप्यतं धियः ॥ मा पापत्वाय
नो नरेन्द्राग्नी माभिशस्तये । मा नो रीरधतं निदे ॥ ९ ॥ पवस्व दक्षसाधनो
देवेभ्यः पीतये हरे । मरुद्भ्यो वायवे मदः ॥ सं देवैः शोभते वृषा कविर्योनावधि
प्रियः । पवमानो अदाभ्यः ॥ पवमान धिया हितो३ऽभि योनिं कनिक्रदत् ।
धर्मणा वायुमारुहः ॥ १० ॥ तवाहꣳ सोम रारण सख्य इन्दो दिवेदिवे ।
पुरूणि बभ्रो निचरन्ति मामव परिधीꣳरति ताꣳ इहि ॥ तवाहं नक्तमुत सोम
ते दिवा दुहानो बभ्र ऊधनि । घृणा तपन्तमति सूर्यं परः शकुना इव पप्तिम
॥ ११ ॥ पुनानो अक्रमीदभि विश्वा मृधो विचर्षणिः । शुम्भन्ति विप्रं धीतिभिः ॥
आ योनिमरुणो रुहद्गमदिन्द्रो वृषा सुतम् । ध्रुवे सदसि सीदतु ॥ नू नो रयिं
महामिन्दोऽस्मभ्यꣳ सोम विश्वतः । आ पवस्व सहस्रिणम् ॥ १२ ॥ पिबा सोम
मिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुषाव हर्यश्वाद्रिः । सोतुर्बाहुभ्याꣳ सुयतो नार्वा ॥
यस्ते मदो युज्यश्चारुरस्ति येन वृत्राणि हर्यश्व हꣳसि । स त्वामिन्द्र प्रभूवसो
ममत्तु ॥ बोधा सु मे मघवन्वाचमेमां यां ते वसिष्ठो अर्चति प्रशस्तिम् । इमा
ब्रह्म सधमादे जुषस्व ॥ १३ ॥ विश्वाः पृतना अभिभूतरं नरः सजूस्ततक्षुरिन्द्रं
जजनुश्च राजसे । क्रत्वे वरे स्थेमन्यामुरीमुतोग्रमोजिष्ठं तरसं तरस्विनम् ॥
नेमिं नमन्ति चक्षसा मेषं विप्रा अभिस्वरे । सुदीतयो वो अद्रुहोऽपि कर्णे
तरस्विनः समृक्वभिः ॥ समु रेभासो अस्वरन्निन्द्रꣳ सोमस्य पीतये । स्वर्पतिं
यदीं वृधे धृतव्रतो ह्योजसा समूतिभिः ॥ १४ ॥ यो राजा चर्षणीनां याता
रथेभिरध्रिगुः । विश्वासां तरुता पृतनानां ज्येष्ठं यो वृत्रहा गृणे ॥ इन्द्रं तं
शुम्भ पुरुहन्मन्नवसे यस्य द्विता विधर्तरि । हस्ते न वज्रः प्रतिधायि दर्शतो महो
देवो न सूर्यः ॥ १५ ॥ परि प्रिया दिवः कविर्वयाꣳसि नप्त्योर्हितः । स्वानैर्या
ति कविक्रतुः ॥ स सूनुर्मातरा शुचिर्जातो जाते अरोचयत् । महान्मही ऋतावृधा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वृधा ॥ प्र प्र क्षयाय पन्यसे जनाय जुष्टो अद्रुहे । वीत्यर्ष पनिष्टये ॥ १६ ॥
त्वं ह्य३ङ्ग दैव्य पवमान जनिमानि द्युमत्तमः । अमृतत्वाय घोषयन् ॥ येना
नवग्वा दध्यङ्ङपोर्णुते येन विप्रास आपिरे । देवानाᳬं सुम्ने अमृतस्य चारु-
णो येन श्रवाᳬंस्याशत ॥ १७ ॥ सोमः पुनान ऊर्मिणाव्यं वारं विधावति ।
अग्रे वाचः पवमानः कनिक्रदत् ॥ धीभिर्मृजन्ति वाजिनं वने क्रीडन्तमत्यविं ।
अभि त्रिपृष्ठं मतय समस्वरन् ॥ असर्जि कलशाᳬं अभि मीढ्वान्त्सप्तिर्न वाज-
युः । पुनानो वाचं जनयन्नसिष्यदत् ॥ १८ ॥ सोमः पवते जनिता मतीनां
जनिता दिवो जनिता पृथिव्याः । जनिताग्नेर्जनिता सूर्यस्य जनितेन्द्रस्य जनि-
तोत विष्णोः ॥ ब्रह्मा देवानां पदवीः कवीनामृषिर्विप्राणां महिषो मृगाणां ।
श्येनो गृध्राणाᳬं स्वधितिर्वनानाᳬं सोमः पवित्रमत्येति रेभन् ॥ प्रावीविपद्वा-
च ऊर्मिं न सिन्धुर्गिरः सोमः पवमानो मनीषाः । अन्तः पश्यन्वृजनेमावराण्या-
तिष्ठति वृषभो गोषु जानन् ॥ १९ ॥ अग्निं वो वृधन्तमध्वराणां पुरुतमम् ।
अच्छा नप्त्रे सहस्वते ॥ अयं यथा न आभुवत्त्वष्टा रूपेव तक्ष्या । अस्य क्रत्वा
यशस्वतः ॥ अयं विश्वा अभि श्रियोऽग्निर्देवेषु पत्यते । आ वाजैरुप नो गमत्
॥ २० ॥ इममिन्द्र सुतम् पिब ज्येष्ठममर्त्यं मदम् । शुक्रस्य त्वाभ्यक्षरं धारा
ऋतस्य सादने ॥ नकिष्ट्वद्रथीतरो हरी यदिन्द्र यच्छसे । नकिष्ट्वानु मज्मना
नकिः स्वश्व आनशे ॥ इन्द्राय नूनमर्चतोक्थानि च ब्रवीतन । सुता अमत्सुरिन्द-
वो ज्येष्ठं नमस्यता सहः ॥ २१ ॥ इन्द्र जुषस्व प्रवहायाहि शूर हरिह । पिबा
सुतस्य मतिर्न मधोश्चकानश्चारुर्मदाय ॥ इन्द्र जठरं नव्यं न पृणस्व मधोर्दिवो न ।
अस्य सुतस्य स्व३र्णोप त्वा मदाः सुवाचो अस्थुः ॥ इन्द्रस्तुराषाण्मित्रो न जघान
वृत्रं यतिर्न । बिभेद वलं भृगुर्न ससाहे शत्रून्मदे सोमस्य ॥ २२ ॥

॥ इति पंचमाध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ षष्ठाध्यायः

पवमानः सोमोदेवता १—६, ११—१३, १६—२०. अग्निर्देवता ७,२१. मित्रावरुणौदेवते ८. इन्द्रोदेवता ९,१४,१५,२२,२३. इन्द्राग्नीदेवते १०। जगती छन्दः १,७. गायत्री छन्दः २—६,८—११,१२,१६. पंक्ति श्छन्दः १४,१५,२१. काकुप् छन्दः सतोबृहती च क्रमेण १७.उष्णिक् छन्दः १८,२२. अनुष्टुप्छन्दः १९,२३. त्रिष्टुप्छन्दः २०। अथ ऋषिगणः १. काश्यपः २. असितः काश्यपो देवलोवा ३,४,१३ अवत्सारः ५, जमदग्निः ६,१६. अरुणोवैत- हव्यः ७, उरुचक्रिरात्रेयः ८, कुरुसुतिः काण्वः ९. भरद्वाजो बार्हस्पत्यः १०. भृगुर्वारुणिर्जमद- ग्निर्वा ११. सप्तर्षयः १२. गोतमोराहूगणः १४, १५,२३. ऊर्ध्वसद्मा कृतयशाश्च क्रमेण १७. त्रितः १८. रेभसूनूकाश्यपौ१९. मन्युर्वा- सिष्ठः २०. वसुश्रुतआत्रेयः २१. नृमेधः २२.

गोवित्पवस्व वसुविद्धिरण्यविद्रेतोधा इन्दो भुवनेष्वर्पितः। त्वꣳ सुवीर असि सोम विश्ववित्तं त्वा नर उप गिरेम आसते ॥ त्वं नृचक्षा असि सोम विश्व- तः पवमान वृषभ ता विधावसि। स नः पवस्व वसुमद्धिरण्यवद्वयꣳ स्याम भुव- नेषु जीवसे ॥ ईशान इमा भुवनानि ईयसे युजान इन्दो हरितः सुपर्ण्यः। तास्ते क्षरंतु मधुमद्घृतम् पयस्तव व्रते सोम तिष्ठन्तु कृष्टयः ॥ १ ॥ पवमानस्य विश्ववित्प्र ते सर्गा असृक्षत। सूर्यस्येव न रश्मयः ॥ केतुं कृण्वन्दिवस्परि विश्वा रूपाभ्यर्षसि। समुद्रः सोम पिन्वसे ॥ जज्ञानो वाचमिष्यसि पवमान विधर्मणि ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

क्रन्दं देवो न सूर्यः ॥ २ ॥ प्र सोमासो अधन्विषुः पवमानास इन्दवः । श्रीणाना
अप्सु वृंजते ॥ अभि गावो अधन्विषुरापो न प्रवता यतीः । पुनाना इन्द्रमाशत ॥
प्र पवमान धन्वसि सोमेन्द्राय मादनः । नृभिर्यतो विनीयसे ॥ इन्दो यदद्रिभिः
सुतः पवित्रं परिदीयसे । अरमिन्द्रस्य धाम्ने ॥ त्वꣳ सोम नृमादनः पवस्व
चर्षणीधृतिः । सस्निर्यो अनुमाद्यः ॥ पवस्व वृत्रहन्तम उक्थेभिरनुमाद्यः ॥
शुचिः पावको अद्भुतः ॥ शुचिः पावक उच्यते सोमः सुतः समधुमान् । देवा-
वीरघशꣳसहा ॥ ३ ॥ प्र कविर्देववीतयेऽव्या वारेभिरव्यत । साह्वान्विश्वा
अभिस्पृधः ॥ स हि ष्मा जरितृभ्य आवाजं गोमंतमिन्वति । पवमानः सहस्रिणम् ॥
परि विश्वानि चेतसा मृज्यसे पवसे मती । स नः सोम श्रवो विदः ॥ अभ्यर्ष
बृहद्यशो मघवद्भ्यो ध्रुवꣳ रयिं । इषꣳ स्तोतृभ्य आभर ॥ त्वꣳ राजेव सुव्रतो
गिरः सोमा विवेशिथ । पुनानो वह्ने अद्भुत ॥ स वह्निरप्सु दुष्टरो मृज्यमानो
गभस्त्योः । सोमश्चमूषु सीदति ॥ क्रीळुर्मखो न मꣳहयुः पवित्रꣳ सोम
गच्छसि । दधत्स्तोत्रे सुवीर्यं ॥ ४ ॥ यवं यवं नो अन्धसा पुष्टंपुष्टं परिस्रव ।
विश्वा च सोम सौभगा ॥ इन्दो यथा तव स्तवो यथा ते जातमन्धसः । नि बर्हि-
षि प्रिये सदः ॥ उत नो गोविदश्ववित्पवस्व सोमांधसा । मक्षूतमेभिरहभिः ॥
यो जिनाति न जीयते हन्ति शत्रुमभीत्य । स पवस्व सहस्रजित् ॥ ५ ॥ यास्ते
धारा मधुश्चुतोऽसृग्रमिन्द्र ऊतये । ताभिः पवित्रमासदः ॥ सो अर्षेन्द्राय पीतये
तिरो वाराण्यव्यया । सीदन्नृतस्य योनिमा ॥ त्वꣳ सोम परिस्रव स्वादिष्ठो
अंगिरोभ्यः । वरिवोवित् घृतं पयः ॥ ६ ॥ तव श्रियो वर्ष्यस्येव विद्युतोऽग्ने-
श्चिकित्र उषसामिवेतयः । यदोषधीरभिसृष्टो वनानि च परि स्वयं चिनुषे अन्न-
मासनि ॥ वातोपजूत इषितो वशाꣳ अनुतृषु यदन्ना वेविषद्वितिष्ठसे । आ ते
यतंते रथ्योऽ३यथा पृथक् शर्धाꣳस्यग्ने अजरस्य धक्षतः ॥ मेधाकारं विदथस्य
प्रसाधनमग्निꣳ होतारं परिभूतरं मतिं । त्वामर्भस्य हविषः समानमित्त्वां महो
वृणते नान्यं त्वत् ॥ ७ ॥ पुरूरुणा चिद्ध्यस्त्यवो नूनं वां वरुण । मित्र वꣳसि

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वाᳫं सुमतिं ॥ तावाᳫं सम्यगद्रुह्वाणेषमश्याम धामच । वयं वां मित्रा स्याम ॥
पातं नो मित्रा पायुभिरुत त्रायेथाᳫं सुत्राता । साह्याम दस्यूं तनूभिः ॥ ८ ॥
उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वा शिप्रे अवेपयः । सोममिन्द्र चमूसुतं ॥ अनु त्वा रो-
दसी उभे स्पर्धमानमददेतां । इन्द्र यद्दस्युहाभवः ॥ वाचमष्टापदीमहं नवस्रक्तिमृता-
वृधं । इन्द्रात्परितन्वं ममे ॥ ९ ॥ इन्द्राग्नी युवामिमे३ऽभि स्तोमा अनूषत ।
पिबतᳫं शंभुवा सुतं ॥ या वाᳫं सन्ति पुरुस्पृहो नियुतो दाशुषे नरा । इन्द्रा-
ग्नी ताभिरागतं ॥ ताभिरा गच्छतं नरोपेदᳫं सवनᳫं सुतं । इन्द्राग्नी सोमपीतये
॥ १० ॥ अर्षा सोम द्युमत्तमोभिद्रोणानि रोरुवत् । सीदन्योनौ वनेष्वा ॥ अप्सा
इन्द्राय वायवे वरुणाय मरुद्भ्यः । सोमा अर्षन्तु विष्णवे ॥ इषं तोकाय नो दध-
दस्मभ्यᳫं सोमविश्वतः । आपवस्व सहस्रिणं ॥ ११ ॥ सोम उष्वाणः सोतृभिर-
धि ष्णुभिरवीनाम् । अश्वयेव हरिता याति धारया मन्द्रया याति धारया ॥ अनूपे
गोमान् गोभिरक्षाः सोमो दुग्धाभिरक्षाः । समुद्रं न संवरणान्यग्मन्मन्दी मदाय
तोशते ॥ १२ ॥ यत्सोम चित्रमुक्थ्यं दिव्यं पार्थिवं वसु । तं नः पुनान आभर ॥
वृषा पुनान आयूᳫंषि स्तनयन्नधि बर्हिषि ॥ हरिः सन्योनिमासदः । युवᳫं हि
स्थः स्वः पती इन्द्रश्च सोम गोपती ॥ ईशाना पिप्यतं धियः ॥ १३ ॥ इन्द्रो
मदाय वावृधे शवसे वृत्रहा नृभिः । तमिन्महत्स्वाजिषूतिमर्भे हवामहे स
वाजेषु प्रनोऽविषत् ॥ असि हि वीर सेन्योऽसि भूरि परादिदः । असि दभ्रस्य
चिद्वृधो यजमानाय शिक्षसि सुन्वते भूरि ते वसु ॥ यदुदीरत आजयो धृष्णवे
धीयते धनम् । युङ्क्ष्वामदच्युता हरी कᳫं हनः कं वसौ दधोऽस्माᳫं इन्द्र वसौ दधः
॥ १४ ॥ स्वादोरित्था विषूवतो मधोः पिबन्ति गौर्यः । या इन्द्रेण सयावरीर्वृष्णा
मदन्ति शोभथा वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ ता अस्य पृशनायुवः सोमᳫं श्रीणन्ति पृश्नयः ।
प्रिया इन्द्रस्य धेनवो वज्रᳫं हिन्वन्ति सायकं वस्वीरनु स्वराज्यं ॥ ता अस्य नमसा
सहः सपर्यन्ति प्रचेतसः । व्रतान्यस्य सश्चिरे पुरूणि पूर्वचित्तये वस्वीरनु स्वरा-
ज्यम् ॥ १५ ॥ असाव्यᳫंशुर्मदायाप्सु दक्षो गिरिष्ठाः । श्येनो न योनिमास

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

दत्॥ शुभ्रसंधो देववातमप्सु धौतं नृभिः सुतं। स्वदन्ति गावः पयोभिः॥ आदी-
मश्वन्न हेतारमशूशुभन्नमृताय॥ मधो रसꣳ सधमादे॥ १६॥ अभि द्युम्नं बृह-
द्यश इषस्पते दिदीहि देव देवयुम्। विकोशं मध्यमं युव॥ आवच्यस्व सुदक्ष
चम्वोः सुतो विशां वह्निर्न विश्पतिः। वृष्टिं दिवः पवस्व रीतिमपो जिन्वन्
गविष्टये धियः॥ १७॥ प्राणा शिशुर्महीनां हिन्वन्नृतस्य दीधितिम्। विश्वा
परि प्रिया भुवदध द्विता॥ उप त्रितस्य पाष्यो३ऽरभक्त यद्गुहापदं। यज्ञस्य
सप्तधामभिरध प्रियं॥ त्रीणि त्रितस्य धारया पृष्ठेष्वेरयद्रयिं। मिमीते अस्य
योजना वि सुक्रतुः॥ १८॥ पवस्व वाजसातये पवित्रे धारया सुतः। इन्द्राय
सोम विष्णवे देवेभ्यो मधुमत्तरः॥ त्वाꣳ रिहन्ति धीतयो हरिं पवित्रे अद्रुहः।
वत्सं जातं न मातरः पवमान विधर्मणि॥ त्वं द्यां च महिव्रत पृथिवीं चाति
जभ्रिषे। प्रति द्रापिममुञ्चथाः पवमान महित्वना॥ १९॥ इन्दुर्वाजी पवते
गोन्योघा इन्द्रे सोमः सह इन्वन्मदाय। हन्ति रक्षो बाधते पर्यरातिं वरिवस्कृ-
ण्वन्वृजनस्य राजा॥ अध धारया मध्वा पृचानस्तिरो रोम पवते अद्रिदुग्धः।
इन्दुरिन्द्रस्य सख्यं जुषाणो देवो देवस्य मत्सरो मदाय॥ अभि व्रतानि पवते
पुनानो देवो देवान्त्स्वेन रसेन पृञ्चन्। इन्दुर्धर्माण्यृतुथा वसानो दशक्षिपो
अव्यत सानो अव्ये॥ २०॥ आ ते अग्न इधीमहि द्युमन्तं देवाजरं। यद्ध स्या ते
पनीयसी समिद्दीदयति द्यवीषꣳ स्तोतृभ्य आभर॥ आ ते अग्न ऋचा हविः
शुक्रस्य ज्योतिषस्पते। सुश्चन्द्र दस्म विश्पते हव्यवाट् तुभ्यꣳ हूयत इषꣳ स्तोतृ-
भ्य आभर॥ ओभे सुश्चन्द्र विश्पते दर्वी श्रीणीष आसनि। उतो न उत्पुपूर्या-
उक्थेषु शवसस्पत इषꣳ स्तोतृभ्य आभर॥ २१॥ इन्द्राय साम गायत
विप्राय बृहते बृहत्। ब्रह्मकृते विपश्चिते पनस्यवे॥ त्वमिन्द्राभिभूरसि त्वꣳ सू-
र्यमरोचयः। विश्वकर्मा विश्वदेवो महाꣳ असि॥ विभ्राजम् ज्योतिषा स्वाऽ३ऽ
रगच्छो रोचनम् दिवः। देवास्त इन्द्र सख्याय येमिरे॥ २२॥ असावि सोम
इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवागहि। आ त्वा पृणक्त्विन्द्रियꣳ रजः सूर्यो न रश्मिभिः॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

आतिष्ठ वृत्रहन्रथम् युक्ता ते ब्रह्मणा हरी । अर्वाचीनꣳ सु ते मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुना ॥ इन्द्रमिद्धरी वहतो ऽप्रतिधृष्टशवसम् । ऋषीणां सुष्टुतीरुप यज्ञं च मानुषाणां ॥ २३ ॥

॥ इति षष्ठाध्यायः ॥

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

अथ सप्तमोऽध्यायः

पवमानः सोमोदेवता १—६, ११—१३, १७—२१ अग्निर्देवता ७,२२ इन्द्राग्नीदेवते १० इन्द्रोदेवता ९, आदित्योदेवता ४५८ विश्वेदेवा देवता २३ जगती,छन्दः १, ७, गायत्री छन्दः २—६,८—११, १७,बृहती, १३—१५ १८, महापंक्तिः छन्द १२ १६ गायत्री सतोबृहति च छन्दः १८ उष्णिक् छन्दः १९ अनुष्टप् छन्दः २० त्रिष्टुप् २१, २३, द्विपदा २२

आकृष्टामाषाः सिकतानिवावरीच ,१ कश्यपः २,११ मेधातिथिः, ३ हिरण्यस्तूपः ४ अवत्सारः ५ जमदग्निः ६ कुत्साङ्गिरसः ७ वसिष्ठः ८ त्रिशोकः काण्वः ९ श्यावाश्वः १० मांधाता यौवनाश्वः १६ मधुछन्दः वैश्वामित्रः १५ असितः काश्यपोदेवलो वा १७ ऋणचयः शक्तिः १८ पर्वतनारदौ १९ मनुः सावरणः २० कुत्सः २१ बन्धुः सुबन्धुः श्रुत बन्धुर्विप्रबन्धु गौपायना लौपायना २२ भुवन आप्त्यः साधनोवा भौमः २३

ज्योतिर्यज्ञस्य पवते मधुप्रियम् पिता देवानां जनिता विभूवसुः। दधाति
रत्नꣳस्वधयोरपीच्यम् मदिन्तमो मत्सर इन्द्रियो रसः॥ अभिक्रन्दन्कलशम् वा-
ज्यर्षति पतिर्दिवः शतधारो विचक्षणः। हरिर्मित्रस्य सदनेषु सीदति मर्मृजा-
नोऽविभिः सिन्धुभिर्वृषा॥ अग्रे सिन्धूनां पवमानो अर्षस्यग्रे वाचो अग्रियो
गोषु गच्छसि। अग्रे वाजस्य भजसे महद्धनꣳ स्वायुधः सोतृभिः सोम सूयसे
॥ १ ॥ असृक्षत प्र वाजिनो गव्या सोमासो अश्वया। शुक्रासो वीरयाशवः॥
शुम्भमाना ऋतायुभिर्मृज्यमाना गभस्त्योः। पवन्ते वारे अव्यये॥ ते विश्वा

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri
CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

दाशुषे वसु सोमा दिव्यानि पार्थिवा । पवमानान्तरिक्ष्या ॥ २ ॥ पवस्व देववी-
रति पवित्रꣳ सोम रꣳह्या । इन्द्रमिन्दो वृषाविश ॥ आवच्यस्व महि प्सरो वृ-
षेन्दो द्युम्नवत्तमः । आ योनिं धर्णसिः सदः ॥ अधुक्षत प्रियम् मधु धारा सुत-
स्य वेधसः । अपो वसिष्ट सुक्रतु ॥ महान्तं त्वा महीरन्वापो अर्षन्ति सिन्धवः ।
यद्गोभिर्वासयिष्यसे ॥ समुद्रो अप्सु मामृजे विष्टम्भो धरुणो दिवः । सोमः पवि-
त्रे अस्मयुः ॥ अचिक्रदद्वृषा हरिर्महान्मित्रो न दर्शतः । सꣳ सूर्येण दिद्युते ॥ गि-
रस्त इन्द ओजसा मर्मृज्यन्ते अपस्युवः । याभिर्मदाय शुम्भसे ॥ तं त्वा मदाय
घृष्वय उ लोककृत्नुमीमहे । तव प्रशस्तये महे ॥ गोषा इन्दो नृषा अस्यश्वसा
वाजसा उत । आत्मा यज्ञस्य पूर्व्यः ॥ अस्मभ्यमिन्दविन्द्रियम् मधोः पवस्व धारया ।
पर्जन्यो वृष्टिमाꣳ इव ॥ ३ ॥ सना च सोम जेषि च पवमान महि श्रव । अथा
नो वस्यसस्कृधि ॥ सना ज्योतिः सना स्वा३र्विश्वा च सोम सौभगा । अथा नो
वस्यसस्कृधि ॥ सना दक्षमुत क्रतुमप सोम मृधो जहि । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥
पवीतारः पुनीत न सोममिन्द्राय पातवे । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ त्वꣳ सूर्ये न
आभज तव क्रत्वा तवोतिभिः । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ तव क्रत्वा तवोतिभिर्ज्यो-
क् पश्येम सूर्यं । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ अभ्यर्ष स्वायुध सोम द्विवर्हसꣳ रयिम् ।
अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ अभ्या३र्षानपच्युतो वाजिन्त्समत्सु सासहिः । अथ
नो वस्यसस्कृधि ॥ त्वां यज्ञैरवीवृधन्पवमान विधर्मणि । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥
रयिं नश्चित्रमश्विनमिन्दो विश्वायुमाभर । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ४ ॥ तरत्स
मन्दी धावति धारा सुतस्यान्धसः । तरत्स मन्दी धावति ॥ उस्रा वेद वसूनां मर्तस्य
देव्यवसः । तरत्स मन्दी धावति ॥ ध्वस्रयोः पुरुषन्त्योरा सहस्राणि दद्महे । तरत्स
मन्दी धावति ॥ आ ययोस्त्रिꣳशतं तना सहस्राणि च दद्महे । तरत्स मन्दी धावति
॥ ५ ॥ एते सोमा असृक्षत गृणानाः श्रवसे महे । मदिन्तमस्य धारया ॥ अभि
गव्यानि वीतये नृम्णा पुनानो अर्षसि । सनद्वाजः परिस्रव ॥ उत नो गोमतीरि

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

यो विश्वा दयते वसु होता मन्द्रो जनानाम् । मधोर्न पात्रा प्रथमान्यस्मै प्र स्तोमा यन्त्वग्नये ॥

पो विश्व अर्ष परिष्टुभ: । गृणानो जमदग्निना ॥ ६ ॥ इमᳪ स्तोममर्हते जात
वेदसे रथमिव संमहेमा मनीषया । भद्रा हि नः प्रमतिरस्यसᳪ सद्यग्ने सख्ये
मा रिषामा वयं तव ॥ भरामेध्मं कृणवामा हवीᳪषि ते चितयंत: पर्वणापर्वणा
वयं । जीवातवे प्रतरᳪ साधया धियोऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ शकेम
त्वा समिधᳪ साधया धियस्त्वे देवा हविरदंत्याहुतं । त्वमादित्याᳪ आवह ता-
न्ह्यु३ऽश्मस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तवा ॥ ७ ॥ प्रतिवाᳪ सूर उदिते मित्रं
गृणीषे वरुणं । अर्यमणᳪ रिशादसं ॥ राया हिरण्यया मतिरियमवृकाय शव
से । इयं विप्रा मेधसातये ॥ ते स्याम देव वरुण ते मित्र सूरिभि: सह । इषᳪ स्व-
र्धीमहि ॥ ८ ॥ भिंधि विश्वा अप द्विष: परि बाधो जहि मृध: वसु स्पार्हं तदाभर ॥
यस्य ते विश्वमानुषो भूरेर्दत्तस्य वेदति । वसु स्पार्हं तदा ॥ भर यद्वीडाविंद्र यत्स्थिरे
यत्पर्शाने पराभृतं । वसु स्पार्हं तदाभर ॥ ९ ॥ यज्ञस्य हि स्थ ऋत्विजा सस्नी
वाजेषु कर्मसु । इंद्राग्नी तस्य बोधतं ॥ तोशासा रथयावाना वृत्रहणापराजिता ।
इंद्राग्नी तस्य बोधतं ॥ इदं वां मदिरं मध्वधुक्षन्नद्रिभिर्नर: । इंद्राग्नी तस्य बोध
तं ॥ १० ॥ इंद्रायेंदो मरुत्वते पवस्व मधुमत्तम: । अर्कस्य योनिमासदं ॥ तं त्वा विप्रा
वचो विद: परिष्कृण्वन्ति धर्णसिं । सं त्वा मृजंत्यायव: ॥ रसं ते मित्रो अर्यमा
पिबंतु वरुण: कवे । पवमानस्य मरुत: ॥ ११ ॥ मृज्यमान: सुहस्त्या समुद्रे
वाचमिन्वसि । रयिं पिशंगं बहुलं पुरुस्पृहं पवमानाभ्यर्षसि ॥ पुनानो वारे पव-
मानो अव्यये वृषो अचिक्रदद्वने । देवानाᳪ सोम पवमान निष्कृतं गोभिरंजानो
अर्षसि ॥ १२ ॥ एतमु त्यं दश क्षिपो मृजंति सिंधुमातरं । समादित्येभिरख्यत ॥
समिंद्रेणोत वायुना सुत एति पवित्र आ । सᳪ सूर्यस्य रश्मिभि: ॥ स नो
भगाय वायवे पूष्णे पवस्व मधुमान् । चारुर्मित्रे वरुणे च ॥ १३ ॥ रेवतीर्न: सध-
माद इंद्रे संतु तुविवाजा: । क्षुमंतो याभिर्मदेम ॥ आ घ त्वावान्त्मना युक्तः स्तो-
तृभ्यो धृष्णवीयान: । ऋणोरक्षं न चक्र्यो: ॥ आ यद्दुव: शतक्रतवा कामं जरितृ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

णां । ऋणोरक्तं न शचीभिः ॥ १४ ॥ सुरूपकृत्नुमूतये सुदुघामिव गोदुहे ।
जुहूमसि द्यविद्यवि ॥ उप नः सवनागहि सोमस्य सोमपाः पिब । गोदा इद्रेव
तो मदः ॥ अथा ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनां । मा नो अतिख्य आगहि
॥ १५ ॥ उभे यदिन्द्र रोदसी आपप्राथोषा इव । महान्तं त्वा महीनाꣳ सम्राजं
चर्षणीनां । देवी जनित्र्यजीजनद्भद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ दीर्घꣳ ह्यङ्कुशं यथा शक्तिं
बिभर्षि मंतुमः । पूर्वेण मघवन्पदा वयामजो यथा यमः ॥ देवी जनित्र्यजीजनद्भद्रा
जनित्र्यजीजनत् ॥ अव स्म दुर्हणायतो मर्तस्य तनुहि स्थिरं । अधस्पदं तमीं
कृधि यो अस्माꣳ अभिदासति । देवी जनित्र्यजीजनद्भद्रा जनित्र्यजीजनत्
॥ १६ ॥ परिस्वानो गिरिष्ठाः पवित्रे सोमो अक्षरत् । मदेषु सर्वधा असि ॥ त्वं
विप्रस्त्वम् कविर्मधुप्रजातमन्धसः । मदेषु सर्वधा असि ॥ त्वे विश्वे सजोषसो
देवासः पीतिमाशत । मदेषु सर्वधा असि ॥ १७ ॥ स सुन्वे यो वसूनां यो
रायामानेता य इळानां । सोमो यः सुक्षितीनां । यस्य त इन्द्रः पिबाद्यस्य मरुतो
यस्य वार्यमणा भगः । आ येन मित्रा वरुणा करामह एन्द्रमवसे महे ॥ १८ ॥
तं वः सखायो मदाय पुनानमभिगायत । शिशुं न हव्यैः स्वदयन्त गूर्तिभिः ॥
सं वत्स इव मातृभिरिन्दुर्हिन्वानो अज्यते । देवावीर्मदो मतिभिः परिष्कृतः ॥ अयं
दक्षाय साधनो यꣳ शर्धाय वीतये । अयं देवेभ्यो मधुमत्तरः सुतः ॥ १९ ॥
सोमाः पवन्त इन्दवोऽस्मभ्यं गातुवित्तमाः । मित्राः स्वाना अरेपसः स्वाध्यः
स्वर्विदः ॥ ते पूतासो विपश्चितः सोमासो दध्याशिरः । सूरासो न दर्शतासो जिग-
त्नवो ध्रुवा घृते ॥ सुष्वाणासो व्यद्रिभिश्चिताना गोरधि त्वचि । इषमस्मभ्यमभितः
समस्वरन्वसुविदः ॥ २० ॥ अया पवा पवस्वैना वसूनि माꣳश्चत्व इन्दो सर-
सि प्रधन्व । ब्रध्नश्चिद्यस्य वातो न जूतिं पुरुमेधाश्चित्तकवे नरं धात् ॥ उत न
एना पवया पवस्वाधि श्रुते श्रवाय्यस्य तीर्थे । षष्टिꣳ सहस्रा नैगुतो वसूनि वृक्षं
न पक्वं धूनवद्रणाय ॥ महीमे अस्य वृष नाम शूषे माꣳश्चत्वे वा पृशने वा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

वधत्रे। अप्रापयं निगुतः स्नेहयच्चापामित्रां२ अपाचितो अचेतः॥ २१॥ अग्ने त्वं
नो अंतम उत त्राता शिवो भुवो वरूथ्यः॥ वसुरग्निर्वसुश्रवा अच्छा नक्षि द्यु
मत्तमो रयिं दाः॥ तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः २२
इमा नु कं भुवना सीषधेमेंद्रश्च विश्वे च देवाः॥ यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां
चादित्यैरिंद्रः सह सीषधातु॥ आदित्यैरिंद्रः सगणो मरुद्भिरस्मभ्यं भेषजा
करत्॥ २३॥ प्रवोर्चीपा॥ ३४॥

इति सप्तमोऽध्यायः

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ अष्टमोऽध्यायः

पवमानः सोमो देवता १—४, ९, ११—१३ वैश्वानरो देवता ५ मित्र वरुणौ देवते ६ इन्द्रो देवता ७,१० १५ १६ इन्द्राग्नी देवते ८ अग्निर्देवता १४ त्रिष्टुप् छन्दः १,५ १३—१५ गायत्री छन्दः २—४, ६—८ जगती छन्दः ९ प्रागाथं छन्द १० उष्णिक् छन्दः ११ द्विपदा १२ ककुबुष्णिक्छन्दसो अनुष्टुप् छन्दः १६ वृषगणो वासिष्ठः १ असितः काश्यपो देवलो वा २,३ भृगुर्वारुणिर्जमदग्निर्वा ४, १३ भरद्वाजो बार्हस्पत्याः ५,८, यजत आत्रेयः ६ मधुच्छन्दः वैश्वामित्रः ७, सिकता निवावरी ९ पुरुहन्मा १० पर्वतानारदौ शिखंडिन्यौ वाप्सरा-प्यावप्सरसौ ११ अग्नयो धिष्ण्याः १२ वत्सः काण्वः १४ नृमेधः १५ अत्रिः १६

प्र काव्यमुशनेव ब्रुवाणो देवो देवानां जनिमा विवक्ति। महिव्रतः शुचिबंधुः पा
वकः पदा वराहो अभ्येति रेभन् ॥ प्र हꣳसासस्तृपलं वग्नुमच्छामादस्तं वृषगणा
अयासुः। आंगोषिणं पवमानꣳ सखायो दुर्मर्षं वाणं प्रवदंति साकं ॥ स योजत
उरुगायस्य जूतिं वृथा क्रीडंतं मिमते न गावः। परीणसं कृणुते तिग्मशृंगो
दिवा हरिर्ददृशे नक्तमृज्रः ॥ १ ॥ प्र स्वानासो रथा इवार्वंतो न श्रवस्यवः।
सोमासो राये अक्रमुः ॥ हिन्वानासो रथा इव दधन्विरे गभस्त्योः। भरासः
कारिणामिव ॥ राजानो न प्रशस्तिभिः सोमासो गोभिरंजते। यज्ञो न सप्तधातृ
भिः ॥ परिस्वानास इन्दवो मदाय बर्हणा गिरा। मधो अर्षंति धारया ॥ आपा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

नासो विवस्वतो जिन्वंत उषसो भगं । सूरा अरवं वितन्वते ॥ अपद्वारा मतीनां
प्रत्ना ऋरवंति कारवः । वृष्णो हरस आयवः ॥ समीचीनास आशत होतारः सप्त-
जामयः । पदमेकस्य पिप्रतः ॥ नाभा नाभिं न आददे चक्षुषा सूर्यं दृशे । कवेर-
पत्यमादुहे ॥ अभि प्रियं दिवस्पदमध्वर्युभिर्गुहा हितं । सूरः पश्यति चक्षसा
॥ २ ॥ असृग्रमिन्दवः पथा धर्मन्नृतस्य सुश्रियः । विदाना अस्य योजनं ॥ प्र धारा
मधो अग्रियो महीरपो विगाहते । हविर्हविःषु वंद्यः ॥ प्र युजा वाचो अग्रियः
वृषो अचिक्रदद्वने । सद्माभि सत्यो अध्वरः ॥ परि यत्काव्या कविर्नृम्णा पुनानो अर्ष
ति । स्वर्वाजी सिषासति ॥ पवमानो अभिस्पृधो विशो राजेव सीदति । यदीमृण्वंति
वेधसः ॥ अव्या वारे परि प्रियो हरिर्वनेषु सीदति । रेभो वनुष्यते मती ॥ स वा
युमिन्द्रमश्विना साकं मदेन गच्छति । रणा यो अस्य धर्मणा ॥ आ मित्रे वरुणे
भगे मधोः पवंत ऊर्मयः । विदाना अस्य शक्मभिः ॥ अस्मभ्यं रोदसी रयिं मध्वो
वाजस्य सातये । श्रवो वसूनि संजितं ॥ ३ ॥ आ ते दक्षं मयोभुवं वह्निमद्य
वृणीमहे । पांतमा पुरुस्पृहं ॥ आ मंद्रमा वरेण्यमा विप्रमा मनीषिणं । पांतमा पुरु
स्पृहं ॥ आ रयिमा सुचेतुनमा सुक्रतो तनूष्वा । पांतमा पुरुस्पृहं ॥ ४ ॥
मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृत आ जातमग्निम् । कविꣳ
सम्राजमतिथिं जनानामासन्नः पात्रं जनयंत देवाः ॥ त्वां विश्वे
अमृत जायमानꣳ शिशुं न देवा अभि सं नवंते । तव क्रतुभिरमृतत्व-
मायन्वैश्वानर यत्पित्रोरदीदेः ॥ नाभिं यज्ञानाꣳ सदनꣳ रयीणां महा-
माहावमभि सं नवंत । वैश्वानरꣳ रथ्यमध्वराणां यज्ञस्य केतुं जनयंत देवाः
॥ ५ ॥ प्र वो मित्राय गायत वरुणाय विपा गिरा । महिक्षत्रावृतं बृहत् ॥
सम्राजा या घृतयोनी मित्रश्चोभा वरुणश्च । देवा देवेषु प्रशस्ता ॥ ता नः शक्तं
पार्थिवस्य महो रायो दिव्यस्य । महि वां क्षत्रं देवेषु ॥ ६ ॥ इन्द्रा याहि चित्र
भानो सुता इमे त्वायवः । अण्वीभिस्तना पूतासः ॥ इन्द्रा याहि धियेषितो विप्रजू-।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

तः सुतावतः । उप ब्रह्माणि वाघतः ॥ इन्द्रायाहि तूतुजान उप ब्रह्माणि हरिवः ।
सुते दधिष्व नश्चनः ॥ ७ ॥ तमीळिष्व यो अर्चिषा वना विश्वा परिष्वजत् ।
कृष्णा कृणोति जिह्वया ॥ य इद्ध आविवासति सुम्नमिन्द्रस्य मर्त्यः । द्युम्नाय
सुतरा अपः ॥ ता नो वाजवतीरिष आशून्पिपृतमर्वतः । एन्द्रमग्निं च
वोढवे ॥ ८ ॥ प्रो अयासीदिन्दुरिन्द्रस्य निष्कृतꣳ सखा सख्युर्न प्रमिनाति
संगिरम् । मर्य इव युवतिभिः समर्षति सोमः कलशे शतयाम्ना पथा ॥
प्र वो धियो मन्द्रयुवो विपन्युवः पनस्युवः संवरणेष्वक्रमुः । हरिं क्रीडन्त
मभ्यनूषत स्तुभोऽभि धेनवः पयसेदशिश्रयुः ॥ आ नः सोम संयतं पिप्युषीमिष
मिन्दो पवस्व पवमान ऊर्मिणा । या नो दोहते त्रिरहन्नसश्चुषी क्षुमद्वाजवन्मधु
मत्सुवीर्यम् ॥ ९ ॥ नकिष्टं कर्मणा नशद्यश्चकार सदावृधम् । इन्द्रं न यज्ञैर्विश्व
गूर्तमृभ्वसमधृष्टं धृष्णुमोजसा ॥ अषाढमुग्रं पृतनासु सासहिं यस्मिन्महीरुरुज्रयः ।
सं धेनवो जायमाने अनोनवुर्द्यावः क्षामोरनोनवुः ॥ १० ॥ सखाय आ नि षीदत
पुनानाय प्रगायत । शिशुं न यज्ञैः परि भूषत श्रिये ॥ समी वत्सं न मातृभिः
सृजता गयसाधनम् । देवाव्यां३ मदमभि द्विशवसम् ॥ पुनाता दक्षसाधनं यथा
शर्धाय वीतये । यथा मित्राय वरुणाय शंतमम् ॥ ११ ॥ प्र वाज्यक्षाः सहस्र
धारस्तिरः पवित्रं वि वारमव्यम् ॥ स वाज्यक्षाः सहस्ररेता अद्भिर्मृजानो गोभिः
श्रीणानः ॥ प्र सोम याहीन्द्रस्य कुक्षा नृभिर्येमानो अद्रिभिः सुतः ॥ १२ ॥
ये सोमासः परावति ये अर्वावति सुन्विरे । ये वादः शर्यणावति ॥ य आर्जीकेषु
कृत्वसु ये मध्ये पस्त्यानाम् । ये वा जनेषु पञ्चसु ॥ ते नो वृष्टिं दिवस्परि पवन्तामा
सुवीर्यम् । स्वाना देवास इन्दवः ॥ १३ ॥ आ ते वत्सो मनो यमत्परमाच्चित्स
धस्थात् । अग्ने त्वां कामये गिरा ॥ पुरुत्रा हि सदृङ्ङसि दिशो विश्वा अनु प्रभुः ।
समत्सु त्वा हवामहे ॥ समत्स्वग्निमवसे वाजयन्तो हवामहे । वाजेषु चित्रराधसम्
॥ १४ ॥ त्वं न इन्द्रा भर ओजो नृम्णꣳ शतक्रतो विचर्षणे । आ वीरं पृतना

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

सहे ॥ त्वꣳ हि नः पिता वसो त्वं माता शतक्रतो बभूविथ । अधा ते सुम्नमीमहे ॥ त्वाꣳ शुष्मिन्पुरुहूत वाजयन्तमुप ब्रुवे शतक्रतो । स नो रास्व सुवीर्यं ॥ १५ ॥ यदिन्द्र चित्र म इह नास्ति त्वादातमद्रिवः । राधस्तन्नो विदद्वस उभयाहस्त्या भर ॥ यन्मन्यसे वरेण्यमिन्द्र द्युक्षं तदा भर । विद्याम तस्य ते वयमकूपारस्य दावनः ॥ यत्ते दित्सु प्रराध्यं मनो अस्ति श्रुतं बृहत् । तेन दृढा चिदद्रिव आ वाजं दर्षि सातये ॥ १६ ॥

॥ इति अष्टमोऽध्यायः ॥

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ नवमोऽध्यायः

पवमानः सोमो देवता १—८, ११, १२, १५—१७ अग्निर्देवता ९, १८
इन्द्रो देवता १०, १३, १४, १९, २० । गायत्री छन्दः १—८, १०, ११,
१५, १८ त्रिष्टुप् छन्दः ९ जगती छन्दः १२ प्रागाथं छन्दः १३, १४
अनुष्टुप छन्दः १६, २० द्विपदा छन्दः १७ उष्णिक छन्दः १९ ।
प्रतर्दनो दैवोदासिः १ असितः काश्यपो देवलो वा २—४
उचथ्यः ५, ११ अमहीयुः ६, ७ निध्रुविः काश्यपः ८, १५
वसिष्ठः ९ सकक्षः १० कविः १२ देवातिथिः काण्वः १३
भर्गः प्रागाथः १४ अंबरीष ऋजिश्वा १६ अग्नयो
धिष्ण्या ऐश्वराः १७ उशना काव्यः १८
नृमेध १९ जेता माधुच्छन्दसः २० ॥

शिशुं जज्ञानᳫं हर्यतं मृजन्ति शुम्भन्ति विप्रं मरुतो गणेन । कविर्गीर्भि
ष्काव्येन कविः संसत् सोमः पवित्रमत्येति रेभन् ॥ ऋषिमना य ऋषिकृत्स्वर्षाः
सहस्रनीथः पदवीः कवीनां । तृतीयं धाम महिषः सिषासन्त्सोमो विराजमनु
राजति ष्टुप् ॥ चमूषच्छ्येनः शकुनो विभृत्वा गोविन्दुर्द्रप्स आयुधानि बिभ्रत् ।
अपामूर्मिᳫं सचमानः समुद्रं तुरीयं धाम महिषो विवक्ति ॥ १ ॥ एते सोमा
अभि प्रियमिन्द्रस्य काममक्षरन् । वर्धन्तो अस्य वीर्यम् ॥ पुनानासश्चमूषदो गच्छ
न्तो वायुमश्विना । ते नो धत्त सुवीर्यं ॥ इन्द्रस्य सोम राधसे पुनानो हार्दि चोद
य । देवानां योनिमासदं ॥ मृजन्ति त्वा दश क्षिपो हिन्वन्ति सप्त धीतयः । अनु
विप्रा अमादिषुः ॥ देवेभ्यस्त्वा मदाय कᳫं सृजानमति मेष्यः । सं गोभिर्वासया
मसि ॥ पुनानः कलशेष्वा वस्त्राण्यरुषो हरिः । परि गव्यान्यव्यत ॥ मघोन आय

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वस्त नो जहि विश्वा अपद्विषः । इन्दो सखायमाविश ॥ नृचक्षसं त्वा वयमिन्द्र-
पीतꣳ स्वर्विदं । भक्षीमहि प्रजामिषं ॥ वृष्टिं दिवः परिस्रव द्युम्नं पृथिव्या
अधि । सहो नः सोमपृत्सु धाः ॥ २ ॥ सोमः पुनानो अर्षति सहस्रधारो
अत्यविः । वायोरिंद्रस्य निष्कृतं ॥ पवमानमवस्यवो विप्रमभिप्रगायत । सुष्वाणं
देववीतये ॥ पवंते वाजसातये सोमाः सहस्रपाजसः । गृणाना देववीतये ॥ उत
नो वाजसातये पवस्व बृहतीरिषः । द्युमदिंदो सुवीर्यं ॥ अत्या हियाना न हेतृ-
भिरसृग्रं वाजसातये । विवारमव्यमाशवः ॥ ते नः सहस्रिणꣳ रयिं पवंतामा सुवी
र्यं । स्वाना देवास इन्दवः ॥ वाश्रा अर्षंतींदवोऽभि वत्सं न मातरः । दधन्विरे
गभस्त्योः ॥ जुष्ट इन्द्राय मत्सरः पवमानः कनिक्रदत् । विश्वा अपद्विषो जहि ॥
अपघ्नंतो अराव्णः पवमानाः स्वर्दृशः । योनावृतस्य सीदत ॥ ३ ॥ सोमा
असृग्रमिंदवः सुता ऋतस्य धारया । इन्द्राय मधुमत्तमाः ॥ अभि विप्रा अनूषत
गावो वत्सं न धेनवः । इन्द्रꣳ सोमस्य पीतये ॥ मदच्युत्क्षेति सादने सिंधोरूर्मा
विपश्चित् । सोमो गौरी अधिश्रितः ॥ दिवो नाभा विचक्षणोऽव्या वारे महीयते ।
सोमो यः सुक्रतुः कविः ॥ यः सोमः कलशेष्वा अंतः पवित्र आहितः । तमिंदुः
परिषस्वजे ॥ प्रवाचमिंदुरिष्यति समुद्रस्याधि विष्टपि । जिन्वन्कोशं मधुश्चुतं ॥
नित्यस्तोत्रो वनस्पतिर्धेनामंतः सबर्दुघां । हिन्वानो मानुषा युजा ॥ आ पव-
मान धारय रयिꣳ सहस्रवर्चसं । अस्मे इन्दो स्वाभुवं ॥ अभि प्रिया दिवः कवि-
विप्रः स धारया सुतः । सोमो हिन्वे परावति ॥ ४ ॥ उत्ते शुष्मास ईरते
सिंधोरूर्मेरिव स्वनः । वाणस्य चोदया पविं ॥ प्रसवे त उदीरते तिस्रो वाचो
मखस्युवः । यदव्य एषि सानवि ॥ अव्या वारैः परि प्रियꣳ हरिꣳ हिन्वंत्य-
द्रिभिः । पवमानं मधुश्चुतं ॥ आपवस्व मदिंतम पवित्रं धारया कवे । अर्कस्य
योनिमासदं ॥ स पवस्व मदिंतम गोभिरंजानो अक्तुभिः । एन्द्रस्य जठरं विश
५ ॥ अया वीती परिस्रव यस्त इन्दो मदेष्वा । अवाहन्नवतीर्नव ॥ पुरः सद्य

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Harid...

इत्याधिये दिवोदासाय शंबरं। अध त्यं तुर्वशं यदुं ॥ परि नो अश्वमश्वविद्गोम-
दिंदो हिरण्यवत्। क्षरा सहस्रिणीरिषः ॥ ६ ॥ अपघ्नन्पवते मृधोपसोमो-
अराव्णः। गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतं ॥ महो नो राय आभर पवमान जही मृधः।
रास्वेंदो वीरवद्यशः ॥ न त्वा शतं च न ह्रुतो राधो दित्सन्तमामिनन्। यत्पु-
नानो मखस्यसे ॥ ७ ॥ अया पवस्व धारया यया सूर्यमरोचयः। हिन्वानो मानु-
षीरपः ॥ अयुक्त सूर एतशं पवमानो मनावधि। अंतरिक्षेण यातवे ॥ उत त्या
हरितो रथे सूरो अयुक्त यातवे। इन्दुरिन्द्र इति ब्रुवन् ॥ ८ ॥ अग्निं वो देवम-
ग्निभिः सजोषा यजिष्ठं दूतमध्वरे कृणुध्वम्। यो मर्त्येषु निध्रुविर्ऋतावा तपु-
र्मूर्द्धा घृतान्नः पावकः ॥ प्रोथदश्वो न यवसे विष्यन्यदा महः संवरणाद्व्यस्थात्।
आदस्य वातो अनुवाति शोचिरध स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति ॥ उद्यस्य ते नवजा-
तस्य वृष्णोऽग्ने चरन्त्यजरा इधानाः। अच्छा द्यामरुषो धूम एषि संदूतो अग्न ईयसे
हि देवान् ॥ ९ ॥ तमिंद्रं वाजयामसि महे वृत्राय हंतवे। स वृषा वृषभो भुवत्॥
इन्द्रः स दामने कृत ओजिष्ठः स बले हितः। द्युम्नी श्लोकी स सोम्यः ॥ गिरा
वज्रो न संभृतः स बलो अनपच्युतः। ववक्ष उग्रो अस्तृतः ॥ १० ॥ अध्वर्यो
अद्रिभिः सुतꣳ सोमं पवित्र आनय। पुनाहींद्राय पातवे ॥ तव त्य इन्दो अंधसो
देवा मधोर्व्याशत। पवमानस्य मरुतः ॥ दिवः पीयूषमुत्तमꣳ सोममिंद्राय
वज्रिणे। सुनोता मधुमत्तमं ॥ ११ ॥ धर्ता दिवः पवते कृत्व्यो रसो दक्षो
देवानामनुमाद्यो नृभिः। हरिः सृजानो अत्यो न सत्वभिर्वृथा पाजाꣳसि
कृणुषे नदीष्वा ॥ शूरो न धत्त आयुधा गभस्त्योः स्वा३ः सिषासं रथिरो गविष्टिषु।
इन्द्रस्य शुष्ममीरयन्नपस्युभिरिंदुर्हिन्वानो अज्यते मनीषिभिः ॥ इन्द्रस्य सोम पव-
मान ऊर्मिणा तविष्यमाणो जठरेष्वाविश। प्र नः पिन्व विद्युदभ्रेव रोदसी
धिया नो वाजाꣳ उपमाहि शश्वतः ॥ १२ ॥ यदिन्द्र प्रागपागुदङ्न्यग्वा हूयसे
नृभिः। सिमापुरूनृषूतो अस्यानवेसि प्रशर्द्ध तुर्वशे ॥ यद्वा रुमे रुशमे श्यावके

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri
CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

क्षप इन्द्र मादयसे सचा । कण्वा इत्वास्तोमेभिर्ब्रह्मवाहस इन्द्रायच्छन्त्यागहि
॥ १३ ॥ उभयꣳ शृणवच्च न इन्द्रो अर्वागिदं वचः । सत्राच्या मघवान्त्सोम-
पीतये धिया शविष्ठ आगमत् ॥ तꣳ हि स्वराजं वृषभं तमोजसा धिषणे निष्ट-
तक्षतुः । उतोपमानां प्रथमो निषीदसि सोमकामꣳ हि ते मनः ॥ १४ ॥
पवस्व देव आयुषगिन्द्रं गच्छतु ते मदः । वायुमारोह धर्मणा ॥ पवमान नितोशसे
रयिꣳ सोम श्रवाय्यं । इन्दो समुद्रमाविश ॥ अपघ्नन्पवसे मृधः क्रतुवित्सोम
मत्सरः । नुदस्वादेवयुं जनम् ॥ अभी नो वाजसातमꣳ रयिमर्ष शत-
स्पृहम् । इन्दो सहस्रभर्णसन्तु विद्युम्नं विभासहम् ॥ १५ ॥ अभी
नो वाजसातमं ॥ वयं ते अस्य राधसो वसोर्वसो पुरुस्पृहः ॥ नि नेदिष्ठतमा इषः
स्याम सुम्ने ते अध्रिगो ॥ परिस्वानो अक्षरदिंदुरव्ये मदच्युतः ॥ धारा य ऊर्ध्वो
अध्वरे भ्राजा न याति गव्ययुः ॥ १६ ॥ पवस्व सोम महान्त्समुद्रः पिता देवानां
विश्वाभि धाम ॥ शुक्रः पवस्व देवेभ्यः सोम दिवे पृथिव्यै शं च प्रजाभ्यः ॥ दिवो-
धर्तासि शुक्रः पीयूषः सत्ये विधर्मन्वाजी पवस्व ॥ १७ ॥ प्रेष्ठं वो अतिथिꣳ
स्तुषे मित्रमिव प्रियम् । अग्ने रथन्न वेद्यम् ॥ कविमिव प्रशꣳस्यं यं देवास इति
द्विता । निमर्त्येष्वादधुः ॥ त्वं यविष्ठ दाशुषो नॄꣳ पाहि शृणुही गिरः । रक्षा तोकमुत
त्मना ॥ १८ ॥ एन्द्र नो गधि प्रिय सत्राजिदगोह्य । गिरिर्न विश्वतः पृथुः पतिर्दि
वः ॥ अभि हि सत्य सोमपा उभे बभूथ रोदसी । इन्द्रासि सुन्वतो वृधः पतिर्दिवः ॥
त्वꣳ हि शश्वतीनामिंद्र धर्ता पुरामसि । हंता दस्योर्मनोर्वृधः पतिर्दिवः
॥ १९ ॥ पुरां भिंदुर्युवा कविरमितौजा अजायत । इन्द्रो विश्वस्य कर्मणो धर्ता
वज्री पुरुष्टुतः ॥ त्वं वलस्य गोमतो वावरद्रिवो बिलं । त्वां देवा अबिभ्युषस्तु
ज्यमानास आविषुः ॥ इन्द्रमीशानमोजसाभि स्तोमैरनूषत । सहस्रं यस्य रातय
उत वा संति भूयसीः ॥ २० ॥

॥ इति नवमोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

॥ अथ दशमोऽध्यायः ॥

पवमानः सोमो देवता १—७, ११—१३, १६—२० पावमान्यध्येतृस्तुतिः ८ अग्निर्देवता ९ इन्द्रो देवता १०, १४, १५, २१—२३। त्रिष्टुप् छन्दः १, ९ गायत्री छन्दः २—७, १०, ११, १६, २०, २१ अनुष्टुप् छन्दः ८, १८, २३ जगती छन्दः १३ प्रागाथं छन्दः १५ उष्णिक् छन्दः १७, २२ द्विपदा छन्दः १२, १९। पराशरः १ शुनःशेपः २ असितः काश्यपो देवलो वा ३ राहूगणः ४, ७ नृमेधः प्रियमेधश्च ५, ६ पवित्रो वसिष्ठो वोभौ वा ८ वसिष्ठः ९ वत्सः काण्वः १० शतं वैखानसाः ११ सप्तर्षयः १२ वसुर्भारद्वाजः १३ नृमेधः १४ भर्गः प्रागाथः १५ भरद्वाजः १६ मनुराप्सवः १७ अंबरीष ऋजिश्वा च १८ अग्नयो धिष्ण्या ऐश्वराः १९ अमहीयुः २० निध्रुविः काश्यपः २१ गोतमो राहूगणः २२ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः २३

अक्रान्त्समुद्रः प्रथमे विधर्मन् जनयन्प्रजा भुवनस्य गोपाः। वृषा पवित्रे अधि
सानो अव्ये बृहत्सोमो वावृधे स्वानो अद्रिः॥ मत्सि वायुमिष्टये राधसे नो मत्सि
मित्रावरुणा पूयमानः। मत्सि शर्धो मारुतं मत्सि देवान् मत्सि द्यावापृथिवी
देव सोम॥ महत्तत्सोमो महिषश्चकारापां यद्गर्भोऽवृणीत देवान्। अदधादिन्द्रे
पवमान ओजोऽजनयत्सूर्ये ज्योतिरिंदुः॥ १॥ एष देवो अमर्त्यः पर्णवीरिव
दीयते। अभि द्रोणान्यासदं॥ एष विप्रै रभिष्टुतोऽपो देवो विगाहते। दधद्र-
त्नानि दाशुषे॥ एषविश्वानि वार्या शूरो यन्निव सत्वभिः। पवमानः सिषासति॥

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

एष देवो रथर्यति पवमानो दिशस्यति । आविष्कृणोति वग्वनुं ॥ एष देवो विप-
न्युभिः पवमान ऋतायुभिः । हरिर्वाजाय मृज्यते ॥ एष देवो विपाकृतोऽतिह्व-
राꣳसि धावति । पवमानो अदाभ्यः ॥ एष दिवं वि धावति तिरो रजाꣳसि धारया ।
पवमानः कनिक्रदत् ॥ एष दिवं व्यासरत्तिरो रजाꣳस्यस्पृतः । पवमानः स्वध्वरः ॥
एष प्रत्नेन जन्मना देवो देवेभ्यः सुतः । हरिः पवित्रे अर्षति ॥ एष उ स्य पुरु-
व्रतो जज्ञानो जनयन्निषः । धारया पवते सुतः ॥ २ ॥ एष धिया यात्यण्व्या शूरो
रथेभिराशुभिः । गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतं ॥ एष पुरु धियायते बृहते देवतातये । यत्रा-
मृतास आशत ॥ एतं मृजन्ति मर्ज्यमुपद्रोणेष्वायवः । प्रचक्राणं महीरिषः ॥ एष
हितो वि नीयतेऽन्तः शुन्ध्यावता पथा । यदी तुञ्जन्ति भूर्णयः ॥ एष रुक्मिभिरी-
यते वाजी शुभ्रेभिरꣳशुभिः । पतिः सिन्धूनां भवन् ॥ एष शृङ्गाणि दोधुवच्छिशीते
यूथ्यो३ वृषा । नृम्णा दधान ओजसा ॥ एष वसूनि पिब्दनः परुषा ययिवाꣳ
अति । अव शादेषु गच्छति ॥ एतमु त्यं दश क्षिपो हरिꣳ हिन्वन्ति यातवे ।
स्वायुधं मदिन्तमं ॥ ३ ॥ एष उ स्य वृषा रथोऽव्यो वारेभिरर्षति । गच्छन्वा-
जꣳ सहस्रिणं ॥ एतं त्रितस्य योषणो हरिꣳ हिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्दुमिन्द्राय
पीतये ॥ एष स्य मानुषीष्वा श्येनो न विक्षु सीदति । गच्छं जारो न योषितं ॥
एष स्य मद्यो रसोऽवचष्टे दिवः शिशुः । य इन्दुर्वारमाविशत् ॥ एष स्य पीतये
सुतो हरिरर्षति धर्णसिः । क्रन्दन्योनिमभि प्रियं ॥ एतं त्यं हरितो दश मर्मृ-
ज्यन्ते अपस्युवः । याभिर्मदाय शुम्भते ॥ ४ ॥ एष वाजी हितो नृभिर्विश्ववि-
न्मनसस्पतिः । अव्यं वारं वि धावति ॥ एष पवित्रे अक्षरत्सोमो देवेभ्यः सुतः ।
विश्वा धामान्याविशन् ॥ एष देवः शुभायतेऽधि योनावमर्त्यः । वृत्रहा देववी-
तमः ॥ एष वृषा कनिक्रदद्दशभिर्जामिभिर्यतः । अभि द्रोणानि धावति ॥ एष
सूर्यमरोचयत्पवमानो अधि द्यवि । पवित्रे मत्सरो मदः ॥ एष सूर्येण हासते
संवसानो विवस्वता । पतिर्वाचो अदाभ्यः ॥ ५ ॥ एष कविरभिष्टुतः पवित्रे

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अधितोषति । पुनानो घ्नन्नपद्विषः ॥ एष इन्द्राय वायवे स्वर्जित्परिषिच्यते ।
पवित्रे दक्षसाधनः ॥ एष नृभिर्विनीयते दिवो मूर्धा वृषा सुतः । सोमो वनेषु
विश्ववित् ॥ एष गव्युरचिक्रदत्पवमानो हिरण्ययुः । इन्दुः सत्राजिदस्तृतः ॥
एष शुष्म्यसिष्यददंतरिक्षे वृषा हरिः । पुनान इन्दुरिन्द्रमा ॥ एष शुष्म्य
दाभ्यः सोमः पुनानो अर्षति । देवावीरघशंसहा ॥ ६ ॥ स सुतः पीतये वृषा
सोमः पवित्रे अर्षति । विघ्नन्रक्षांसि देवयुः ॥ स पवित्रे विचक्षणो हरिरर्षति
धर्णसिः । अभि योनिं कनिक्रदत् ॥ स वाजी रोचनं दिवः पवमानो विधावति ।
रक्षोहा वारमव्ययं ॥ स त्रितस्याधिसानवि पवमानो अरोचयत् । जामिभिः
सूर्यंसह ॥ स वृत्रहा वृषा सुतो वरिवोविददाभ्यः । सोमो वाजमिवासरत् ॥
स देवः कविनेषितोऽभि द्रोणानि धावति । इंदुरिंद्राय मंहयन् ॥ ७ ॥
यः पावमानीरध्येत्यृषिभिः संभृतं रसं । सर्वं स पूतमश्नाति स्वदितं मात-
रिश्वना ॥ पावमानीर्यो अध्येत्यृषिभिः संभृतं रसं । तस्मै सरस्वती दुहे
क्षीरं सर्पिर्मधूदकं ॥ पावमानीः स्वस्त्ययनीः सुदुघा हि घृतश्चुतः । ऋषिभिः
संभृतो रसो ब्राह्मणेष्वमृतं हितं ॥ पावमानीर्दधंतु न इमं लोकमथो अमुं ।
कामान्त्समर्धयंतु नो देवीर्देवैः समाहृताः ॥ येन देवाः पवित्रेणात्मानं पुनते सदा ।
तेन सहस्रधारेण पावमान्यः पुनंतु नः ॥ पावमानीः स्वस्त्ययनीस्ताभिर्गच्छति
नांदनं । पुण्यांश्च भक्षान्भक्षयत्यमृतत्वं च गच्छति ॥ ८ ॥ अगन्म महा नमसा
यविष्ठं यो दीदाय समिद्धः स्वे दुरोणे । चित्रभानुं रोदसी अंतरुर्वी स्वाहुतं
विश्वतः प्रत्यंचं ॥ स मह्ना विश्वा दुरितानि साह्वानग्निष्टवे दम आ जातवेदाः ।
स नो रक्षिषद्दुरितादवद्यादस्मान् गृणत उत नो मघोनः ॥ त्वं वरुण उत मित्रो
अग्ने त्वां वर्धंति मतिभिर्वसिष्ठाः । त्वे वसु सुषणनानि संतु यूयं पात स्वस्ति-
भिः सदा नः ॥ ९ ॥ महांइंद्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमांइव । स्तोमैर्वत्स
स्य वावृधे ॥ कण्वा इंद्रं यदक्रत स्तोमैर्यज्ञस्य साधनं । जामि ब्रुवत आयुधा ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ष्वजर ॥ २ ॥ प्रसुन्वानायांधसो मर्तो न वष्टतद्वचः । अप श्वानमराधसꣳ
हता मखन्न भृगवः ॥ आ जामिरत्के अव्यत भुजे न पुत्र ओण्योः । सरज्जारो
न योषणां वरो न योनिमासदं ॥ स वीरो दक्षसाधनो वि यस्तस्तंभ रोदसी ।
हरिः पवित्रे अव्यत वेधा न योनिमासदं ॥ ३ ॥ अभ्रातृव्यो अना त्वमनापिरिंद्र
जनुषा सनादसि । युधेदापित्वमिच्छसे ॥ न की रेवन्तꣳ सख्याय विंदसे पीयंति
ते सुराश्वः । यदा कृणोषि नदनुꣳ समूहस्यादित्पितेव हूयसे ॥ ४ ॥ आ त्वा
सहस्रमाशतं युक्ता रथे हिरण्यये । ब्रह्मयुजो हरय इन्द्र केशिनो वहंतु सोम
पीतये ॥ आ त्वा रथे हिरण्यये हरी मयूरशेप्या । शितिपृष्ठा वहतां मध्वो अंधसो
विवक्षणस्य पीतये ॥ पिबा त्वा३स्य गिर्वणः सुतस्य पूर्वपा इव । परिष्कृतस्य
रसिन इयमासुतिश्चारुर्मदाय पत्यते ॥ ५ ॥ आ सोता परिषिंचताश्वं न स्तोम
मप्तुरꣳ रजस्तुरम् । वनप्रक्षमुदप्रुतम् ॥ सहस्रधारं वृषभं पयोदुहं प्रियं देवाय
जन्मने । ऋतेन य ऋतजातो विवावृधे राजा देव ऋतं बृहत् ॥ ६ ॥ अग्निर्वृ-
त्राणि जंघनद् द्रविणस्युर्विपन्यया । समिद्धः शुक्र आहुतः ॥ गर्भे मातुः पितु-
ष्पिता विदिद्युतानो अक्षरे । सीदन्नृतस्य योनिमा ॥ ब्रह्म प्रजावदाभर जात-
वेदो विचर्षणे । अग्ने यद्दीदयद्दिवि ॥ ७ ॥ अस्य प्रेषा हेमना पूयमानो देवो
देवेभिः समपृक्त रसं । सुतः पवित्रं पर्येति रेभन्मितेव सद्म पशुमन्ति होता ॥
भद्रा वस्त्रा समन्या३ वसानो महान् कविर्निवचनानि शꣳसन् । आ वच्यस्व
चम्वोः पूयमानो विचक्षणो जागृविर्देववीतौ ॥ समु प्रियो मृज्यते सानो अव्ये
यशस्तरो यशसां क्षैतो अस्मे । अभिस्वर धन्वा पूयमानो यूयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ ८ ॥ एतोन्विंद्रꣳ स्तवाम शुद्धꣳ शुद्धेन साम्ना । शुद्धैरुक्थैर्वा-
वृध्वाꣳसꣳ शुद्धैराशीर्वान्ममत्तु ॥ इन्द्र शुद्धो न आगहि शुद्धः शुद्धाभिरूतिभिः ।
शुद्धो रयिन्निधारय शुद्धो ममद्धि सोम्य ॥ इन्द्र शुद्धो हि नो रयिꣳ शुद्धो रत्नानि
दाशुषे । शुद्धो वृत्राणि जिघ्नसे शुद्धो वाजꣳ सिषाससि ॥ ९ ॥ अग्ने स्तोमं मनामहे

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

सिक्षमद्य दिविस्पृशः । देवस्य द्रविणस्य वः ॥ अग्निर्जुषत नो गिरो होता यो मानु-
षेष्वा । स यक्षद्दैव्यं जनं ॥ त्वमग्ने सप्रथा असि जुष्टो होता वरेण्यः । त्वया यज्ञं
वितन्वते ॥ १० ॥ अभि त्रिपृष्ठं वृषणं वयोधामंगोषिणमवावशंत वाणीः ।
वना वसानो वरुणो न सिंधुर्वि रत्नधा दयते वार्याणि ॥ शूरग्रामः सर्ववीरः सहा-
वान्जेता पवस्व सनिता धनानि । तिग्मायुधः क्षिप्रधन्वा समत्स्वषाढः
साह्वान् पृतनासु शत्रून् ॥ उरुगव्यूतिरभयानि कृण्वंत्समीचीने आ पवस्वा पुरंधी
अपः सिषासन्नुषसः स्वा३ऽर्गाः सं चिक्रदो महो अस्मभ्यं वाजान् ॥ ११ ॥ त्वमिन्द्र
यशा अस्यृजीषी शवसस्पतिः । त्वं वृत्राणि हंस्यप्रतीन्येक इत्पुर्वनुत्तश्चर्षणी-
धृतिः ॥ तमु त्वा नूनमसुर प्रचेतसं राधो भागमिवेमहे । महीव कृत्तिः शरणा
त इन्द्र प्र ते सुम्ना नो अश्नवन् ॥ १२ ॥ यजिष्ठं त्वा ववृमहे देवं देवत्रा
होतारममर्त्यम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् ॥ अपां नपातं सुभगं सुदीदिति-
मग्निमु श्रेष्ठशोचिषम् । स नो मित्रस्य वरुणस्य सो अपामा सुम्नं यक्षते दिवि
॥ १३ ॥ यमग्ने पृत्सु मर्त्यमवा वाजेषु यं जुनाः । स यंता शश्वतीरिषः ॥
न किरस्य सहंत्य पर्येता कयस्य चित् । वाजो अस्ति श्रवाय्यः ॥ स वाजं विश्व-
चर्षणिरर्वद्भिरस्तु तरुता । विप्रेभिरस्तु सनिता ॥ १४ ॥ साकमुक्षो मर्जयंत
स्वसारो दश धीरस्य धीतयो धनुत्रीः । हरिः पर्यद्रवज्जाः सूर्यस्य द्रोणं ननक्षे
अत्यो न वाजी ॥ सं मातृभिर्न शिशुर्वावशानो वृषा दधन्वे पुरुवारो अद्भिः ।
मर्यो न योषामभि निष्कृतं यत्संगच्छते कलश उस्रियाभिः ॥ उत प्र पिप्य
ऊधरघ्न्याया इन्दुर्धाराभिः सचते सुमेधाः । मूर्धानं गावः पयसा चमूष्वभि-
श्रीणन्ति वसुभिर्न निक्तैः ॥ १५ ॥ पिबा सुतस्य रसिनो मत्स्वा न इन्द्र
गोमतः । आपिर्नो बोधि सधमाद्ये वृधे३ऽस्माँ अवंतु ते धियः ॥ भूयाम ते
सुमतौ वाजिनो वयं मा न स्तरभिमातये । अस्माँ चित्राभिरवतादभिष्टिभिरा
नः सुम्नेषु यामय ॥ १६ ॥ त्रिरस्मै सप्त धेनवो दुदुह्रिरे सत्यामाशिरं परमे

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

व्योमनि । चत्वार्यन्या भुवनानि निर्णिजे चारूणि चक्रे यदृतैरवर्धत ॥ स भक्षमाणो अमृतस्य चारुण उभे द्यावा काव्येना वि शश्रथे । तेजिष्ठा अपो मꣳहना परि व्यत यदी देवस्य श्रवसा सदो विदुः ॥ ते अस्य संतु केतवोऽमृत्यवोऽदाभ्यासो जनुषी उभे अनु । येभिर्नृम्णा च देव्या च पुनत आदिद्राजानं मनना अगृभ्णत ॥ १७ ॥ अभि वायुं वीत्यर्षा गृणानो३ऽभि मित्रावरुणा पूयमानः । अभी नरं धीजवनꣳ रथेष्ठामभीन्द्रं वृषणं वज्रबाहुं ॥ अभि वस्त्रा सुवसनान्यर्षाभि धेनूः सुदुघाः पूयमानः । अभि चन्द्रा भर्तवे नो हिरण्याभ्यश्वाꣳ रथिनो देव सोम ॥ अभी नो अर्ष दिव्या वसून्यभि विश्वा पार्थिवा पूयमानः । अभि येन द्रविणमश्नवामाभ्यार्षेयं जमदग्निवन्नः ॥ १८ ॥ यज्जा यथा अपूर्व्य मघवन्वृत्रहत्याय । तत्पृथिवीमप्रथयस्तदस्तभ्ना उतो दिव ॥ तत्ते यज्ञो अजायत तदर्क उत हस्कृतिः । तद्विश्वमभिभूरसि यज्जातं यच्च जन्त्वं ॥ आमासु पक्वमैरय आ सूर्यꣳ रोहयो दिवि । घर्मं न सामं तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे बृहत् ॥ १९ ॥ मत्स्यपायि ते महः पात्रस्येव हरिवो मत्सरो मदः । वृषा ते वृष्ण इंदुर्वाजी सहस्रसातमः ॥ आ नस्ते गंतु मत्सरो वृषा मदो वरेण्यः । सहावाꣳ इंद्र सानसि पृतनाषाडमर्त्यः ॥ त्वꣳ हि शूरः सनिता चोदयो मनुषो रथं । सहावान्दस्युमव्रतमोषः पात्रं न शोचिषा ॥ २० ॥

॥ इति द्वादशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ त्रयोदशोऽध्यायः ॥

पवमानः सोमोदेवता १,३,१५ इन्द्रोदेवता २,४,६,७,१४,१९,२० सूर्यो देवता ५ सरस्वान्देवता ८ सरस्वतीदेवता ९ सवितादेवता १० ब्रह्मणस्पतिर्देवता ११ अग्निर्देवता १२,१६,१७ मित्रावरुणौ देवते १३ अग्निर्हवींषि वा देवते १८। गायत्रीछन्दः १,३,४,८,९,१०—१४, १७,१८ बृहती चरमस्य अनुष्टुप् शेषः २ जगती छन्दः ५ प्रागाथंछन्दः ६,७, त्रिष्टुप् छन्दः १५,१९ वर्धमाना पूर्वस्य गायत्री उत्तरयोः १६ अष्टिः पूर्वस्य अतिशक्करी उत्तरयोः २०। कविर्भार्गवः १ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः २,९ असितः काश्यपो देवलो वा ३ सकक्षः ४ विभ्राट् सौर्यः ५ वसिष्ठः ६,८ भर्गः प्रागाथः ७ विश्वामित्रः १०,१७ मेधातिथि :काण्वः ११ शतम् वैखानसाः १२ यजत आत्रेयः १३ मधु च्छन्दः वैश्वामित्रः १४ उशनाः १५ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः १६ हर्यतः प्रागाथः १८ बृहद्दिव आथर्वण. १९ गृत्समदः २०

पवस्व वृष्टिमा सु नो ऽपामूर्मिं दिवस्परि। अयक्ष्मा बृहतीरिषः॥ तया
पवस्व धारया यया गाव इहागमन्। जन्यास उप नो गृहं॥ घृतंपवस्व धार-
या यज्ञेषु देववीतमः। अस्मभ्यं वृष्टिमापव॥ स न ऊर्ज्जे व्या३व्यायं पवित्रं धाव-
धारया। देवासः शृणवंहिकं॥ पवमानो असिष्यदद्रक्षाꣳस्यपजंघनत्। प्रत्नवद्रो-
चयन्रुचः॥ १॥ प्रत्यस्मै पिपीषते विश्वानि विदुषे भर। अरंगमाय जग्मयेऽप-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

प्रजामृतस्य पिप्रत: प्रयद्भरंत वह्नय: । विप्रा ऋतस्य वाहसा ॥ १० ॥ पवमान-
स्य जिघ्नतो हरेश्चन्द्रा असृक्षत । जीरा अजिरशोचिष: ॥ पवमानो रथीतम:
शुभ्रेभि: शुभ्रशस्तम: । हरिश्चन्द्रो मरुद्गण: ॥ पवमान व्यश्नुहि रश्मिभिर्वाज-
सातम: । दधत्स्तोत्रे सुवीर्यं ॥ ११ ॥ परीतो षिंचता सुतꣳ सोमो य उत्तमꣳ
हवि: । दधन्वाꣳ यो नर्यो अप्स्वांऽतरा सुषाव सोममद्रिभि: ॥ नूनं पुनानो
ऽविभि: परिस्रवादब्ध: सुरभिंतर: । सुते चित्वाप्सु मदामो अंधसा श्रीणंतो गो:
भिरुत्तरं ॥ परि स्वानश्चक्षसे देवमादन: क्रतुरिंदुर्विचक्षण: ॥ १२ ॥ असावि
सोमो अरुषो वृषा हरी राजेव दस्मो अभि गा अचिक्रदत् । पुनानो वारम
त्येष्यव्ययꣳ श्येनो न योनिं घृतवंतमासदत् ॥ पर्जन्य: पिता महिषस्य पर्णिनो
नाभा पृथिव्या गिरिषु क्षयं दधे । स्वसार आपो अभिगा उदासरन् संग्रावभिर्वस-
ते वीते अध्वरे ॥ कविर्वेधस्यापर्येषि माहिनमत्यो न मृष्टो अभि वाजमर्षसि ।
अपसेधं दुरिता सोम नो मृड घृतावसान: परियासि निर्णिजं ॥ १३ ॥ आयंत
इव सूर्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत । वसूनि जातो जनिमान्योजसा प्रतिभागन्न
दीधिम: ॥ अलर्षि रातिं वसुदामुपस्तुहि भद्रा इन्द्रस्य रातय: । यो अस्य कामं
विधितो न रोषति मनो दानाय चोदयन् ॥ १४ ॥ यत इन्द्र भयामहे ततो नो
अभयं कृधि । मघवंछग्धि तव तन्न ऊतये विद्विषो विमृधो जहि ॥ त्वꣳ हि
राधसस्पते राधसो मह: क्षयस्यासि विधर्ता । तं त्वा वयं मघवन्निन्द्र गिर्वण:
सुतावंतो हवामहे ॥ १५ ॥ त्वꣳ सोमासि धारयुर्मन्द्र ओजिष्ठो अध्वरे ।
पवस्व मꣳहयद्रयि: ॥ त्वꣳ सुतो मदितमो दधन्वान्मत्सरिंतम: । इन्दु: सत्रा-
जिदस्तृत: ॥ त्वꣳ सुष्वाणो अद्रिभिरभ्यर्ष कनिक्रदत् । द्युमंतꣳ शुष्ममा-
भर ॥ १६ ॥ पवस्व देववीतय इन्दो धाराभिरोजसा । आकलशं मधुमान् सोम
न: सद: ॥ तव द्रप्सा उदप्रुत इन्द्रम्मदाय वावृधु: । त्वां देवासो अमृताय
कं पपु: ॥ आ न: सुतास इन्दव: पुनाना धावता रयिं । वृष्टिद्यावो रीत्याप:

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

स्वर्विदः ॥ १७ ॥ परित्यꣳ हर्यतꣳ हरिं बभ्रुं पुनंति वारेण । यो देवा
न्विश्वाꣳ इत्परि मदेन सह गच्छति ॥ द्विर्यं पंच स्वयशसꣳसखायो अद्रिसꣳहतं।
प्रियमिंद्रस्य काम्यं प्रस्नापयंत ऊर्मयः ॥ इन्द्राय सोम पातवे वृत्रघ्ने परिषि-
च्यसे । नरे च दक्षिणावते वीराय सदनासदे ॥ १८ ॥ पवस्व सोम महे दक्षा
याश्वो न निक्तो वाजी धनाय ॥ प्र ते सोतारो रसं मदाय पुनंति सोमं महे
द्युम्नाय ॥ शिशुं जज्ञानꣳ हरिम्मृजंति पवित्रे सोमं देवेभ्य इन्दुं ॥ १९ ॥ उपोषु जात-
मप्तुरं गोभिर्भंगं परिष्कृतं । इन्दुं देवा अयासिषुः ॥ तमिद्वर्धंतु नो गिरो
वत्सꣳ सꣳशिश्वरीरिव । य इन्द्रस्य हृदꣳसनिः ॥ अर्षा नः सोम शं गवे
धुक्षस्व पिप्युषीमिषं । वर्धा समुद्रमुक्थ्य ॥ २० ॥ आघा ये अग्निमिंधते
स्तृणंति बर्हिरानुषक् । येषामिंद्रो युवा सखा ॥ बृहन्निदिध्म एषां भूरिशस्तं
पृथुः स्वरुः । येषामिंद्रो युवा सखा ॥ अयुद्ध इद्युधा वृतꣳ शूर आजति सत्वभिः ।
येषामिंद्रो युवा सखा ॥ २१ ॥ य एक इद्विदयते वसु मर्ताय दाशुषे ।
ईशानो अप्रतिष्कुत इन्द्रो अंग ॥ यश्चिद्धि त्वा बहुभ्य आ सुतावाꣳ आविवा-
सति । उग्रं तत्पत्यते शव इन्द्रो अंग ॥ कदा मर्तमराधसं पदा क्षुंपमिव
स्फुरत् । कदा नः शुश्रवद्गिर इन्द्रो अंग ॥ २२ ॥ गायन्ति त्वा गायत्रिणो
ऽर्चंत्यर्कमर्किणः । ब्रह्माणस्त्वा शतक्रत उद्वꣳशमिव येमिरे ॥ यत्सानोः
सान्वारुहो भूर्यस्पष्टकर्त्वं । तदिंद्रो अर्थं चेतति यूथेन वृष्णिरेजति ॥ युꣳक्ष्वा
हि केशिना हरी वृषणा कक्ष्यप्रा । अथा न इन्द्र सोमपा गिरामुपश्रुतिं चर
॥ २३ ॥

॥ इति दशमोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ एकादशो ऽध्यायः

इध्मः समिद्धोवाग्नि र्देवता तनूनपा द्देवता नराशंसो देवता इळो देवता क्रमेण १ आदित्या देवताः २ इन्द्रोदेवता ३, ५, ६ पवमानः सोमो देवता ४, ७, ९ अग्निर्देवता १० सार्पराज्ञी देवता ११। गायत्री छन्दः १—३, ११ त्रिष्टुप् छन्दः ४ बृहती छन्दः ५ प्रागाथं छन्दः ६ अनुष्टुप् छन्दः ७ द्विपदा छन्दः ८ जगती छन्दः ९ विराट् छन्दः १०। मेधातिथिः काण्वः १, ६ वसिष्ठः २, १० प्रगोथः काण्वः ३ पराशरः ४ प्रगाथो घौरः काण्वो वा ५ त्रसदस्यु ७ अग्नयो धिष्ण्या ऐश्वराः ८ हिरण्यस्तूपः ९ सार्पराज्ञी ११

सुषमिद्धो न आवह देवाꣳ अग्ने हविष्मते। होतः पावक यक्षि च ॥
मधुमंतं तनून पाद्यज्ञं देवेषु नः कवे। अद्या कृणु ह्यूतये॥ नाराशꣳसमिह
प्रियमस्मि न्यज्ञ उपह्वये। मधुजिह्वꣳ हविष्कृतं॥ अग्ने सुखतमे रथे देवाꣳ
ईडित आवह। असि होता मनुर्हितः॥ १ ॥ यदद्य सूर उदितेऽनागा मित्रो अर्यमा।
सुवाति सविता भगः॥ सुप्रावीरस्तु सक्षयः प्रनुयामंत्सुदानवः। ये नो अꣳ
होऽतिपिप्रति॥ उत स्वराजो अदितिरदब्धस्य व्रतस्य ये। महो राजान ईशते ॥ २
उ त्वा मंदंतु सोमाः कृणुष्व राधो अद्रिवः। अव ब्रह्मद्विषो जहि ॥ पदा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पणीनराधसो निबाधस्व महाँꣳ असि । न हि त्वा कश्चन प्रति ॥ त्वमीशिषे
सुतानामिंद्र त्वमसुतानां । त्वꣳ राजा जनानां ॥३॥ आ जागृविर्विप्र ऋतं मतीनाꣳ
सोमः पुनानो असदच्चमूषु । सपंति यं मिथुनासो निकामा अध्वर्यवो रथि-
रासः सुहस्ताः ॥ सपुनान उपसूरे दधान ओभे अप्रा रोदसी वीष आवः ।
प्रियाचिद्यस्य प्रियसास ऊती सतो धनं कारिणे न प्रयꣳसत् ॥ स वर्द्धिता
वर्द्धनः पूयमानः सोमो मीढ्वाꣳ अभि नो ज्योतिषा वीत् । यत्र नः पूर्वे पितरः
पदज्ञाः स्वर्विदो अभिगा अद्रिमिष्णान् ॥ ४ ॥ माचिदन्यद्विशꣳसत सखायो
मा रिषण्यत । इन्द्रमित्स्तोता वृषणꣳ सचा सुते मुहुरुक्था च शꣳसत ॥
अवक्रक्षिणं वृषभं यथा जुवं गां न चर्षणीसहं । विद्वेषणꣳ संवननमुभयंकरं
मꣳहिष्ठमुभयाविनं ॥ ५ ॥ उदुत्ये मधुमत्तमा गिरास्तोमा स ईरते ।
सत्राजितो धनसा अक्षितोतयो वाजयंतो रथा इव ॥ कण्वा इव भृगवः सूर्या
इव विश्वमिद्धीतमाशत । इन्द्रꣳ स्तोमेभिर्महयंत आयवः प्रियमेधासो अस्व-
रन् ॥ ६ ॥ पर्यूषु प्रधन्व वाजसातये परि वृत्राणि सक्षणिः । द्विषस्तरध्या
ऋणया न ईरसे ॥ अजीजनो हि पवमान सूर्यं विधारे शक्मना पयः ।
गोजीरया रꣳहमाणः पुरंध्या ॥ अनु हि त्वा सुतꣳ सोममदामसि महे
समर्यराज्ये । वाजाꣳ अभि पवमान प्रगाहसे ॥ ७ ॥ परिप्रधन्वेन्द्राय सोम
स्वादुर्मित्राय पूष्णे भगाय । एवामृताय महे क्षयाय स शुक्रो अर्ष दिव्यः पीयूषः ॥
इन्द्रस्ते सोम सुतस्य पेयात् क्रत्वे दक्षाय विश्वे च देवाः ॥ ८ ॥ सूर्यस्येव रश्मयो
द्रावयित्नवो मत्सरासः प्रसुतः साकमीरते । तंतं ततं परिसर्गास आशवो नेन्द्रादृते
पवते धाम किंचन ॥ उपो मतिः पृच्यते सिच्यते मधुमन्द्राजनी चोदते अंतरासनि ।
पवमानः संतनिः सुन्वतामिव मधुमां द्रप्सः परिवारमर्षति ॥ उक्षा मिमेति
प्रतियंति धेनवो देवस्यदेवीरुपयन्ति निष्कृतं । अत्यक्रमीदर्जुनं वारमव्ययमत्कं न

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

निक्तं परि सोमो अव्यत ॥ ९ ॥ अग्निं नरो दीधितिभिररण्योर्हस्तच्युतं जनयत
प्रशस्तं । दूरेदृशं गृहपतिमथर्य्युं ॥ तमग्निमस्ते वसवो न्यृण्वं त्सुप्रतिचक्षमवसे
कुतश्चित् । दक्षाय्यो यो दम आस नित्यः ॥ प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो नोऽजस्रया
सूर्म्या यविष्ठ । त्वाꣳ शश्वन्त उपयन्ति वाजाः ॥ १० ॥ आयं गौः पृश्निरक्र-
मीदसदन्मातरं पुरः । पितरं च प्रयंत्स्वः ॥ अंतश्चरति रोचनास्य प्राणादपा
नती । व्यख्यन्महिषो दिवं ॥ त्रिꣳ शद्धाम विराजति वाक्पतंगाय धीयते ।
प्रतिवस्तोरह द्युभिः ॥ ११ ॥

॥ इति एकादशो ऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ द्वादशोऽध्यायः

अग्निर्देवता १, २, ७, १०, १३, १४, पवमानः सोमोदेवता ३, ६, ८, ११, १५, १७, १८ इन्द्रो देवता ४, ५, ९, १२, १६, १९, २० । गायत्री छन्दः १, २, ७, १०, १४ अनुष्टुप् छन्दः ३, ९ प्रागाथं छन्दः ४, १२, १३, १६, बृहती छन्दः ५ ककुप् सतोबृहती च क्रमेण ६ त्रिष्टुप् छन्दः ८, ११, १५, १८ जगती छन्दः १७ अनुष्टुभौ बृहती च क्रमेण १९ बृहती, अनुष्टुभौ क्रमेण २० । गोतमोरहूगणः, वसिष्ठः तृतीयस्य १ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः २, ७ प्रजापतिः ३ सोभरिः काण्वः ४, १३ मेधातिथि मेध्यतिथी काण्वः ५ ऋजिश्वा ऊर्ध्वसद्मा चक्रमेण ६ वसिष्ठः ८, ११ तिरश्चीः ९ सतंभर आत्रेयः १० नृमेध-पुरुमेधौ १२, १९ शुनः शेप आजीगर्तिः १४ नोधाः १५ मेधातिथिः काण्वः १६ रेणुर्वै श्वामित्रः १७ कुत्सः १८ आगस्त्यः २० ॥

उपप्रयंतो अध्वरं मंत्रं वोचे माग्नये । आरे अस्मे च शृण्वते ॥ यः स्नीहि तोषु पूर्व्यः संजग्मानासु कृष्टिषु । अरक्षद्दाशुषे गयं ॥ स नो वेदो अमात्य मग्नी रक्षतु शंतमः । उतास्मान्पात्वꣳ हसः ॥ उत ब्रुवंतु जंतव उदग्निर्वृ त्रहाजनि । धनंजयो रणेरणे ॥ १ ॥ अग्ने युꣳ क्ष्वा हि ये तवाश्वासो देव साधवः । अरं वहंत्याशवः ॥ अच्छा नो याह्यावहाभिप्रयाꣳसि वीतये । आ देवांत्सोमपीतये ॥ उदग्ने भारत द्युमदजस्रेण दविद्युतत् । शोचा विभा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

स्वादधूने नरः ॥ एमेनं प्रतेश्तन सोमेभिः सोमपातमं । अमत्रेभिर्ऋजीषिणमिंद्र-
ᳪ सुतेभिरिंदुभिः ॥ यदी सुतेभिरिंदुभिः सोमेभिः प्रतिभूषथ । वेदा विश्वस्य
मेधिरो धृषत्तंतमिदेषते ॥ अस्मा अस्मा इदंधसो ऽध्वर्यो प्रभरा सुतं । कुवित्समस्य
जेन्यस्य शर्धतोऽभिशस्तेरवस्वरत् ॥ २ ॥ बभ्रवे नु स्वतवसे ऽरुणाय दिविस्पृशे ।
सोमाय गाथमर्चत ॥ हस्तच्युतेभिरद्रिभिः सुतᳪ सोमं पुनीतन । मधावाधावता
मधु ॥ नमसेदुपसीदत दध्नेदभिश्रीणीतन । इंदुमिंद्रे दधातन ॥ अमित्रहा
विचर्षणिः पवस्व सोम शं गवे । देवेभ्यो अनुकामकृत् ॥ इंद्राय सोम पातवे मदाय
परिषिच्यसे । मनश्चिन्मनसस्पतिः ॥ पवमान सुवीर्यᳪ रयिᳪ सोम रिरीहिणः ।
इंदविंद्रेण नो युजा ॥ ३ ॥ उद्घेदभिश्रुतामघं वृषभं नर्यापसं । अस्तारमेषि सूर्य
॥ नव यो नवतिं पुरो बिभेद बाह्वोजसा । अहिं च वृत्रहावधीत् ॥ स न इंद्रः
शिवः सखाश्वावद्गोमद्यवमत् । उरुधारेव दोहते ॥ ४ ॥ विभ्राड् बृहत्पिबतु
सोम्यं मध्वायुर्दधद्यज्ञपतावविह्रुतं । वातजूतो यो अभिरक्षति त्मना प्रजाः
पिपर्ति बहुधा विराजति ॥ विभ्राड् बृहत्सुभृतं वाजसातमं धर्मं दिवो धरुणे
सत्यमर्पितं । अमित्रहा वृत्रहा दस्युहंतमं ज्योतिर्जज्ञे असुरहा सपत्नहा ॥
इदᳪ श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरुत्तमं विश्वजिद्धनजिदुच्यते बृहत् । विश्वभ्राड्
भ्राजो महि सूर्यो दृश उरु पप्रथे सह ओजो अच्युतं ॥ ५ ॥ इंद्र क्रतुं न आभर
पिता पुत्रेभ्यो यथा । शिक्षा णो अस्मिन् पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहि ॥
मा नो अज्ञाता वृजना दुराध्यो३ माशिवासोऽवक्रमुः । त्वया वयं प्रवतः शश्वती-
रपोऽति शूर तरामसि ॥ ६ ॥ अद्याद्या श्वःश्व इंद्र त्रास्व परे च नः । विश्वा च
नो जरितृंत्सत्पते अहा दिवानक्तं च रक्षिषः ॥ प्रभंगी शूरो मघवा तुवीमघः
संमिश्लो वीर्याय कं । उभा ते बाहू वृषणा शतक्रतो नि या वज्रं मिमिक्षतुः
॥ ७ ॥ जनीयंतो ऽन्वग्रवः पुत्रीयंतः सुदानवः । सरस्वंतᳪ हवामहे ॥ ८ ॥ उत
नः प्रिया प्रियासु सप्त स्वसा सुजुष्टा । सरस्वती स्तोम्याभूत् ॥ ९ ॥ तत्सवितुर्वरे-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ण्यं भर्गो देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्॥ १०॥ सोमानाꣳ स्वरणं
कृणुहि ब्रह्मणस्पते। कक्षीवन्तम् य औशिजः ॥ ११॥ अग्न आयूंषि पवस आ
सुवोर्जमिषम् च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥ १२॥ ता नः शक्रं
पार्थिवस्य महि रायो दिव्यस्य महि वा क्षत्रं देवेषु॥ ऋतमृतेन सपंतेषिरं दक्ष
माशाते। अद्रुहा देवौ वर्द्धते॥ वृष्टिद्यावा रीत्यापेषस्पती दानुमत्याः। बृहंतं
गर्तमाशाते॥ १३॥ युंजंति ब्रध्नमरुषं चरंतं परितस्थुषः। रोचंते रोचना दिवि॥
युंजंत्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे। शोणा धृष्णू नृवाहसा॥ केतुं कृण्वन्न-
केतवे पेशो मर्या अपेशसे। समुषद्भिरजायथाः॥ १४॥ अयꣳ सोम इंद्र तुभ्यꣳ
सुन्वे तुभ्यं पवते त्वमस्य पाहि। त्वꣳ ह यं चकृषे त्वं ववृष इंद्रं मदाय युज्या-
य सोमं॥ स ईꣳ रथो न भूरिषाडयोजि महः पुरूणि सातये वसूनि। आदीं
विश्वा नहुष्याणि जाता स्वर्षाता वन ऊर्ध्वा नवंत॥ शुष्मी शर्धो न मारुतं पव-
स्वानभिशस्ता दिव्या यथा विट्। आपो न मक्षू सुमतिर्भवा नः सहस्राप्साः
पृतनाषाड् न यज्ञः॥ १५॥ त्वमग्ने यज्ञानाꣳ होता विश्वेषाꣳ हितः। देवे-
भिर्मानुषे जने॥ स नो मंद्राभिरध्वरे जिह्वाभिर्यजा महः। आ देवान्वक्षि यक्षि
च॥ वेत्था हि वेधो अध्वनः पथश्च देवांजसा। अग्ने यज्ञेषु सुक्रतो॥ १६॥
होता देवो अमर्त्यः पुरस्तादेति मायया। विदथानि प्रचोदयन्॥ वाजी वाजे-
षु धीयतेऽध्वरेषु प्रणीयते। विप्रो यज्ञस्य साधनः॥ धिया चक्रे वरेण्यो भूतानां
गर्भमादधे। दक्षस्य पितरं तना॥ १७॥ आ सुते सिंचत श्रियꣳ रोदस्योरभि-
श्रियं। रसा दधीत वृषभं॥ ते जानत स्वमोक्याꣳ संवत्सासो न मातृभिः।
मिथो न संत जामिभिः॥ उप स्रक्वेषु वप्सतः कृण्वते धरुणं दिवि। इंद्रे अग्ना
नमः स्वः॥ १८॥ तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेषनृम्णः। सद्यो जज्ञा-
नो निरिणाति शत्रूननु यं विश्वे मदंत्यूमाः॥ वावृधानः शवसा भूर्योजाः शत्रु-
र्दासाय भियसं दधाति। अव्यनच्च व्यनच्च सस्नि सं ते नवंत प्रभृता मदेषु॥ त्वे

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

क्रतुमपिह्यन्तिविश्वे द्विर्यदेते त्रिर्भवंत्यूमा: । स्वादो स्वादीय: स्वादुना सृजा
समद: सुमधु मधुनाभियोधी: ॥ १९ ॥ त्रिकद्रुकेषु महिषो यवाशिरं तुविशुष्म-
स्तृपत्सोममपिबद्विष्णुना सुतं यथावशं । स ईं ममाद महिकर्म कर्तवे महामुरु-
ꣳ सैनꣳ सश्चद्देवो देवꣳ सत्य इंदु: सत्यमिंद्रं ॥ साकं जात: क्रतुना साकमोज
सा ववक्षिथ साकं वृद्धो वीर्यैः सासहिर्मृधो विचर्षणि । दाता राध: स्तुवते
काम्यं वसु प्रचेतन सैनꣳ सश्चद्देवो देवꣳ सत्य इंदु: सत्यमिंद्रं ॥ अध त्विषी-
माꣳ अभ्योजसा क्रिविं युधाभवदा रोदसी अपृणदस्य मज्मना प्रवावृधे । अधत्ता-
न्यं जठरे प्रेमरिच्यत प्रचेतय सैनꣳ सश्चद्देवो देवꣳ सत्य इंदु: सत्यमिंद्रं ॥ २० ॥

॥ इति त्रयोदशोऽध्याय: ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ चतुर्दशोऽध्यायः ॥

इन्द्रोदेवता १,२,५,८ पवमानः सोमोदेवता ३,७ अग्निर्देवता ४, १०—१६
विश्वे देवादेवता ६ सामेति ९। गायत्री छन्दः १,४,५,१२—१६ प्रागाथं छन्दः
२,१० बृहती छन्दः ३,७,११ अनुष्टुप् छन्दः ६ उष्णिक् छन्दः ८
सामेति ९। प्रियमेधः १ नृमेधपुरुमेधौ २ त्र्यरुणत्रसदस्यू ३,७ शुनः
शेप आजीगर्तिः ४ वत्सः काण्वः ५ अग्निस्तापसः ६
विश्वमना वैयश्वः ८ सामेति ९ वसिष्ठः १० सोभरिः काण्वः
११ शतं वैखानसाः १२ वसूयव आत्रेयाः १३
गोतमो राहूगणः १४ केतुराग्नेयः
१५ विरूप अंगिरसः १६

अभि प्र गोपतिं गिरेंद्रमर्च यथा विदे। सूनुꣳ सत्यस्य सत्पतिं ॥ आ हर-
यः ससृज्रिरेऽरुषीरधि बर्हिषि। यत्राभिसंनवामहे ॥ इंद्राय गाव आशिरं दुदुह्रे
वज्रिणे मधु। यत्सीमुपह्वरे विदत् ॥ १ ॥ आ नो विश्वासु हव्यमिंद्रꣳ समत्सु
भूषत। उप ब्रह्माणि सवनानि वृत्रहन्परमज्या ऋजीषम ॥ त्वं दाता प्रथमो
राधसामस्यसि सत्य ईशानकृत्। तुवि द्युम्नस्य युज्या वृणीमहे पुत्रस्य शवसो
महः ॥ २ ॥ प्रत्नं पीयूषं पूर्व्यं यदुक्थ्यं महो गाहाद्दिव आनिरधुक्षत। इंद्रमभ्य-
भिजायमानꣳ समस्वरन् ॥ आदीं केचित्पश्यमानास आप्यं वसुरुचो दिव्या अभ्य-
नूषत। दिवो न वारꣳ सविता व्यूर्णुते ॥ अध यदिमे पवमान रोदसी इमा च
विश्वा भुवनाभि मज्मना। यूथे न निष्ठा वृषभो विराजसि ॥ ३ ॥ इममू षु
त्वमस्माकꣳ सनिं गायत्रं नव्याꣳ सं। अग्ने देवेषु प्रवोचः ॥ विभक्तासि चित्रभानो

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

सिन्धोरूर्मा उपाक आ। सद्यो दाशुषे क्षरसि ॥ आ नो भज परमेष्वावाजेषु
मध्यमेषु। शिक्षा वस्वो अन्तमस्य ॥ ४ ॥ अहमिद्धि पितुः परिमेधामृतस्य जग्रह।
अहꣳ सूर्य इवाजनि ॥ अहं प्रत्नेन जन्मना गिरः शुम्भामि कण्ववत्। येनेन्द्रः
शुष्ममिद्दधे ॥ ये त्वामिन्द्र न तुष्टुवुर्ऋषयो ये च तुष्टुवुः। ममेद्वर्धस्व सुष्टु-
तः ॥ ५ ॥ अग्ने विश्वेभिरग्निभिर्जोषि ब्रह्म सहस्कृत। ये देवत्रा य आयुषु
तेभिर्नो महया गिरः ॥ प्र स विश्वेभिरग्निभिरग्निः स यस्य वाजिनः। तनये तो-
के अस्मदा सम्यङ्वाजैः परिवृतः ॥ त्वं नो अग्ने अग्निभिर्ब्रह्म यज्ञं च वर्द्धय। त्वं
नो देवतातये रायो दानाय चोदय ॥ ६ ॥ त्वे सोम प्रथमा वृक्तबर्हिषो महे वा-
जाय श्रवसे धियं दधुः। स त्वं नो वीर वीर्याय चोदय ॥ अभ्यभि हि श्रवसा
ततर्दिथोत्सं न कंचिज्जनपानमक्षितम्। शर्याभिर्न भरमाणो गभस्त्योः ॥ अजी-
जनो अमृत मर्त्यायकमृतस्य धर्मन्नमृतस्य चारुणः। सदासरो वाजमच्छा सनिष्य-
दत् ॥ ७ ॥ एन्दुमिन्द्राय सिञ्चत पिबाति सोम्यं मधु। प्र राधाꣳसि चोदयते
महित्वना ॥ उपो हरीणां पतिꣳ राधः पृञ्चन्तमब्रवम्। नूनꣳ श्रुधि स्तुवतो
अश्व्यस्य ॥ न ह्यां३ग पुरा च न जज्ञे वीरतरस्त्वत्। न की राया नैवथा न भन्द-
ना ॥ ८ ॥ नदं व ओदतीनां नदं योयुवतीनां। पतिं वो अघ्न्यानां धेनूनामिषु-
ध्यसि ॥ ९ ॥ देवो वो द्रविणोदाः पूर्णां विवष्ट्वासिचं। उद्वा सिञ्चध्वमुपवापृणध्वमादिद्वो
देव ओहते ॥ तꣳ होतारमध्वरस्य प्रचेतसं वह्निं देवा अकृण्वत। दधाति
रत्नं विधते सुवीर्यमग्निर्जनाय दाशुषे ॥ १० ॥ अदर्शि गातुवित्तमो यस्मिन्व्रता-
न्यादधुः। उपोषु जातमार्यस्य वर्द्धनमग्निर्नक्षन्तु नो गिरः ॥ यस्माद्रेजन्त कृष्टयश्च-
र्कृत्यानि कृण्वतः। सहस्रसां मेधसाताविव त्मनाग्निं धीभिर्नमस्यत ॥ प्र दैवो-
दासो अग्निर्देव इन्द्रो न मज्मना। अनु मातरं पृथिवीं वि वावृते तस्थौ
नाकस्य शर्मणि ॥ ११ ॥ अग्न आयूꣳषि पवसे आसुवोर्जमिष-
ञ्च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥ अग्निर्ऋषिः पवमानः पाञ्चजन्य

पुरोहितः । तमीमहे महागयम् ॥ अग्न पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम् । दध-
द्रयिम् मयि पोषम् ॥ १२ ॥ अग्ने पावक रोचिषा मन्द्राय देवजिह्वया । आदे-
वान्वक्षि यक्षि च ॥ तं त्वा घृतस्नवीमहे चित्रभानो स्वर्दृशम् । देवाꣳ आ वीतये
वह ॥ वीतिहोत्रं त्वा कवे द्युमन्तꣳ समिधीमहि । अग्ने बृहन्तमध्वरे ॥ १३॥
अवा नो अग्न ऊतिभिर्गायत्रस्य प्रभर्मणि । विश्वासु धीषु वंद्य ॥ आ नो अग्ने
रयिं भर सत्रासाहं वरेण्यं । विश्वासु पृत्सु दुष्टरं ॥ आ नो अग्ने सुचेतुना
रयिम् विश्वायुपोषसं । मार्डीकं धेहि जीवसे ॥ १४ ॥ अग्निꣳ हिन्वन्तु नो धियः
सप्तिमाशुमिवाजिषु । तेन जेष्म धनं धनं ॥ यया गा आकरामहे सेनयाग्ने तवो-
त्या । तां नो हिन्व मघत्तये ॥ आग्ने स्थूरꣳ रयिम् भर पृथुं गोमन्तमश्विनं ।
अङ्धि खं वर्तया पविम् ॥ अग्न नक्षत्रमजरमासूर्यꣳ रोहयो दिवि । दध
ज्ज्योतिर्जनेभ्यः ॥ अग्ने केतुर्विशामसि प्रेष्ठः श्रेष्ठ उपस्थसत् । बोधास्तोत्रे वयो
दधत् ॥ १५ ॥ अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयं । अपाꣳ रेताꣳसि जि-
न्वति ॥ ईशिषे वार्यस्य हि दात्रस्याग्ने स्वः पतिः । स्तोता स्यां तव शर्मणि ॥
उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजंत ईरते । तव ज्योतीꣳष्यर्चयः ॥ १६ ॥

॥ इति चतुर्दशो ऽध्यायः ॥

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri
CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ पञ्चदशोऽध्यायः ॥

अग्निर्देवता । गायत्री छन्दः १—३,६,९,१४ प्रागाथं छन्दः ४,७,८,
त्रिष्टुप् छन्दः ५ प्रागाथं काकुभं छन्दः १० उष्णिक् छन्दः ११ अनुष्टुप्
प्रथमस्य गायत्री परमयोः १२ जगती छन्दः १३। गोतमो राहूगणः
१,११ विश्वामित्रः २,९ विरूप आङ्गिरसः ३ भर्गः प्रागाथः ४,७ चित्रः
५ उशना काव्यः ६ सुदीतिपुरुमीळ्हौ तयोर्वान्यतरः
८ सोभरिः काण्वः १० गोपवन आत्रेयः १२
भरद्वाजो बार्हस्पत्यो वीतहव्यो वा १३
प्रयोगो भार्गव अग्निर्वा पावको बार्ह-
स्पत्यः, अथवाग्नी गृहपतिय-
विष्ठौ सहसः सुतौ तयो-
र्वान्यतरः १४ ॥

कस्ते जामिर्जनानामग्ने को दाश्वध्वरः । को ह कस्मिन्नसि श्रितः ॥ त्वं जा
मिर्जनानामग्ने मित्रो असि प्रियः । सखा सखिभ्य ईड्यः ॥ यजा नो मित्राव-
रुणा यजा देवाꣳ ऋतं बृहत् । अग्ने यक्षि स्वं दमं ॥ १ ॥ ईडेन्यो नमस्यस्तिरस्तमाꣳ
सि दर्शतः । समग्निरिध्यते वृषा ॥ वृषो अग्निः समिध्यतेऽश्वो न देववाहनः ।
तꣳ हविष्मन्त ईडते ॥ वृषणं त्वा वयं वृषन्वृषणः समिधीमहि । अग्ने दीद्यतं
बृहत् ॥ २ ॥ उत्ते बृहन्तो अर्चयः समिधानस्य दीदिवः । अग्ने शुक्रास ईरते ॥
उप त्वा जुह्वो३मम घृताचीर्यन्तु हर्यत । अग्ने हव्या जुषस्व नः ॥ मन्द्रꣳ होतार-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ऋत्विजं चित्रभानुं विभावसुम् । अग्निमीडे स उ श्रवत् ॥ ३ ॥ पाहि नो अग्न
एकया पाह्यू३त द्वितीयया । पाहि गीर्भिस्तिसृभिरूर्जांपते पाहि चतसृभिर्वसो॥
पाहि विश्वस्माद्रक्षसो अराव्णः प्र स्म वाजेषु नो ऽव । त्वामिद्धि नेदिष्ठं देवता-
तय आपिं नक्षामहे वृधे ॥ ४ ॥ इनो राजन्नरतिः समिद्धो रौद्रो दक्षाय सुषु-
माꣳ अदर्शि । चिकिद्विभाति भासा बृहता सिक्नीमेति रुशतीमपाजन् ॥ कृष्णां
यदेनीमभिवर्पसाभूज्जनयन्योषां बृहतः पितुर्जाम् । ऊर्ध्वं भानुꣳ सूर्यस्य स्तभायं
दिवो वसुभिररतिर्विभाति ॥ भद्रो भद्रया सचमान आगात् स्वसारं जारो अभ्येति
पश्चात् । सुप्रकेतैर्द्युभिरग्निर्वितिष्ठन् रुशद्भिर्वर्णैरभिराममस्थात् ॥ ५ ॥ कया ते
अग्ने अङ्गिर ऊर्जो नपादुपस्तुतिम् । वराय देव मन्यवे ॥ दाशेम कस्य मनसा
यज्ञस्य सहसो यहो । कदुवोच इदं नमः ॥ अधा त्वꣳ हि नस्करो विश्वा अस्म-
भ्यꣳ सुक्षितीः । वाजद्रविणसो गिरः ॥ ६ ॥ अग्न आयाह्यग्निभिर्होतारं त्वा
वृणीमहे । आ त्वामनक्तु प्रयता हविष्मती यजिष्ठं बर्हिरासदे ॥ अच्छा हि त्वा
सहसः सूनो अङ्गिरः स्रुचश्चरन्त्यध्वरे । ऊर्जो नपातं घृतकेशमीमहे ऽग्निं यज्ञेषु
पूर्व्यम् ॥ ७ ॥ अच्छा नः शीरशोचिषं गिरो यन्तु दर्शतम् । अच्छा यज्ञासो नमसा
पुरूवसुं पुरुप्रशस्तमूतये ॥ अग्निꣳ सूनुꣳ सहसो जातवेदसं दानाय वार्याणां ।
द्विता यो भूदमृतो मर्त्येष्वा होता मन्द्रतमो विशि ॥ ८ ॥ अदाभ्य पुर एता
विशामग्निर्मानुषीणाम् । तूर्णी रथः सदा नवः ॥ अभि प्रयाꣳसि वाहसा दाश्वाꣳ
अश्नोति मर्त्यः । क्षयं पावकशोचिषः ॥ साह्वान्विश्वा अभियुजः क्रतुर्देवानाम-
मृक्तः । अग्निस्तुविश्रवस्तमः ॥ ९ ॥ भद्रो नो अग्निराहुतो भद्रा रातिः सुभग भद्रो
अध्वरः । भद्रा उत प्रशस्तयः ॥ भद्रम् मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये येना समत्सु सासहिः ।
अव स्थिरा तनुहि भूरि शर्धतां वनेमा ते अभिष्टये ॥ १० ॥ अग्ने वाजस्य गोमत
ईशानः सहसो यहो । अस्मे देहि जातवेदो महि श्रवः ॥ स इधानो वसुष्कवि-
रग्निरीडेन्यो गिरा । रेवदस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि ॥ क्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

वस्तोरुतोषसः । स तिग्मजम्भ रक्षसो दह प्रति ॥ ११ ॥ विशोविशो वो अतिथिं
वाजयन्तः पुरुप्रियं । अग्निं वो दुर्यं वचः स्तुषे शूषस्य मन्मभिः ॥ यं जनासो हवि-
ष्मन्तो मित्रं न सर्पिरासुतिं । प्रशꣳसन्ति प्रशस्तिभिः ॥ पन्याꣳसं जातवेदसं
यो देवतात्युद्यता । हव्यान्यैरयद्दिवि ॥ १२ ॥ समिद्धमग्निꣳ समिधा गिरा गृणे
शुचिं पावकं पुरो अध्वरे ध्रुवं । विप्रꣳ होतारं पुरुवारमद्रुहम् कविꣳ सुम्नै-
रीमहे जातवेदसम् ॥ त्वां दूतमग्ने अमृतम् युगेयुगे हव्यवाहम् दधिरे पायुमीड्यं ।
देवासश्च मर्तासश्च जागृविं विभुम् विश्पतिम् नमसा निषेदिरे ॥ विभूषन्नग्न
उभयाꣳ अनुव्रता दूतो देवानाꣳ रजसी समीयसे । यत्ते धीतिꣳ सुमतिमावृ-
णीमहे धस्मा नस्त्रिवरूथः शिवो भव ॥ १३ ॥ उप त्वा जामयो गिरो देदिश
तीर्हविष्कृतः । वायोरनीके अस्थिरन् ॥ यस्य त्रिधात्ववृतम् बर्हिस्तस्थावसन्दिनम् ।
आपश्चिन्निदधा पदम् ॥ पदम् देवस्य मीढुषो नाधृष्टाभिरूतिभिः । भद्रा सूर्य
इवोपदृक् ॥ १४ ॥

॥ इति पञ्चदशोऽध्यायः ॥

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ षोड़शो ऽध्यायः ॥

इन्द्रोदेवता १,३,४,७,८,१५—१९ इन्द्राग्नी देवते २ अग्निर्देवता ५ वरुणो देवता ६ विश्वकर्मा देवता ९ पवमानः सोमो देवता १०,२०,२१ पषा देवता ११ मरुतो देवता १२ विश्वे देवा देवता १३, द्यावापृथिव्यौ देवते १४। प्रागाथं छन्दः १,३,४,८,१७—१९ गायत्री छन्दः २,६,७,११—१६ बृहती छन्दः ५ त्रिष्टुप् छन्दः ९ अत्यष्टिः छन्दः १० उष्णिक् छन्दः २०, जगती छन्दः २१। मेधातिथिः काण्वः १,८,१८ विश्वामित्रः २ भर्गः प्रागाथः ३,४, सोभरिः काण्वः ५ शुनः शेप आजीगर्तिः ६,१५ सुकक्षः ७ विश्वकर्मा भौवनः ९ अवत्सारः पाकस्थोपिः १० भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ११ गोतमो राहूगणः १२ ऋजिश्वा १३ वामदेवः १४ हर्यतः प्रागाथः देवातिथिः काण्वः १७ पुष्टिगुः काण्वः १९ पर्वत नारदौ २० अत्रिः २१

अभि त्वा पूर्वपीतय इन्द्रस्तोमेभिरायवः । समीचीनास ऋभवः समस्वरन्
रुद्रा गृणन्त पूर्व्यम् ॥ अस्येदिन्द्रो वावृधे वृष्ण्यꣳ शवो मदे सुतस्य विष्णवि।
अद्यातमस्य महिमानमायवो ऽनुष्टुवन्ति पूर्वथा ॥ १ ॥ प्र वामर्चन्त्युक्थिनो
नीथाविदो जरितारः । इन्द्राग्नी इष आवृणे ॥ इन्द्राग्नी नवतिम् पुरो दासपत्नी

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

रधूनुतम् । साकमेकेन कर्मणा ॥ इन्द्राग्नी अपसस्पर्युपप्रयन्ति धीतयः । ऋतस्य
पथ्या३ऽ३अनु ॥ इन्द्राग्नी तविषाणि वाꣳ सधस्थानि प्रयाꣳसि च । युवोरप्तूर्यꣳ
हितम् ॥ २ ॥ शग्ध्यू३षु शचीपत इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः । भगन्नहि त्वा यशसम्
वसुविदमनु शूर चरामसि ॥ पौरो अश्वस्य पुरुकृद्गवामस्युत्सो देव हिरण्ययः ।
नकिर्हि दानम् परिमर्धिषत्त्वे यद्यद्यामि तदाभर ॥ ३ ॥ त्वं ह्येहि चेरवे विदा
भगम् वसुत्तये । उद्वावृषस्व मघवन् गविष्टय उदिन्द्राश्वमिष्टये ॥ त्वं पुरूसह-
स्राणि शतानि च यूथा दानाय मꣳहसे । आ पुरन्दरम् चकृम विप्रवचस इन्द्रम्
गायन्तोऽवसे ॥ ४ ॥ यो विश्वा दयते वसु होता मन्द्रो जनानाम् । मधोर्न पात्रा
प्रथमान्यस्मै प्र स्तोमा यन्त्वग्नये ॥ अश्वं न गीर्भी रथ्यꣳ सुदानवो मर्मृज्यन्ते
देवयवः । उभे तोके तनये दस्म विश्पते पर्षि राधो मघोनाम् ॥ ५ ॥ इमम् मे
वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडय । त्वामवस्युराचके ॥ ६ ॥ कया त्वं न ऊत्याभि-
प्रमन्दसे वृषन् । कया स्तोतृभ्य आभर ॥ ७ ॥ इन्द्रमिद्देवतातय इन्द्रम् प्रयत्य-
ध्वरे । इन्द्रꣳ समीके वनिनो हवामह इन्द्रम् धनस्य सातये ॥ इन्द्रो मह्ना रोदसी
पप्रथच्छव इन्द्रः सूर्यमरोचयत् । इन्द्रे ह विश्वा भुवनानि येमिर इन्द्रे स्वानास
इन्दवः ॥ ८ ॥ विश्वकर्मन् हविषावावृधानः स्वयम् यजस्व तन्वा३ꣳ स्वा हि ते ।
मुह्यन्त्वन्ये अभितो जनास इहास्माकम् मघवा सूरिरस्तु ॥ ९ ॥ अया रुचा
हरिण्या पुनानो विश्वा द्वेषाꣳसि तरति सयुग्वभिः सूरो न सयुग्वभिः । धारा-
पृष्ठस्य रोचते पुनानो अरुषो हरिः विश्वा यद्रूपा परियास्यृक्वभिः सप्तास्येभि
र्ऋक्वभिः ॥ प्राचीमनु प्र दिशम् याति चेकितत्सꣳरश्मिभिर्यतते दर्शतो रथो-
दैव्यो दर्शतो रथः । अग्मन्नुक्थानि पौꣳस्येन्द्रम् जैत्राय हर्षयन् वज्रश्चयद्भ-
वथो अनपच्युता समत्स्वनपच्युता ॥ त्वꣳ ह त्यत्पणीनाम् विदो वसु सम्
मातृभिर्मर्जयसि स्व आदम ऋतस्य धीतिभिर्दमे । परावतो न साम तद्यत्रार-
णन्ति धीतयः त्रिधातुभिररुषोभिर्वयो दधे रोचमानो वयोदधे ॥ १० ॥ उत

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

नो गोषणिम् धियमश्वसाम् वाजसामुत । नृवत्कृण्वहूतये ॥ ११ ॥ शशमानस्य
वा नरः स्वेदस्य सत्यशवसः । विदा कामस्य वेनतः ॥ १२ ॥ उप नः सूनवो
गिरः शृण्वन्त्वमृतस्य ये । सुमृडीका भवन्तु नः ॥ १३ ॥ प्र वाम् महि द्यवी
अभ्युपस्तुतिम् भरामहे । शुची उपप्रशस्तये ॥ पुनाने तन्वा मिथः स्वेन दक्षेण
राजथः । ऊह्याथे सनादृतम् ॥ मही मित्रस्य साधथस्तरन्ती पिप्रती ऋतम् । परि
यज्ञन् निषेदथुः ॥ १४ ॥ अयमु ते समतसि कपोत इव गर्भधिम् । वचस्तच्चिन्न
ओहसे ॥ स्तोत्रꣳ राधानाम् पते गिर्वाहो वीर यस्य ते । विभूतिरस्तु सूनृता ॥
ऊर्ध्वस्तिष्ठा न ऊतयेऽस्मिन्वाजे शतक्रतो । समन्येषु ब्रवावहै ॥ १५ ॥ गाव
उपवदावटे मही यज्ञस्य रप्सुदा । उभा कर्णा हिरण्यया ॥ अभ्यारमिदद्रयो
निषिक्तम् पुष्करे मधु । अवटस्य विसर्जने ॥ सिञ्चन्ति नमसावटमुच्चाचक्रम् परि-
ज्मानम् । नीचीनबारमक्षितम् ॥ १६ ॥ मा भेम मा श्रमिष्मोग्रस्य सख्ये तव ।
महत्ते वृष्णो अभिचक्ष्यम् कृतम् पश्येम तुर्वशम् यदुम् ॥ सव्यामनु स्फिग्यम्
वावसे वृषा न दानो अस्य रोषति । मध्वा सम्पृक्ताः सारघेण धेनवस्तूयमेहि
द्रवा पिब ॥ १७ ॥ इमा उ त्वा पुरूवसो गिरो वर्द्धन्तु या मम । पावकवर्णाः
शुचयो विपश्चितोऽभिस्तोमैरनूषत ॥ अयꣳ सहस्रमृषिभिः सहस्कृतः समुद्र इव
पप्रथे । सत्यः सो अस्य महिमा गृणे शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये ॥ १८ ॥ यस्यायम्
विश्व आर्यो दासः शेवधिपा अरिः । तिरश्चिदर्ये रुशमे पवीरवि तुभ्येत्सो अज्यते
रयिः ॥ तुरण्यवो मधुमन्तङ् घृतश्चुतम् विप्रासो अर्कमानृचुः । अस्मे रयिः पप्रथे
वृष्ण्यꣳ शवोऽस्मे स्वानास इन्दवः ॥ १९ ॥ गोमन्न इन्दो अश्ववत्सुतः सुदक्ष
धनिव । शुचिञ्च वर्णमधि गोषु धारय ॥ स नो हरीणाम् पत इन्दो देवप्सर-
स्तमः । सखेव सख्ये नर्यो रुचे भव ॥ सनेमि त्वमस्मदा अदेवङ् कञ्चिदत्रिणम् ।
साह्वाꣳ इन्दो परि बाधो अपद्वयुम् ॥ २० ॥ अञ्जते व्यञ्जते समञ्जते क्रतुꣳ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

रिहन्ति मध्वाभ्यञ्जते । सिन्धोरुच्छ्वासे पतयन्तमुक्षणꣳ हिरण्यपावाः पशुमप्सु गृभ्णते ॥ विपश्चिते पवमानाय गायत मही न धारात्यन्धो अर्षति । अहिर्न जूर्णामति सर्पति त्वचमत्यो न क्रीडन्नसरद्वृषा हरिः ॥ अग्रेगो राजाप्यस्तविष्यते विमानो अह्नाम् भुवनेष्वर्पितः । हरिर्घृतस्नुः सुदृशीको अर्णवो ज्योतीरथः पवते राय ओक्यः ॥ २१ ॥

॥ इति षष्टदशो ऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ सप्तदशोऽध्यायः ॥

अग्निर्देवता १,३,७,१२ इन्द्रोदेवता २, ८—११ विष्णुर्देवता ४ इन्द्रवायूदेवते ५ पवमानः सोमोदेवता ६ । एतत्साम १४, गायत्री छन्दः १,२,७,९,१०,१२, १३ बृहती छन्दः ३ त्रिष्टुप् छन्दः ४ अनुष्टुप् छन्दः ५, ६ प्रागाथं छन्दः ८ उष्णिक् छन्दः ११ । एतत्साम १४ शुनः शेप आजीगर्तिः १,७ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः २ शंयुर्बार्हस्पत्यः ३ वसिष्ठः ४ वामदेवः ५ रेभसूनू काश्यपौ ६ नृमेधः ८ गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ काण्वायनौ ९, ११ श्रुतकक्षः सुकक्षो वा १०, विरूपः १२ वत्सः काण्वः १३ एतत्साम १४.

विश्वेभिरग्ने अग्निभिरिमं यज्ञमिदं वचः । चनो धाः सहसो
यहो ॥ यच्चिद्धि शश्वता तना देवन्देवम् यजामहे । त्वे इद्धूयते हविः ॥ प्रियो
नो अस्तु विश्पतिर्होता मन्द्रो वरेण्यः । प्रियाः स्वग्नयो वयम् ॥ १ ॥ इन्द्रम् वो
विश्वतस्परिहवामहे जनेभ्यः । अस्माकमस्तु केवलः ॥ स नो वृषन्नमुञ् चरुꣳ
सत्रादावन्नपावृधि । अस्मभ्यमप्रतिष्कुतः ॥ वृषा यूथेववꣳसगः कृष्टीरियर्त्यो-
जसा । ईशानो अप्रतिष्कुतः ॥ २ ॥ त्वं नश्चित्र ऊत्या वसो राधाꣳसि
चोदय । अस्य रायस्त्वमग्ने रथीरसि विदा गाधन् तुचे तु नः ॥ पर्षि तोकन्
तनयम् पर्तृभिष्ट्वमदब्धैरप्रयुत्वभिः । अग्ने हेडाꣳसि दैव्या युयोधि नो देवानि

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ह्वराꣳसि च ॥ ३ ॥ किमित्ते विष्णो परिचक्षि नाम प्र यद्ववक्षे शिपिविष्टो अस्मि । मा वर्पो अस्मदपगूह एतद्यदन्यरूपः समिथे बभूथ ॥ प्र तत्ते अद्य शिपिविष्ट हव्यमर्यः शꣳसामि वयुनानि विद्वान् । तं त्वा गृणामि तवसमतव्यान्क्षयन्तमस्य रजसः पराके ॥ वषट् ते विष्णवास आ कृणोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम् । वर्धन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरो मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ४ ॥ वायो शुक्रो अयामि ते मध्वो अग्रं दिविष्टिषु । आ याहि सोमपीतये स्पार्हो देव नियुत्वता ॥ इन्द्रश्च वायवेषाꣳ सोमानां पीतिमर्हथः । युवाꣳ हि यन्तीन्दवो निम्नमापो न सध्र्यक् ॥ वायविन्द्रश्च शुष्मिणा सरथꣳ शवसस्पती । नियुत्वन्ता न ऊतय आ यातꣳ सोमपीतये ॥ ५ ॥ अध क्षपा परिष्कृतो वाजाꣳ अभि प्र गाहसे । यदी विवस्वतो धियो हरिꣳ हिन्वन्ति यातवे ॥ तमस्य मर्जयामसि मदो य इन्द्रपातमः । यं गाव आसभिर्दधुः पुरा नूनं च सूरयः ॥ तं गाथया पुराण्या पुनानमभ्यनूषत । उतो कृपन्त धीतयो देवानां नाम बिभ्रतीः ॥ ६ ॥ अश्वं न त्वा वारवन्तं वन्दध्या अग्निं नमोभिः । सम्राजन्तमध्वराणाम् ॥ स घा नः सूनुः शवसा पृथुप्रगामा सुशेवः । मीढ्वाꣳ अस्माकं बभूयात् ॥ स नो दूराच्च निमर्त्यादघायोः । पाहि सदमिद्विश्वायुः ॥ ७ ॥ त्वमिन्द्र प्रतूर्तिष्वभि विश्वा असि स्पृधः । अशस्तिहा जनिता वृत्रतूरसि त्वं तूर्य तरुष्यतः ॥ अनु ते शुष्मं तुरयन्तमीयतुः क्षोणी शिशुं न मातरा । विश्वास्ते स्पृधः श्नथयन्त मन्यवे वृत्रं यदिन्द्र तूर्वसि ॥ ८ ॥ यज्ञ इन्द्रमवर्धयद्यद्भूमिं व्यवर्तयत् । चक्राण ओपशं दिवि ॥ व्या३न्तरिक्षमतिरन्मदे सोमस्य रोचना । इन्द्रो यदभिनद्वलम् ॥ उद्गा आजदङ्गिरोभ्य आविष्कृण्वन् गुहा सतीः । अर्वाञ्चं नुनुदे वलम् ॥ ९ ॥ त्यमु वः सत्रासाहं विश्वासु गीर्ष्वायतम् । आ च्यावयस्यूतये ॥ युध्मꣳ सन्तमनर्वाणꣳ सोमपामनपच्युतम् । नरमवार्यक्रतुम् ॥ शिक्षा ण इन्द्र राय आ पुरु विद्वाꣳ ऋचीषम । अवा नः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पार्य्ये धने ॥ १० ॥ तवत्यदिन्द्रियम् बृहत्तव दक्षमुत क्रतुम् । वज्रᳪ शिशाति
धिषणा वरेण्यम् ॥ तव द्यौरिन्द्र पौᳪस्यं पृथिवी वर्धति श्रवः । त्वामापः पर्व-
तासश्च हिन्विरे ॥ त्वाम् विष्णुर्बृहन्क्षयो मित्रो गृणाति वरुणः । त्वाᳪ शर्द्धो
मदत्यनु मारुतम् ॥ ११ ॥ नमस्ते अग्न ओजसे गृणन्ति देव कृष्टयः । अमैर-
मित्रमर्द्दय ॥ कुवित्सु नो गविष्टयेऽग्ने सम्वेषिषो रयिम् । उरुकृदुरु णस्कृधि ॥
मा नो अग्ने महाधने परावर्ग्भारभृद्यथा । सम्वर्गᳪ सᳪ रयिं जय ॥ १२ ॥
समस्य मन्यवे विशो विश्वा नमन्त कृष्टयः । समुद्रायेव सिन्धवः ॥ विचिद्वृत्रस्य
दोधतः शिरो बिभेद वृष्णिना । वज्रेण शतपर्वणा ॥ ओजस्तदस्य तित्विष उभे
यत्समवर्तयत् । इन्द्रश्चर्मेव रोदसी ॥ १३ ॥ सुमन्मा वस्वी रन्ती सूनरी ॥ सरूपवृ-
षन्नागहीमौ भद्रौ धुर्यावभि । ताविमा उपसर्पतः ॥ नीव शीर्षाणि मृढ्वम् मध्य
आपस्य तिष्ठति । शृङ्गेभिर्दशभिर्दिशन् ॥ १४ ॥

॥ इति सप्तदशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ अष्टादशो ऽध्यायः ॥

इन्द्रोदेवता १,२,४,६,७,९,१०,१३,१५, अग्निर्देवता ३,११,१८ विष्णुर्देवता ५ पवमानः सोमोदेवता ८,१२,१६, इन्द्राग्नी देवते १४,१७,एतत्साम १९। गायत्री छन्दः १—५,१४,१६,—१८ प्रागाथं छन्दः ६,७,९,
१३ अनुष्टुप् छन्दः ८ उष्णिक् छन्दः १० प्रागाथं काकुभं छन्दः ११
बृहती छन्दः १२, १५ इति साम्ना १६। मेधातिथिः काण्वः
प्रियमेधश्चांगिरसः १ श्रुतकक्षः सुकक्षो वा २ शुनः शेप
आजीगर्तिः ३ शंयुर्बार्हस्पत्यः ४ मेधातिथिः काण्वः
५,१५ वसिष्ठः ६,९ आयुः काण्वः ७ अंबरीष ऋजिश्वा च ८ विश्वमना वैयश्वः १० सोभरिः काण्वः
११ सप्तर्षयः १२ कलिः प्रागाथः १३
विश्वामित्रः १४, १७ निध्रुविः
काश्यपः १६ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः १८ एतत्साम १९ ॥

पन्यम् पन्यमित्सोतार आधावत मद्याय । सोमम् वीराय शूराय ॥ एह
हरी ब्रह्मयुजा शग्मा वक्षतः सखायम् । इन्द्रङ् गीर्भिर्गिर्वणसम् ॥ पाता वृत्रहा
सुतमा घा गमन्नारे अस्मत् । नियमते शतमूतिः ॥ १ ॥ आ त्वा विशन्त्विन्दवः
समुद्रमिव सिन्धवः । न त्वामिन्द्रातिरिच्यते ॥ विव्यक्थ महिना वृषन्भक्षं
सोमस्य जागृवे । य इन्द्र जठरेषु ते ॥ अरन् त इन्द्र कुक्षये सोमो भवतु

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वृत्रहन्। अरन् धामभ्य इन्दवः ॥ २ ॥ जराबोधतद्विविड्ढि विशेविशे
यज्ञियाय। स्तोमꣳ रुद्राय दृशीकम् ॥ स नो महाꣳ अनिमानो धूमकेतुः
पुरुश्चन्द्रः। धिये वाजाय हिन्वतु ॥ स रेवाꣳ इव विश्पतिर्दैव्यः केतुः शृणोतु
नः। उक्थैरग्निर्बृहद्भानुः ॥ ३ ॥ तद्वो गाय सुते सचा पुरुहूताय सत्वने।
शम् यद्गवे न शाकिने ॥ न घा वसुर्नियमते दानम् वाजस्य गोमतः।
यत्सीमुपश्रवद्गिरः ॥ कुवित्सस्य प्र हि व्रजङ् गोमन्तन् दस्युहा गमत्। शचीभिरप
नो वरत् ॥ ४ ॥ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदम्। समूढमस्य पाꣳ
सुले ॥ त्रीणि पदा विचक्रमे विष्णुर्गोपा अदाभ्यः। अतो धर्माणि धारयन् ॥
विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे। इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ तद्विष्णोः
परमम् पदꣳ सदा पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुराततम् ॥ तद्विप्रासो विपन्युवो
जागृवाꣳ सः समिन्धते। विष्णोर्यत्परमम् पदम् ॥ अतो देवा अवन्तु नो यतो
विष्णुर्विचक्रमे। पृथिव्या अधि सानवि ॥ ५ ॥ मोषु त्वा वाघतश्च नारे अस्मन्नि-
रीरमन्। आरात्ताद्वा सधमादन्न आगहीह वा सन्नुपश्रुधि ॥ इमे हि ते ब्रह्मकृतः
सुते सचा मधौ न मक्ष आसते। इन्द्रे कामञ् जरितारो वसूयवो रथे न
पादमादधुः ॥ ६ ॥ अस्तावि मन्म पूर्व्यम् ब्रह्मेन्द्राय वोचत। पूर्वीर्ऋतस्य
बृहतीरनूषत स्तोतुर्मेधा असृक्षत ॥ समिन्द्रो रायो बृहतीरधूनुत सङ् क्षोणी समु
सूर्यम्। सꣳ शुक्रासः शुचयः सं गवाशिरः सोमा इन्द्रममन्दिषुः ॥ ७ ॥ इन्द्राय
सोमपातवे वृत्रघ्ने परिषिच्यसे। नरे च दक्षिणावते वीराय सदनासदे ॥ तꣳ
सखायः पुरुरुचम् वयं यूयं च सूरयः। अश्याम वाजगन्ध्यꣳ सनेम वाजपस्त्यम् ॥
परित्यꣳ हर्यतꣳ हरिम्बभ्रुम्पुनन्ति वारेण। योदेवान्विश्वाꣳ इत्परिमदेनस-
हगच्छति ॥ ८ ॥ कस्तमिन्द्र त्वा वस वामर्त्योदधर्षति। श्रद्धा हि ते मघ-
वान्पार्ये दिवि वाजी वाजꣳ सिषासति ॥ मघोनस्म वृत्रहत्येषु
चोदय ये ददति प्रिया वसु। तव प्रणीती हर्यश्वसूरिभिर्विश्वा तरेम

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

दुरिता ॥ ९ ॥ एदु मधोर्मदिन्तरꣳ सिञ्चाध्वर्यो अन्धसः । एवाहि वीरस्तवते
सदावृधः ॥ इन्द्र स्थातर्हरीणां न किष्टे पूर्व्यस्तुतिम् । उदानꣳश शवसा न
भन्दना ॥ तं वो वाजानां पतिमहूमहि श्रवस्यवः । अप्रायुभिर्यज्ञेभिर्वावृधे-
न्यम् ॥ १० ॥ तं गूर्धयास्वर्णरं देवासो देवमरतिं दधन्विरे । देवत्रा हव्यमूहिषे ॥
विभूतरातिं विप्रचित्रशोचिषमग्निमीडिष्व यन्तुरम् । अस्य मेधस्य सोम्यस्य
सोभरे प्रेमध्वराय पूर्व्यम् ॥ ११ ॥ आ सोम स्वानो अद्रिभिस्तिरो वाराण्य-
व्यया । जनो न पुरि चम्वोर्विशद्धरिः सदो वनेषु दध्रिषे ॥ स मामृजे तिरो
अण्वानि मेष्यो मीढ्वान्त्सप्तिर्न वाजयुः । अनुमाद्यः पवमानो मनीषिभिः सोमो
विप्रेभिर्ऋक्वभिः ॥ १२ ॥ वयमेनमिदा ह्योऽपीपेमेह वज्रिणम् । तस्मा उ अद्य
सवने सुतं भरा नूनं भूषत श्रुते ॥ वृकश्चिदस्य वारण उरामथिरा वयुनेषु भूषति ।
सेमं न स्तोमं जुजुषाण आगहीन्द्र प्रचित्रया धिया ॥ १३ ॥ इन्द्राग्नी रोचना
दिवः परि वाजेषु भूषथः । तद्वां चेति प्रवीर्यम् ॥ इन्द्राग्नी अपसस्पर्यु-
पप्रयन्ति धीतयः । ऋतस्य पथ्या३ अनु ॥ इन्द्राग्नी तविषाणि वाꣳ सधस्थानि
प्रयाꣳसि च । युवोरप्तूर्यꣳ हितं ॥ १४ ॥ क ईं वेद सुते सचा पिबन्तं कद्वयो
दधे । अयं यः पुरो विभिनत्त्योजसा मन्दानः शिप्र्यन्धसः ॥ दाना मृगो न
वारणः पुरुत्रा चरथं दधे । नकिष्ट्वा नियमदा सुते गमो महाꣳश्चरस्योजसा ॥
य उग्रः सन्ननिष्टृतः स्थिरो रणाय सꣳस्कृतः । यदि स्तोतुर्मघवा शृणवद्धवं नेन्द्र
योषत्यागमत् ॥ १५ ॥ पवमाना असृक्षत सोमाः शुक्रास इन्दवः । अभि विश्वा-
नि काव्या ॥ पवमाना दिवस्पर्यन्तरिक्षादसृक्षत । पृथिव्या अधिसानवि ॥ पवमा-
नास आशवः शुभ्रा असृग्रमिन्दवः । घ्नन्तो विश्वा अपद्विषः ॥ १६ ॥ तोशा
वृत्रहणा हुवे स जित्वानापराजिता । इन्द्राग्नी वाजसातमा ॥ प्र वामर्चन्त्यु-
क्थिनो नीथाविदो जरितारः । इन्द्राग्नी इष आवृणे ॥ इन्द्राग्नी नवतिं पुरो
दासपत्नीरधूनुतं । साकमेकेन कर्मणा ॥ १७ ॥ उप त्वा रण्वसंदृशं प्रयस्वन्तः सह

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

स्तुत । अग्ने समृज्महे गिरः ॥ उप छायामिव घृणेरगन्म शर्म ते वयम् । अग्ने
हिरण्यसंदृशः ॥ य उग्र इव शर्यहा तिग्मशृङ्गो न वंसगः । अग्ने पुरो रुरोजिथ
॥ १८ ॥ ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम् । अजस्रं घर्ममीमहे ॥
य इदं प्रतिपप्रथे यज्ञस्य स्वरुत्तिरन् । ऋतूनुत्सृजते वशी ॥ अग्निः प्रियेषु धामसु
कामो भूतस्य भव्यस्य । सम्राडेको विराजति ॥ १९ ॥

॥ इति अष्टादशोऽध्यायः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ एकोनविंशो ऽध्यायः ॥

अग्निर्देवता १, १०, १३ पवमानः सोमो देवता २,१८ इन्द्रो देवता ३—५ उषाः देवता ६,८, ११,१४,१६ अश्विनौ देवते ७,९,१२,१५,१७। गायत्री छन्दः १,२,६,७,१८ बृहती छन्दः ३,५ प्रागाथं छन्दः ४ उष्णिक् छन्दः ८ ९ पंक्तिः छन्दः १०—१२ त्रिष्टुप् छन्दः १३—१५ जगतीछन्दः १६, १७। विरूप आंगिरसः १ अवत्सारः २,१८ विश्वामित्रः ३ देवातिथिः काण्वः ४ गोतमो राहूगणः ५,८,९,१६ वामदेवः ६ प्रस्कण्वः काण्वः ७ वसुश्रुत आत्रेयः १० सत्यश्रवा आत्रेयः ११ अवस्युरात्रेयः १२ बुधगविष्ठिरावात्रेयौ १३ कुत्स आंगिरसः १४ अत्रिः १५ दीर्घतमा ऋषयः १७॥

अग्निः प्रत्नेन जन्मना शुम्भानस्तन्वाꣳ३ स्वाम्। कविर्विप्रेण वावृधे॥ ऊर्जो नपातमाहुवे ग्निं पावकशोचिषम्। अस्मिन्यज्ञे स्वध्वरे॥ स नो मित्रमह-स्त्वमग्ने शुक्रेण शोचिषा। देवैरासत्सि बर्हिषि॥ १॥ उत्ते शुष्मासो अस्थू रक्षो भिन्दन्तो अद्रिवः। नुदस्व याः परिस्पृधः॥ अया निजघ्निरोजसा रथसङ्गे धने हिते। स्तवा अबिभ्युषा हृदा॥ अस्य व्रतानि नाधृषे पवमानस्य दूढ्या। रुज यस्त्वा पृतन्यति॥ तꣳ हिन्वन्ति मदच्युतꣳ हरिं नदीषु वाजिनम्। इन्दुमिन्द्राय मत्सरम्॥ २॥ आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमभिः। मा त्वा केचिन्नियेमु-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

मुरिन्न पाशिनोति धन्वेव ताꣳ इहि ॥ वृत्रखादो वलꣳ रुजः पुरां दर्मो
अपामजः । स्थाता रथस्य हर्योरभिस्वर इन्द्रो दृढाचिदारुजः ॥ गम्भिराꣳ
उदधीꣳ रिव क्रतुं पुष्यसि गा इव । प्र सुगोपा यवसं धेनवो यथा ह्रदं कुल्या
इवाशत ॥ ३ ॥ यथा गौरो अपाकृतं तृष्यन्नेत्यवेरिणम् । आपित्वे नः प्रपित्वे
तूयमागहि कण्वेषु सुसचा पिब ॥ मन्दन्तु त्वा मघवन्निन्द्रेन्दवो राधो देयाय
सुन्वते । आमुष्या सोममपिबश्चमूसुतं ज्येष्ठं तद्दधिषे सहः ॥ ४ ॥ त्वमङ्ग प्रशꣳ
सिषो देवः शविष्ट मर्त्यम् । न त्वदन्यो मघवन्नस्ति मर्डितेन्द्र ब्रवीमि ते वचः ॥
मा ते राधाꣳसि मा त ऊतयो वसोऽस्मान्कदाचनादभन् । विश्वा च न
उपमिमीहि मानुष वसूनि चर्षणिभ्य आ ॥ ५ ॥ प्रतिष्या सूनरी जनी व्युच्छन्ती
परि स्वसुः । दिवो अदर्शि दुहिता ॥ अश्वेव चित्रारुषी माता गवामृतावरी ।
सखा भूदश्विनोरुषाः ॥ उत सखास्यश्विनोरुत माता गवामसि । उतोषो वस्व
ईशिषे ॥ ६ ॥ एषो उषा अपूर्व्या व्युच्छति प्रिया दिवः । स्तुषे वामश्विना
बृहत् ॥ या दस्रा सिन्धुमातरा मनोतरा रयीणाम् । धिया देवा वसुविदा ॥
वच्यन्ते वाꣳ ककुहासो जूर्णायामधि विष्टपि । यद्वाꣳ रथो विभिष्पतात् ॥ ७ ॥
उषस्तच्चित्रमाभरास्मभ्यं वाजिनीवति । येन तोकं च तनयं च धामहे ॥ उषो
अद्येह गोमत्यश्वावति विभावरि । रेवदस्मे व्युच्छ सूनृतावति ॥ युꣳक्ष्वा हि
वाजिनीवत्यश्वाꣳ अद्यारुणाꣳ उषः । अथा नो विश्वा सौभगान्यावह ॥ ८ ॥
अश्विना वर्तिरस्मदा गोमद्दस्रा हिरण्यवत् । अर्वाग्रथꣳ समनसा नियच्छतम् ॥ एह
देवा मयोभुवा दस्रा हिरण्यवर्त्तनी । उषर्बुधो वहन्तु सोमपीतये ॥ यावित्था
श्लोकमादिवो ज्योतिर्जनाय चक्रथुः । आ न ऊर्जं वहतमश्विना युवम् ॥ ९ ॥
अग्निं तं मन्ये यो वसुरस्तं य यन्ति धेनवः । अस्तमर्वन्त आशवोऽस्तं नित्यासो
वाजिन इषꣳ स्तोतृभ्य आभर ॥ अग्निर्हि वाजिनं विशे ददाति विश्वचर्षणिः ।
अग्नीराये स्वाभुवꣳ सप्रीतो याति वार्यमिषꣳ स्तोतृभ्य आभर ॥ सो अग्निर्यो

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वसुगृणे सं यमायन्ति धेनवः । समर्वन्तो रघुद्रुवः सꣳ सुजातासः सूरय इषꣳ
स्तोतृभ्य आभर ॥ १० ॥ महे नो अद्य बोधयोषो राये दिवित्मती । यथाचिन्नो
अबोधयः सत्यश्रवसि वाय्ये सुजाते अश्वसूनृते ॥ या सुनीथे शौचद्रथे व्यौच्छो
दुहितर्दिवः । सा व्युच्छ सहीयसि सत्यश्रवसिवाय्ये सुजाते अश्वसूनृते ॥ सानो
अद्या भरद्वसुर्व्युच्छा दुहितर्दिवः । यो व्यौच्छः सहीयसि सत्यश्रवसिवाय्ये सुजाते
अश्वसूनृते ॥ ११ ॥ प्रति प्रियतमꣳ रथं वृषणं वसुवाहनम् । स्तोता वामश्विना
वृषिः स्तोमेभिर्भूषति प्रतिमाध्वी मम श्रुतꣳ हवम् ॥ अत्यायातमश्विना तिरो
विश्वा अहꣳ सना । दस्रा हिरण्यवर्तनी सुषुम्णा सिन्धुवाहसा माध्वी मम श्रुतꣳ
हवम् ॥ आ नो रत्नानि बिभ्रतावश्विना गच्छतं युवम् । रुद्रा हिरण्यवर्त्तनी जुषाणा
वाजिनी वसू माध्वीमम श्रुतꣳ हवम् ॥ १२ ॥ अबोधग्निः समिधा जनानां प्रति
धेनुमिवायतीमुषासम् । यह्वा इव प्रवयामुज्जिहानाः प्रभानवः सिस्रते नाक-
मच्छ ॥ अबोधि होता यजथाय देवानूर्ध्वो अग्निः सुमनाः प्रातरस्थात् । समिद्धस्य
रुशदर्शि पाजो महान् देवस्तमसो निरमोचि ॥ यदीं गणस्य रशनामजीगः
शुचिरङ्क्ते शुचिभिर्गोभिरग्निः । आद्दक्षिणा युज्यते वाजयन्त्युत्तानामूर्ध्वो अधय-
ज्जुहूभिः ॥ १३ ॥ इदꣳ श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरागाच्चित्रः प्रकेतो अजनिष्ट
विभ्वा । यथा प्रसूता सवितुः सवायैवा रात्र्युषसे योनिमारैक् ॥ रुशद्वत्सा रुशती
श्वेत्यागादारैगु कृष्णासदनान्यस्याः । समानबन्धू अमृते अनूची द्यावावर्णं चरत
आमिनाने ॥ समानो अध्वा स्वस्त्रोरनन्तस्तमन्यान्या चरतो देवशिष्टे । न मेथेते न
तस्थतुः सुमेके नक्तोषासा समनसा विरूपे ॥ १४ ॥ आभात्यग्निरुषसामनीकमुद्वि-
प्राणां देवया वाचो अस्थुः । अर्वाञ्चा नूनꣳ रथेह यातं पीपिवाꣳसमश्विना
घर्ममच्छ ॥ न सꣳ स्कृतं प्रमिमीतो गमिष्ठान्ति नूनमश्विनोपस्तुतेह । दिवाभि-
पित्वेऽवसागमिष्ठाः प्रत्यवर्तिं दाशुषे शम्भविष्ठा ॥ उतायातꣳ संगवे प्रातरह्नो
मध्यंदिन उदिता सूर्यस्य । दिवानक्तमवसा शंतमेन नेदानीं पीतिरश्विना ततान

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ १५ ॥ एता उत्या उषसः केतुमक्रतपूर्वे अर्द्धे रजसो भानुमंजते । निष्कृ-
ण्वाना आयुधानीव धृष्णवः प्रति गावोरुषीर्यंति मातरः ॥ उदपप्तन्नरुणा
भानवो वृथा स्वायुजो अरुषीर्गा अयुक्षत । अक्रन्नुषासो वयुनानि पूर्वथा रुशंतं
भानुमरुषीरशिश्रयुः ॥ अर्चंति नारीरपसो न विष्टिभिः समानेन योजनेनाप-
रावतः । इषं वहंतोः सुकृते सुदानवे विश्वेदह यजमानाय सुन्वते ॥ १६ ॥ अबो-
ध्यग्निर्ज्म उदेति सूर्यो व्यू३षाश्चन्द्रा मह्यावो अर्चिषा । आयुक्षातामश्विना
यातवे रथं प्रासावीद्देवः सविता जगत्पृथक् ॥ यद्युंजाथे वृषणमश्विना रथं
घृतेन नो मधुना क्षत्रमुक्षतं । अस्माकं ब्रह्म पृतनासु जिन्वतं वयं धना शूर-
साता भजेमहि ॥ अर्वाङ्त्रिचक्रो मधुवाहनो रथो जीराश्वो अश्विनोर्यातु
सुष्टुतः । त्रिवंधुरो मघवा विश्वसौभगः शंन आवक्षद्द्विपदे चतुष्पदे ॥ १७ ॥
प्र ते धारा असश्चतो दिवो न यंति वृष्टयः । अच्छा वाजं सहस्रिणं ॥ अभि
प्रियाणि काव्या विश्वा चक्षाणो अर्षति । हरिस्तुंजान आयुधा ॥ समर्मृजान
आयुभिरिभो राजेव सुव्रतः । श्येनो न वंसु षीदति ॥ स नो विश्वा दिवो
वसूतो पृथिव्या अधि । पुनान इन्दवाभर ॥ १८ ॥

॥ इति एकोनविंशो ऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ विंशो ऽध्यायः

पवमानःसोमो देवता १,१७ इन्द्रो देवता ३,७,१०—१६ अग्निर्देवता४,५, १८ अग्निरश्विनावुषाः ६ मरुतोदेवता ८ सूर्यो देवता ९एतत्साम २। गायत्री छन्दः१, ८, १०, १५ अनुष्टुप् प्रथमस्य, गायत्री उत्तरयोः १ विराट् छन्दः ४,११,१३ पदपंक्तिः छन्दः ५ प्रागाथंबार्हतं छन्दः ६ त्रिष्टुप् छन्दः ७ बृहती छन्दः ९ प्रागाथं छन्दः १२ शक्वरी छन्दः १४ अनुष्टुप् छन्द १६ द्विपदा छन्दः १७ अत्यष्टिःछन्दः १८ एतत्साम २। नृमेधः १ प्रियमेधः ३ दीर्घतमा औचथ्यः ४ वामदेवः ५ प्रस्कण्वः काण्वः ६ बृहदुक्थो वामदेव्यः ७ बिंदुः पूतदक्षोवा ८ जमदग्नि भार्गवः९ सुकक्षः १० वसिष्ठः ११—१३ सुदाः पैजवनः १४ मेधातिथिः काण्वः प्रियमेधश्चांगिरसः १५ नीपातिथिः काण्वः १६ जमदग्निः १७ परुच्छेपोदैवोदासीः १८ एतत्साम २

प्रास्य धारा अक्षरन्वृष्णः सुतस्यौजसः। देवाँ अनुप्रभूषत ॥ सप्तिं मृजंति वेधसो गृणंतः कारवो गिरा। ज्योतिर्जज्ञानमुक्थ्यं ॥ सुषहा सोमतानि ते पुनानाय प्रभूवसो। वर्द्धासमुद्रमुक्थ्य ॥ १ ॥ एष ब्रह्माय ऋत्विय इन्द्रो नाम श्रुतो गृणे ॥ त्वामिच्छवसस्पते यंति गिरो नसंयतः ॥ विस्नुतयो यथा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पथ द्य इन्द्रन्तु रातयः ॥ २ ॥ आ त्वा रथं यथोतये सुम्नाय वर्त्तयामसि ।
तुविकूर्मि मृतीषहमिन्द्रꣳ शविष्ठसत्पतिम् ॥ तुविशुष्म तुविक्रतो शचीवो विश्वया
मते । आपप्राथ महित्वना ॥ यस्य ते महिना महः परिज्मायंतमीयतुः । हस्ता
वज्रꣳ हिरण्ययं ॥ ३ ॥ आ यः पुरं नार्मिणीमदीदेदत्यः कविर्नभन्यो३ नार्वा ।
सूरो न रुरुक्वांछतात्मा ॥ अभि द्विजन्मा त्रीरोचनानि विश्वा रजाꣳसि शुशु-
चानो अस्थात् । होता यजिष्ठो अपाꣳ सधस्थे ॥ अयꣳ स होता यो द्विजन्मा
विश्वा दधे वार्याणि श्रवस्या । मर्त्तो यो अस्मै सुतुको ददाश ॥ ४ ॥ अग्ने तम-
द्याश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रꣳ हृदिस्पृशं । ऋध्यामा त ओहैः ॥ अधा ह्यग्ने
क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः । रथीर्ऋतस्य बृहतो बभूथ ॥ एभिर्नो अर्कैर्भवा नो
अर्वाङ् स्वा३र्ण ज्योतिः । अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः ॥ ५ ॥ अग्ने विवस्वदु-
षसश्चित्रꣳ राधो अमर्त्य । आ दाशुषे जातवेदो वहा त्वमद्या देवाꣳ उष-
र्बुधः ॥ जुष्टो हि दूतो असि हव्यवाहनोऽग्ने रथीरध्वराणां । सजूरश्विभ्यामु-
षसा सुवीर्यमस्मे धेहि श्रवो बृहत् ॥ ६ ॥ विधुं दद्राणꣳ समने बहूनां युवानꣳ
सन्तं पलितो जगार । देवस्य पश्य काव्यं महित्वाद्यामभार स ह्यः समान ॥
शाक्मना शाको अरुणः सुपर्ण आ यो महः शूरः सनादनीडः । यच्चिकेत सत्य-
मित्तन्न मोघं वसु स्पार्हमुत जेतोत दाता ॥ ऐभिर्ददे वृष्ण्या पौꣳस्यानि
येभिरौक्षद्वृत्रहत्याय वज्री । ये कर्मणः क्रियमाणस्य मह्न ऋतेकर्ममुदजायंत
देवाः ॥ ७ ॥ अस्ति सोमो अयꣳ सुतः पिबन्त्यस्य मरुतः । उत स्वराजो
अश्विना ॥ पिबंति मित्रो अर्यमा तना पूतस्य वरुणः । त्रिषधस्थस्य जावतः ॥
उतो न्वस्य जोषमा इन्द्रः सुतस्य गोमतः । प्रातर्होतेव मत्सति ॥ ८ ॥ बण्मा-
हाꣳ असि सूर्य बडादित्य महाꣳ असि । महस्ते सतो महिमा पनिष्टम मह्ना
देव महाꣳ असि ॥ बट् सूर्य श्रवसा महाꣳ असि सत्रा देव महाꣳ असि ।
मह्ना देवानामसुर्यः पुरोहितो विभु ज्योतिरदाभ्यम् ॥ ९ ॥ उप नो हरिभिः

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

सुतं याहि मदानांपते । उप नो हरिभिः सुतं ॥ द्विता यो वृत्रहंतमो विद
इन्द्रः शतक्रतुः । उप नो हरिभिः सुतं ॥ त्वꣳ हि वृत्रहन्नेषां पाता सोमा-
नामसि । उप नो हरिभिः सुतं ॥ १० ॥ प्र वो महेमहे वृधे भरध्वं प्रचे-
तसे प्रसुमतिं कृणुध्वंम् । विशः पूर्वीः प्रचरचर्षणि प्राः ॥ उरुव्यचसे महिने
सुवृक्तिमिन्द्राय ब्रह्म जनयन्त विप्राः । तस्य व्रतानि न मिनंति धीराः ॥ इन्द्र
वाणीरनुत्तमन्युमेव सत्रा राजानं दधिरे सहध्यै । हर्यश्वाय बर्हया समापीन्
॥ ११ ॥ यदिन्द्र यावतस्त्वमेतावदहमीशीय । स्तोतारमिद्दिधिषे रदावसो न पाप
त्वाय रꣳसिषम् ॥ शिक्षेयमिन्महयते दिवेदिवे राय आ कुहचिद्विदे । न हि
त्वदन्यन्मघवन्न आप्यं वस्यो अस्ति पिता च न ॥ १२ ॥ श्रुधी हवं विपिपा-
नस्याद्रेर्बोधा विप्रस्यार्चतो मनीषां । कृष्वा दुवाꣳस्यंतमा सचेमा । न ते
गिरो अपिमृष्ये तुरस्य न सुष्टुतिमसूर्यस्य विद्वान् । सदा ते नाम स्वयशो
विवक्मि ॥ भूरि हि ते सवना मानुषेषु भूरि मनीषी हवते त्वामित् । मारे
अस्मन्मघवं ज्योकः ॥ १३ ॥ प्रोष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत । अभीके चिदु
लोककृत्संगे समत्सु वृत्रहा । अस्माकं वोधि चोदितानभंतामन्यकेषां ज्याका
अधि धन्वसु ॥ त्वꣳ सिंधूꣳरवासृजोऽधराचो अहन्नहिं । अशत्रुरिन्द्र जज्ञिषे
विश्वं पुष्यसि वार्यं । तं त्वा परिष्वजामहे नभंतामन्यकेषां ज्याका अधि
धन्वसु ॥ विषु विश्वा अरातयोऽर्यो नशंत नो धियः । अस्तासि शत्रवे वधं यो
न इन्द्र जिघांꣳसति । याते रातिर्ददिर्वसु नभतामन्यकेषां ज्याका अधि
धन्वसु ॥ १४ ॥ रेवाꣳ इद्रेवतस्तोता स्यात्त्वावतो मघोनः । प्रेदु हरिवः
सुतस्य ॥ उक्थं च न शस्यमानं नागो रयिराचिकेत । न गायत्रं गीयमानम्॥
मा न इन्द्र पीयत्नवे मा शर्धते परादाः । शिक्षा शचीवः शचीभिः ॥१५॥ एन्द्र याहि
हरिभिरुप कण्वस्य सुष्टुतिं । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥
अत्रा वि नेमिरेषामुरां न धूनुते वृकः । दिवो अमुष्य शासतो दिवं ययदिवा

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वसो ॥ आ त्वा ग्रावा वदन्निह सोमी घोषेण वक्षतु । दिवो अमुष्य शासतो
दिवं यय दिवावसो ॥ १६ ॥ पवस्व सोम मन्दयन्निन्द्राय मधुमत्तमः ॥ ते
सुतासो विपश्चितः शुक्रा वायुमसृक्षत ॥ असृग्रं देववीतये वाजयंतो रथा
इव ॥ १७ ॥ अग्निꣳ होतारं मन्ये दास्वंतं वसोः सूनुꣳ सहसो जातवेदसं
विप्रन्न जातवेदसं । य ऊर्ध्वया स्वध्वरोदेवाच्या कृपा । घृतस्य विभ्राष्टिमनुशुक्र-
शोचिष आजुह्वानस्य सर्पिषः ॥ यजिष्ठं त्वा यजमाना हुवेम ज्येष्ठमंगिरसां
विप्र मन्मभिर्विप्रेभिः शुक्र मन्मभिः । परिज्मानमिव द्याꣳ होतारं चर्षणीनां
शोचिष्केशं वृषणं यमिमाविशः प्रावंतु जूतये विशः ॥ स हि पुरुचिदोजसा
विरुक्मता दीद्यानो भवति द्रुहंतरः परशुर्न द्रुहंतरः । विडुचिद्यस्य समृतौ
श्रुवद्वनेव यत्स्थिरं निष्षहमाणो यमते नायते धन्वासहा नायते ॥ १८ ॥

॥ इति विंशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ एकविंशोऽध्यायः ॥

अग्निर्देवता १,२,८ विश्वे देवा देवता ५,६ इन्द्रो देवता ९ आपो देवता
१० वायुर्देवता ११ वेनोदेवता १३ इतिसाम ३,४,७,१२ । विष्टारपंक्तिः
प्रथमस्य, सतो बृहती उत्तरेषां त्रयाणां, उपरिष्टा ज्योतिः अत
उत्तरस्य, त्रिष्टुप् चरमस्य १ प्रागाथं काकुभं छन्दः २ त्रिष्टुप् छन्दः
५,६,१३ गायत्री छन्दः ८—११ इतिसाम ३,४,७,१२ । अग्निः
पावकः १ सोभरिः काण्वः २ अवत्सारः काश्यप अन्ये च
ऋषयो दृष्टलिङ्गाः ५,६ वत्सप्री ८ गोषूक्त्यश्व-
सूक्तिनौ काण्वायनौ ९ त्रिशिरा त्वाष्ट्रः
सिंधुद्वीपो वांबरीषः १० उलो
वातायनः ११ वेनः १३
इतिसाम ३,४,७,१२ ॥

अग्ने तव श्रवो वयो महि भ्राजंते अर्चयो विभावसो । बृहद्भानो शवसा
वाजमुक्थ्यां३दधासि दाशुषे कवे ॥ पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदि-
यर्षि भानुना । पुत्रो मातरा विचरन्नुपावसि पृणक्षि रोदसी उभे ॥ ऊर्जो
नपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व धीतिभिर्हितः । त्वे इषः संदधुर्भूरि वर्पस

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

श्वितीतयो वामजाताः ॥ इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जंतुभिरस्मे रायो अमर्त्य । स
दर्शतस्य वपुषो विराजति पृणक्षि दर्शतं क्रतुं ॥ इष्कर्तारमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयं
तꣳ राधसो महः । रातिं वामस्य सुभगां महीमिषं दधासि सानसिꣳ रयिं ॥
ऋतावानं महिषं विश्वदर्शतमग्निꣳ सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः । श्रुत्कर्णꣳ सप्र-
थस्तमं त्वा गिरा दैव्यं मानुषा युगा ॥ १ ॥ प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीरा-
भिस्तरति वाजकर्मभिः । यस्य त्वꣳ सख्यमाविथ ॥ तव द्रप्सो नीलवान्वाश
ऋत्विय इन्धान सिष्णवाददे । त्वं महीनामुषसामसि प्रियः क्षपोवस्तुषु राजसि
॥ २ ॥ तमोषधीर्दधिरे गर्भमृत्वियं तमापो अग्निं जनयंत मातरः । तमित्स-
मानं वनिनश्च वीरुधोऽन्तर्वतीश्च सुवते च विश्वहा ॥ ३ ॥ अग्निरिन्द्राय पवते
दिवि शुक्रो विराजति । महिषीव विजायते ॥ ४ ॥ यो जागार तमृचः काम-
यंते यो जागार तमु सामानि यन्ति । यो जागार तमयꣳसोम आह तवाहमस्मि
सख्ये न्योकाः ॥ ५ ॥ अग्निर्जागार तमृचः कामयन्तेऽग्निर्जागार तमु सामानि
यन्ति । अग्निर्जागार तमयꣳ सोम आह तवाहमस्मि सख्ये न्योकाः ॥ ६ ॥ नमः
सखिभ्यः पूर्वसद्भ्यो नमः साकं निषेभ्यः । युंजे वाचꣳ शतपदीं ॥ युंजे वाचं शत
पदीं गाये सहस्रवर्तनि । गायत्रं त्रैष्टुभं जगत् ॥ गायत्रं त्रैष्टुभं जगद्विश्वा रू-
पाणि संभृता । देवा ओकाꣳसि चक्रिरे ॥ ७ ॥ अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निरिन्द्रो ज्यो-
तिर्ज्योतिरिन्द्रः । सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः ॥ पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्न इषायुषा ।
पुनर्नः पाह्यꣳहसः ॥ सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया । विश्वप्स्न्या
विश्वतस्परि ॥ ८ ॥ यदिन्द्राहं यथा त्वमीशीय वस्व एक इत् । स्तोता मे गोसखा
स्यात् ॥ शिक्षेयमस्मै दित्सेयꣳ शचीपते मनीषिणे । यदहं गोपतिः स्याम् ॥
धेनुष्ट इन्द्र सूनृता यजमानाय सुन्वते । गामश्वं पिप्युषी दुहे ॥ ९ ॥ आपो
हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे ॥ यो वः शिवतमो
रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः ॥ तस्मा अरं गमाम वो यस्य

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः ॥ १० ॥ वात आवातु भेषजꣳ शंभु
मयोभु नो हृदे । प्र न आयूंषि तारिषत् ॥ उत वात पितासि न उत भ्राता-
तनः सखा । स नो जीवातवे कृधि ॥ यददो वात ते गृहे३ऽमृतन्निहितं गुहा ।
तस्य नो धेहि जीवसे ॥ ११ ॥ अभि वाजी विश्वरूपो जनित्रꣳ हिरण्ययं बिभ्र-
दत्कꣳ सुपर्णः । सूर्यस्य भानुमृतुथावसानः परिस्वयं मेधमृज्रो जजान ॥
अप्सु रेतः शिश्रिये विश्वरूपं तेजः पृथिव्यामधि यत्सं बभूव । अंतरिक्षे स्वमहि-
मानं मिमानः कनिक्रंति वृष्णो अश्वस्य रेतः ॥ अयꣳ सहस्रा परियुक्तावसान
सूर्यस्य भानुं यज्ञो दाधार । सहस्रदाः शतदा भूरिदा वाधर्ता दिवो भुवनस्य
विश्पतिः ॥ १२ ॥ नाके सुपर्णमुपयत्पतंतꣳ हृदा वेनंतो अभ्यचक्षत त्वा ।
हिरण्यपक्षं वरुणस्य दूतं यमस्य योनौ शकुनं भुरण्युम् ॥ ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि
नाके अस्थात्प्रत्यङ्चित्रा बिभ्रदस्यायुधानि । वसानो अत्कꣳ सुरभिन्दृशेकꣳ
स्वा३र्ण नाम जनत प्रियाणि ॥ द्रप्सः समुद्रमभि यज्जिगाति पश्यन् गृध्रस्य
चक्षसा विधर्मन् । भानुः शुक्रेण शोचिषा चकानस्तृतीये चक्रे रजसि
प्रियाणि ॥ १३ ॥

॥ इति एक विंशोऽध्यायः ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ अथ द्वाविंशोऽध्यायः ॥

इन्द्रोदेवता १,३,४ बृहस्पतिर्देवता प्रथमस्य, इन्द्रोदेवता उत्तरयोः २
अप्वा प्रथमस्य, इन्द्रो मरुतो वा द्वितीयस्य, इषवः चरमस्य ५ लिंगोक्त
देवताः संग्रामाशिषः ६,८ इन्द्रोदेवता प्रथमयोः ७ इन्द्रोदेवता
प्रथमस्य, विश्वेदेवा उत्तरयोः ९। त्रिष्टुप् छन्दः १—४, ९
त्रिष्टुप्प्रथमस्य अनुष्टुप् वुत्तरयोः ५ पंक्तिः चरमस्य, ६
अनुष्टुप् द्वयोः ७ त्रिष्टुप् प्रमस्यथ अनुष्टुप्द्वितीयस्य ८।
अप्रतिरथ ऐन्द्रः १—४ अप्रतिरथ ऐन्द्रः प्रथयोः
पायुर्भारद्वाजः चरमस्य ५ पायुर्भारद्वाजः चरमस्य
६ शासो भारद्वाजः प्रथमयोः ७ पायुर्भारद्वाजः
प्रथमस्य तृतीयस्य च ८ जय
ऐन्द्रः प्रथमस्य, गोतमो राहू-
गणः उत्तरयोः ९

आशुः शिशानो वृषभो न भीमो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनाम्। संक्रन्दनोऽ
निमिष एकवीरः शतꣳ सेना अजयत्साकमिन्द्रः॥ संक्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना
युत्कारेण दुश्च्यवनेन धृष्णुना। तदिन्द्रेण जयत तत्सहध्वं युधो नर इषुहस्तेन
वृष्णा॥ स इषुहस्तैः स निषंगिभिर्वशी सꣳस्रष्टा स युध इन्द्रो गणेन। सꣳसृष्ट-
जित्सोमपा बाहुशर्ध्युग्रधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता॥ १॥ बृहस्पते परिदीया
रथेन रक्षोहामित्राꣳ अपबाधमानः। प्रभञ्जन्त्सेनाः प्रमृणो युधा जयन्नस्माकमे-
ध्यविता रथानाम्॥ बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान्वाजी सहमान उग्रः।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अभिवीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमातिष्ठ गोवित् ॥ गोत्रभिदं गोविदं
वज्रबाहुं जयन्तमज्म प्रमृणन्तमोजसा। इमꣳ सजाता अनुवीरयध्वमिन्द्रꣳ
सखायो अनुसꣳ रभध्वम् ॥ २ ॥ अभिगोत्राणि सहसा गाहमानोऽदयो वीरः
शतमन्युरिन्द्रः। दुश्च्यवनः पृतनाषाडयुध्योऽ३ स्माकꣳ सेना अवतु प्रयुत्सु ॥
इन्द्र आसान्नेता बृहस्पतिर्दक्षिणायज्ञः पुरएतु सोमः। देवसेनानामभिभञ्जतीनां
जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम् ॥ इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां मरुताꣳ
शर्द्ध उग्रम्। महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात् ॥ ३ ॥
उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्वनां मामकानां मनाꣳसि। उद्वृत्रहन्वाजिनां
वाजिनान्युद्रथानां जयतां यन्तु घोषाः ॥ अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं
या इषवस्ता जयन्तु। अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्माꣳउ देवा अवता हवेषु ॥
असौ या सेना मरुतः परेषामभ्येति न ओजसा स्पर्धमाना। तां गूहत तमसा
पव्रतेन यथैतेषामन्यो अन्यं न जानात् ॥ ४ ॥ अमीषां चित्तं प्रतिलोभयन्ती
गृहाणाङ्गान्यप्वे परेहि। अभिप्रेहि निर्दह हृत्सु शोकैरन्धेनामित्रास्तमसा
सचन्ताम् ॥ प्रेता जयता नर इन्द्रो वः शर्म यच्छतु। उग्रा वः सन्तु बाहवो
नाधृष्या यथाऽसथ ॥ अवसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्मसꣳशिते। गच्छामित्रान्प्रप
द्यस्व मामीषां कं च नोच्छिषः ॥ ५ ॥ कंकाः सुपर्णा अनुयन्त्वेनान् गृध्राणाम-
न्नमसावस्तु सेना। मैषां मोच्यघहारश्च नेन्द्र वयाꣳस्येनाननुसंयन्तु सर्वान् ॥
अमित्रसेनां मघवन्नस्माञ्छत्रुयतीमभि। उभौ तामिन्द्र वृत्रहन्नग्निश्च दहतं प्रति ॥
यत्र बाणाः सम्पतन्ति कुमारा विशिखा इव। तत्र नो ब्रह्मणस्पतिरदितिः शर्म
यच्छतु विश्वाहा शर्मयच्छतु ॥ ६ ॥ विरक्षो विमृधो जहि विवृत्रस्य हनू रुज।
विमन्युमिन्द्र वृत्रहन्नमित्रस्याभिदासतः ॥ वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ
पृतन्यतः। यो अस्माꣳ अभिदासत्यधरं गमया तमः ॥ इन्द्रस्य बाहू स्थविरौ
युवानावनाधृष्यौ सुप्रतीकावसह्यौ। तौ युञ्जीत प्रथमौ योग आगते याभ्यां

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

जितमसुराणाꣳ सहो महत् ॥ ७ ॥ मर्माणि ते वर्मणा च्छादयामि सोमस्त्वा
राजामृतेनानुवस्ताम् । उरोर्वरीयो वरुणस्ते कृणोतु जयंतं त्वानुदेवा मदन्तु ॥
अन्धा अमित्रा भवताशीर्षाणोऽहय इव । तेषां वो अग्निनुन्नानामिन्द्रो हन्तु
वरंवरं ॥ यो नः स्वोऽरणो यश्च निष्ट्यो जिघाꣳसति । देवास्तꣳ सर्वे धूर्वंतु ब्रह्म
वर्म ममान्तरꣳ शर्म्मवर्म्म ममान्तरम् ॥ ८ ॥ मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः
परावत आजगन्था परस्याः । सृकꣳ सꣳशाय पविमिन्द्र तिग्मं विशत्रून्ताढि विमृ
धो नुदस्व ॥ भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः । स्थिरैरंगै
स्तुष्टुवाꣳसस्तनूभिर्व्यशेमहि देवहितं यदायुः ॥ स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति
नः पूषा विश्ववेदाः । स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्तिनो बृहस्पतिर्दधातु ॥
स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥ ९ ॥

॥ इति द्वाविंशोऽध्यायः ॥

॥ इति सामवेदसंहिता समाप्ता ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

२११.१

1,00663

यह पुस्तक वितरित न की जाय
NOT TO BE ISSUED

सन्दर्भ ग्रन्थ
REFERENCE BOOK

६७८

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

STOCK VERIFY
2020
G.K.V. Library

Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri